

З.С. | Зовнішні справи

*Заснований у 1991 році
Випускається 6 разів на рік*

**Том 34, № 4
2024**

ISSN: 2663-2675
E-ISSN: 2663-2683

**Свідоцтво про державну реєстрацію
друкованого засобу масової інформації**
Серія: KB № 24816-14756 ПР від 31.03.2021 р.

Ідентифікатор медіа в Реєстрі суб'єктів у сфері медіа R30-04020
Рішення Національної ради України
з питань телебачення і радіомовлення
від 13 червня 2024 року № 2077

Журнал представлено
у таких наукометричних базах:
Google Scholar, НБУ ім. В. І. Вернадського,
Фахові видання України, Directory of Open Access Journals (DOAJ),
Polska Bibliografia Naukowa, Dimensions, Zeitschriften Datebank, Index Copernicus,
University of Hull Library, SOLO, European University Institute, Leipzig University Library,
Cambridge University Library, Zendy, Worldcat, Asian Science Citation Index, OUCI

Зовнішні справи / Ред. кол.: Т. В. Сидорук та ін. – Київ: Громадська спілка «Редакція журналу «Зовнішні справи», 2024. – Том 34, № 4. – 142 с.

Засновник і видавець:
Громадська спілка «Редакція журналу «Зовнішні справи»
01001, пров. Рильський, 6, м. Київ, Україна
E-mail: info@uaforeignaffairs.com
<https://uaforeignaffairs.com/uk>

F.A. | **Foreign Affairs**

*Founded in 1991
Published six times per year*

**Volume 34, No. 4
2024**

ISSN: 2663-2675
E-ISSN: 2663-2683

**Certificate of state registration
of the print media**

Series: KV No. 24816-14756 PR dated 31.03.2021

Media identifier in the Register of Media Entities R30-04020
Decision of the National Council of Ukraine
on Television and Radio Broadcasting
of 13 June 2024 No. 2077

**Journal is presented
in the following scientometric databases:**

Google Scholar, VNLU, Professional publications of Ukraine,
Directory of Open Access Journals (DOAJ),
Polska Bibliografia Naukowa, Dimensions, Zeitschriften Datebank, Index Copernicus,
University of Hull Library, SOLO, European University Institute, Leipzig University Library,
Cambridge University Library, Zendy, Worldcat, Asian Science Citation Index, OUCI

Foreign Affairs / Ed. col.: T. V. Sydoruk et al. – Kyiv: Public Union Editorial Board of the Journal
“Foreign Affairs”, 2024. – Volume 34, No. 4. – 142 p.

Founder and publisher:

Public Union Editorial Board of the Journal “Foreign Affairs”
01001, 6 Rylskyi Ln., Kyiv, Ukraine
E-mail: info@uaforeignaffairs.com
<https://uaforeignaffairs.com/en>

Редакційна колегія

Головний редактор

Тетяна Віталіївна Сидорук Доктор політичних наук, професор, Національний університет «Острозька академія», Україна

Національні члени редколегії

Валерій Власенко Кандидат історичних наук, доцент, Сумський державний університет, Україна

Валерій Грицюк Кандидат історичних наук, старший науковий співробітник, Національний університет оборони України імені Івана Черняхівського, Україна

Ірина Тимейчук Кандидат філологічних наук, доцент, Національний університет «Острозька академія», Україна

Володимир Трофимович Доктор політичних наук, професор, Національний університет «Острозька академія», Україна

Міжнародні члени редколегії

Канат Єнсенов Доктор історичних наук, доцент, Інститут історії держави Комітету науки МОН Республіки Казахстан, Республіка Казахстан

Автанділ Сілагадзе Доктор економічних наук, професор, Тбіліський державний університет ім. Івана Джавахішвілі, Грузія

Єрмек Бурібаєв Доктор юридичних наук, професор, Казахський Національний педагогічний університет ім. Абая, Республіка Казахстан

Жанна Хамзіна Доктор юридичних наук, професор, Казахський Національний педагогічний університет ім. Абая, Республіка Казахстан

Артур Атанесян Доктор політичних наук, професор, Єреванський державний університет, Республіки Армения

Наталія Чабан Доктор філософії, професор, Кентерберійський університет, Нова Зеландія

Нагіма Кала Доктор філософії, доцент, Євразійський національний університет імені Гумільова, Республіка Казахстан

Аліма Аунасова Доктор історичних наук, професор, Інститут історії держави Міністерства науки і вищої освіти Республіки Казахстан, Республіка Казахстан

Пауль Луїф Доктор політичних наук, лектор, Віденський університет, Австрія

Бойка Стефанова Доктор політичних наук, доцент, Техаський університет у Сан-Антоніо, США

Editorial Board**Editor-in-Chief**

Tetiana Sydoruk Doctor of Political Sciences, Professor, National University of Ostroh Academy, Ukraine

National Members of the Editorial Board

Valeriy Vlasenko PhD in Historical Sciences, Associate Professor, Sumy State University, Ukraine
Valerii Hrytsiuk PhD in Historical Sciences, Senior Researcher, National Defence University of Ukraine named after Ivan Cherniakhovskyi, Ukraine
Iryna Tymeichuk PhD in Philological Sciences, Associate Professor, National University of Ostroh Academy, Ukraine
Volodymyr Trofymovych Doctor of Political Sciences, Professor, National University of Ostroh Academy, Ukraine

International Members of the Editorial Board

Kanat Yensenov Doctor of Historical Sciences, Associate Professor, Institute of the State History Ministry of Education and Science of Kazakhstan, Republic of Kazakhstan
Avtandil Silagadze Doctor of Economic Sciences, Professor, Ivane Javakhishvili Tbilisi State University, Georgia
Yermek Buribayev Doctor of Law, Professor, Abai Kazakh National Pedagogical University, Republic of Kazakhstan
Zhanna Khamzina Doctor of Law, Professor, Abai Kazakh National Pedagogical University, Republic of Kazakhstan
Arthur Atanesyan Doctor of Political Sciences, Professor, Yerevan State University, Republic of Armenia
Natalia Chaban Doctor of Philosophy, Professor, University of Canterbury, New Zealand
Nagima Kala Doctor of Philosophy, Associate Professor, Gumilyov Eurasian National University, Republic of Kazakhstan
Alima Auanasova Doctor of Historical Sciences, Professor, Institute of State History of the Ministry of Science and Higher Education of the Republic of Kazakhstan, Republic of Kazakhstan
Paul Luif Doctor of Political Science, Lecturer, University of Vienna, Austria
Boyka Stefanova PhD in Political Science, Associate Professor, University of Texas at San Antonio, USA

ЗМІСТ/CONTENTS

Ю. Сергєєв

«Злодій може вкрасти річ, але це не наділяє його правом власності на неї»:
фрагменти зі щоденника Постійного представника України при ООН
про дипломатичне протистояння російській агресії в 2014 році (частина 2-га).....8

Yu. Sergeyev

“A thief can steal a thing, but this does not grant them ownership over it”:
Excerpts from the diary of the Permanent Representative of Ukraine to the UN
on the diplomatic confrontation with Russian aggression in 2014 (part 2)13

І. Дзюбленко, Н. Жабінець

Досвід та перспективи подальшої євроінтеграції країн Південно-Східної Європи18

I. Dziublenko, N. Zhabinets

Experience and prospects for further European integration of South-Eastern Europe30

Ч. Токтосунова, К. Саттаров

Продовольча криза 2022 року: велика політика та ринкова невизначеність.....43

Ch. Toktosunova, K. Sattarov

The 2022 food crisis: Big politics and market uncertainty.....55

Т. Мелещенко

Участь клубів G7 та G20 в урегулюванні міжнародних конфліктів: амбіції та реалії68

T. Meleshchenko

G7 and G20 Clubs' participation in international conflict resolution: Ambitions and realia.....80

С. Дмитренко

Проросійські політичні сили в Європі: фактори електоральної підтримки93

S. Dmytrenko

Pro-Russian political forces in Europe: Factors of electoral support.....104

О. Дмитренко

Політичний потенціал цифрового покоління116

O. Dmytrenko

The political potential of the digital generation128

DOI: 10.46493/2663-2675.34(4).2024.13

Юрій Сергєєв

Кандидат філологічних наук, запрошений лектор

Постійний представник України при ООН (2007-2015 рр.)

Член Ради директорів Української асоціації зовнішньої політики

Інститут підготовки та досліджень ООН (ЮНІТАР)

NY 10017, Площа ООН, 760, м. Нью-Йорк, США

«Злодій може вкрати річ, але це не наділяє його правом власності на неї»: фрагменти зі щоденника Постійного представника України при ООН про дипломатичне протистояння російській агресії в 2014 році (частина 2-га)

Морпіх Саша. Події 4-10 березня в ООН. Засідання Ради Безпеки (РБ) 3 березня вживу і повністю демонструвалось в Україні. Я отримував багато смс та листів з підтримкою від знайомих і незнайомих людей. Мені було приємно, що подзвонив Леонід Данилович Кучма з підтримкою і порадами. «Дави його» (Чуркіна), – разом з порадами і підтримкою емоційно виголошував мені в слухавку прем'єр-міністр Арсеній Петрович Яценюк. З цього моменту Арсеній Петрович по кілька разів на день дзвонив, цікавився планами нашого Постпредства в Раді Безпеки та Генасамблеї ООН. Він позиціонував себе не як бос, а як зацікавлений партнер.

Наступного дня 4 березня і протягом тижня, проводили постійні консультації з партнерами в РБ відносно наступних спільних кроків. Загроза розширення російської агресії збільшувалася з кожним днем. Кожного дня я давав по кілька інтерв'ю. Були задіяні всі можливості донесення до країн-членів ООН правди про історію, культуру України, правду про причини російської імперської ненависті до нас. Моя дружина Наталія організувала численні культурні заходи для жіночого дипломатичного корпусу ООН, використовуючи для цього своє членство в Міжнародному жіночому клубі ООН, престижному Cosmopolitan Club, заснованому Еліонорою Рузвельт, добрі стосунки з колективами Українського музею в Нью-Йорку та в Українському інституті Америки, мистецькими організаціями міста.

Вранці 6 березня в ООН було поширено мого листа на ім'я голови Ради Безпеки як офіційний документ з оскарженням законності прохання Віктора Януковича застосувати на території України російські збройні сили. В листі я інформував, що «відповідно до пункту 23

статті 85 Конституції України винятковим повноваженням схвалювати рішення щодо допуску на територію України підрозділів збройних сил інших держав має Верховна Рада України». У листі наголошено на тому, що Віктор Янукович більше не є законним президентом України відповідно з рішенням 22 лютого конституційного складу Верховної Ради України, яке було також схвалено представниками колишньої правлячої Партії регіонів в заяві 23 лютого. Листом я нагадав, що парламент України призначив чинним президентом Олександра Турчинова. «Пан Олександр Турчинов виконуватиме обов'язки чинного президента до обрання нового президента України під час всенародного голосування, запланованого на 25 травня 2014 року». У листі зазначаю, що «прохання Віктора Януковича на адресу президента Російської Федерації про застосування її збройних сил на території України не може вважатися офіційним проханням України» (Letter from the Permanent Representative..., 2014).

З повідомлень ми дізналися, що до Криму почали масово приїжджати російські політики, включаючи помічників і радників Путіна та депутати Держдуми (особливо активні були Леонід Слуцький – голова комітету Держдуми Росії у справах Союзу незалежних держав, Костянтин Малофєєв, Микола Валусєв, Валентина Терешкова, Олександр Васильєв та інші). У кожного був визначений свій напрямок: військові займалися військовим, політики займалися політичним напрямком, в тому числі активно порушували питання русифікації, видачі російських паспортів, підготовки до «референдуму», проводилась агітаційна робота, здійснювався різноманітний вплив на кримське населення. Тоді ж ми дивились і драматичні репортажі з Криму.

Отримано: 01.06.2024, Перевірено: 31.07.2024, Прийнято: 26.08.2024

Suggested Citation:

Sergeyev, Yu. (2024). "A thief can steal a thing, but this does not grant them ownership over it": Excerpts from the diary of the Permanent Representative of Ukraine to the UN on the diplomatic confrontation with Russian aggression in 2014 (part 2). *Foreign Affairs*, 34(4), 13-17. doi: 10.46493/2663-2675.34(4).2024.13.

*Corresponding author

В Керчі під дулами ворожих автоматів українські морпіхи дали концерт під відкритим небом. Запам'ятався виступ морпіха Саші з піснею гурту «Океан Ельзи» 6 березня. Мужні хлопці. Слава їм!

З'явилася тривожна інформація про наміри незаконно призначеного керівництва півострова всупереч Constitution of Ukraine (1996) прискорити проведення місцевого референдуму щодо майбутнього статусу Криму. У зв'язку з цим я звернувся до Президента РБ посла С. Лукас про негайне скликання Ради Безпеки. Члени РБ ухвалили рішення про скликання свого засідання у форматі закритих консультацій за моєю участю в понеділок, 10 березня 2014 року, о 15 годині. Засіданні з заявами виступили представники Великої Британії, США, Литви, Франції, Республіки Корея, Австралії, Йорданії, Китаю, Чилі, Аргентини, Чаду, Російської Федерації, Руанди, Нігерії та Люксембургу (Official Communiqué of the 7131st..., 2014). Сам зміст засідання став відомим з коментарів для ООНівської преси Постійних представників в РБ послів Великої Британії, Франції і моїх. Засідання знову продемонструвало принципову різницю в позиціях 14 членів РБ і Росії. Делегацію РФ всі виступаючі закликали зробити все можливе, аби російській уряд стримав кримських сепаратистів, припинив окупацію півострова задля збереження територіальної цілісності України та недопущення військової ескалації в регіоні. Посол Чуркін відреагував вже у звичний спосіб – «нас там нет» і все, що відбувається – ініціатива кримчан».

Арсеній Яценюк: «Хочуть росіяни війни?». У зв'язку з принциповим погіршенням ситуації в Криму, посиленням російської агресії, загрози проведення незаконного референдуму я знову попросив про невідкладне скликання Ради Безпеки ООН. Засідання було призначено на 15.00 13 березня. До Нью-Йорка для участі в засіданні РБ прибуває прем'єр-міністр України Арсеній Яценюк.

На початку засідання слово було надано Заступнику Генсекретаря ООН Джефрі Фелтману, який проінформував про бачення Генеральним Секретарем ООН ситуації на півострові. Ось, що зафіксовано в стенограмі засідання з його слів: «У Криму тривають захоплення і блокування українських військових баз, а також більшості пунктів державної прикордонної служби. Надійшли повідомлення про захоплення неідентифікованими військовослужбовцями військового шпиталю. 1 березня надійшло повідомлення про те, що кримська влада, посилаючись на необхідність не допустити на острів так званих провокаторів, закрила повітряний простір півострова для всіх комерційних рейсів, за винятком тих, пунктом відправлення або призначення яких є Москва».

Далі пан Дж. Фелтман заявив наступне: «За нашою інформацією, референдум, що проводиться владою Криму, повинен відбутися в неділю, 16 березня. 11 березня парламент Криму ухвалив декларацію про незалежність Автономної Республіки Крим. З наступного понеділка в Україні почне функціонувати місія зі спостереження за становищем у сфері прав людини Управління Верховного комісара Організації Об'єднаних Націй з прав людини» (Meeting of United Nations of Security Council No. 7134, 2014).

Далі слово було надано прем'єр-міністру України А. Яценюку, який зазначив, що Україна зіткнулася з необґрунтованою військовою агресією з боку сусідньої країни, яка є постійним членом Ради Безпеки. Прем'єр-міністр зазначав, що все ще був шанс вирішити конфлікт мирним шляхом: «...ми вітаємо і високо оцінюємо дії українських військових, які утримуються від застосування сили» (Meeting of United Nations of Security Council No. 7134, 2014). А. Яценюк закликав РФ відвести війська і перемовини, аби подолати конфлікт. «Ми шукаємо відповідь на запитання «Чи хочуть росіяни війни?». Впевнений, як прем'єр-міністр України, яка протягом десятиліть мала теплі і дружні стосунки з Росією, що росіяни не хочуть війни, і сподіваюся, що російський уряд і російський президент прислухаються до свого народу, і ми повернемося за стіл переговорів і негайно зупинимо цей конфлікт» (Meeting of United Nations of Security Council No. 7134, 2014).

За цим слово взяв Президент Радбезу посол Лукас: «Під час своєї поїздки в Київ в понеділок в рамках робочого візиту зі своїми колегами міністрами закордонних справ Бельгії і Нідерландів я особисто стала свідком мужності і стійкості, яку український народ проявляє в останні тижні. У мене була також можливість спостерігати за проявом Україною стриманості і холоднокривності зараз, коли вона стикається з порушенням її суверенітету і територіальної цілісності в Криму. Основна причина, на яку посиляється Росія, щоб виправдати свої дії, тобто передбачувана загроза по відношенню до прав російськомовних і російських громад в Криму, як було доведено, є необґрунтованою, згідно зробленому нещодавно висновку Верховного комісара у справах національних меншин організації з безпеки і співпраці в Європі (ОБСЄ). Проведення 16 березня референдуму з питання про статус Криму і за формою, і по суті є порушенням Конституції України. Ми закликаємо Росію припинити всі дії, спрямовані на підтримку цього референдуму. Якщо референдум так чи інакше відбудеться, міжнародне співтовариство жодним чином не визнає його результати» (Meeting of United Nations of Security Council No. 7134, 2014).

Далі слово для виступу перебрав посол США Саманта Пауер, яка зазначила, що засідання відбувалось на тлі різкого контрасту між діями київської та московської влади. Український уряд приділяв увагу примиренню в країні, розробляв плани щодо вільних і чесних виборів за участю всіх політичних сил та пропонував створити цільову групу для розгляду розширення автономії Криму в складі України. Вона нагадала, що уряд України, затверджений Верховною Радою, користувався широкою підтримкою всіх політичних сил, включаючи колишню партію Януковича, був представлений всіма регіонами країни. Натомість Росія з самого початку обрала шлях військових дій (Meeting of United Nations of Security Council No. 7134, 2014).

Посол С. Паувер наголосила, що «Самозвані лідери Криму вирішили провести референдум при повній підтримці з боку Росії. Він був призначений на 25 травня. Потім вони перенесли дату його проведення на 16 березня, відвівши тим самим менше двох тижнів на підготовку і проведення голосування. Два тижні на вирішення проблеми величезної важливості, що

загрожує ризиком серйозної дестабілізації обстановки і порушення конституції України і норм міжнародного права. В бюлетенях, які будуть видаватися учасникам референдуму, варіант голосування за збереження статусу-кво не передбачений. З наближенням референдуму, наміченого на ці вихідні дні, військова інтервенція Росії триває, і сьогодні вранці ми дізналися про нові військові операції російських військ на кордоні з Україною, в ході яких використовувалися артилерійські батареї і бойові вертольоти і було задіяно щонайменше десять тисяч додаткових військовослужбовців. Запропоноване проведення 16 березня референдуму щодо статусу Криму не йде ні в яке порівняння з запланованими на 25 травня виборів (Вибори Президента України). Якщо вибори 25 травня дають всім українцям законну можливість брати участь у формуванні свого спільного майбутнього, то недільний референдум в Криму, спланований наспіх, є невиправданим і веде до розколу суспільства» (Meeting of United Nations of Security Council No. 7134, 2014).

Згідно з попередньою домовленістю посол С. Паувер заявила, що «Сполучені Штати виносять на розгляд Ради проект резолюції на підтримку мирного врегулювання кризи в Україні на основі міжнародного права і мандата Ради Безпеки на прийняття необхідних заходів для забезпечення міжнародного миру і безпеки». Цей проект було розглянуто Радою Безпеки у суботу 15 березня у переддень проголошеного сепаратистами так званого референдуму. Але про це далі.

Після посла США слово було надано Постійному представникові Великобританії Серу Майклу Лайлу Гранту, який віддав належне пану Яценюку, уряду, народу і збройним силам України за «похвальну стриманість, виявлену на тлі неодноразових провокацій. Завдяки їх силі волі як і раніше зберігається шанс на мирне дипломатичне врегулювання. Протягом минулого тижня ми не раз чули в цьому залі і поза ним про спроби поставити під сумнів легітимність перехідного уряду в Україні. Ці спроби абсолютно марні. Пан Янукович дезертирував зі своєї посади і втік від свого народу в самий розпал кризи. Замість того щоб працювати над втіленням угоди від 21 лютого, він залишив свій пост. Від нього відмовилася його власна партія, і його відсторонення від посади схвалила переважна більшість членів парламенту. Ми глибоко стурбовані рішенням так званого уряду Криму, приведеного до влади в результаті збройного путчу, що супроводжувався військовою інтервенцією Росії, провести 16 березня референдум з питання про входження Криму в число суб'єктів Російської Федерації. Ми також стурбовані законодавчими заходами Росії зі сприяння організації цього референдуму» (Meeting of United Nations of Security Council No. 7134, 2014).

Емоційним, як завжди, був виступ посла Франції Жерара Аро, який наголосив на наступному: «Росія постійно говорить про угоду від 21 лютого, в укладенні якої брали участь міністри закордонних справ Німеччини, Польщі і Франції, і яку після її підписання вона відмовилася схвалити. Але після ганебної втечі Януковича вона, нехай і з великим запізненням, раптом виступила на її підтримку» (Meeting of United Nations of Security Council No. 7134, 2014).

Яка ж була реакція російської делегації? Посол Чуркін відреагував у вже звичний для його риторики спосіб: «Ми вже говорили в цій залі про те, що для такого загострення ситуації «на» Україні, яке виникло в останні місяці, не було ніяких об'єктивних приводів. До ескалації підштовхували як деякі сили на Україні, так і західні благодійники цієї країни. В кожному окремому випадку слід шукати правильний баланс між принципами територіальної цілісності та правом на самовизначення... Деякі країни, що виступають зараз проти волевиявлення кримчан, поспішили визнати незалежність Косово, проголошену, до речі, навіть без референдуму, просто рішенням парламенту. Визнали, незважаючи на протести Белграда, незважаючи на те, що проголошення незалежності відбулося на тлі незаконної військової операції країн НАТО і в умовах, коли значна частина споконвічного сербського населення була змушена покинути край» (Meeting of United Nations of Security Council No. 7134, 2014).

Далі зі своїми заявами до членів РБ звернулися посли Китаю, Йорданії, Чаду, Аргентини. Основна теза їх виступів – підтримка територіальної цілісності України. Відразу після засідання Ради Безпеки прем'єр-міністр України Арсеній Яценюк зустрівся з Генеральним секретарем ООН паном Гі Мун. Генеральний секретар висловив свою зростаючу стурбованість розвитком подій в Україні, включно з особливою тривогою через кризу в Криму, що швидко розвивається, і повідомленнями про зростання напруженості на сході України. Пан Гі Мун заявив, що він зосереджується на мобілізації зусиль ООН особисто для врегулювання кризи, що виникла у зв'язку з військовою інтервенцією Росії в Крим, зокрема, шляхом направлення свого спецпредставника в Україну. Генеральний секретар підкреслив, що UN Charter (1945) має бути керівним інструментом для колективних зусиль у напрямку мирного вирішення кризи в Україні. Принципи Хартії щодо суверенітету, територіальної цілісності, мирного врегулювання суперечок і повної поваги до прав людини мають переважати. Арсеній Яценюк наголосив, що погіршення ситуації в Криму є загрозою для всієї архітектури миру та безпеки у світі; Росія своїми діями підірвує принципи та правила, викладені в Статуті ООН. Він зазначив, що все ще є можливість для мирного вирішення кризи. Українська сторона, послідовно демонструючи свою готовність до максимально практичної співпраці зі світовою спільнотою, зокрема з ООН, поінформувала Генерального секретаря про запрошення місії спостерігачів ООН для моніторингу дотримання прав усіх громадян країни.

«Боюсь, щоб нас не прийшли рятувати руські». З огляду на те, що одним з головних наративів Москви з причин кримського референдуму було твердження, що російськомовні мешканці Криму піднялися на самозахист від загрози з «бандерівської України», за погодженням з Арсенієм Яценюком скликаю 14 березня прес-конференцію в штаб-квартирі ООН (A press conference with the participation..., 2014). Для участі в ній в якості виступаючих я запросив Голову українського конгресового комітету Америки (УККА) Тамару Гало-Олексій, головного рабина України Якова Дов Блайха, голову кримськотатарської громади в США

Айлі Баккалі, російськомовну незалежну журналістку Олександр Свирідову.

У своєму вступному слові я наголосив на двох міфах російської пропаганди. Перший міф – про «насищенню українізацію освіти» на півострові. В відповідь на це я наводив статистику. Згідно з інформацією Міністерства України, на момент окупації в Криму здобували освіту 208 536 учнів. З них російською мовою навчалося 189 132 учнів або 90,7%, українською – 13 589 осіб (6,5%), кримськотатарською – 5 551 осіб (2,7%). У 2013 році 7 шкіл Криму здійснювали повний цикл навчання українською мовою, 15 шкіл – кримськотатарською мовою, крім того, діяло кілька шкіл з навчанням двома мовами. З усіх учнів в Криму російську мову як навчальну дисципліну вивчали 206 866 осіб (99,2%), кримськотатарську мову – 18 020 осіб (8,6%) (In Crimea, after the annexation..., 2017). Таким чином, до окупації, незважаючи на те, що російська мова не була державною мовою України, 90,7% учнів у Криму здобували освіту російською мовою і 99,2% вивчали російську як дисципліну. У світлі таких фактів прагнення Росії «захистити російськомовних» кримчан від «українізації» постає лише міфом, створеним російською владою для виправдання незаконних дій на півострові. Як покаже наступний розвиток подій в окупованому Криму, вже у 2014/2015 навчальному році повний цикл освіти українською мовою здійснювала лише одна школа з 532 загальноосвітніх установ Криму).

Другий міф, що поширювали російські дипломати в ООН та по всьому світу, і який в категоричній формі декларував В. Путін в телефонній розмові з Пан Гі Муном вранці 14 березня, це те, що на переконання Кремля, «рішення про проведення референдуму відповідає нормам міжнародного права і Статуту ООН». «Російськомовне населення Криму має право на самовизначення згідно зі статтею 1 Статуту ООН», – маніпулювали засадничими принципами міжнародного права московські лідери, підганяючи під свої злочинні наміри те, що вигідно для агресії. Для авторитарних режимів байдуже, що в статті 2 UN Charter (1945) чітко говориться: п.3) Всі Члени Організації Об'єднаних Націй вирішують свої міжнародні суперечки мирними засобами таким чином, щоб не загрожувати міжнародному миру, безпеці і справедливості; п.4) Усі Члени Організації Об'єднаних Націй утримуються в їхніх міжнародних відносинах від загрози силою або її застосування як проти територіальної недоторканності чи політичної незалежності будь-якої держави, так і будь-яким іншим чином, несумісним з Цілями Організації Об'єднаних Націй.

Т. Гало-Олексій у своєму виступі представила огляд критичної ситуації в Криму. Вона підкреслила той факт, що вторгнення Росії, яка порушила суверенітет і територіальну цілісність України, базувалося на неправдивій інформації щодо того, що етнічні росіяни були під загрозою. Заяву голови УККА підтвердила етнічна росіянка журналіст О. Свирідова, заявивши що жодних утисків у використанні російської мови ні в Криму, ні на решті території України не було. У своєму виступі рабин Я.Д. Блайх заявив, що тимчасовий уряд в Україні не є фашистським і що єврейська громада стояла разом з українцями під час Євромайдану.

Рабин нагадав, що протягом 20 років незалежності України євреї в Криму жили абсолютно спокійно, і лише після розосередження російських військ на півострові кілька днів тому там було здійснено перший антисемітський вандалізм. Як показали камери зовнішнього спостереження, невідомий чоловік уночі переліз через огорожу місцевої синагоги, написав на стіні погрози євреям та намалював свастики. Під кінець свого виступу в ООН він розповів анекдот: «Зустрічаються двоє друзів, які живуть в Україні, і один каже, що намагається не говорити більше російською. Не тому, що боїться, що на нього нападуть українці, а тому, що боїться, що його прийдуть рятувати росіяни». А. Баккалі поділилася інформацією про позицію корінного кримсько-татарського населення в Криму щодо присутності російських військ та запланованого псевдореферендуму 16 березня, який кримські татари вирішили бойкотувати.

На завершення прес-конференції я зазначив, що меншинам в Україні нічого не загрожує і повторив слова Верховного комісара ОБСЄ у справах національних меншин Астрід Торс, яка нещодавно відвідала Київ і Крим, про те, що «не знайдено жодних доказів порушень прав етнічних груп населення».

За два тижні за погодженням з нами посол Литви Раймонда Мурмокайте як член Ради Безпеки ініціювала проведення засідання у форматі «Аррія» (цей формат, названий на честь посла Венесуели Дієго Аррії, який почав застосовувати подібну практику у 1992 році у ролі представника Венесуели в Раді, дозволяє проводити у приватному порядку відвертий обмін думками за участю осіб, яких, на думку члена або членів Ради, котрі проводять зустріч, було б корисно заслухати). Головуюча в РБ в березні посол Сільвія Лукас скликала таке засідання 31 березня (Official Communiqué of the 7151st..., 2014), запрошуючи взяти участь у ньому голову Меджлісу кримськотатарського народу Мустафу Джемілеву і журналістку Валентину Самар.

М. Джемілев, виступаючи на цьому неформальному засіданні Ради Безпеки ООН, заявив, що псевдореферендум про статус Криму був «цинічним» і «абсурдним»: «Абсурдно вирішувати питання про приналежність до тієї чи іншої країни на підставі місцевого референдуму. Право на самовизначення може бути лише у корінного народу, і в Криму таким є кримські татари. Але татари бойкотували цей референдум», – сказав Джемілев. Він додав, що, за його даними, у референдумі брали участь не 82% жителів Криму, як повідомляє російська влада, а всього 32,4%.

М. Джемілев назвав «цинічним» твердження російської влади про утиски росіян на території Криму, бо більшість керівників місцевих органів влади є російськими (за духом), а більшість шкіл у Криму – російські. «Спочатку на територію Криму вторглися козаки, вони захопили державні установи й парламент. Потім у Крим увійшли російські війська», – констатував М. Джемілев. «Російська влада виправдовує свої дії тим, що в Україні встановилася бандерівська влада. Але це не відповідає дійсності», – наголосив він.

М. Джемілев зазначив, що відносини кримських татар із владою скинутого президента В. Януковича теж були поганими: «Режим Януковича був корумпованим.

Кримські татари розглядалися як головна йому опозиція. Вони не голосували за Януковича і тому були погано представлені в органах влади».

Російська делегація не була присутня на цьому засіданні але московське представництво при ООН оприлюднило свою заяву з цього приводу (Russia refuses to discuss..., 2014). Так, Росія назвала зустріч Радбезу ООН по Криму «сходкою». Постпредство Росії вважає недоречним розгляд на ній прав людини і свободи преси в Криму. «Ситуація з правами людини і свободою друку в будь-якому суб'єкті РФ, включаючи Крим

не має підстав для подібних дискусій», – йдеться у повідомленні. Ось так Москва почала грубо і відверто переносити свою політику нехтування прав людини на щойно окуповану територію. І виявляється, що захист прав людини як основа збереження безпеки і стабільності, згідно російської версії, «не вписується в рамки відповідальності Ради Безпеки і не має підстав для подібних дискусій». А фіналом-апофеозом російської заяви стало твердження, що «такі зустрічі підривають репутацію країн-членів Ради Безпеки і завдають шкоди престижу РБ ООН у цілому».

DOI: 10.46493/2663-2675.34(4).2024.13

Yuriy Sergeyev*

PhD in Philology, Guest Lecturer

Permanent Representative of Ukraine to the United Nations (2007-2015)

Member of the Board of Directors of Ukrainian Association of Foreign Policy

United Nations Institute for Training and Research (UNITAR)

NY 10017, 760 UN Square, New York, USA

“A thief can steal a thing, but this does not grant them ownership over it”: Excerpts from the diary of the Permanent Representative of Ukraine to the UN on the diplomatic confrontation with Russian aggression in 2014 (part 2)

Sasha, a marine. Events on 4-10 March at the UN.

The Security Council (SC) meeting on 3 March was broadcast live and in full in Ukraine. I received many texts and letters of support from friends and strangers alike. I was pleased that Leonid Danylovych Kuchma called me with support and advice. “Crush him” (Churkin) – Prime Minister Arseniy Yatsenyuk emotionally shouted into the phone along with his advice and support. From that moment on, Arseniy Yatsenyuk called several times a day, asking about the plans of our Permanent Mission to the Security Council and the UN General Assembly. He positioned himself not as a boss, but as a concerned partner.

On the following day, 4 March, and throughout the week, we held regular consultations with our partners in Belarus on the next joint steps. The threat of expanding Russian aggression was growing every day. I gave several interviews every day. I used every opportunity to convey to the UN member states the truth about Ukraine’s history and culture, the truth about the reasons for Russia’s imperial hatred of us. My wife Natalia organised numerous cultural events for the UN women’s diplomatic corps, leveraging her membership in the UN International Women’s Club, the prestigious Cosmopolitan Club founded by Eleanor Roosevelt, good relations with the staff of the Ukrainian Museum in New York and the Ukrainian Institute of America, and the city’s artistic organisations.

On the morning of 6 March, the UN circulated my letter to the President of the Security Council as an official document challenging the legality of Viktor Yanukovich’s request to use Russian armed forces on the territory of Ukraine. In the letter, I informed that “following paragraph 23 of Article 85 of the Constitution of Ukraine, the Verkhovna Rada of Ukraine has the exclusive authority

to approve decisions on the admission of units of the armed forces of other states to the territory of Ukraine”. The letter emphasised that Viktor Yanukovich is no longer the legitimate President of Ukraine pursuant to the decision of the constitutional composition of the Verkhovna Rada of Ukraine on 22 February, which was also endorsed by representatives of the former ruling Party of Regions in a statement on 23 February. In the letter, I reminded them that the Ukrainian parliament had appointed Oleksandr Turchynov as the current president. “Mr Oleksandr Turchynov will act as the current president until a new president of Ukraine is elected in a national vote scheduled for 25 May 2014”. In the letter, I note that “Viktor Yanukovich’s request to the President of the Russian Federation to use its armed forces on the territory of Ukraine cannot be considered an official request of Ukraine” (Letter from the Permanent Representative..., 2014).

From the reports, we learned that Russian politicians, including Putin’s aides and advisers and State Duma deputies, began to arrive in Crimea en masse (Leonid Slutskiy, the head of the State Duma Committee on the Union of Independent States, Konstantin Malofeev, Nikolai Valuev, Valentina Tereshkova, Alexander Vasiliev, and others were particularly engaged). Everyone had their assigned area: the military worked on the military, politicians handled the political area, including actively raising the issues of Russification, issuing Russian passports, preparing for the “referendum”, campaigning, and exerting various influences on the Crimean population. At that time, we also followed dramatic broadcasts from Crimea. In Kerch, Ukrainian marines gave an open-air concert at the barrels of enemy guns. I particularly recall Marine Sasha’s performance of the song by Okean Elzy on 6 March. Courageous guys. Glory to them!

Received: 01.06.2024, Revised: 31.07.2024, Accepted: 26.08.2024

Suggested Citation:

Sergeyev, Yu. (2024). “A thief can steal a thing, but this does not grant them ownership over it”: Excerpts from the diary of the Permanent Representative of Ukraine to the UN on the diplomatic confrontation with Russian aggression in 2014 (part 2). *Foreign Affairs*, 34(4), 13-17. doi: 10.46493/2663-2675.34(4).2024.13.

*Corresponding author

Copyright © The Author(s). This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License 4.0 (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>)

Alarming information had emerged about the intentions of the illegally appointed leadership of the peninsula to expedite a local referendum on the future status of Crimea, in violation of the Constitution of Ukraine (1996). In this regard, I appealed to the President of the Security Council, Ambassador S. Lucas, to urgently convene the Security Council. The SC members decided to convene their meeting in the format of closed consultations with my participation on Monday, 10 March 2014, at 15:00. Statements were made by the representatives of the United Kingdom, the United States, Lithuania, France, the Republic of Korea, Australia, Jordan, China, Chile, Argentina, Chad, the Russian Federation, Rwanda, Nigeria, and Luxembourg (Official Communiqué of the 7131st..., 2014). The very content of the meeting became known from the comments to the UN press by the Permanent Representatives to the Security Council, the British, French, and my own ambassadors. The meeting again demonstrated the fundamental difference in the positions of the 14 members of the Security Council and Russia. The Russian delegation was called upon by all speakers to do its utmost to restrain the Crimean separatists, end the occupation of the peninsula to preserve Ukraine's territorial integrity and prevent military escalation in the region. Ambassador Churkin responded in the manner he has become accustomed to – “we are not there” and everything that is happening is “the initiative of the Crimeans”.

Arseniy Yatsenyuk: “Do Russians want war?” As the situation in Crimea has fundamentally deteriorated, Russian aggression has intensified, and there is a threat of an illegal referendum, I have again requested an urgent convocation of the UN Security Council. The meeting was scheduled for 15:00 on 13 March. Prime Minister of Ukraine Arseniy Yatsenyuk arrives in New York to attend the Security Council meeting.

At the opening of the meeting, the floor was given to UN Under-Secretary-General for Political Affairs Jeffrey Feltman, who informed about the UN Secretary-General's vision of the situation on the peninsula. This is what he said in the transcript of the meeting: “In Crimea, the seizure and blockade of Ukrainian military bases, as well as the majority of the State border service facilities, continue. There have been reports that a military hospital has been taken over by unidentified military personnel. On 11 March, it was reported that the Crimean authorities had closed down the airspace of the peninsula to all commercial flights except those to and from Moscow, citing the need to keep so-called provocateurs away from the peninsula”.

Next, Mr Feltman stated the following: “We understand that the referendum called by the authorities in Crimea is expected to go ahead on Sunday, 16 March... On 11 March, Crimea's Parliament adopted a “declaration of independence of the Autonomous Republic of Crimea”... The human rights monitoring mission of the Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights is set to become operational in Ukraine by this coming Monday” (Meeting of United Nations of Security Council No. 7134, 2014).

Then the floor was given to Prime Minister Yatsenyuk, who noted that Ukraine was facing unjustified military aggression from a neighbouring country that is a permanent member of the Security Council. The Prime Minister noted that there was still a chance to resolve the conflict peacefully:

“... we commend and praise the Ukrainian military that have refrained from the use of any force” (Meeting of United Nations of Security Council No. 7134, 2014). A. Yatsenyuk called on the Russian Federation to withdraw its troops and negotiate to resolve the conflict. “We are looking for an answer to the question of whether Russians want war. As the Prime Minister of Ukraine, which for decades had warm and friendly relations with Russia, I am convinced that Russians do not want war, and I hope that the Russian Government and the Russian President will heed the wishes of their people and return to the negotiating table to engage in dialogue and solve this conflict” (Meeting of United Nations of Security Council No. 7134, 2014).

The President of the Security Council, Ambassador Lucas, then took the floor: “During my trip to Kyiv on Monday as part of a working visit with my colleagues, the Ministers for Foreign Affairs of Belgium and the Netherlands, I came to a personal realization of the courage and resilience the Ukrainian people have shown over recent weeks. I also had the opportunity to observe the restraint and composure of Ukraine at a time when it is being faced with the violation of its sovereignty and territorial integrity in Crimea... The main reason given by Russia for to justify its actions, that is to say threats against the rights of Russian speakers and Russian communities in Crimea, has been proved to be baseless, as noted recently the High Commissioner on National Minorities of the Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE)... The holding on 16 March of a referendum on the status of Crimea is in both form and substance in violation of the Constitution of Ukraine. We call on Russia to cease all actions of support to that referendum... If the referendum is held anyway, the international community will in no way recognize its outcome” (Meeting of United Nations of Security Council No. 7134, 2014).

Next, US Ambassador Samantha Power took the floor and noted that the meeting was taking place against the backdrop of a sharp contrast between the actions of the Kyiv and Moscow authorities. The Ukrainian government has been focusing on national reconciliation, developing plans for free and fair elections with the participation of all political forces, and proposing to establish a task force to consider the expansion of Crimea's autonomy within Ukraine. She also reminded that the government of Ukraine, approved by the Verkhovna Rada, enjoyed extensive support from all political forces, including Yanukovich's former party, and was represented by all regions of the country. Yet Russia chose the path of military action from the very beginning (Meeting of United Nations of Security Council No. 7134, 2014).

Ambassador Power stressed: “The self-anointed Crimean leaders set a referendum with full backing from Russia. That date was to be 25 May. They then reset the date for 16 March, allowing less than two weeks to prepare for and carry out a vote — two weeks on an issue of monumental importance, risking grave destabilizing consequences, in defiance of the Ukrainian Constitution and in defiance of international law. The referendum ballot that will be put to voters contains no option to vote for the status quo... As the vote approaches this weekend, the Russian military intervention continues, and we learned this morning of new military operations by Russian troops

involving artillery batteries, assault helicopters and at least 10,000 additional soldiers near the Ukrainian border. The proposed 16 March referendum on the status of Crimea is everything that the scheduled 25 May election is not. If the 25 May election offers an opportunity under the law for all Ukrainians to participate in charting their shared future, Sunday's referendum in Crimea is hastily planned, unjustified and divisive" (Meeting of United Nations of Security Council No. 7134, 2014).

According to the preliminary agreement, Ambassador Power stated that "the United States is proposing a draft resolution for the Council's consideration that would endorse a peaceful solution to the Ukraine crisis based on international law and the Council's mandate to act, when necessary, to ensure global security and peace". This draft was considered by the Security Council on Saturday 15 March, on the eve of the so-called referendum announced by the separatists. But more on that below.

The US Ambassador was followed by the UK Permanent Representative, Sir Michael Lyle Grant, who commended Mr Yatsenyuk, the government, people and armed forces of Ukraine "for the remarkable restraint they have shown in the face of repeated provocation. Because of their strength of will, there is still a chance for a peaceful diplomatic solution. Over the past week, we have heard in this Chamber and elsewhere an attempt to cast doubt on the legitimacy of the transitional Government in Ukraine. That is entirely unwarranted. Mr. Yanukovych deserted his office and his people in the midst of a crisis. Rather than work to implement the 21 February agreement, he abandoned his post. He was disowned by his own party and his removal was approved by an overwhelming majority of Members of Parliament... We are deeply concerned by the decision of the so-called Crimean Government, installed by an armed putsch accompanied by Russian military intervention, to hold a referendum on 16 March to ascertain whether Crimea should become part of the Russian Federation. We are equally concerned by the legislative steps Russia is taking to facilitate that referendum" (Meeting of United Nations of Security Council No. 7134, 2014).

As always, the speech of the French Ambassador Gerard Araud was emotional, as he emphasised the following: "Russia constantly refers to the agreement of 21 February, negotiated by the Ministers for Foreign Affairs of Germany, Poland and France, which it refused to endorse when it was signed. It has become a very belated supporter of that agreement after Yanukovych's shameful flight" (Meeting of United Nations of Security Council No. 7134, 2014).

So, what was the reaction of the Russian delegation? Ambassador Churkin responded in a way that is typical of his rhetoric: "We have already said in this Chamber that there were no objective grounds for Ukraine's deteriorating situation over the past few months... The escalation was provoked both by forces in Ukraine and by Western sympathizers with that country. In each particular case, one must seek the right balance between the principles of territorial integrity and the right to self-determination... A number of countries that have spoken out against the expression of the popular will of the Crimean people rushed to recognize the independence of Kosovo, which was declared without a referendum by a simple decision of Parliament, despite the protests of Belgrade and the fact that

the declaration of independence took place against the backdrop of an illegal military operation by NATO countries in a situation in which the majority of the Serbian population was forced to leave the province" (Meeting of United Nations of Security Council No. 7134, 2014).

Next, the ambassadors of China, Jordan, Chad, and Argentina addressed the Security Council with their statements. The main thesis of their speeches was support for Ukraine's territorial integrity. Immediately following the Security Council meeting, Prime Minister Arseniy Yatsenyuk met with UN Secretary-General Ban Ki-moon. The Secretary-General expressed his growing concern over developments in Ukraine, including particular alarm over the rapidly escalating crisis in Crimea and reports of rising tensions in the east of Ukraine. Mr Ban Ki-moon said that he was focusing on mobilising the UN's personal efforts to resolve the crisis caused by Russia's military intervention in Crimea, including by sending a special envoy to Ukraine. The Secretary-General stressed that the UN Charter (1945) should be the guiding instrument for collective efforts towards a peaceful resolution of the crisis in Ukraine. The Charter's principles of sovereignty, territorial integrity, peaceful settlement of disputes, and full respect for human rights must prevail. Arseniy Yatsenyuk stressed that the deterioration of the situation in Crimea is a threat to the entire architecture of peace and security in the world; Russia is undermining the principles and rules set out in the UN Charter by its actions. He noted that there is still an opportunity for a peaceful resolution of the crisis. The Ukrainian party, consistently demonstrating its readiness for maximum practical cooperation with the international community, including the UN, informed the Secretary-General of the invitation to the UN observer mission to monitor the observance of the rights of all citizens of the country.

"I am afraid of the Russians coming to rescue us". Considering that one of Moscow's main narratives about the reasons for the Crimean referendum was that Russian-speaking Crimean residents rose up in self-defence against the threat from "Banderite Ukraine". I am convening a press conference at the UN headquarters on 14 March in agreement with Arseniy Yatsenyuk (A press conference with the participation..., 2014). I invited Tamara Halo-Olexy, Chair of the Ukrainian Congress Committee of America (UCCA), Yaakov Dov Bleich, Chief Rabbi of Ukraine, Aili Bakkali, Chair of the Crimean Tatar community in the United States, and Alexandra Sviridova, a Russian-speaking independent journalist, to participate as speakers.

In my introductory speech, I emphasised two myths of Russian propaganda. The first myth is about the "forced Ukrainization of education" on the peninsula. In response to this, I cited statistics. According to the Ministry of Education of Ukraine, at the time of the occupation, 208,536 students were studying in Crimea. Of these, 189,132 students, or 90.7%, were taught in Russian, 13,589 – in Ukrainian (6.5%), and 5,551 – in Crimean Tatar (2.7%). In 2013, 7 schools in Crimea provided a full cycle of education in Ukrainian, 15 schools – in the Crimean Tatar language, and several schools with bilingual education. Of all the students in Crimea, 206,866 (99.2%) studied Russian as an academic discipline, and 18,020 (8.6%) studied Crimean Tatar. (In Crimea, after the annexation..., 2017).

Thus, prior to the occupation, even though Russian was not an official language of Ukraine, 90.7% of students in Crimea were educated in Russian and 99.2% studied Russian as a discipline. In the light of these facts, Russia's desire to "protect Russian-speaking" Crimeans from "Ukrainization" appears to be a myth concocted by the Russian authorities to justify their illegal actions on the peninsula. As the following developments in the occupied Crimea will show, in the 2014/2015 academic year, only one school out of 532 general education institutions in Crimea provided a full cycle of education in Ukrainian).

The second myth spread by Russian diplomats at the UN and around the world, and categorically declared by Putin in a telephone conversation with Ban Ki-moon on the morning of 14 March, is that the Kremlin believes that "the decision to hold a referendum is in line with international law and the UN Charter". "The Russian-speaking population of Crimea is entitled to self-determination pursuant to Article 1 of the UN Charter", Moscow's leaders manipulated the fundamental principles of international law to fit their criminal intentions to what was beneficial to their aggression. For authoritarian regimes, it does not matter that Article 2 of the UN Charter (1945) clearly states: (3) All Members of the United Nations shall settle their international disputes by peaceful means in such a manner as not to endanger international peace, security and justice; (4) All Members of the United Nations shall refrain in their international relations from the threat or use of force against the territorial integrity or political independence of any state or in any other manner inconsistent with the Purposes of the United Nations.

In her speech, T. Halo-Olexiy provided an overview of the critical situation in Crimea. She stressed the fact that Russia's invasion, which violated Ukraine's sovereignty and territorial integrity, was based on false information that ethnic Russians were under threat. The UCCA head's statement was confirmed by ethnic Russian journalist O. Sviridova, who stated that there had been no harassment of the use of the Russian language in Crimea or in the rest of Ukraine.

In his speech, Rabbi Yaakov Bleich said that the interim government in Ukraine is not fascist, and that the Jewish community stood with Ukrainians during the Euromaidan. The rabbi recalled that during the 20 years of Ukraine's independence, Jews in Crimea lived in complete peace, and only after the Russian troops were dispersed on the peninsula a few days ago was the first anti-Semitic vandalism committed there. According to CCTV footage, an unknown man climbed over the fence of a local synagogue at night, wrote threats against Jews on the wall and drew swastikas. At the end of his speech at the UN, he told a joke: "Two friends who live in Ukraine meet, and one of them says that he is trying not to speak Russian anymore. Not because he is afraid that Ukrainians will attack him, but because he is afraid that the Russians coming to rescue him". Bakkali shared information about the position of the indigenous Crimean Tatar population in Crimea regarding the presence of Russian troops and the planned pseudo-referendum on 16 March, which Crimean Tatars decided to boycott. At the end of the press conference, I noted that minorities in Ukraine are not in danger and echoed the words of the OSCE High Commissioner on National Minorities, Astrid Thors, who recently visited Kyiv

and Crimea, that "no evidence of violations of the rights of ethnic groups has been found".

Two weeks later, in agreement with us, Ambassador Raimonda Murmokaite of Lithuania, as a member of the Security Council, initiated an Arria format meeting (named after Ambassador Diego Arria of Venezuela, who began using this practice in 1992 as Venezuela's representative to the Council, allows for a frank exchange of views in private with the participation of individuals whom the member(s) of the Council who are holding the meeting believe would be useful to hear). Ambassador Silvia Lucas, President of the Security Council in March, convened such a meeting on 31 March (Official Communiqué of the 7151st..., 2014), inviting the head of the Mejlis of the Crimean Tatar people, Mustafa Dzhemilev, and journalist Valentyna Samar to participate.

M. Dzhemilev, speaking at this informal meeting of the UN Security Council, said that the pseudo-referendum on the status of Crimea was "cynical" and "absurd": "It is absurd to decide the question of belonging to a country based on a local referendum. Only the indigenous people can have the right to self-determination, and in Crimea, the Crimean Tatars are the indigenous people. But the Tatars boycotted this referendum", Dzhemilev said. He added that, according to his data, not 82% of Crimean residents took part in the referendum, as reported by the Russian authorities, but only 32.4%.

M. Dzhemilev called "cynical" the statement of the Russian authorities about the oppression of Russians in Crimea because most of the heads of local authorities are Russian (in spirit), and most schools in Crimea are Russian-speaking. "First, the Cossacks invaded the territory of Crimea, they seized state institutions and the parliament. Then Russian troops entered Crimea", stated M. Dzhemilev. "The Russian authorities justify their actions by the fact that the Banderite government was established in Ukraine. But this is not true", he stressed.

M. Dzhemilev noted that the relations between the Crimean Tatars and the government of ousted President Viktor Yanukovich were also bad: "Yanukovich's regime was corrupt. Crimean Tatars were regarded as the main opposition to it. They did not vote for Yanukovich and therefore were poorly represented in the government".

The Russian delegation was not present at the meeting, but the Moscow Mission to the UN issued a statement on the matter (Russia refuses to discuss..., 2014). Thus, Russia called the UN Security Council meeting on Crimea a "sit-down". The Permanent Mission of Russia considers it inappropriate to discuss human rights and press freedom in Crimea. "The situation with human rights and press freedom in any subject of the Russian Federation, including Crimea, has no grounds for such discussions", the statement said. This is how Moscow began to blatantly and openly transfer its policy of disregard for human rights to the newly occupied territory. And it so happens that the protection of human rights as a basis for maintaining security and stability, according to the Russian version, "does not fit within the scope of the Security Council's responsibility and has no grounds for such discussions". And the final apotheosis of the Russian statement was the assertion that "such meetings undermine the reputation of the Security Council member states and damage the prestige of the UN Security Council as a whole".

References

- [1] A press conference with the participation of "leaders of national minority groups of Ukraine" was held at the UN Headquarters under the auspices of the Ukrainian Mission. (2014). Retrieved from <https://un.mfa.gov.ua/news/19720-u-shtab-kvartiri-oon-pid-jegidoju-ukrajinsykoji-misiji-vidbulasya-pres-konferencija-za-uchasti-lideriv-grup-nacionalnyih-menshin-ukrajini>.
- [2] Constitution of Ukraine. (1996, June). Retrieved from <https://rm.coe.int/constitution-of-ukraine/168071f58b>.
- [3] In Crimea, after the annexation, the number of students studying in Ukrainian decreased by 36 times. (2017). Retrieved from [https://zmina.info/news/v_krymu_posle_anneksii_v_36_raz_umenshilos_kolichestvo_uchenikov_obuchajushhijhsjia_na_ukrainskom-2/#:~:text=%D0%97%D0%B3%D1%96%D0%B4%D0%BD%D0%BE%20%D0%B7%20%D1%96%D0%BD%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%94%D1%8E%20%D0%9C%D1%96%D0%BD%D0%BE%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B8%20%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8,%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%20\(2%2C7%25\)](https://zmina.info/news/v_krymu_posle_anneksii_v_36_raz_umenshilos_kolichestvo_uchenikov_obuchajushhijhsjia_na_ukrainskom-2/#:~:text=%D0%97%D0%B3%D1%96%D0%B4%D0%BD%D0%BE%20%D0%B7%20%D1%96%D0%BD%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%94%D1%8E%20%D0%9C%D1%96%D0%BD%D0%BE%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B8%20%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8,%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%20(2%2C7%25)).
- [4] Letter from the Permanent Representative of Ukraine to the United Nations Addressed to the President of the Security Council. (2014, March). Retrieved from <https://digitallibrary.un.org/record/766591?ln=fr&v=pdf>.
- [5] Meeting of United Nations of Security Council No. 7134. (2014, March). Retrieved from <https://documents.un.org/doc/undoc/pro/n14/263/70/pdf/n1426370.pdf?token=rOy45VZNWvfAaRqqA1&fe=true>.
- [6] Official Communiqué of the 7131st (Closed) Meeting of the Security Council. (2014, March). Retrieved from <https://research.un.org/en/docs/sc/quick/meetings/2014>.
- [7] Official Communiqué of the 7151st (Closed) Meeting of the Security Council. (2014, March). Retrieved from <https://undocs.org/Home/Mobile?FinalSymbol=S%2FPV.7151&Language=E&DeviceType=Desktop&LangRequested=False>.
- [8] Russia refuses to discuss human rights in Crimea at the UN. (2014). Retrieved from <https://atn.ua/world/rossija-otkazalas-obsuzhdad-v-oon-prava-cheloveka-v-krymu-126004/>.
- [9] UN Charter. (1945, October). Retrieved from https://unic.un.org/aroundworld/unics/common/documents/publications/uncharter/UN%20Charter_Ukrainian.pdf.

УДК 327.7

DOI: 10.46493/2663-2675.34(4).2024.30

Ірина Дзюбленко

Кандидат історичних наук, доцент

Український державний університет імені Михайла Драгоманова

01601, вул. Пирогова, 9, м. Київ, Україна

<https://orcid.org/0000-0002-5274-3258>

Наталія Жабінець

Кандидат політичних наук, доцент

Український державний університет імені Михайла Драгоманова

01601, вул. Пирогова, 9, м. Київ, Україна

<https://orcid.org/0009-0002-8054-4202>

Досвід та перспективи подальшої євроінтеграції країн Південно-Східної Європи

Анотація. Дослідження євроінтеграційних процесів у країнах Південно-Східної Європи набуває особливої актуальності в умовах зростаючої геополітичної напруженості та необхідності зміцнення стабільності на європейському континенті. Метою дослідження було проведення комплексного аналізу євроінтеграційних процесів у Південно-Східній Європі, оцінка поточного стану реформ та визначення ключових факторів, що впливають на перспективи подальшої інтеграції регіону. В межах цього було проаналізовано значну кількість документів, звітів тощо. Було досліджено особливості євроінтеграційних процесів у країнах регіону, які вже є членами Європейського Союзу, та виявлено, що вони демонстрували різні моделі економічного зростання: південноєвропейські країни розвивали модель, орієнтовану на споживання та засновану на борговому фінансуванні, тоді як країни Центральної та Східної Європи обрали експортно-орієнтовану модель, що значною мірою залежала від прямих іноземних інвестицій. Аналіз євроінтеграційних заходів та реформ у країнах, які ще не приєдналися до Європейського Союзу, показав нерівномірний прогрес у виконанні Копенгагенських критеріїв. Економічні реформи, спрямовані на створення функціонуючої ринкової економіки та підвищення конкурентоспроможності, залишаються ключовим викликом. Прямі іноземні інвестиції відіграли важливу роль у модернізації економік, але їх вплив на конвергенцію з Європейським Союзом був неоднозначним. Лібералізація торгівлі сприяла значному зростанню обсягів торгівлі між країнами регіону та Європейським Союзом, однак економічна конвергенція залишається повільною. Оцінка перспектив подальшої євроінтеграції виявила складну геополітичну динаміку. Зростаюча конкуренція між Європейським Союзом та іншими глобальними гравцями, зокрема Росією та Китаєм, створює додаткові виклики для євроінтеграційних прагнень країн регіону. Енергетична залежність деяких країн від Росії та значні китайські інвестиції в інфраструктуру створюють потенційні ризики для енергетичної безпеки та можуть призвести до конфлікту інтересів. Європейський Союз посилює вплив у регіоні через нову методологію розширення та фінансові інструменти. Дослідження показало, що успішна інтеграція вимагає структурних реформ, зміцнення демократії, розвитку економіки та подолання історичних конфліктів. Результати дослідження можуть бути використані для розробки ефективних стратегій підтримки євроінтеграційних процесів у регіоні та вдосконалення політики ЄС щодо країн Південно-Східної Європи

Ключові слова: євроскептицизм; націоналізм; соціальна справедливість; верховенство права; електоральна динаміка; політична поляризація; демократичні інститути

Вступ

Процес європейської інтеграції є одним з найважливіших геополітичних процесів сучасності, який має

значний вплив на розвиток країн Європи, зокрема Південно-Східної Європи. Ця тема потребує ретельного

Отримано: 30.04.2024, Перевірено: 05.08.2024, Прийнято: 26.08.2024

Suggested Citation:

Dziublenko, I., & Zhabinets, N. (2024). Experience and prospects for further European integration of South-Eastern Europe. *Foreign Affairs*, 34(4), 30-42. doi: 10.46493/2663-2675.34(4).2024.30.

*Corresponding author

вивчення, оскільки досвід євроінтеграції країн цього регіону може стати важливим орієнтиром для інших держав, які прагнуть приєднатися до Європейського Союзу. Проблематика дослідження полягає в тому, що процес євроінтеграції країн Південно-Східної Європи має свої особливості та виклики, які потребують ґрунтовного аналізу. Зокрема, важливо дослідити досвід тих країн регіону, які вже є членами ЄС, та проаналізувати перспективи подальшої інтеграції для тих держав, які ще не приєдналися до Союзу.

Дослідження процесів європейської інтеграції в контексті різноманітності капіталістичних моделей і траєкторій криз на східній периферії Європи представлено в роботі автора D. Bohle (2021), який наголошує на необхідності врахування цих факторів при аналізі євроінтеграційних процесів у регіоні, що дозволяє глибше зрозуміти складність і багатовимірність цих процесів. Колективна монографія за редакцією C. Hill *et al.* (2023) пропонує всебічний аналіз ролі Європейського Союзу на міжнародній арені. Зокрема, значну увагу приділено відносинам ЄС з країнами Південно-Східної Європи, що дозволяє краще зрозуміти специфіку євроінтеграційних процесів у цьому регіоні та їх вплив на міжнародні відносини.

Стисле, але змістовне введення в проблематику Європейського Союзу пропонує робота J. McCormick (2020), він розглядає ключові аспекти функціонування ЄС, включаючи його історію, інституції та політики, а також процеси розширення Союзу та інтеграції нових членів. Це дослідження є цінним для розуміння загального контексту євроінтеграції країн Південно-Східної Європи. Геополітизація Східного партнерства ЄС є предметом дослідження D. Cadier (2021). Аналізуючи цей процес у контексті відносин Союзу зі східними сусідами, автор розглядає його вплив на євроінтеграційні перспективи країн регіону, що дозволяє краще зрозуміти роль геополітичних факторів у процесах інтеграції.

У роботі S. Giner (2022) досліджено взаємозв'язки між політичною економією, легітимацією та роллю держави в Південній Європі. Розглядаючи ці питання крізь призму нерівномірного розвитку регіону, автор аналізує їх вплив на процеси євроінтеграції, що дозволяє глибше зрозуміти специфіку цих процесів у країнах Південної Європи. Дослідження X. Richet (2020) зосереджується на питаннях прямих іноземних інвестицій, транзиту та залежності в країнах Центральної та Південно-Східної Європи. Аналізуючи ці процеси в рамках взаємодії між ЄС та Західними Балканами, автор розглядає їх вплив на євроінтеграційні перспективи регіону, що дозволяє краще зрозуміти економічні аспекти інтеграції.

Автори G. Radosavljević *et al.* (2020) аналізують динаміку зближення рівнів доходів у регіоні та ЄС, використовуючи економетричні моделі та статистичні дані. Результати дослідження свідчать про наявність певної конвергенції доходів між Південно-Східною Європою та ЄС, особливо для країн, які вже є членами Союзу. Водночас, автори відзначають, що темпи зближення рівнів доходів є досить повільними, а для деяких країн регіону, які ще не приєдналися до ЄС, спостерігаються навіть тенденції до дивергенції. Дослідники пояснюють

ці процеси низкою факторів, таких як структурні особливості економік країн Південно-Східної Європи, недостатня ефективність інституцій, а також зовнішні виклики, зокрема, глобальні економічні кризи. Автори наголошують на необхідності проведення структурних реформ та посилення інституційної спроможності країн регіону для прискорення процесів конвергенції доходів з ЄС.

Дослідження B. Chistruga & R. Crudu (2021) присвячено аналізу впливу європейської інтеграції на конкурентоспроможність нових країн-членів ЄС, у тому числі держав Південно-Східної Європи. Автори розглядають різні аспекти конкурентоспроможності, такі як продуктивність праці, інноваційний потенціал, якість інститутів та інфраструктури. B. Chistruga & R. Crudu (2021) відзначають, що процес євроінтеграції загалом позитивно вплинув на конкурентоспроможність нових країн-членів ЄС. Зокрема, приєднання до Союзу сприяло зростанню продуктивності праці, залученню іноземних інвестицій та покращенню інституційного середовища в цих країнах. Водночас, дослідники наголошують на наявності значних відмінностей у рівнях конкурентоспроможності між новими та старими членами ЄС, а також між самими новими членами.

Попри значний внесок проаналізованих досліджень у розуміння процесів євроінтеграції в Південно-Східній Європі, деякі аспекти цієї проблематики потребують подальшого вивчення. Зокрема, комплексний аналіз досвіду країн регіону, які вже є членами ЄС, з точки зору їхніх здобутків і викликів на шляху інтеграції, дозволив би виявити можливі шляхи оптимізації цих процесів для країн, які ще прагнуть приєднатися до Союзу.

Метою цього дослідження було проаналізувати досвід та перспективи подальшої євроінтеграції країн Південно-Східної Європи. Для досягнення цієї мети були поставлені наступні завдання: дослідити особливості євроінтеграційних процесів у країнах Південно-Східної Європи, які вже є членами ЄС; проаналізувати євроінтеграційні заходи та реформи в тих країнах регіону, які ще не приєдналися до Європейського Союзу; оцінити перспективи подальшої євроінтеграції країн Південно-Східної Європи з урахуванням сучасних геополітичних викликів.

Матеріали та методи

Дослідження досвіду та перспектив подальшої євроінтеграції країн Південно-Східної Європи базувалося на комплексному аналізі широкого спектру джерел та застосуванні різноманітних методів наукового пізнання. Джерельну базу дослідження склали офіційні документи Європейського Союзу, зокрема звіти European Commission (2023a; 2023b; 2023c; 2023d; 2023e) про прогрес країн-кандидатів у виконанні Копенгагенських критеріїв. Ці звіти надали актуальну інформацію про стан реформ та виконання вимог ЄС у країнах регіону. Важливим джерелом інформації стали міжнародні угоди, зокрема Угоди про стабілізацію та асоціацію між ЄС та країнами Західних Балкан (Stabilisation and Association Agreement, 2003). Аналіз цих документів дозволив оцінити правові рамки співпраці між ЄС та країнами регіону та визначити

ключові напрямки реформ. Для аналізу економічних аспектів євроінтеграції були використані статистичні дані та аналітичні звіти міжнародних організацій. Зокрема, було проаналізовано дані Світового банку щодо економічного розвитку країн Західних Балкан (Western Balkans Regular Economic Report, 2024), звіти UNCTAD (United Nations Conference on Trade and Development) про прямі іноземні інвестиції (Foreign direct investment..., 2023), дані Міжнародної організації праці щодо рівня безробіття (Unemployment Rates Around the World..., 2024). Для оцінки прогресу країн у боротьбі з корупцією було використано дані Індексу сприйняття корупції, що публікується організацією Transparency International (Corruption perceptions index, 2023). Це дозволило порівняти ситуації в країнах регіону з середніми показниками по ЄС.

У дослідженні було зіставлено досвід євроінтеграції різних країн Південно-Східної Європи. Порівняно моделі економічного зростання, обрані південноєвропейськими країнами та країнами Центральної та Східної Європи, що дозволило виявити їх вплив на процес євроінтеграції. Особливу увагу приділено аналізу експортно-орієнтованої моделі зростання країн ЦСЄ та моделі, орієнтованої на споживання, у південноєвропейських країнах. Досліджено процеси адаптації законодавства країн регіону до норм ЄС, реформування державних інституцій та впровадження європейських стандартів у різних сферах. Детально розглянуто питання судової реформи, боротьби з корупцією та зміцнення верховенства права в контексті виконання Копенгагенських критеріїв.

Проведено комплексний аналіз євроінтеграційних процесів як складної системи взаємопов'язаних економічних, політичних та соціальних факторів. Виявлено взаємозв'язки між різними аспектами євроінтеграції та їх вплив на загальний прогрес країн регіону. Особливу увагу приділено впливу економічних реформ на соціальну сферу та політичну стабільність. Оцінено вплив зовнішніх акторів, зокрема Росії та Китаю, на євроінтеграційні процеси в регіоні. Проаналізовано дані щодо енергетичної залежності країн регіону від Росії та обсяги китайських інвестицій в інфраструктуру. Розглянуто потенційні геополітичні наслідки цього впливу для процесу євроінтеграції.

У процесі дослідження було розроблено оригінальну шкалу оцінювання прогресу країн Південно-Східної Європи у виконанні Копенгагенських критеріїв. Шкала від 1 до 100 балів застосовувалась для оцінки прогресу у політичній, економічній та адміністративній сферах. Оцінки формувались на основі аналізу офіційних звітів Європейської Комісії, статистичних даних міжнародних організацій та експертних оцінок. Політичні критерії включали оцінку стабільності демократичних інституцій, дотримання прав людини та незалежності судової системи. Економічні критерії охоплювали наявність функціонуючої ринкової економіки, макроекономічну стабільність та рівень економічної конвергенції з ЄС. Адміністративні критерії оцінювали здатність імплементувати *acquis communautaire*, ефективність державного управління та адміністративну спроможність освоєння фондів ЄС. Ці оцінки призначені для загального порівняння

відносного прогресу країн і не претендують на абсолютну точність, а скоріше відображають загальні тенденції у процесі євроінтеграції країн регіону.

Результати

Особливості євроінтеграційних процесів у країнах Південно-Східної Європи – членах ЄС. Процес європейської інтеграції країн Південно-Східної Європи (ПСЄ) характеризувався складними економічними трансформаціями, які мали на меті адаптацію їхніх економік до стандартів Європейського Союзу. Ця адаптація відбувалася на тлі переходу від планової до ринкової економіки, що створювало додаткові виклики.

Країни ПСЄ демонстрували різні моделі економічного зростання в процесі євроінтеграції. Зокрема, південноєвропейські країни, такі як Іспанія та Португалія, розвивали модель зростання, орієнтовану на споживання та засновану на борговому фінансуванні. Натомість країни Центральної та Східної Європи (ЦСЄ), включаючи Польщу, Угорщину, Чехію та Словаччину, обрали модель експортно-орієнтованого зростання, що значною мірою залежала від прямих іноземних інвестицій (ПІІ) (Vukov, 2023).

Ця різниця у стратегіях економічного розвитку мала глибокі наслідки для процесу євроінтеграції. Південноєвропейські країни зіткнулися з проблемами високого рівня заборгованості та низької конкурентоспроможності, що стало особливо очевидним під час фінансової кризи 2008 року. Як зазначає V. Vukov (2023), борг-базована модель зростання, орієнтована на споживання, у Південній Європі до 2008 року, з різними рівнями коригування після кризи створила значні економічні виклики для цих країн у процесі інтеграції.

З іншого боку, країни ЦСЄ, завдяки своїй орієнтації на експорт та залучення ПІІ, змогли досягти більш стійкого економічного зростання. M. Blikhar (2023) відзначає, що «лібералізація зовнішньої торгівлі під умовами європейської інтеграції повинна підвищити її надійність та незворотність». Це твердження підкреслює важливість торговельної лібералізації як ключового аспекту економічної інтеграції для країн ЦСЄ.

Важливо зазначити, що процес економічної інтеграції не був однорідним навіть серед країн одного регіону. Наприклад, Словаччина, активізувала європейський вектор найпізніше з усіх країн ЦСЄ – лише наприкінці 1990-х років. Це було пов'язано як з економічними, так і з політичними факторами (Blikhar, 2023).

Одним з ключових економічних аспектів інтеграції було приведення торговельної політики країн ПСЄ у відповідність до спільної торговельної політики ЄС. Це включало лібералізацію торгівлі, зниження тарифних бар'єрів та гармонізацію регуляторних норм. Важливим аспектом економічної інтеграції було також залучення прямих іноземних інвестицій. Країни ЦСЄ, зокрема, активно використовували цей інструмент для модернізації своїх економік. FDI-залежна (Foreign Direct Investment) експортно-орієнтована модель зростання у Східній Європі стала ключовою характеристикою економічного розвитку цих країн у процесі євроінтеграції (Vukov, 2023). Інституційні реформи та адаптація законодавства були критично важливими аспектами євроінтеграційних процесів у країнах

Південно-Східної Європи (Vos, 2020). Ці процеси вимагали значних зусиль та ресурсів, оскільки передбачали фундаментальну перебудову правових та інституційних систем цих країн.

Одним з ключових аспектів інституційних реформ було створення та зміцнення незалежних регуляторних органів. Це включало реформування судової системи, створення антикорупційних органів, посилення захисту прав власності та забезпечення верховенства права. Ці реформи були необхідними для виконання Копенгагенських критеріїв, які є обов'язковими для вступу до ЄС.

У 1993 році були висунуті певні вимоги (так звані «копенгагенські критерії») до країн, які висловили бажання приєднатися (Copenhagen European Council..., 1993; Dudley, 2020). Ці критерії включали стабільність інститутів, що гарантують демократію, верховенство права, права людини та повагу і захист меншин; функціонуючу ринкову економіку та здатність впоратися з конкурентним тиском і ринковими силами в межах ЄС; здатність взяти на себе зобов'язання членства, включаючи дотримання цілей політичного, економічного та валютного союзу (Blikhar, 2023).

Адаптація законодавства була особливо складним процесом, оскільки вимагала гармонізації національних законів з *acquis communautaire* – сукупністю правових норм ЄС. Це стосувалося широкого спектру сфер, включаючи конкурентне право, захист прав споживачів, екологічне законодавство, трудове право та багато інших.

Важливо зазначити, що процес адаптації законодавства не був однаковим для всіх країн ПСЄ. Наприклад, Угорщина отримала членство в МВФ ще 1982 року, а 1988 року першою з країн ЦСЄ отримала кредит стенд-бай (Blikhar, 2023). Це свідчить про те, що деякі країни почали процес інституційних реформ раніше за інших.

Одним з ключових викликів у процесі інституційних реформ була необхідність забезпечення не лише формального прийняття законодавства, але й його ефективної імплементації. ЄС просував внутрішні банки розвитку, фінансував створення агентств із залучення інвестицій та агентств регіонального розвитку; та зміцнював інституції державної допомоги, які були ключовими для залучення ТНК (Транснаціональні корпорації.) у складні сектори, такі як автомобілебудування чи ІКТ (Інформаційно-комунікаційні технології) (Albu Comănescu, 2021). Це підкреслює комплексний підхід ЄС до інституційних реформ у країнах ПСЄ.

Соціальні наслідки євроінтеграції для країн Південно-Східної Європи були значними та багатограними. Процес інтеграції призвів до глибоких змін у соціальній структурі, системі цінностей та способі життя громадян цих країн. Одним з ключових соціальних наслідків євроінтеграції було підвищення мобільності робочої сили. Відкриття кордонів в рамках ЄС дозволило громадянам країн ПСЄ шукати роботу в інших країнах-членах. Це призвело до значних міграційних потоків, особливо з країн ЦСЄ до більш розвинених країн Західної Європи. Збільшення попиту на польські продукти харчування за кордоном було полегшено трудовою міграцією з Польщі, яка стала ще одним сприятливим наслідком європейської інтеграції, незважаючи на деякі критичні оцінки цього явища (Blikhar, 2023).

Трудова міграція мала як позитивні, так і негативні наслідки. З одного боку, вона сприяла зниженню рівня безробіття в країнах походження та забезпечила додаткове джерело доходів для багатьох сімей через грошові перекази. З іншого боку, це призвело до еміграції висококваліфікованих фахівців та демографічних проблем у деяких країнах ПСЄ.

Іншим важливим соціальним аспектом євроінтеграції було впровадження європейських стандартів у сфері соціального захисту та трудових відносин. Це включало посилення захисту прав працівників, впровадження антидискримінаційного законодавства та покращення умов праці. ЄС не лише вимагав лібералізації та приватизації, але й допомагав розбудовувати державні потенціали розвитку, що включало і соціальну сферу (Albu Comănescu, 2021).

Євроінтеграція також мала значний вплив на систему освіти в країнах ПСЄ. Впровадження Болонської системи, розширення програм студентського обміну, таких як *Erasmus*, та визнання кваліфікацій між країнами-членами ЄС відкрили нові можливості для молоді цих країн (Reilly & Sweeney, 2022).

Важливо зазначити, що соціальні наслідки євроінтеграції не були однаковими для всіх верств населення. У той час як деякі групи отримали значні переваги від інтеграції, інші зіткнулися з проблемами адаптації до нових умов. Наприклад, М. Blikhar (2023) зазначає, що в Польщі «важка промисловість постраждала найбільше, що призвело до швидкого зростання рівня безробіття».

Євроінтеграція також призвела до змін у системі цінностей та ідентичності. Зближення з європейськими нормами та стандартами вплинуло на культурні та соціальні аспекти життя в країнах ПСЄ. Це включало посилення захисту прав меншин, гендерної рівності та інших європейських цінностей.

Членство в ЄС розглядається країнами ЦСЄ як кульмінація їхніх мрій про повернення до Європи після штучного поділу останньої (Van Oudenaren, 2021). Це вказує на глибокий культурний та ідентичнісний аспект євроінтеграції для цих країн.

Соціальні наслідки євроінтеграції для країн ПСЄ були складними та багатограними. Вони включали як позитивні аспекти, такі як підвищення мобільності, покращення соціальних стандартів та розширення можливостей, так і виклики, пов'язані з адаптацією до нових умов та збереженням національної ідентичності в рамках більшого європейського простору.

Підсумовуючи, можна сказати, що євроінтеграційні процеси в країнах Південно-Східної Європи мали як спільні риси, так і значні відмінності. Ці відмінності були зумовлені як історичними та економічними факторами, так і різними підходами ЄС до управління інтеграцією в різні періоди. Ключовим висновком є те, що євроінтеграція – це складний та багатограний процес, який вимагає ретельного балансування між національними інтересами та вимогами ЄС, а також адаптації до нових економічних та соціальних реалій.

Євроінтеграційні заходи та реформи в країнах Південно-Східної Європи, які ще не приєдналися до ЄС. Процес євроінтеграції для країн ПСЄ, які ще не є членами Європейського Союзу, являє собою складний та багатограний шлях, що вимагає суттєвих реформ

та трансформацій у різних сферах суспільного життя. Ця дорога до ЄС характеризується як значними досягненнями, так і серйозними викликами, що потребують постійної уваги та зусиль з боку урядів цих країн.

Копенгагенські критерії, встановлені Європейською Радою в 1993 році, залишаються наріжним каменем процесу розширення ЄС. Вони включають політичні, економічні та адміністративні вимоги, які країни-кандидати повинні виконати для вступу до ЄС (Copenhagen European Council..., 1993). Виконання Копенгагенських критеріїв залишається ключовою умовою для всіх країн, які прагнуть до членства в ЄС.

Для країн ПСЄ прогрес у виконанні цих критеріїв є нерівномірним та залежить від специфічних умов кожної країни. Наприклад, Сербія досягла значного прогресу в економічних реформах, але стикається з викликами у сфері верховенства права та нормалізації відносин з Косово. За даними Замінити на European Commission (2023d), Сербія досягла певного прогресу у виконанні критеріїв щодо функціонування

демократичних інституцій та реформування державного управління, але потребує подальших зусиль у сфері судової реформи та боротьби з корупцією.

Боснія і Герцеговина, з іншого боку, стикається з більш фундаментальними проблемами, пов'язаними з її складною конституційною структурою. Конституційна архітектура Боснії і Герцеговини, створена Дейтонськими угодами, часто виступає перешкодою для ефективного впровадження реформ, необхідних для виконання копенгагенських критеріїв (Kuresic & Brodanac, 2021).

Північна Македонія демонструє прогрес у багатьох сферах, особливо після вирішення суперечки з Грецією щодо назви країни. Незважаючи на значні зусилля, Північна Македонія все ще стикається з викликами у сфері реформування судової системи та боротьби з організованою злочинністю (Qorraj *et al.*, 2024). Діаграма (Рис. 1) ілюструє оцінку прогресу країн ПСЄ у виконанні копенгагенських критеріїв станом на 2023 рік. Оцінки базуються на експертних висновках та офіційних звітах Європейської Комісії.

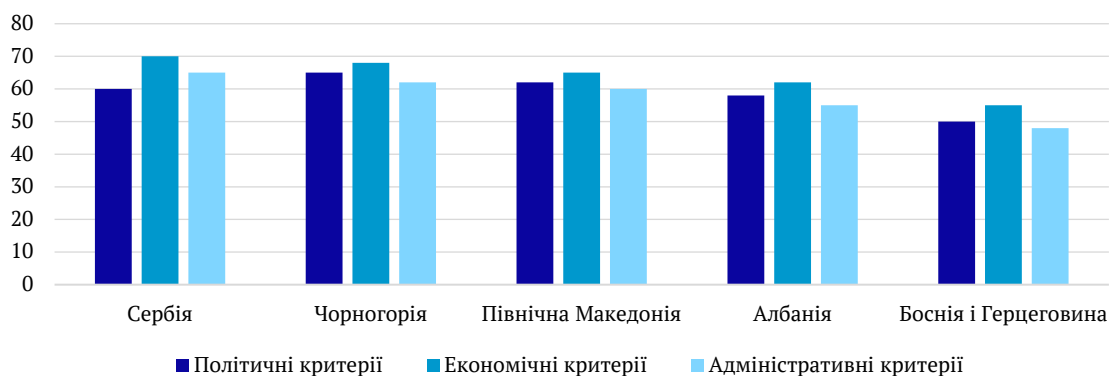

Рисунок 1. Прогрес країн ПСЄ у виконанні копенгагенських критеріїв

Примітка: Наведені значення прогресу у виконанні політичних, економічних та адміністративних критеріїв (за шкалою від 1 до 100) є приблизними оцінками автора, базованими на аналізі доступних даних та експертних оцінок станом на 2023 рік

Джерела: створено автором на основі звітів European Commission (2023a; 2023b; 2023c; 2023d; 2023e)

Економічні реформи відіграють ключову роль у процесі євроінтеграції країн ПСЄ. Ці реформи спрямовані на створення функціонуючої ринкової економіки та підвищення конкурентоспроможності країн на європейському ринку. Економічна конвергенція з ЄС залишається одним з найбільших викликів для країн ПСЄ.

ППІ відіграють важливу роль у модернізації економік країн ПСЄ. Однак, вплив ППІ на конвергенцію з ЄС є неоднозначним і залежить від секторального розподілу інвестицій та здатності місцевих економік абсорбувати технології та знання (Richet, 2020). Наприклад, у Сербії значна частка ППІ спрямовується у виробничий сектор, що сприяє розвитку експортоорієнтованих галузей. За даними Національного банку Сербії, обсяг ППІ в країну у 2022 році склав 4,6 млрд євро, що свідчить про зростаючу привабливість країни для іноземних інвесторів (Foreign direct investment..., 2023).

Важливим аспектом економічних реформ є лібералізація торгівлі. Країни ПСЄ активно працюють над гармонізацією своїх торговельних режимів з нормами ЄС. Впровадження Угод про стабілізацію та асоціацію

(YCA) (Stabilisation and Association..., 2003) сприяло значному зростанню торгівлі між країнами ПСЄ та ЄС. Наприклад, за даними Європейської комісії, обсяг торгівлі між ЄС та Північною Македонією зріс на 34% у період з 2015 по 2022 рік (North Macedonia..., 2023.). Однак, економічна конвергенція залишається повільною. ВВП на душу населення в країнах ПСЄ в середньому становить лише 41% від середнього показника ЄС у 2022 році (Steinbach, 2024). Це підкреслює необхідність подальших структурних реформ та інвестицій у людський капітал та інфраструктуру.

Країни ПСЄ стикаються з низкою викликів на шляху до членства в ЄС. Ці виклики мають різноманітний характер і включають як внутрішні, так і зовнішні фактори. Одним з ключових викликів залишається політична нестабільність, особливо в Боснії і Герцеговині та у відносинах між Сербією та Косово. Неврегульовані етнічні конфлікти та складні конституційні структури в деяких країнах ПСЄ суттєво уповільнюють процес євроінтеграції (Kuresic & Brodanac, 2021). Наприклад, в Боснії і Герцеговині складна система влади, заснована

на етнічному принципі, часто призводить до політичних глухих кутів та блокування важливих реформ.

Забезпечення верховенства права та ефективна боротьба з корупцією залишаються критичними викликами для всіх країн ПСЄ. Незважаючи на прийняття антикорупційного законодавства, його ефективне впровадження залишається проблематичним (Qorraj *et al.*, 2024). За даними Transparency International, індекс сприйняття корупції в країнах ПСЄ залишається значно нижчим, ніж середній показник по ЄС. Наприклад, у 2022 році Албанія мала показник 37 балів зі 100 можливих, тоді як середній показник по ЄС становив 64 бали (Corruption perceptions index, 2023).

Підвищення адміністративної спроможності державних інституцій є ключовим викликом для ефективного впровадження реформ та управління процесом євроінтеграції. Обмежена адміністративна спроможність часто призводить до затримок у впровадженні *acquis communautaire* та неефективного використання фінансової допомоги ЄС. Наприклад, за даними Європейської Комісії цільовий показник освоєння коштів IPA II до 2020 року був встановлений на рівні 100% для програмних років IPA 2014, 2015 та 2016, 70% для IPA 2017 та 30% для IPA 2018 (Instrument for pre-accession..., 2020). Це вказує на те, що підвищення спроможності освоєння коштів та адміністративного потенціалу залишається ключовим пріоритетом для ефективного використання передвступної допомоги ЄС.

Економічні виклики включають необхідність подальшої модернізації економіки, підвищення конкурентоспроможності та створення сприятливого бізнес-середовища. Країни ПСЄ стикаються з проблемою еміграції висококваліфікованих фахівців, що негативно впливає на людський капітал та інноваційний потенціал. За даними ООН (Youth unemployment and underemployment..., 2022), рівень безробіття серед молоді в Північній Македонії у 2022 році становив 35,5%, що є одним з найвищих показників у Європі.

Геополітична ситуація також впливає на процес євроінтеграції країн ПСЄ. Зростаючий вплив Росії та Китаю в регіоні створює додаткові виклики для євроінтеграційних прагнень країн ПСЄ. Значні китайські інвестиції в інфраструктуру Сербії в рамках ініціативи «Один пояс, один шлях» викликають занепокоєння щодо можливого конфлікту інтересів та відповідності цих проектів стандартам ЄС (Kurecic & Brodanac, 2021).

A. Steinbach (2024). звертає увагу на фактор «втоми від розширення» серед деяких країн-членів ЄС, що може уповільнити процес інтеграції. Скептицизм щодо подальшого розширення ЄС, особливо після Brexit, створює додаткові перешкоди для країн ПСЄ на шляху до членства. Для подолання цих викликів країни ПСЄ та ЄС вживають різноманітних заходів. Зокрема, ЄС запровадив нову методологію процесу розширення у 2020 році, яка передбачає більш чіткі критерії оцінки прогресу та можливість зворотного руху в переговорах у разі відсутності прогресу (Qorraj *et al.*, 2024). підкреслюють, що «нова методологія спрямована на підвищення довіри до процесу розширення та забезпечення його більшої передбачуваності».

Країни ПСЄ, зі свого боку, продовжують впроваджувати реформи та зміцнювати регіональне співробітництво. Важливим кроком у цьому напрямку стало створення Регіонального економічного простору Західних Балкан у 2017 році, що має на меті поглиблення економічної інтеграції в регіоні та підготовку країн до участі у єдиному ринку ЄС (Neskovic, 2019).

Таблиця 1. наочно демонструє різноманітність прогресу та викликів, з якими стикаються країни Південно-Східної Європи на шляху до євроінтеграції. Важливо відзначити, що дані в таблиці відображають ситуацію станом на 2023 рік і можуть змінюватися з часом. Аналізуючи дані таблиці, можна зробити кілька ключових спостережень. Незважаючи на те, що всі країни мають статус кандидата, існують значні відмінності у темпах їхньої інтеграції. Чорногорія та Сербія досягли найбільшого прогресу у переговорах про вступ, тоді як Боснія і Герцеговина все ще чекає на початок переговорів. Існує значна різниця в економічному розвитку країн регіону. Чорногорія має найвищий показник ВВП на душу населення відносно середнього по ЄС (50%), тоді як Албанія найнижчий (32%). Це підкреслює необхідність подальших економічних реформ та конвергенції з ЄС. Усі країни регіону мають низькі показники в Індексі сприйняття корупції, що свідчить про необхідність посилення зусиль у боротьбі з корупцією та зміцненні верховенства права. Рівень безробіття залишається високим у всіх країнах регіону, особливо в Боснії і Герцеговині (13,3%) та Чорногорії (15,3%). Це вказує на необхідність подальших структурних реформ для створення робочих місць та підвищення конкурентоспроможності економік.

Таблиця 1. Порівняльна таблиця євроінтеграційних процесів у країнах Південно-Східної Європи

Критерій	Сербія	Чорногорія	Північна Македонія	Албанія	Боснія і Герцеговина
Статус в процесі євроінтеграції (2023)	Кандидат, переговори розпочато	Кандидат, переговори розпочато	Кандидат, переговори розпочато	Кандидат, переговори розпочато	Кандидат, переговори не розпочато
Рік подання заявки на членство в ЄС	2009	2008	2004	2009	2016
Прогрес у виконанні політичних критеріїв (1-100)	60	65	62	58	50
Прогрес у виконанні економічних критеріїв (1-100)	70	68	65	62	55
Прогрес у виконанні адміністративних критеріїв (1-100)	65	62	60	55	48

Таблиця 1. Продовження

Критерій	Сербія	Чорногорія	Північна Македонія	Албанія	Боснія і Герцеговина
ВВП на душу населення у % від середнього по ЄС (2022)	43%	50%	38%	32%	33%
Індекс сприйняття корупції (2022)	36	45	39	37	34
Рівень безробіття (2024)	9,4%	15,3%	14,5%	11%	13,3%
Основні виклики	Відносини з Косово, судова реформа	Боротьба з корупцією, реформа державного управління	Міжетнічні відносини, судова реформа	Права власності, реформа державного управління	Конституційна реформа, міжетнічні відносини
Ключові досягнення	Економічні реформи, регіональне співробітництво	Прогрес у переговорах про вступ	Вирішення суперечки щодо назви з Грецією	Судова реформа	Подання заявки на членство

Примітка: Наведені значення прогресу у виконанні політичних, економічних та адміністративних критеріїв (за шкалою від 1 до 100) є приблизними оцінками автора, базованими на аналізі доступних даних та експертних оцінок станом на 2023 рік.

Джерела: розроблено автором на основі дослідження A. Steinbach (2024), Corruption perceptions index (2023), даних Міжнародної організації праці щодо рівня безробіття (Unemployment Rates..., 2024), звітів European Commission (2023a; 2023b; 2023c; 2023d; 2023e)

Специфічні виклики, з якими стикаються країни Південно-Східної Європи на шляху до євроінтеграції, можуть здаватися унікальними, проте аналіз досвіду деяких країн-членів ЄС демонструє, що подібні проблеми вже успішно вирішувалися в рамках Європейського Союзу. Важливим є питання конституційних реформ, особливо актуальне для Боснії і Герцеговини. У цьому аспекті досвід Бельгії є надзвичайно повчальним. Трансформація Бельгії з унітарної держави у федеральну через серію конституційних реформ демонструє, як можна ефективно вирішувати складні етнічні та лінгвістичні розбіжності (Van Haute & Deschouwer, 2020). Бельгійська модель федералізації та розподілу повноважень між різними рівнями влади могла б стати основою для реформування складної конституційної структури Боснії і Герцеговини. Це дозволило б забезпечити баланс між інтересами різних етнічних груп, одночасно створюючи ефективну систему управління на загальнодержавному рівні.

Що стосується міжетнічних відносин, які є ключовим викликом для Північної Македонії, то тут варто звернути увагу на досвід Фінляндії. Фінська модель забезпечення прав шведськомовної меншини через офіційну двомовність та культурну автономію (Lindroos, 2021) є прикладом того, як захист прав меншин може сприяти соціальній згуртованості та стабільності. Застосування подібного підходу в Північній Македонії могло б допомогти покращити відносини між македонцями та албанською меншиною, створюючи атмосферу взаємоповаги та рівності.

У сфері судових реформ, які є критично важливими для всіх країн регіону, корисним може бути досвід Болгарії та Румунії. Процес реформування судової системи в цих країнах під наглядом ЄС через Механізм співпраці та верифікації, хоч і був складним, але продемонстрував важливість послідовності та зовнішнього моніторингу у проведенні реформ (Cheesman & Badó, 2023). Це підкреслює необхідність

тісної співпраці з ЄС у процесі реформування судової системи для країн Південно-Східної Європи, що прагнуть до євроінтеграції.

Нарешті, у боротьбі з корупцією, яка залишається серйозною проблемою для багатьох країн регіону, зокрема Албанії, варто звернути увагу на досвід Естонії. Значні успіхи Естонії у цифровізації державних послуг суттєво знизили можливості для корупції (Burzyński, 2022). Впровадження подібних технологічних рішень в країнах Південно-Східної Європи могло б стати ефективним інструментом у боротьбі з корупцією, підвищуючи прозорість та ефективність державного управління.

Таким чином, розгляд досвіду країн-членів ЄС у вирішенні подібних викликів демонструє, що, незважаючи на складність проблем, з якими стикаються країни Південно-Східної Європи, існують успішні моделі їх вирішення в рамках ЄС. Проте важливо розуміти, що пряме копіювання цих моделей може бути неефективним. Натомість, необхідна ретельна адаптація цього досвіду до місцевого контексту, враховуючи специфіку кожної країни.

Отже, використання досвіду країн-членів ЄС може стати каталізатором для прискорення процесу євроінтеграції країн Південно-Східної Європи. Це не тільки допоможе подолати специфічні перешкоди, але й сприятиме більш глибокому розумінню європейських цінностей та принципів. У кінцевому підсумку, такий підхід може призвести до створення більш стабільного, демократичного та економічно розвинутого регіону, готового до повноцінної інтеграції в європейську спільноту. Різноманітність викликів та рівнів прогресу в країнах ПСЄ вимагає індивідуального підходу з боку ЄС, який би враховував специфіку кожної країни, одночасно зберігаючи єдині стандарти та вимоги. Це означає, що хоча загальні критерії вступу залишаються однаковими для всіх країн, шляхи їх досягнення можуть відрізнятися.

Успішна інтеграція країн ПСЄ до ЄС вимагає не лише зусиль з боку країн-кандидатів, але й готовності ЄС адаптувати свої інституції та політики до розширення. Це включає, зокрема, реформування процесу прийняття рішень в ЄС, перегляд бюджетної політики та адаптацію сільськогосподарської політики.

Важливим аспектом євроінтеграційного процесу є регіональне співробітництво. Посилення регіонального співробітництва не лише сприяє економічній інтеграції та політичній стабільності в регіоні, але й демонструє готовність країн ПСЄ до більш тісної інтеграції з ЄС. Прикладом такого співробітництва є ініціатива «Міні-Шенген» (Bregu, 2024), запущена Сербією, Албанією та Північною Македонією у 2019 році, яка спрямована на створення зони вільного руху людей, товарів, послуг та капіталу в регіоні.

Проте, регіональне співробітництво не повинно розглядатися як альтернатива членству в ЄС, а скоріше як доповнення до євроінтеграційного процесу. Це важливе застереження, оскільки існують побоювання, що посилення регіонального співробітництва може бути використано деякими країнами-членами ЄС як аргумент для відтермінування подальшого розширення. Важливим фактором у процесі євроінтеграції є також громадська підтримка. А. Steinbach (2024) наводить дані опитувань, які показують, що «рівень підтримки членства в ЄС серед населення країн ПСЄ залишається високим, хоча і дещо знизився в останні роки».

Підсумовуючи, можна сказати, що процес євроінтеграції країн Південно-Східної Європи є складним та багатовимірним. Він вимагає не лише виконання формальних критеріїв, але й глибоких структурних реформ, зміцнення демократичних інститутів та верховенства права, розвитку конкурентоспроможної економіки та подолання історичних конфліктів. Незважаючи на численні виклики, країни регіону демонструють прогрес у багатьох сферах, хоча і з різною швидкістю. Успіх євроінтеграційного процесу залежить від спільних зусиль країн ПСЄ, Європейського Союзу та міжнародної спільноти. Інтеграція країн ПСЄ до ЄС є не лише технічним процесом виконання критеріїв, але й стратегічним вибором, який може забезпечити стабільність, процвітання та мир у всьому європейському континенті.

Перспективи подальшої євроінтеграції країн Південно-Східної Європи. Геополітичний ландшафт Південно-Східної Європи зазнав значних змін протягом останніх десятиліть, що суттєво вплинуло на євроінтеграційні процеси в регіоні. Ключовим фактором, який визначає геополітичну динаміку в ПСЄ, є зростаюча конкуренція між Європейським Союзом та іншими глобальними гравцями, зокрема Росією та Китаєм.

ЄС традиційно розглядав ПСЄ як зону свого стратегічного інтересу, прагнучи забезпечити стабільність та процвітання на своїх південно-східних кордонах. Зростаючий вплив Росії та Китаю в регіоні створює додаткові виклики для євроінтеграційних прагнень країн ПСЄ. Це проявляється у збільшенні інвестицій з боку цих держав, особливо в інфраструктурні проекти, що може призвести до посилення економічної та політичної залежності країн регіону від цих зовнішніх акторів (Steinbach, 2024).

Російська Федерація, зокрема, активно використовує свій вплив у енергетичному секторі, що є критично важливим для багатьох країн ПСЄ. За даними European Commission (2023d), Сербія залишається значно залежною від російського газу, що становить близько 89% її імпорту природного газу (Obradovic, 2023). Ця залежність створює потенційні ризики для енергетичної безпеки та може бути використана як інструмент політичного тиску. Китай, зі свого боку, реалізує в регіоні ініціативу «Один пояс, один шлях», інвестуючи значні кошти в інфраструктурні проекти (Vänttinen, 2023). Хоча ці інвестиції сприяють економічному розвитку регіону, вони також викликають занепокоєння щодо можливого конфлікту інтересів та відповідності проєктів стандартам ЄС.

У відповідь на ці виклики ЄС посилює свою присутність та вплив у регіоні. Зокрема, у 2020 році була запроваджена нова методологія процесу розширення, яка передбачає більш чіткі критерії оцінки прогресу країн-кандидатів та посилений акцент на верховенстві права (Tilev, 2020). Ця ініціатива спрямована на підвищення довіри до процесу розширення та забезпечення його більшої передбачуваності.

Важливим геополітичним фактором залишається також вирішення двосторонніх суперечок між країнами регіону. Прикладом позитивного розвитку в цьому напрямку є вирішення багаторічної суперечки між Грецією та Північною Македонією щодо назви останньої, що відкрило шлях для початку переговорів про вступ Північної Македонії до ЄС (Qorraj et al., 2024). Водночас, неврегульовані питання, такі як відносини між Сербією та Косово, продовжують створювати перешкоди для євроінтеграційних процесів.

У контексті глобальних геополітичних змін, зокрема зростаючої напруженості у відносинах між Заходом та Росією, а також посиленням глобальної конкуренції з Китаєм, значення ПСЄ для ЄС зростає. Інтеграція країн ПСЄ до ЄС є не лише технічним процесом виконання критеріїв, але й стратегічним вибором, який може забезпечити стабільність, процвітання та мир у всьому європейському континенті (Kurecic & Brodanac, 2021).

Економічні перспективи країн Південно-Східної Європи (ПСЄ) тісно пов'язані з їхнім прогресом у процесі євроінтеграції. Хоча регіон демонструє певний економічний потенціал, він все ще стикається зі значними викликами на шляху до досягнення рівня розвитку країн ЄС.

За даними Світового банку (Western Balkans Regular..., 2024), середній темп зростання ВВП у країнах Західних Балкан у 2022 році склав 3,4%, що є позитивним показником, особливо враховуючи глобальні економічні виклики, пов'язані з пандемією COVID-19 та геополітичною напруженістю. Однак, економічна конвергенція з ЄС залишається одним з найбільших викликів для країн ПСЄ. ВВП на душу населення в країнах ПСЄ в середньому становить лише 41% від середнього показника ЄС у 2022 році, що свідчить про значний розрив у рівні економічного розвитку.

Важливим аспектом економічних перспектив є розвиток торговельних відносин з ЄС. Згідно з даними Європейської комісії (2023), ЄС залишається головним торговельним партнером країн Західних Балкан, на

якого припадає понад 70% загального обсягу торгівлі регіону. Впровадження Угод про стабілізацію та асоціацію (УСА) сприяло значному зростанню торгівлі між країнами ПСЄ та ЄС. Наприклад, обсяг торгівлі між ЄС та Північною Македонією зріс на 34% у період з 2015 по 2022 рік (North Macedonia..., 2023.).

Однак, економічний потенціал регіону все ще обмежується рядом структурних проблем. Зокрема, високий рівень безробіття залишається серйозним викликом. За даними Міжнародної організації праці (2023), рівень безробіття в країнах Західних Балкан у 2022 році варіювався від 9,4% у Сербії до 15,3% у Чорногорії. Особливо гострою є проблема безробіття серед молоді. Наприклад, у Північній Македонії рівень безробіття серед молоді у 2022 році становив 35,5%, що є одним з найвищих показників у Європі (Youth unemployment and underemployment..., 2022).

Для подолання цих викликів та реалізації економічного потенціалу країни ПСЄ впроваджують різноманітні реформи та ініціативи. Зокрема, важливим кроком стало створення Регіонального економічного простору Західних Балкан у 2017 році, що має на меті поглиблення економічної інтеграції в регіоні та підготовку країн до участі у єдиному ринку ЄС. Як зазначає М. Bregu (2024): «...ця ініціатива спрямована на створення зони вільного руху людей, товарів, послуг та капіталу в регіоні, що може сприяти економічному зростанню та підвищенню конкурентоспроможності».

ЄС також активно підтримує економічний розвиток регіону через різні фінансові інструменти. Зокрема, Інструмент передвступної допомоги (IPA III) на період 2021-2027 років передбачає виділення 14,2 млрд євро для підтримки країн-кандидатів та потенційних кандидатів на вступ до ЄС (Instrument for pre-accession..., 2020). Ці кошти спрямовуються на підтримку реформ, розвиток інфраструктури, підвищення конкурентоспроможності та стимулювання економічного зростання.

Важливим аспектом економічних перспектив є також розвиток цифрової економіки та інновацій. ЄС підтримує ці напрямки через різні програми, такі як Горизонт Європа та Цифрова Європа. Однак, країни ПСЄ все ще відстають від середнього рівня ЄС за показниками інноваційного розвитку та цифровізації економіки (Chistruga & Crudu, 2021). Це підкреслює необхідність подальших інвестицій у ці сфери для підвищення конкурентоспроможності економік регіону.

Інституційні та соціальні аспекти відіграють ключову роль у процесі євроінтеграції країн Південно-Східної Європи (ПСЄ). Успішна інтеграція вимагає не лише економічних реформ, але й глибоких інституційних змін та соціальних трансформацій. Важливим аспектом інституційного розвитку є також підвищення адміністративної спроможності державних органів. Обмежена адміністративна спроможність часто призводить до затримок у впровадженні *acquis communautaire* та неефективного використання фінансової допомоги ЄС (Qorraj *et al.*, 2024). Це вказує на необхідність подальшого зміцнення інституційного потенціалу країн ПСЄ.

Важливим соціальним аспектом є забезпечення соціальної згуртованості та інклюзивності. Процеси євроінтеграції можуть призводити до значних соціальних

трансформацій, які можуть викликати напруженість у суспільстві (Giner, 2022). Це особливо актуально для країн з етнічно різноманітним населенням, таких як Боснія і Герцеговина та Північна Македонія.

ЄС підтримує соціальний розвиток країн ПСЄ через різні програми та ініціативи. Зокрема, програма Erasmus+ сприяє мобільності студентів та викладачів, що підвищує освітній потенціал регіону. У 2022 році понад 30 000 студентів з країн Західних Балкан взяли участь у програмах обміну в рамках Erasmus+ (Reilly & Sweeney, 2022).

Важливим інструментом для сприяння інституційним та соціальним змінам є механізм обумовленості, який ЄС застосовує у відносинах з країнами-кандидатами. Цей механізм передбачає, що прогрес у переговорах про вступ та отримання фінансової допомоги залежить від виконання певних умов, зокрема у сфері верховенства права, демократії та прав людини. Механізм обумовленості є потужним інструментом для стимулювання реформ, але його ефективність залежить від послідовності та довіри ЄС у застосуванні цього інструменту (Steinbach, 2024).

У контексті інституційних змін важливо також відзначити необхідність адаптації самого ЄС до потенційного розширення. Успішна інтеграція країн ПСЄ до ЄС вимагає не лише зусиль з боку країн-кандидатів, але й готовності ЄС адаптувати свої інституції та політики до розширення (Albu Comănescu, 2021). Це включає, зокрема, реформування процесу прийняття рішень в ЄС, перегляд бюджетної політики та адаптацію сільськогосподарської політики.

Соціальні аспекти євроінтеграції також включають питання трудової міграції та мобільності робочої сили. З одного боку, свобода руху робочої сили є одним з ключових принципів ЄС і може сприяти економічному розвитку та культурному обміну. З іншого боку, масова еміграція кваліфікованих працівників може мати негативні наслідки для країн походження, призводячи до еміграції висококваліфікованих фахівців та демографічних проблем (Vukov, 2023). Це вимагає розробки збалансованої політики, яка б сприяла циркулярній міграції та поверненню мігрантів.

Важливим аспектом соціальної інтеграції є також питання освіти та науки. ЄС активно підтримує розвиток вищої освіти та наукових досліджень у країнах ПСЄ через такі програми, як Horizon Europe та European Research Area. Але, країни ПСЄ все ще відстають від середнього рівня ЄС за показниками інноваційного розвитку та наукової продуктивності (Chistruga & Crudu, 2021). Тому це підкреслює необхідність подальших інвестицій у ці сфери та посилення співпраці з науковими установами ЄС.

Підсумовуючи, можна сказати, що інституційні та соціальні аспекти майбутньої інтеграції країн ПСЄ до ЄС є комплексними та багатовимірними. Вони вимагають не лише технічних змін у законодавстві та адміністративних структурах, але й глибоких трансформацій у суспільній свідомості, культурі та ідентичності. Успішна інтеграція залежить від здатності країн ПСЄ ефективно впроваджувати необхідні реформи, а також від готовності ЄС надати необхідну підтримку та адаптувати свої власні структури до розширення.

Обговорення

Результати дослідження євроінтеграційних процесів у країнах Південно-Східної Європи виявляють складну картину економічних, політичних та соціальних трансформацій. Економічна конвергенція країн ПСЄ з ЄС залишається одним з ключових викликів євроінтеграційного процесу. Дослідження S. Economides (2020) підкреслює складність цього процесу, що підтверджується і результатами проведеного аналізу. Однак, на відміну від песимістичних прогнозів S. Economides (2020), отримані дані вказують на наявність позитивних тенденцій. Зокрема, спостерігається зростання торгівлі між країнами ПСЄ та ЄС, а також поступове покращення економічних показників в окремих країнах регіону. Варто зазначити, що ці позитивні тенденції не є однорідними для всього регіону. Деякі країни, такі як Чорногорія та Сербія, демонструють більш швидкий прогрес, тоді як інші, зокрема Боснія і Герцеговина та Албанія, стикаються з більшими труднощами. Ця неоднорідність вказує на необхідність диференційованого підходу до економічної інтеграції різних країн ПСЄ.

Виявлені факти свідчать про потенціал для економічного зростання та поглиблення інтеграції, за умови проведення ефективних реформ та подальшої підтримки з боку ЄС. Особливо важливими видаються структурні реформи, спрямовані на підвищення конкурентоспроможності економік країн ПСЄ та залучення прямих іноземних інвестицій.

Таким чином, дане дослідження пропонує більш оптимістичний погляд на перспективи економічної конвергенції країн ПСЄ з ЄС, ніж це представлено в роботі S. Economides (2020). Проте, слід зазначити, що цей оптимізм є обережним і базується на необхідності подальших зусиль як з боку країн ПСЄ, так і з боку ЄС для забезпечення сталого економічного зближення.

Проблема високого рівня безробіття в країнах Південно-Східної Європи (ПСЄ), особливо серед молоді, знаходить підтвердження в дослідженні T. Sekulić (2020). Автор акцентує увагу на структурних економічних проблемах регіону, які призводять до стійкого безробіття. Результати проведеного аналізу корелюють з висновками T. Sekulić, однак пропонують більш нюансований погляд на ситуацію. На відміну від песимістичної позиції T. Sekulić, отримані дані свідчать про наявність активних заходів з подолання цих викликів. Зокрема, створення Регіонального економічного простору Західних Балкан розглядається як важлива ініціатива, спрямована на стимулювання економічного зростання та створення нових робочих місць. Варто зазначити, що ефективність цих заходів може відрізнятися в різних країнах регіону. Наприклад, в той час як Чорногорія та Сербія демонструють певний прогрес у зниженні рівня безробіття, ситуація в Боснії і Герцеговині та Північній Македонії залишається більш складною. Це вказує на необхідність диференційованого підходу до вирішення проблеми безробіття в різних країнах ПСЄ.

Крім того, аналіз виявляє потенційний позитивний вплив євроінтеграційних процесів на ринок праці в регіоні. Поглиблення економічної інтеграції та підготовка країн до участі у єдиному ринку ЄС може сприяти

створенню нових можливостей для працевлаштування та професійного розвитку, особливо для молоді.

Геополітичний аспект євроінтеграції ПСЄ, зокрема вплив Росії, підтверджує спостереження R. Panagiotou (2021). Енергетична залежність Сербії від російського газу, дійсно створює значні виклики для європейської інтеграції, як зазначає дослідник. Ця залежність може бути використана як інструмент політичного тиску та потенційно загрожує енергетичній безпеці регіону. Однак, на відміну від переважно негативної оцінки автора, дані вказують на те, що ця ситуація стимулює процеси енергетичної диверсифікації в регіоні. Країни ПСЄ активно шукають альтернативні джерела енергії та працюють над підвищенням енергоефективності, що в перспективі може зменшити їхню залежність від російського газу.

Продовжуючи розгляд геополітичного впливу на євроінтеграцію ПСЄ, варто звернути увагу на дослідження N. Markovic Khaze & X. Wang (2021), які фокусуються на ролі Китаю в регіоні. Автори підкреслюють зростаючий економічний вплив Китаю через значні інвестиції в інфраструктуру країн ПСЄ, зокрема Сербії, в рамках ініціативи «Один пояс, один шлях». На відміну від переважно негативної оцінки цього впливу авторами, результати даного дослідження вказують на потенційні позитивні ефекти китайських інвестицій для економічного розвитку регіону. Зокрема, ці інвестиції сприяють модернізації транспортної та енергетичної інфраструктури, що може підвищити конкурентоспроможність економік країн ПСЄ. Проте, важливо зазначити необхідність забезпечення відповідності цих проектів стандартам ЄС та уникнення створення надмірної економічної залежності від Китаю.

Аналогічно, значні китайські інвестиції в інфраструктуру Сербії в рамках ініціативи «Один пояс, один шлях» мають не лише потенційні ризики, але й створюють можливості для економічного розвитку. Ці інвестиції сприяють модернізації транспортної та енергетичної інфраструктури, що може підвищити конкурентоспроможність економіки Сербії та інших країн регіону. Проте, важливо забезпечити відповідність цих проектів стандартам ЄС та уникнути створення надмірної економічної залежності від Китаю.

Нерівномірний прогрес у виконанні Копенгагенських критеріїв серед країн ПСЄ підтверджує необхідність «оживлення» європейської політики, як зазначає L. Scazzieri (2021). Показники варіюються від 70 балів у Сербії за економічними критеріями до 48 балів у Боснії і Герцеговині за адміністративними критеріями. Ця різниця свідчить про необхідність диференційованого підходу ЄС до країн регіону. Однак, на відміну від фокусу автора на політичних аспектах, дані свідчать про конкретні економічні та адміністративні показники прогресу. Наприклад, Сербія досягла значного прогресу в економічних реформах, але все ще стикається з викликами у сфері верховенства права. Чорногорія, з іншого боку, демонструє більш збалансований прогрес з показниками 65 балів за політичними та 68 балів за економічними критеріями.

Аналіз регіонального співробітництва підтверджує висновки E. Tota (2020) про важливість таких ініціатив як Берлінський процес. Проте, на відміну від

політичного фокусу автора, дані демонструють конкретні економічні ефекти, зокрема через створення Регіонального економічного простору Західних Балкан. Ця ініціатива сприяє поглибленню економічної інтеграції в регіоні, стимулюючи торгівлю та інвестиції. Крім того, вона допомагає країнам ПСЄ краще підготуватися до участі в єдиному ринку ЄС, що є важливим кроком на шляху до повноцінного членства.

Значні обсяги фінансової підтримки ЄС, зокрема 14,2 млрд євро в рамках IPA III на 2021-2027 роки, підтверджують тезу S. Lange (2022) про повернення Західних Балкан у центр уваги ЄС. Ці кошти спрямовуються на підтримку реформ, розвиток інфраструктури, підвищення конкурентоспроможності та стимулювання економічного зростання в регіоні. Однак, на відміну від оптимістичних прогнозів автора, дані виявляють проблеми з ефективним освоєнням цих коштів. Це вказує на необхідність подальшого зміцнення адміністративного потенціалу країн ПСЄ та вдосконалення механізмів управління фінансовою допомогою.

Аналіз двосторонніх суперечок, таких як вирішення питання назви між Грецією та Північною Македонією, підтверджує висновки I. Armakolas & G. Triantafyllou (2020) про складність регіональних відносин. Це питання довгий час було перешкодою на шляху євроінтеграції Північної Македонії, і його вирішення у 2018 році стало важливим кроком вперед. Однак, на відміну від фокусу авторів на ролі Греції, дані свідчать про ширший вплив цих відносин на євроінтеграційні процеси в регіоні. Зокрема, вони демонструють важливість вирішення двосторонніх суперечок для прогресу в євроінтеграції та необхідність активної участі ЄС у посередництві та сприянні діалогу між країнами регіону.

Результати дослідження частково підтверджують тезу L.S. Talani (2020) про складність та неоднозначність політик ЄС щодо Балкан. Однак, на відміну від фокусу автора на політичних аспектах, дані демонструють конкретні економічні та соціальні наслідки цих політик для країн ПСЄ. Зокрема, спостерігається позитивний вплив на розвиток торгівлі та інвестицій, але водночас виникають виклики, пов'язані з адаптацією до стандартів ЄС та необхідністю проведення складних реформ.

Загалом, результати дослідження демонструють, що євроінтеграція ПСЄ є складним, багатовимірним процесом, який вимагає комплексного підходу. На відміну від багатьох попередніх досліджень, які зосереджувалися на окремих аспектах, дані свідчать про тісний взаємозв'язок між економічними, політичними, інституційними та соціальними факторами у цьому процесі. Це підкреслює необхідність більш інтегрованого підходу до вивчення та управління євроінтеграційними процесами в регіоні. Такий підхід повинен враховувати не лише формальні критерії членства в ЄС, але й специфічні виклики та можливості кожної країни, а також регіональну динаміку в цілому. Тільки через комплексне розуміння та адресування всіх цих факторів можна досягти стійкого прогресу в євроінтеграції країн Південно-Східної Європи.

Висновки

Аналіз особливостей євроінтеграційних процесів у країнах Південно-Східної Європи, які вже є членами

ЄС, виявив складну картину економічних, політичних та соціальних трансформацій. Країни регіону демонстрували різні моделі економічного зростання: південноєвропейські країни розвивали модель, орієнтовану на споживання та засновану на борговому фінансуванні, тоді як країни Центральної та Східної Європи обрали експортно-орієнтовану модель, що значною мірою залежала від прямих іноземних інвестицій. Ця різниця у стратегіях мала глибокі наслідки для процесу євроінтеграції, впливаючи на економічну стабільність та конкурентоспроможність країн. Інституційні реформи та адаптація законодавства були критично важливими аспектами євроінтеграційних процесів, вимагаючи значних зусиль та ресурсів для фундаментальної перебудови правових та інституційних систем. Соціальні наслідки євроінтеграції були значними та багатограними, включаючи підвищення мобільності робочої сили, впровадження європейських стандартів у сфері соціального захисту та трудових відносин, а також зміни в системі цінностей та ідентичності.

Дослідження євроінтеграційних процесів у країнах Південно-Східної Європи виявляє ряд важливих тенденцій та викликів, які мають суттєве практичне значення для формування політики ЄС та стратегій розвитку країн регіону. Аналіз економічних моделей зростання демонструє важливість вибору правильної стратегії економічного розвитку для успішної євроінтеграції. Досвід країн, які обрали експортно-орієнтовану модель, вказує на потенційні переваги такого підходу для країн ПСЄ. Це може слугувати орієнтиром для формування економічної політики в регіоні, спрямованої на підвищення конкурентоспроможності та залучення прямих іноземних інвестицій. Нерівномірний прогрес у виконанні Копенгагенських критеріїв підкреслює необхідність диференційованого підходу ЄС до країн регіону. Це може включати розробку індивідуальних «дорожніх карт» для кожної країни, з урахуванням їх специфічних викликів та можливостей. Така стратегія могла б підвищити ефективність процесу євроінтеграції та забезпечити більш цілеспрямовану підтримку з боку ЄС. Виявлені проблеми з верховенством права та корупцією вказують на необхідність посилення механізмів моніторингу та підтримки реформ у цих сферах. Це може включати розробку більш ефективних інструментів оцінки прогресу та надання технічної допомоги для зміцнення інституцій правосуддя та антикорупційних органів.

Геополітичні виклики, пов'язані з впливом зовнішніх акторів в регіоні, підкреслюють важливість розробки комплексної стратегії ЄС щодо ПСЄ. Ця стратегія повинна враховувати не лише економічні аспекти інтеграції, але й питання енергетичної безпеки та стратегічних інвестицій. Зокрема, важливим є розвиток альтернативних енергетичних проектів та посилення контролю за іноземними інвестиціями в критичну інфраструктуру. Проблема високого рівня безробіття, особливо серед молоді, вказує на необхідність розробки цільових програм підтримки зайнятості та розвитку навичок. Це може включати розширення програм обміну та стажування для молоді з країн ПСЄ в ЄС, а також підтримку розвитку інноваційних секторів економіки.

Загалом, результати дослідження підкреслюють необхідність більш інтегрованого та стратегічного підходу до євроінтеграції країн ПСЄ. Це передбачає не лише фокус на виконанні формальних критеріїв, але й розробку довгострокової візії розвитку регіону як частини ЄС. Такий підхід міг би включати створення спеціальних механізмів координації політики ЄС щодо ПСЄ, посилення регіонального співробітництва та розробку інноваційних інструментів фінансової та технічної підтримки.

Обмеження дослідження включають складність отримання повних та актуальних даних про всі аспекти євроінтеграційних процесів у регіоні, а також

швидко змінювану геополітичну ситуацію, яка може впливати на перспективи євроінтеграції. Перспективи подальших досліджень включають більш детальний аналіз впливу нової методології процесу розширення ЄС на країни регіону, дослідження ефективності регіональних ініціатив співпраці, таких як Регіональний економічний простір Західних Балкан, та вивчення довгострокових соціально-економічних наслідків євроінтеграції для країн, які вже стали членами ЄС. Крім того, важливим напрямком майбутніх досліджень є аналіз впливу глобальних викликів, таких як зміна клімату та цифрова трансформація, на євроінтеграційні процеси в регіоні.

UDC: 327.7

DOI: 10.46493/2663-2675.34(4).2024.30

Iryna Dziublenko**PhD in History, Associate Professor**Mykhailo Drahomanov Ukrainian State University**01601, 9 Pirogova Str., Kyiv, Ukraine**<https://orcid.org/0000-0002-5274-3258>***Nataliia Zhabinets***PhD in Political Science, Associate Professor**Mykhailo Drahomanov Ukrainian State University**01601, 9 Pirogova Str., Kyiv, Ukraine**<https://orcid.org/0009-0002-8054-4202>*

Experience and prospects for further European integration of South-Eastern Europe

Abstract. The study of European integration processes in the countries of South-Eastern Europe is of particular relevance in the context of growing geopolitical tensions and the need to strengthen stability on the European continent. The purpose of this study was to conduct a comprehensive analysis of European integration processes in South-Eastern Europe, assess the current state of reforms, and identify key factors that affect the prospects for further integration of the region. As part of this purpose, a considerable number of documents, reports, etc., were analysed. The study examined the specific features of European integration processes in the countries of the region that are already members of the European Union and found that they have demonstrated different models of economic growth: Southern European countries have developed a consumption-oriented model based on debt financing, while Central and Eastern European countries have opted for an export-oriented model that is largely dependent on foreign direct investment. An analysis of European integration measures and reforms in countries that have not yet joined the European Union showed uneven progress in meeting the Copenhagen criteria. Economic reforms aimed at creating a functioning market economy and increasing competitiveness stay a key challenge. Foreign direct investment has played a significant role in modernising economies, but its impact on convergence with the European Union has been mixed. Trade liberalisation has contributed to a significant increase in trade between the region's countries and the European Union, but economic convergence is still slow. An assessment of the prospects for further European integration revealed complex geopolitical dynamics. Growing competition between the European Union and other global players, such as Russia and China, poses additional challenges to the European integration aspirations of the countries of the region. The energy dependence of some countries on Russia and significant Chinese investment in infrastructure pose potential risks to energy security and may lead to conflicts of interest. The European Union is increasing its influence in the region through a new enlargement methodology and financial instruments. The study showed that successful integration requires structural reforms, strengthening democracy, economic development, and overcoming historical conflicts. The findings of this study can be used to develop effective strategies to support European integration processes in the region and improve EU policy towards the countries of South-Eastern Europe

Keywords: euroscepticism; nationalism; social justice; rule of law; electoral dynamics; political polarisation; democratic institutions

Introduction

The European integration is one of the crucial geopolitical processes of modern time, which has a significant impact on the development of European countries, specifically, in South-Eastern Europe. This topic requires careful investigation, as the experience of European integration of the

countries of this region can become a prominent benchmark for other states seeking to join the European Union. The problematic of this study is that the European integration of the countries of South-Eastern Europe has its specific features and challenges that require a thorough analysis.

Received: 30.04.2024, Revised: 05.08.2024, Accepted: 26.08.2024

Suggested Citation:

Dziublenko, I., & Zhabinets, N. (2024). Experience and prospects for further European integration of South-Eastern Europe. *Foreign Affairs*, 34(4), 30-42. doi: 10.46493/2663-2675.34(4).2024.30.

*Corresponding author

Copyright © The Author(s). This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License 4.0 (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>)

Specifically, it is important to investigate the experience of those countries in the region that are already members of the EU and analyse the prospects for further integration for those states that have not yet joined the Union.

D. Bohle (2021) presented the study of European integration processes in the context of the diversity of capitalist models and crisis trajectories on the eastern periphery of Europe. The researcher emphasised the need to account for these when analysing European integration processes in the region, which offers a deeper insight into the complexity and multidimensionality of these processes. The collective monograph edited by C. Hill *et al.* (2023) offers a comprehensive analysis of the role of the European Union in the international arena. Specifically, considerable attention was paid to the EU's relations with the countries of South-Eastern Europe, which provides a better understanding of the specifics of European integration processes in this region and their impact on international relations.

J. McCormick (2020) offered a concise but informative introduction to the European Union, with examination of key aspects of the EU functioning, including its history, institutions, and policies, as well as the processes of enlargement and integration of new members. This study is valuable for understanding the overall context of European integration in South-Eastern Europe. The subject of D. Cadier's (2021) study was the geopoliticisation of the EU's Eastern Partnership. Analysing this process in the context of the EU's relations with its eastern neighbours, the researcher examined its impact on the European integration prospects of the countries of the region, which offers a better insight into the role of geopolitical factors in the integration process.

S. Giner (2022) explored the interrelationships between political economy, legitimation, and the role of the state in Southern Europe. Considering these issues through the lens of uneven development of the region, the researcher analysed their impact on the processes of European integration, which allows for a deeper understanding of the specifics of these processes in the countries of Southern Europe. X. Richet (2020) focused on the issues of foreign direct investment, transit, and dependence in Central and South-Eastern Europe. Analysing these processes within the framework of interaction between the EU and the Western Balkans, the researcher considered their impact on the European integration prospects of the region, which helps to improve understanding of the economic aspects of integration.

G. Radosavljević *et al.* (2020) analysed the dynamics of income convergence in the region and the EU using econometric models and statistical data. The findings of the study suggest that there is some income convergence between South-Eastern Europe and the EU, especially for countries that are already members of the Union. At the same time, the researchers note that the pace of income convergence is rather slow, and for some countries in the region that have not yet joined the EU, there are even divergence trends. Researchers attribute these processes to a series of factors, such as the structural characteristics of the economies of South-Eastern Europe, the lack of efficiency of institutions, and external challenges, such as the global economic crisis. The researchers emphasise the need for structural reforms and strengthening the

institutional capacity of the countries in the region to accelerate the revenue convergence with the EU.

B. Chistruga & R. Crudu (2021) analysed the impact of European integration on the competitiveness of the new EU member states, including those of South-Eastern Europe. The researchers examined various aspects of competitiveness, such as labour productivity, innovation potential, and the quality of institutions and infrastructure. B. Chistruga & R. Crudu (2021) noted that the European integration has generally had a positive impact on the competitiveness of the new EU member states. Specifically, accession to the Union has contributed to increased labour productivity, foreign investment, and improved the institutional environment in these countries. At the same time, the researchers emphasise the presence of considerable differences in the levels of competitiveness between the new and old EU members, as well as between the new members themselves.

Despite the significant contribution of the analysed studies to the understanding of European integration processes in South-Eastern Europe, some aspects of this issue require further investigation. Specifically, a comprehensive analysis of the experience of countries in the region that are already EU members, in terms of their achievements and challenges on the path towards integration, would help identify possible ways to optimise these processes for countries that are still seeking to join the Union.

The purpose of this study was to analyse the experience and prospects for further European integration of the countries of South-Eastern Europe. To fulfil this purpose, the following objectives were set: to investigate the specific features of European integration processes in the countries of South-Eastern Europe that are already members of the EU; to analyse European integration measures and reforms in those countries of the region that have not yet joined the EU; to assess the prospects for further European integration of the countries of South-Eastern Europe, considering current geopolitical challenges.

Materials and Methods

The study of the practices and prospects of further European integration of the countries of South-Eastern Europe was based on a comprehensive analysis of a wide range of sources and the use of various methods of scientific cognition. The study was based on official documents of the European Union, namely the European Commission's reports (2023a; 2023b; 2023c; 2023d; 2023e) on the progress of the candidate countries in implementing the Copenhagen criteria. These reports provided up-to-date information on the status of reforms and implementation of EU requirements in the countries of the region. International agreements, specifically the Stabilisation and Association Agreement between the EU and the Western Balkans (Stabilisation and Association Agreement, 2003), have become a valuable source of information. The analysis of these documents helped to assess the legal framework for cooperation between the EU and the countries of the region and to identify key areas for reform. The economic aspects of European integration were analysed using statistical data and analytical reports of international organisations. Specifically, the study analysed the World Bank's data on the economic development of the Western

Balkans (Western Balkans Regular Economic Report, 2024), UNCTAD (United Nations Conference on Trade and Development) reports on foreign direct investment (Foreign direct investment..., 2023), and the International Labour Organization's data on unemployment (Unemployment Rates Around the World..., 2024). To assess the progress of countries in the fight against corruption, the study used data from the Corruption Perceptions Index published by Transparency International (Corruption perceptions index, 2023). This helped to compare the situation in the countries of the region with the EU average.

The study compared the practices of European integration of different countries in South-Eastern Europe. The economic growth models chosen by Southern European countries and Central and Eastern European countries were compared, which helped to identify their impact on the European integration. Particular attention was paid to the analysis of the export-oriented growth model of Central and Eastern European countries and the consumption-oriented model in Southern European countries. The processes of adaptation of the legislation of the countries of the region to the EU norms, reform of state institutions and implementation of European standards in various spheres were studied. The issues of judicial reform, fighting corruption, and strengthening the rule of law in the context of the Copenhagen criteria were considered in detail.

The study provided a comprehensive analysis of European integration processes as a complex system of interrelated economic, political, and social factors. The study covered the interrelationships between different aspects of European integration and their impact on the overall progress of the countries of the region. Special attention was paid to the impact of economic reforms on the social sphere and political stability. The influence of external actors, specifically Russia and China, on European integration processes in the region was assessed. The study analysed the data on the energy dependence of the countries of the region on Russia and the volume of Chinese investments in infrastructure. Potential geopolitical implications of this influence for the European integration process were considered.

The study developed an original scale for assessing the progress of South-Eastern European countries in implementing the Copenhagen criteria. A scale from 1 to 100 was used to assess progress in the political, economic, and administrative spheres. The estimates were based on the analysis of official reports of the European Commission, statistics from international organisations and expert assessments. The political criteria included an assessment of the stability of democratic institutions, respect for human rights, and the independence of the judiciary. The economic criteria included the presence of a functioning market economy, macroeconomic stability, and the level of economic convergence with the EU. The administrative criteria assessed the ability to implement the *acquis communautaire*, the effectiveness of public administration, and the administrative capacity to use EU funds. These assessments are intended to provide a general comparison of the relative progress of countries and do not claim to be absolutely accurate, but rather reflect general trends in the European integration process of the countries of the region.

Results

Specific features of European integration processes in the EU member states of South-Eastern Europe. The European integration of the countries of South-Eastern Europe (SEE) was characterised by complex economic transformations aimed at adapting their economies to the standards of the European Union. This adaptation took place against the backdrop of the transition from a planned to a market economy, which created additional challenges.

The SEE countries demonstrated different patterns of economic growth in the European integration. Specifically, Southern European countries such as Spain and Portugal have been developing a consumption-oriented growth model based on debt financing. In contrast, the countries of Central and Eastern Europe (CEE), including Poland, Hungary, the Czech Republic, and Slovakia, have opted for an export-led growth model that has been heavily dependent on foreign direct investment (FDI) (Vukov, 2023).

This difference in economic development strategies had profound consequences for the European integration process. Southern European countries have faced the problems of high debt levels and low competitiveness, which became particularly evident during the 2008 financial crisis. According to V. Vukov (2023), the debt-based, consumption-oriented growth model of Southern Europe before 2008, with different levels of adjustment after the crisis, created significant economic challenges for these countries during the integration.

On the other hand, CEE countries have managed to achieve more sustainable economic growth due to their export orientation and FDI attraction. M. Blikhar (2023) noted that "liberalisation of foreign trade under the conditions of European integration should increase its reliability and irreversibility". This statement underlines the significance of trade liberalisation as a key aspect of economic integration for CEE countries. Notably, the economic integration has not been homogeneous even among the countries of the same region. Slovakia, for instance, was the latest of all CEE countries to intensify its European vector, only in the late 1990s. This was caused by both economic and political factors (Blikhar, 2023).

One of the key economic aspects of integration was the alignment of the trade policies of the SEE countries with the EU's common trade policy. This included trade liberalisation, reduction of tariff barriers, and harmonisation of regulations. Attracting foreign direct investment was also an essential aspect of economic integration. CEE countries have been actively using this tool to modernise their economies. The FDI-dependent export-oriented growth model in Eastern Europe has become a key characteristic of the economic development of these countries in European integration (Vukov, 2023).

Institutional reforms and legislative adaptation have been critical aspects of the European integration processes in South-Eastern Europe (Vos, 2020). These processes required considerable effort and resources, as they involved a fundamental restructuring of the legal and institutional systems of these countries. One of the key aspects of the institutional reforms was the creation and strengthening of independent regulatory bodies. This included reforming the judiciary, establishing anti-corruption bodies, strengthening the protection of property rights, and

ensuring the rule of law. These reforms were necessary to meet the Copenhagen criteria for EU membership.

In 1993, certain requirements (the so-called “Copenhagen criteria”) were put forward for countries that expressed a desire to accede (Copenhagen European Council..., 1993; Dudley, 2020). These criteria included the stability of institutions that guarantee democracy, the rule of law, human rights, and respect for and protection of minorities; a functioning market economy and the ability to handle competitive pressures and market forces within the EU; and the ability to assume the obligations of membership, including adherence to the objectives of political, economic, and monetary union (Blikhar, 2023).

The adaptation of the legislation was a particularly complex process, as it required harmonisation of national laws with the *acquis communautaire*, the EU’s body of legal norms. This covered a wide range of areas, including competition law, consumer protection, environmental law, labour law, and many others. Notably, the legislative adaptation was not the same for all the SEE countries. For instance, Hungary gained IMF membership as early as 1982, and in 1988 it was the first CEE country to receive a stand-by loan (Blikhar, 2023). This shows that some countries started the process of institutional reforms earlier than others.

One of the key challenges in institutional reforms was the need to ensure not only the formal adoption of legislation, but also its effective implementation. The EU promoted domestic development banks, financed the creation of investment promotion agencies, and regional development agencies; and strengthened state aid institutions that were key to attracting TNCs (transnational corporations) to complex sectors such as automotive or ICT (information and communication technologies) (Albu Comănescu, 2021). This underscores the EU’s comprehensive approach to institutional reforms in the SEE countries.

The social impact of European integration on the countries of South-Eastern Europe has been significant and multifaceted. The integration process has led to profound changes in the social structure, value system, and lifestyle of the citizens of these countries. One of the key social impacts of European integration has been an increase in labour mobility. The opening of borders within the EU has allowed citizens of the SEE countries to seek employment in other member states. This has led to considerable migration flows, especially from the CEE countries to more developed countries in Western Europe. The increase in demand for Polish food abroad has been facilitated by labour migration from Poland, which has been another favourable consequence of European integration, despite some critical assessments of this phenomenon (Blikhar, 2023).

Labour migration had both positive and negative consequences. On the one hand, it has helped to reduce unemployment in countries of origin and provided an additional source of income for many families through remittances. On the other hand, this has led to the emigration of highly skilled professionals and demographic problems in some of the SEE countries. Another significant social aspect of European integration was the introduction of European standards in the field of social protection and labour relations. This included strengthening the protection of employees’ rights, introducing anti-discrimination

legislation, and improving working conditions. The EU not only demanded liberalisation and privatisation, but also helped build state development capacities, including the social sector (Albu Comănescu, 2021).

European integration has also had a considerable impact on the education system in the SEE countries. The introduction of the Bologna system, the expansion of student exchange programmes such as *Erasmus*, and the recognition of qualifications between EU member states have opened new opportunities for young people in these countries (Reilly & Sweeney, 2022). Notably, the social consequences of European integration have not been the same for all segments of the population. While some groups have benefited from integration, others have faced challenges in adapting to the new environment. For instance, M. Blikhar (2023) noted that in Poland, “heavy industry has been hit hardest, leading to a rapid rise in unemployment”. European integration has also led to changes in the system of values and identity. The convergence with European norms and standards has affected the cultural and social aspects of life in the SEE countries. This included strengthening the protection of minority rights, gender equality, and other European values. EU membership is considered by CEE countries as the culmination of their dreams of returning to Europe after its artificial division (Van Oudenaren, 2021). This indicates a profound cultural and identity-based aspect of European integration for these countries. The social consequences of European integration for the SEE countries were complex and multifaceted. They included both positive aspects, such as increased mobility, improved social standards, and expanded opportunities, and challenges related to adapting to new conditions and preserving national identity within the wider European space.

To summarise, the European integration processes in the countries of South-Eastern Europe had both common features and significant differences. These differences were conditioned by both historical and economic factors, as well as different approaches of the EU to managing integration in different periods. The key conclusion is that European integration is a complex and multifaceted process that requires careful balancing between national interests and EU requirements, as well as adaptation to new economic and social realities.

European integration measures and reforms in the countries of South-Eastern Europe that have not yet joined the EU. The European integration for the SEE countries that are not yet members of the European Union is a complex and multifaceted path that necessitates substantial reforms and transformations in various spheres of public life. This road to the EU is characterised by both considerable achievements and serious challenges that require constant attention and efforts on the part of the governments of these countries.

The Copenhagen criteria, established by the European Council in 1993, stays the cornerstone of the EU expansion process. They include political, economic, and administrative requirements that candidate countries must fulfil to accede the EU (Copenhagen European Council..., 1993). Meeting the Copenhagen criteria is a key condition for all countries seeking EU membership. Progress in meeting these criteria is uneven across the SEE

countries and depends on the specific circumstances of each country. Serbia, for instance, has made considerable progress in economic reforms but faces challenges in the rule of law and normalising relations with Kosovo. According to the European Commission (2023d), Serbia has made some progress in meeting the criteria for the functioning of democratic institutions and public administration reform, but further efforts are needed in the areas of judicial reform and anti-corruption. Bosnia and Herzegovina, on the other hand, faces more fundamental problems related to its complex constitutional structure. Bosnia and Herzegovina's constitutional architecture, created by

the Dayton Accords, often acts as an obstacle to the effective implementation of reforms necessary to meet the Copenhagen criteria (Kurecic & Brodanac, 2021). North Macedonia is showing progress in many areas, especially after the resolution of the dispute with Greece over the country's name. Despite significant efforts, North Macedonia still faces challenges in reforming its judiciary and fighting organised crime (Qorraj *et al.*, 2024). The Figure 1 illustrates the assessment of the progress of the SEE countries in meeting the Copenhagen criteria as of 2023. The estimates are based on expert opinions and official reports of the European Commission.

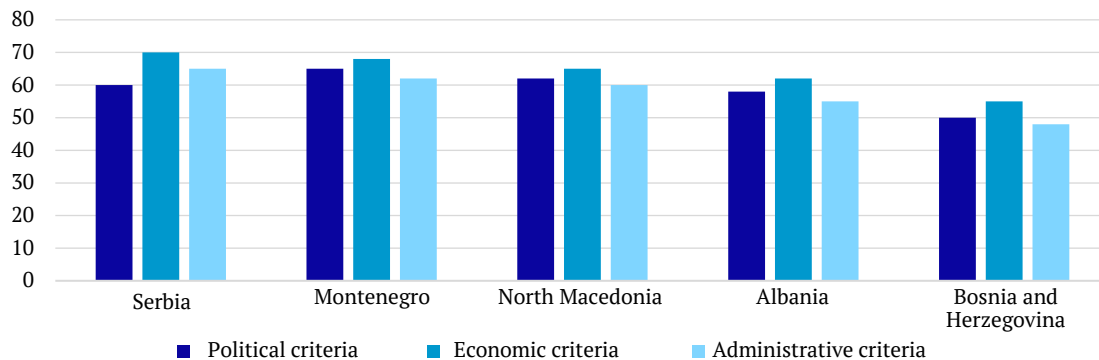

Figure 1. Progress of the SEE countries in meeting the Copenhagen criteria

Notes: the values of progress in fulfilling the political, economic, and administrative criteria (on a scale from 1 to 100) are approximate estimates of the author of this study based on the analysis of available data and expert assessments as of 2023

Sources: compiled by the author of this study based on European Commission reports (2023a; 2023b; 2023c; 2023d; 2023e)

Economic reforms play a key role in European integration of the SEE countries. These reforms are aimed at creating a functioning market economy and increasing the competitiveness of countries in the European market. Economic convergence with the EU is still one of the biggest challenges for the SEE countries. FDI plays a significant role in the modernisation of the economies of the SEE countries. However, the impact of FDI on convergence with the EU is ambiguous and depends on the sectoral distribution of investment and the ability of local economies to absorb technology and knowledge (Richet, 2020). For instance, in Serbia, a considerable share of FDI is directed to the manufacturing sector, which contributes to the development of export-oriented industries. According to the National Bank of Serbia, FDI in the country amounted to EUR 4.6 billion in 2022, which indicates the country's growing attractiveness to foreign investors (Foreign direct investment..., 2023).

Trade liberalisation is an essential aspect of economic reforms. The SEE countries are actively working to harmonise their trade regimes with EU standards. The implementation of the Stabilisation and Association Agreements (Stabilisation and Association..., 2003) has contributed to a noticeable increase in trade between the SEE countries and the EU. For instance, according to the European Commission, the volume of trade between the EU and North Macedonia increased by 34% between 2015 and 2022 (North Macedonia..., 2023). However, economic convergence is still slow. On average, the gross domestic product (GDP) per capita in the SEE countries is only 41% of the EU average in 2022 (Steinbach, 2024). This under-

scores the need for further structural reforms and investment in human capital and infrastructure.

The SEE countries face a series of challenges on their way towards EU accession. These challenges are diverse and include both internal and external factors. Political instability is a key challenge, especially in Bosnia and Herzegovina and in relations between Serbia and Kosovo. Unresolved ethnic conflicts and complex constitutional structures in some SEE countries substantially decelerate the European integration (Kurecic & Brodanac, 2021). For instance, in Bosnia and Herzegovina, a complex ethnic-based system of government often leads to political deadlocks and blockages of important reforms. Ensuring the rule of law and effectively combating corruption stay critical challenges for all SEE countries. Despite the adoption of anti-corruption legislation, its effective implementation is still problematic (Qorraj *et al.*, 2024). According to Transparency International, the Corruption Perceptions Index in the SEE countries stays significantly lower than the EU average. For example, in 2022, Albania had a score of 37 out of 100 points, while the EU average was 64 points (Corruption perceptions index, 2023).

Improving the administrative capacity of state institutions is a key challenge for the effective implementation of reforms and management of the European integration process. Limited administrative capacity often leads to delays in the implementation of the *acquis communautaire* and inefficient use of EU financial aid. For example, according to the European Commission, the target disbursement rate for IPA II by 2020 was set at 100% for

the IPA 2014, 2015, and 2016 programme years, 70% for IPA 2017 and 30% for IPA 2018 (Instrument for pre-accession..., 2020). This suggests that improving absorptive capacity and administrative capacity is a key priority for the effective use of EU pre-accession aid.

Economic challenges include the need to further modernise the economy, improve competitiveness, and create a favourable business environment. The SEE countries are facing the problem of emigration of highly skilled professionals, which adversely affects human capital and innovation potential. According to the United Nations (Youth unemployment and underemployment..., 2022), the youth unemployment rate in North Macedonia in 2022 was 35.5%, one of the highest in Europe.

The geopolitical situation also affects the European integration of the SEE countries. The growing influence of Russia and China in the region poses additional challenges to the European integration aspirations of the SEE countries. Considerable Chinese investment in Serbia's infrastructure under the One Belt, One Road initiative has raised concerns about possible conflicts of interest and the compliance of these projects with EU standards (Kurecic & Brodanac, 2021).

A. Steinbach (2024) addresses the factor of "expansion fatigue" among some EU member states, which may slow down the integration process. Scepticism about further EU expansion, especially after Brexit, creates additional obstacles for the SEE countries on their way towards membership. To overcome these challenges, the SEE countries and the EU are taking various measures. Specifically, the EU introduced a new methodology for the enlargement process in 2020, which makes provision for clearer criteria for assessing progress and the possibility of reversing

the negotiations in case of lack of progress. G. Qorraj *et al.* (2024) emphasise that "the new methodology aims to increase the credibility of the enlargement process and ensure its greater predictability". For their part, the SEE countries continue to implement reforms and strengthen regional cooperation. A vital step in this regard was the creation of the Western Balkans Regional Economic Area in 2017, which aims to deepen economic integration in the region and prepare countries for participation in the EU single market (Neskovic, 2019).

Table 1 illustrates the diversity of progress and challenges faced by the countries of South-Eastern Europe on their path towards European integration. Notably, the data in the table reflects the situation as of 2023 and may change over time. Analysing the table, several key observations can be made. Even though all countries have candidate status, there are considerable differences in the pace of their integration. Montenegro and Serbia have made the most progress in their accession negotiations, while Bosnia and Herzegovina is still waiting for the start of negotiations. There is a significant difference in the economic development of the countries in the region. Montenegro has the highest GDP per capita relative to the EU average (50%), while Albania has the lowest (32%). This underscores the need for further economic reforms and convergence with the EU. All countries in the region score low in the Corruption Perceptions Index, which indicates that efforts to fight corruption and strengthen the rule of law need to be intensified. Unemployment stays high in all countries of the region, especially in Bosnia and Herzegovina (13.3%) and Montenegro (15.3%). This suggests the necessity of further structural reforms to create jobs and increase the competitiveness of economies.

Table 1. Comparative table of European integration processes in the countries of South-Eastern Europe

Criterion	Serbia	Montenegro	North Macedonia	Albania	Bosnia and Herzegovina
Status in European integration (2023)	Candidate, negotiations have started	Candidate, negotiations have started	Candidate, negotiations have started	Candidate, negotiations have started	Candidate, negotiations have not started
Year of application for EU membership	2009	2008	2004	2009	2016
Progress in meeting political criteria (1-100)	60	65	62	58	50
Progress in meeting economic criteria (1-100)	70	68	65	62	55
Progress in meeting administrative criteria (1-100)	65	62	60	55	48
GDP per capita as a % of the EU average (2022)	43%	50%	38%	32%	33%
Corruption Perceptions Index (2022)	36	45	39	37	34
Unemployment rate (2024)	9.4%	15.3%	14.5%	11%	13.3%
Key challenges	Relations with Kosovo, judicial reform	Fighting corruption and reforming public administration	Interethnic relations, judicial reform	Property rights, public administration reform	Constitutional reform, interethnic relations

Table 1. Continued

Criterion	Serbia	Montenegro	North Macedonia	Albania	Bosnia and Herzegovina
Key achievements	Economic reforms, regional cooperation	Progress in accession negotiations	Resolving the name dispute with Greece	Judicial reform	Application for membership

Notes: The values of progress in fulfilling political, economic, and administrative criteria (on a scale from 1 to 100) are approximate estimates of the author of this study based on the analysis of available data and expert assessments as of 2023.

Sources: developed by the author of this study based on findings by A. Steinbach (2024), Corruption perceptions index (2023), International Labour Organization data on unemployment (Unemployment Rates..., 2024), European Commission (2023a; 2023b; 2023c; 2023d; 2023e)

The specific challenges faced by the countries of South-Eastern Europe on their path towards European integration may seem unique, but an analysis of the experience of some EU member states suggests that analogous problems have already been successfully addressed within the European Union. The issue of constitutional reforms is an important one, especially for Bosnia and Herzegovina. In this respect, Belgium's experience is extremely instructive. Belgium's transformation from a unitary to a federal state through a series of constitutional reforms demonstrates how complex ethnic and linguistic differences can be effectively addressed (Van Haute & Deschouwer, 2020). The Belgian model of federalism and the distribution of powers between different levels of government could serve as a basis for reforming the complex constitutional structure of Bosnia and Herzegovina. This would allow for a balance between the interests of different ethnic groups, while creating an effective system of governance at the national level.

In terms of interethnic relations, which are a key challenge for North Macedonia, it is worth paying attention to the experience of Finland. The Finnish model of ensuring the rights of the Swedish-speaking minority through official bilingualism and cultural autonomy (Lindroos, 2021) is an example of how minority rights protection can contribute to social cohesion and stability. Applying an analogous approach in North Macedonia could help improve relations between Macedonians and the Albanian minority, creating an atmosphere of mutual respect and equality.

In the area of judicial reforms, which are critical for all countries in the region, the experience of Bulgaria and Romania may be useful. The reformation of the judiciary in these countries under EU supervision through the Cooperation and Verification Mechanism, albeit challenging, has demonstrated the significance of consistency and external monitoring in reforms (Cheesman & Badó, 2023). This underscores the need for close cooperation with the EU in reforming the judiciary for the countries of South-Eastern Europe that are seeking European integration.

Finally, in the fight against corruption, which stays a fundamental problem for many countries in the region, including Albania, it is worth paying attention to the experience of Estonia. Estonia's significant success in digitalising public services has substantially reduced opportunities for corruption (Burzyński, 2022). The introduction of analogous technological solutions in South-Eastern European countries could be an effective tool in the fight against corruption, increasing transparency and efficiency of public administration.

Thus, the practices of EU member states in addressing analogous challenges demonstrates that despite the complexity of the problems faced by the countries of South-Eastern Europe, there are successful models for addressing them within the EU. However, it is important to understand that direct copying of these models may be ineffective. Instead, this experience needs to be carefully adapted to the local context, considering the specifics of each country.

Thus, employing the experience of EU member states can become a catalyst for accelerating the European integration process of South-Eastern European countries. This will not only help to overcome specific obstacles but will also contribute to a more profound understanding of European values and principles. Ultimately, such an approach could lead to a more stable, democratic, and economically developed region, ready for full integration into the European community.

The diversity of challenges and levels of progress in the SEE countries requires an individual approach from the EU that accommodates the specifics of each country, while maintaining common standards and requirements. This means that although the general entry criteria stays the same for all countries, the ways to achieve them may differ. The successful integration of the SEE countries into the EU requires not only the efforts of the candidate countries, but also the EU's readiness to adapt its institutions and policies to expansion. This includes, specifically, reforming the EU's decision-making process, reviewing budgetary policy, and adapting agricultural policy.

Regional cooperation is an essential aspect of the European integration process. Strengthening regional cooperation not only contributes to economic integration and political stability in the region, but also demonstrates the readiness of the SEE countries to integrate more closely with the EU. An example of such cooperation is the Mini-Schengen initiative (Bregu, 2024), launched by Serbia, Albania, and North Macedonia in 2019, which aims to create a free movement area for people, goods, services, and capital in the region.

However, regional cooperation should not be considered an alternative to EU membership, but rather as a complement to the European integration process. This is an important caveat, as there are fears that increased regional cooperation could be used by some EU member states as an argument to delay further enlargement. Public support is also an essential factor in the European integration process. A. Steinbach (2024) cites survey data showing that "the level of support for EU membership among the population of the SEE countries stays high, although it has declined slightly in recent years".

To summarise, the European integration of the countries of South-Eastern Europe is complex and multidimensional. It requires not only the fulfilment of formal criteria, but also in-depth structural reforms, strengthening of democratic institutions and the rule of law, development of a competitive economy, and overcoming historical conflicts. Despite the multitude of challenges, the countries of the region are making progress in many areas, albeit at different rates. The success of the European integration process depends on the joint efforts of the SEE countries, the European Union, and the international community. The integration of the SEE countries into the EU is not only a technical process of fulfilling the criteria, but also a strategic choice that can ensure stability, prosperity, and peace across the European continent.

Prospects for further European integration of the countries of South-Eastern Europe. The geopolitical landscape of South-Eastern Europe has undergone significant changes in recent decades, which has substantially affected the region's European integration processes. The key factor determining the geopolitical dynamics in the SEE is the growing competition between the European Union and other global players, specifically Russia and China.

The EU has traditionally considered the SEE as an area of strategic interest, seeking to ensure stability and prosperity on its south-eastern borders. The growing influence of Russia and China in the region poses additional challenges to the European integration aspirations of the SEE countries. This is manifested in increased investment by these states, especially in infrastructure projects, which may lead to increased economic and political dependence of the countries of the region on these external actors (Steinbach, 2024).

The Russian Federation, specifically, is actively using its influence in the energy sector, which is critical for many of the SEE countries. According to the European Commission (2023d), Serbia stays heavily dependent on Russian gas, accounting for about 89% of its natural gas imports (Obradovic, 2023). This dependence creates potential risks for energy security and can be used as an instrument of political pressure. China, for its part, is implementing the One Belt, One Road initiative in the region, investing heavily in infrastructure projects (Vänttinen, 2023). While these investments contribute to the economic development of the region, they also raise concerns about possible conflicts of interest and the projects' compliance with EU standards.

In response to these challenges, the EU is strengthening its presence and influence in the region. Specifically, in 2020, a new methodology for the expansion process was introduced, which provides clearer criteria for assessing the progress of candidate countries and an increased emphasis on the rule of law (Tilev, 2020). This initiative is aimed at boosting confidence in the expansion process and making it more predictable.

The resolution of bilateral disputes between countries in the region stays an essential geopolitical factor. An example of a positive development in this area is the resolution of the long-standing dispute between Greece and North Macedonia over the name of the latter, which paved the way for the start of negotiations on North Macedonia's accession to the EU (Qorraj *et al.*, 2024). At the same time,

unresolved issues, such as relations between Serbia and Kosovo, continue to pose obstacles to European integration.

In the context of global geopolitical changes, including growing tensions between the West and Russia, as well as increased global competition with China, the significance of the SEE for the EU is growing. The integration of the SEE countries into the EU is not only a technical process of fulfilling the criteria, but also a strategic choice that can ensure stability, prosperity, and peace across the entire European continent (Kurecic & Brodanac, 2021).

The economic prospects of the countries of South-Eastern Europe are intricately linked to their progress in the European integration. Although the region shows some economic potential, it still faces considerable challenges on its path to reaching the level of development of EU countries. According to the World Bank (Western Balkans Regular..., 2024), the average GDP growth rate in the Western Balkans in 2022 was 3.4%, which is a positive indicator, especially considering the global economic challenges posed by the COVID-19 pandemic and geopolitical tensions. However, economic convergence with the EU is still one of the greatest challenges for the SEE countries. On average, the GDP per capita in the SEE countries is only 41% of the EU average in 2022, indicating a significant gap in economic development.

An important aspect of economic prospects is the development of trade relations with the EU. According to the European Commission (2023), the EU stays the principal trading partner of the Western Balkans, accounting for more than 70% of the region's total trade. The implementation of the Stabilisation and Association Agreements (SAAs) has contributed to a considerable increase in trade between the SEE countries and the EU. For instance, trade between the EU and North Macedonia grew by 34% between 2015 and 2022 (North Macedonia..., 2023).

However, the region's economic potential is still constrained by a series of structural problems. Specifically, high unemployment stays a serious challenge. According to the International Labour Organization (2023), the unemployment rate in the Western Balkans in 2022 ranged from 9.4% in Serbia to 15.3% in Montenegro. The problem of youth unemployment is particularly acute. For example, in North Macedonia, the youth unemployment rate in 2022 was 35.5%, which is one of the highest in Europe (Youth unemployment and underemployment..., 2022).

To overcome these challenges and realise the economic potential of the SEE countries, various reforms and initiatives are being implemented. Specifically, a vital step was the creation of the Western Balkans Regional Economic Area in 2017, which aims to deepen economic integration in the region and prepare countries for participation in the EU single market. According to M. Bregu (2024), "...this initiative aims to create a free movement area for people, goods, services, and capital in the region, which can contribute to economic growth and competitiveness". The EU also actively supports the economic development of the region through various financial instruments. Specifically, the Instrument for Pre-Accession Assistance (IPA III) for 2021-2027 makes provision for the allocation of EUR 14.2 billion to support EU candidate and potential candidate countries (Instrument for pre-accession..., 2020). These funds are used to support reforms,

develop infrastructure, increase competitiveness, and stimulate economic growth. The development of the digital economy and innovation is also an essential aspect of economic prospects. The EU supports these areas through various programmes such as Horizon Europe and Digital Europe. However, the SEE countries are still falling short of the EU average in terms of innovation and digitalisation of the economy (Chistruga & Crudu, 2021). This underscores the need for further investment in these areas to improve the competitiveness of the region's economies.

Institutional and social aspects play a key role in the European integration of the countries of South-Eastern Europe. Successful integration requires not only economic reforms, but also in-depth institutional changes and social transformations. Another essential aspect of institutional development is to improve the administrative capacity of state bodies. Limited administrative capacity often leads to delays in the implementation of the *acquis communautaire* and inefficient use of EU financial aid (Qorraj *et al.*, 2024). This points to the need to further strengthen the institutional capacity of the SEE countries. An important social aspect is ensuring social cohesion and inclusiveness. European integration processes can lead to considerable social transformations that can cause tensions in society (Giner, 2022). This is particularly relevant in countries with ethnically diverse populations, such as Bosnia and Herzegovina and North Macedonia.

The EU supports the social development of the SEE countries through various programmes and initiatives. Specifically, the Erasmus+ programme promotes the mobility of students and teachers, which increases the educational potential of the region. According to the European Commission (2023), in 2022, over 30,000 students from the Western Balkans took part in Erasmus+ exchange programmes (Reilly & Sweeney, 2022).

A valuable tool for promoting institutional and social change is the conditionality mechanism that the EU uses in its relations with candidate countries. This mechanism stipulates that progress in accession negotiations and financial assistance are contingent on the performance of certain conditions, including the rule of law, democracy, and human rights. The conditionality mechanism is a powerful tool for stimulating reforms, but its effectiveness depends on the EU's consistency and credibility in applying it (Steinbach, 2024).

In the context of institutional changes, it is also important to note the need for the EU itself to adapt to potential enlargement. The successful integration of the SEE countries into the EU requires not only the efforts of the candidate countries, but also the EU's readiness to adapt its institutions and policies to expansion (Albu Comănescu, 2021). This includes, specifically, reforming the EU's decision-making process, reviewing budgetary policy, and adapting agricultural policy.

Social aspects of European integration also include labour migration and labour mobility. On the one hand, the freedom of movement of labour is one of the key principles of the EU and can contribute to economic development and cultural exchange. On the other hand, massive emigration of skilled workers can have negative consequences for countries of origin, leading to the emigration of highly skilled professionals and demographic problems (Vukov, 2023).

This requires the development of a balanced policy that would facilitate circular migration and return migration.

Education and science are also important aspects of social integration. The EU is actively supporting the development of higher education and research in the SEE countries through programmes such as Horizon Europe and the European Research Area. However, the SEE countries are still falling short of the EU average in terms of innovation development and scientific productivity (Chistruga & Crudu, 2021). Therefore, this highlights the need for further investment in these areas and strengthened cooperation with EU research institutions.

In summary, the institutional and social aspects of the future integration of the SEE countries into the EU are complex and multidimensional. They require not only technical changes in legislation and administrative structures, but also profound transformations in social consciousness, culture, and identity. Successful integration depends on the ability of the SEE countries to effectively implement the necessary reforms, as well as on the EU's willingness to provide the necessary support and adapt its own structures to enlargement.

Discussion

The findings of the study of European integration processes in the countries of South-Eastern Europe revealed a complex picture of economic, political, and social transformations. The economic convergence of the SEE countries with the EU stays one of the key challenges of the European integration process. S. Economides (2020) underlined the complexity of this process, which is confirmed by the results of the analysis. However, in contrast to the pessimistic forecasts of S. Economides (2020), the data obtained indicate positive trends. Specifically, there has been an increase in trade between the SEE and the EU countries, as well as a gradual improvement in economic performance in some countries of the region. Notably, these positive trends are not uniform across the region. Some countries, such as Montenegro and Serbia, are making faster progress, while others, such as Bosnia and Herzegovina and Albania, face more difficulties. This heterogeneity points to the need for a differentiated approach to the economic integration of different SEE countries.

The findings indicate the potential for economic growth and deeper integration, provided that effective reforms are implemented, and the EU continues to support them. Structural reforms aimed at improving the competitiveness of the SEE countries' economies and attracting foreign direct investment are particularly important. Thus, the present study offers a more optimistic view of the prospects for economic convergence of the SEE countries with the EU than presented by S. Economides (2020). However, this optimism is cautious and is based on the need for further efforts on the part of both the SEE countries and the EU to ensure sustainable economic convergence.

The findings of T. Sekulić (2020) confirm the problem of high unemployment in South-Eastern Europe, especially among young people. The researcher focused on the structural economic problems of the region, which lead to persistent unemployment. The results of the analysis correlate with T. Sekulić's conclusions but offer a more nuanced view of the situation. In contrast to the pessimistic

position of T. Sekulić, the data obtained indicate that there are active measures to overcome these challenges. Specifically, the creation of the Western Balkans Regional Economic Area is considered an important initiative aimed at stimulating economic growth and creating new jobs. Notably, the effectiveness of these measures may differ from country to country in the region. For instance, while Montenegro and Serbia have made some progress in reducing unemployment, the situation in Bosnia and Herzegovina and North Macedonia stays more challenging. This points to the need for a differentiated approach to addressing unemployment in different SEE countries.

The analysis also reveals the potential positive impact of European integration processes on the labour market in the region. Deepening economic integration and preparing countries for participation in the EU single market can help create new employment and professional development opportunities, especially for young people. The geopolitical aspect of the SEE's European integration, specifically Russia's influence, confirms the observations of R. Panagiotou (2021). Serbia's energy dependence on Russian gas does pose considerable challenges to European integration, as the researcher notes. This dependence can be used as an instrument of political pressure and potentially threatens the region's energy security. However, contrary to the researcher's predominantly negative assessment, the data suggest that this situation stimulates the processes of energy diversification in the region. The SEE countries are actively seeking alternative energy sources and working to improve energy efficiency, which could reduce their dependence on Russian gas in the future.

Continuing the consideration of the geopolitical influence on the European integration of the SEE, it is worth paying attention to the study by N. Markovic Khaze & X. Wang (2021), which focused on China's role in the region. The researchers emphasise China's growing economic influence through significant investments in the infrastructure of the SEE countries, including Serbia, within the framework of the One Belt One Road Initiative. In contrast to the researchers' predominantly negative assessment of this impact, the findings of this study suggest potential positive effects of Chinese investment on the economic development of the region. Specifically, these investments contribute to the modernisation of transport and energy infrastructure, which can increase the competitiveness of the economies of the SEE countries. However, it is important to note the need to ensure that these projects meet EU standards and avoid creating excessive economic dependence on China.

Analogously, China's significant investment in Serbia's infrastructure within the framework of the One Belt One Road Initiative poses both potential risks and opportunities for economic development. These investments contribute to the modernisation of transport and energy infrastructure, which can increase the competitiveness of the Serbian economy and other countries in the region. However, it is vital to ensure that these projects meet EU standards and avoid creating excessive economic dependence on China.

As noted by L. Scazzieri (2021), the uneven progress in implementing the Copenhagen criteria among the SEE countries confirms the need to "revitalise" European policy. The scores range from 70 in Serbia for economic

criteria to 48 in Bosnia and Herzegovina for administrative criteria. This difference indicates the need for a differentiated approach of the EU to the countries of the region. However, in contrast to the researcher's focus on the political aspects, the data show concrete economic and administrative indicators of progress. Serbia, for instance, has made considerable progress in economic reforms but still faces challenges in the rule of law. Montenegro, on the other hand, shows more balanced progress with a score of 65 on the political and 68 on the economic criteria.

The analysis of regional cooperation confirms the conclusions of E. Tota (2020) on the significance of initiatives such as the Berlin Process. However, contrary to the researcher's political focus, the data demonstrate concrete economic effects, specifically through the creation of the Western Balkans Regional Economic Area. This initiative promotes deeper economic integration in the region, stimulating trade and investment. Furthermore, it helps the SEE countries to better prepare for participation in the EU single market, which is a crucial step towards full membership.

Significant amounts of EU financial support, including EUR 14.2 billion under IPA III for 2021-2027, confirm S. Lange's (2022) thesis that the Western Balkans are returning to the EU's focus. These funds are used to support reforms, develop infrastructure, increase competitiveness, and stimulate economic growth in the region. However, contrary to the researcher's optimistic forecasts, the data reveals problems with the effective use of these funds. This points to the need to further strengthen the administrative capacity of the SEE countries and improve the mechanisms for managing financial aid.

An analysis of bilateral disputes, such as the name issue between Greece and North Macedonia, confirms the findings of I. Armakolas & G. Triantafyllou (2020) on the complexity of regional relations. This issue has long been an obstacle to North Macedonia's European integration, and its resolution in 2018 was a vital step forward. However, in contrast to the researchers' focus on the role of Greece, the data shows a broader impact of these relations on European integration processes in the region. Specifically, they demonstrate the significance of resolving bilateral disputes for progress in European integration and the need for the EU to be actively involved in mediating and facilitating dialogue between the countries of the region.

The findings of the study partially confirm the thesis of L.S. Talani (2020) about the complexity and ambiguity of EU policies towards the Balkans. However, in contrast to the researcher's focus on the political aspects, the data demonstrate the concrete economic and social consequences of these policies for the SEE countries. Specifically, there has been a positive impact on trade and investment, but at the same time, there are challenges related to adaptation to EU standards and the need for complex reforms.

Overall, the findings of the study demonstrate that the European integration of the SEE countries is a complex, multidimensional process that requires a comprehensive approach. In contrast to many previous studies that focus on individual aspects, the data show that economic, political, institutional, and social factors are closely interconnected in this process. This underscores the need for

a more integrated approach to the study and management of European integration processes in the region. Such an approach should factor in not only the formal criteria for EU membership, but also the specific challenges and opportunities of each country, as well as regional dynamics in general. Only through a comprehensive understanding and addressing of all these factors can sustainable progress in the European integration of South-Eastern Europe be achieved.

Conclusions

An analysis of the specific features of European integration processes in the countries of South-Eastern Europe that are already members of the EU revealed a complex picture of economic, political, and social transformations. The countries of the region have demonstrated different models of economic growth: Southern European countries have developed a consumption-oriented model based on debt financing, while Central and Eastern European countries have opted for an export-oriented model that is largely dependent on foreign direct investment. This difference in strategies had profound consequences for the European integration process, affecting the economic stability and competitiveness of the countries. Institutional reforms and legislative adaptation have been critical aspects of the European integration process, requiring considerable efforts and resources to fundamentally restructure legal and institutional systems. The social impacts of European integration have been significant and multifaceted, including increased labour mobility, the introduction of European standards in social protection and labour relations, and changes in the system of values and identity.

The study of European integration processes in the countries of South-Eastern Europe reveals a series of important trends and challenges that are of significant practical importance for the formation of EU policy and development strategies of the countries of the region. The analysis of economic growth models demonstrates the significance of choosing the suitable economic development strategy for successful European integration. The experience of countries that have chosen the export-oriented model indicates the potential benefits of this approach for the SEE countries. This can serve as a guideline for shaping economic policy in the region, aimed at increasing competitiveness and attracting foreign direct investment. The uneven progress in implementing the Copenhagen criteria underscores the need for a differentiated approach by the EU to the countries of the region. This may include developing individual roadmaps for each country, considering their specific challenges and opportunities. Such a strategy could improve the efficiency of the European integration process and ensure more targeted support from the EU.

The identified problems with the rule of law and corruption point to the need to strengthen mechanisms for monitoring and supporting reforms in these areas. This could include developing more effective tools for measuring progress and providing technical assistance to strengthen justice institutions and anti-corruption bodies.

The geopolitical challenges posed by the influence of external actors in the region underscore the significance of developing a comprehensive EU strategy for the SEE countries. This strategy should accommodate not only the economic aspects of integration, but also energy security and strategic investments. Specifically, it is important to develop alternative energy projects and strengthen control over foreign investment in critical infrastructure. The elevated level of unemployment, especially among young people, points to the necessity of developing targeted employment and skills development programmes. This could include expanding exchange and internship programmes for young people from the SEE countries in the EU, as well as supporting the development of innovative sectors of the economy.

Overall, the findings of the presented study underline the need for a more integrated and strategic approach to the European integration of the SEE countries. This implies not only a focus on meeting formal criteria, but also the development of a long-term vision for the region's development as part of the EU. Such an approach could include the creation of special mechanisms for coordinating EU policy towards the SEE countries, strengthening regional cooperation, and developing innovative financial and technical support instruments.

Limitations of this study include the difficulty of obtaining complete and up-to-date data on all aspects of European integration processes in the region, as well as the rapidly changing geopolitical situation that may affect the prospects for European integration. Prospects for further research include a more detailed analysis of the impact of the new methodology of the EU enlargement process on the countries of the region, an investigation of the effectiveness of regional cooperation initiatives, such as the Western Balkans Regional Economic Area, and a study of the long-term socio-economic consequences of European integration for countries that have already become EU members. Furthermore, a major area for future research is to analyse the impact of global challenges, such as climate change and digital transformation, on European integration processes in the region.

Acknowledgements

None.

Conflict of Interest

None.

References

- [1] Albu Comănescu, R. (2021). [Beyond Western Balkans integration: Scenarios for the EU institutional aftermath](#). In A. Corpădean & L. Herța (Eds.), *Proceedings of international conference: International relations and area studies: Focus on Western Balkans* (pp. 307-321). Cluj-Napoca: Cluj University Press.
- [2] Armakolas, I., & Triantafyllou, G. (2020). Greece and EU enlargement to the Western Balkans: Understanding an ambivalent relationship. In J. Ker-Lindsay, I. Armakolas, R. Balfour & C. Stratulat (Eds.), *The national politics of EU enlargement in the Western Balkans* (pp. 97-115). London: Routledge. [doi: 10.4324/9781003002253](#).

- [3] Blikhar, M. (2023). Regulatory and legal support for the adaptation of the trade policy of Central and Eastern European countries to the common trade policy of the EU. In *Transformation of Ukraine's economy: Formation of an inclusive economy system and functionality of financial inclusion* (pp. 391-416). Riga: Publishing House "Baltija Publishing". doi: 10.30525/978-9934-26-321-7-17.
- [4] Bohle, D. (2021). European integration, capitalist diversity and crises trajectories on Europe's Eastern periphery. In A. Johnston & A. Regan (Eds.), *Is the European Union capable of integrating diverse models of capitalism?* (pp. 95-110). London: Routledge. doi: 10.4324/9781003158455.
- [5] Bregu, M. (2024). *The regional cooperation in the Western Balkans and the Open Balkans initiative*. *Academicus International Scientific Journal*, 15(29), 191-206.
- [6] Burzyński, T. (2022). *Implementation of digital management tools in public services-case of Estonian e-services (e-identity, ease of doing business, e-governance)*. (PhD thesis, Collegium civitas, Warsaw, Poland).
- [7] Cadier, D. (2021). The geopoliticisation of the EU's Eastern Partnership. In *The European Union and its eastern neighbourhood* (pp. 77-99). London: Routledge. doi: 10.4324/9781003083634.
- [8] Cheesman, S.J., & Badó, A. (2023). Judicial reforms and challenges in Central and Eastern Europe. *International Journal for Court Administration*, 14(2). doi: 10.36754/ijco.532.
- [9] Chistruga, B., & Crudu, R. (2021). *European integration and competitiveness of EU new member states*. *European Journal of Economics and Business Studies*, 2(3), 175-185.
- [10] Copenhagen European Council. (1993, June). Retrieved from https://www.europarl.europa.eu/enlargement/ec/cop_en.htm.
- [11] Corruption perceptions index. (2023). Retrieved from <https://www.transparency.org/en/cpi/2023>.
- [12] Dudley, D. (2020). European Union membership conditionality: The Copenhagen criteria and the quality of democracy. *Southeast European and Black Sea Studies*, 20(4), 525-545. doi: 10.1080/14683857.2020.1805889.
- [13] Economides, S. (2020). *From fatigue to resistance: EU enlargement and the Western Balkans*. Berlin: LSE IDES.
- [14] European Commission. (2023a). *Albania report 2023*. Brussels: European Union.
- [15] European Commission. (2023b). *Bosnia and Herzegovina report 2023*. Brussels: European Union.
- [16] European Commission. (2023c). *Montenegro report 2023*. Brussels: European Union.
- [17] European Commission. (2023d). *Serbia 2023 report*. Brussels: European Union.
- [18] European Commission. (2023e). *North Macedonia 2023 report*. Brussels: European Union.
- [19] Foreign direct investment (FDI) in Serbia. (2023). Retrieved from <https://www.lloydsbanktrade.com/en/market-potential/serbia/investment>.
- [20] Giner, S. (2022). *Political economy, legitimation and the state in Southern Europe 1*. In *Uneven development in southern Europe* (pp. 309-350). London: Routledge.
- [21] Hill, C., Smith, M., & Vanhoonacker, S. (Eds.). (2023). *International relations and the European Union*. Oxford: Oxford University Press.
- [22] Instrument for pre-accession assistance (IPA II) 2014-2020. (2020). Retrieved from https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/document/download/93826fae-a054-428b-96c1-5e6ae2b0bf0a_en.
- [23] Kurecic, P., & Brodanac, M. (2021). *Western Balkans countries as a part of South-Eastern Europe: Experiences of accessing the European Union and prospects for future enlargement*. In K. Hammes, H. Volarevic & O. Kaurova (Eds.), *Economic and social development: Book of proceedings* (pp. 96-105). Rabat: Varazdin Development and Entrepreneurship Agency.
- [24] Lange, S. (2022). Western Balkans: Back in the EU spotlight. *European Union Institute for Security Studies (EUISS)*. Retrieved from <https://www.jstor.org/stable/pdf/resrep06917.pdf>.
- [25] Lindroos, J.M. (2021). *Identification processes of a linguistic and cultural minority: A study on the Swedish minority of Finland*. (Master's thesis, Utrecht University, Utrecht, Netherlands).
- [26] Markovic Khaze, N., & Wang, X. (2021). Is China's rising influence in the Western Balkans a threat to European integration? *Journal of Contemporary European Studies*, 29(2), 234-250. doi: 10.1080/14782804.2020.1823340.
- [27] McCormick, J. (2020). *Understanding the European Union: A concise introduction*. London: Bloomsbury Publishing.
- [28] Neskovic, P.S. (2019). The thorny road to the European integration of the Western Balkans region. *International Scientific Journal Monte*, 1(1), 89-100. doi: 10.33807/monte.1.201904250.
- [29] Obradovic, D. (2023). Gas diversification as a way of strengthening the national security of the Republic of Serbia. *Security Science Journal*, 4(2), 132-150. doi: 10.37458/ssj.4.2.7.
- [30] Panagiotou, R. (2021). The Western Balkans between Russia and the European Union: Perceptions, reality, and impact on enlargement. *Journal of Contemporary European Studies*, 29(2), 219-233. doi: 10.1080/14782804.2020.1798218.
- [31] Qorraj, G., Hajrullahu, A., & Qehaja, D. (2024). Absorption capacity and the European integration of the Western Balkans. *Regional Science Policy & Practice*, 16(8), article number 100043. doi: 10.1016/j.rspp.2024.100043.
- [32] Radosavljević, G., Babin, M., Erić, M., & Lazarević, J. (2020). Income convergence between Southeast Europe and the European Union. *Proceedings of the Faculty of Economics in Rijeka: A Journal of Economic Theory and Practice*, 38(2), 499-519. doi: 10.18045/zbefri.2020.2.499.
- [33] Reilly, J., & Sweeney, S. (2022). Erasmus and the Bologna process: Promoting shared values through mobility, reform, and common instruments. In T. Hoerber, G. Weber & I. Cabras (Eds.), *The Routledge handbook of European integrations* (pp. 86-112). London: Routledge. doi: 10.4324/9780429262081.

- [34] Richet, X. (2020). [Foreign direct investment, transition and dependency in central and South East European countries](#). In G. Qorraj & I. Hashi (Eds.), *European Union and the Western Balkans* (pp. 125-138). Bangkok, Celje, Lublin, Malta: ToKnowPress.
- [35] Scazzieri, L. (2021). [Reviving European policy towards the Western Balkans](#). London, Brussels, Berlin: Centre for European Reform.
- [36] Sekulić, T. (2020). [The European Union and the paradox of enlargement: The complex accession of the Western Balkans](#). New York: Springer Nature.
- [37] Stabilisation and Association Agreement. (2003, June). Retrieved from https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/enlargement-policy/glossary/stabilisation-and-association-agreement_en.
- [38] Steinbach, A. (2024). [The rocky road to EU accession for Western Balkan countries: Obstacles and lessons from the Eastern partnership](#). *Bruegel Working Paper*, 8.
- [39] Talani, L.S. (Ed.). (2020). [EU and the Balkans: Policies of integration and disintegration](#). Cambridge: Cambridge Scholars Publishing.
- [40] The World Bank. (2024). [Western Balkans regular economic report](#). Washington: The World Bank.
- [41] Tilev, D. (2020). The new EU enlargement methodology: Enhancing the accession process. *Institute for Democracy Societas Civilis*. Retrieved from <https://idscs.org.mk/wp-content/uploads/2020/03/Final-Commentary-Dragan-Tilev.pdf>.
- [42] Tota, E. (2020). [Refocusing the European Union attention on the Western Balkans: The impact of the Berlin Process](#). *Journal of Liberty and International Affairs*, 6(2), 155-166.
- [43] Van Haute, E., & Deschouwer, K. (2020). Federal reform and the quality of representation in Belgium. In T. Däubler, J. Müller & C. Stecker (Eds.), *Democratic representation in multi-level systems* (pp. 143-162). London: Routledge. doi: 10.4324/9780429203718.
- [44] Van Oudenaren, J. (2021). [Crisis and renewal: An introduction to the European Union](#). Lanham: Rowman & Littlefield.
- [45] Vanttinen, J. (2023). [China as a factor in the EU's enlargement policy: The EU's measures to mitigate China's influence in the Western Balkans](#). (Master's thesis, University of Helsinki, Helsinki, Finland).
- [46] Ventura, L. (2024). [Unemployment rates around the world 2024](#). Retrieved from <https://gfmag.com/data/economic-data/world-unemployment-rates/>.
- [47] Vos, C. (2020). [European integration through "soft conditionality": The contribution of culture to EU enlargement in Southeast Europe](#). In *Cultural diplomacy and international cultural relations: Volume I* (pp. 17-31). London: Routledge.
- [48] Vukov, V. (2023). Growth models in Europe's Eastern and Southern peripheries: Between national and EU politics. *New Political Economy*, 28(5), 832-848. doi: 10.1080/13563467.2023.2189695.
- [49] Youth unemployment and underemployment in North Macedonia: Coping mechanisms and strategies. (2022). Retrieved from <https://sdgs.un.org/partnerships/youth-unemployment-and-underemployment-north-macedonia-coping-mechanisms-and>.

УДК 327.5:339.5

DOI: 10.46493/2663-2675.34(4).2024.55

Чолпон Токтосунова*Кандидат економічних наук, доцент**Киргизький економічний університет імені Муси Рискулбекова**720033, вул. Тоголок Молдо, 58, м. Бішкек, Киргизька Республіка**<https://orcid.org/0000-0001-6931-7880>***Карім Саттаров***Доктор технічних наук, доцент**Гулістанський державний університет**120100, мікрорайон, 4, м. Гулістан, Узбекистан**<https://orcid.org/0000-0002-3847-0660>*

Продовольча криза 2022 року: велика політика та ринкова невизначеність

Анотація. Метою дослідження було проаналізувати політичні та економічні фактори, що призвели до загострення глобальної продовольчої кризи у 2022 році, та оцінити ефективність міжнародних механізмів її подолання. Дослідження виявило, що ключовими чинниками загострення кризи стали російсько-українська війна, енергетична криза та макроекономічна нестабільність. Було встановлено, що блокування українських портів та обмеження експорту зерна з України та Росії призвели до значного дефіциту на світовому ринку та стрімкого зростання цін на продовольство. Аналіз показав, що зростання цін на енергоносії спричинило збільшення виробничих витрат у аграрному секторі, особливо на виробництво добрив, що негативно вплинуло на собівартість сільськогосподарської продукції. Було визначено, що висока глобальна інфляція та коливання валютних курсів створили додатковий тиск на продовольчі ринки, особливо в країнах, що розвиваються. Дослідження виявило, що висока ринкова невизначеність та активізація фінансових спекуляцій на ринках сільськогосподарської продукції призвели до посилення волатильності цін та відриву біржових котирувань від фундаментальних факторів попиту і пропозиції. Було встановлено, що запровадження експортних обмежень багатьма країнами-виробниками сільськогосподарської продукції додатково посилило ринкову невизначеність та призвело до подальшого зростання цін на світовому ринку. Аналіз ефективності політичних рішень та міжнародних ініціатив показав, що національні заходи, такі як збільшення державних закупівель продовольства та розширення програм соціальної підтримки, допомогли стабілізувати внутрішні ринки, однак їхня ефективність варіювалася залежно від економічних можливостей кожної країни. Було визначено, що міжнародні організації відіграли ключову роль у координації глобальних зусиль з подолання кризи, але ефективність їхніх дій часто обмежувалася складністю доступу до зон конфлікту та недостатнім фінансуванням. Практичне значення отриманих результатів полягає у можливості їх використання для прогнозування політико-економічної ситуації в умовах майбутніх продовольчих криз.

Ключові слова: глобальна безпека; сільськогосподарське виробництво; експортні обмеження; енергетична криза; макроекономічна нестабільність; інфляція; валютні коливання

Вступ

Глобальна продовольча криза 2022 року стала одним з найбільш гострих викликів для міжнародної спільноти, виявивши глибокі структурні проблеми у світовій системі виробництва та розподілу продовольства. Ця криза загострила питання продовольчої безпеки, особливо для найбільш вразливих верств населення, та продемонструвала тісний взаємозв'язок між

геополітичними процесами, економічними факторами та забезпеченням базових потреб людства. Вивчення цієї теми набуває критичного значення з огляду на її багатоаспектний вплив на глобальну стабільність, економічний розвиток та соціальну справедливість. Продовольча криза 2022 року не лише поставила під загрозу досягнення Цілей сталого розвитку ООН,

Отримано: 16.05.2024, Перевірено: 04.08.2024, Прийнято: 26.08.2024

Suggested Citation:

Toktosunova, Ch., & Sattarov, K. (2024). The 2022 food crisis: Big politics and market uncertainty. *Foreign Affairs*, 34(4), 55-67. doi: 10.46493/2663-2675.34(4).2024.55.

*Corresponding author

Copyright © The Author(s). This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License 4.0 (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>)

зокрема подолання голоду, але й створила передумови для політичної нестабільності в багатьох регіонах світу. Це зумовлює необхідність комплексного аналізу причин, наслідків та можливих шляхів подолання кризи через призму політологічного дискурсу.

Проблематика дослідження полягає у виявленні складного переплетення політичних, економічних та соціальних факторів, що призвели до загострення продовольчої кризи у 2022 році. Особливої уваги потребує аналіз впливу геополітичної напруженості, зокрема російсько-української війни, на глобальні ланцюги постачання продовольства. Крім того, важливо дослідити роль ринкової невизначеності та спекулятивних факторів у поглибленні кризи, а також оцінити ефективність міжнародних механізмів реагування на продовольчі виклики. Глобальна продовольча криза 2022 року стала предметом інтенсивних наукових досліджень, що охоплюють широкий спектр її аспектів та наслідків. Аналіз наявної літератури виявляє комплексний характер проблеми та підкреслює необхідність міждисциплінарного підходу до її вивчення.

У контексті цінової динаміки на світових ринках пшениці заслуговує на увагу дослідження, проведене W. Martin & N. Minot (2022). Автори зосередили свою увагу на впливі політики цінової ізоляції на світові ринки пшениці під час продовольчої кризи 2022 року. Їхня робота виявила значні наслідки таких заходів для глобальної торгівлі та цінової стабільності, підкреслюючи необхідність більш скоординованого міжнародного підходу до управління ціновими шоками.

Водночас, комплексний аналіз взаємозв'язку між економічною політичною невизначеністю та продовольчою безпекою представлений у праці F. Su *et al.* (2023). Запропонована ними гетерогенна рамка оцінки відкриває нові перспективи для розуміння складних взаємодій між економічними рішеннями та їх впливом на доступність продовольства. Це дослідження підкреслює важливість врахування множинних факторів при формуванні політики продовольчої безпеки. Глибинні причини вразливості глобальної індустріальної продовольчої системи стали фокусом дослідження J. Clapp (2023). Авторка розкриває критичні аспекти концентрації влади в харчовій промисловості та її роль у посиленні кризових явищ. Ця робота ставить під сумнів стійкість існуючої моделі глобального виробництва продовольства та закликає до переосмислення структурних основ системи. Розвиваючи тему соціальних рухів у контексті глобальних продовольчих криз, N. McKeon (2024) пропонує аналіз стратегій сільських соціальних рухів. Дослідниця розглядає альтернативні підходи до подолання кризи капіталізму, що мають безпосередній вплив на продовольчу безпеку. Ця робота підкреслює важливість врахування голосу сільських спільнот у формуванні глобальної продовольчої політики. Особливої актуальності набуває аналіз впливу війни в Україні на глобальні сільськогосподарські ринки, представлений у дослідженні T. Glauben *et al.* (2022). Автори наголошують на необхідності відкритості до глобальної торгівлі як ключового механізму подолання кризи, що виникла внаслідок геополітичних потрясінь. Це дослідження підкреслює взаємозалежність світових ринків та

важливість міжнародної співпраці у забезпеченні продовольчої стабільності.

Продовжуючи тему геополітичних ризиків, F. Saâdaoui *et al.* (2022) досліджують причинно-наслідковий зв'язок між геополітичними ризиками та цінами на продовольство, зосереджуючись на російсько-українському конфлікті. Їхня робота демонструє, як політичні події можуть мати далекосяжні наслідки для глобальної продовольчої безпеки, підкреслюючи необхідність розробки механізмів пом'якшення таких ризиків. У європейському контексті, дослідження M.F. Rabbi *et al.* (2023) розкриває виклики продовольчої безпеки, пов'язані з тривалим російсько-українським конфліктом. Автори аналізують багатогранні наслідки конфлікту для європейських країн, підкреслюючи необхідність адаптації політик продовольчої безпеки до нових геополітичних реалій.

Завершуючи огляд, варто звернути увагу на дослідження C. Hebebrand & D. Laborde Debucquet (2023), які зосереджуються на впливі високих цін на добрива на глобальну продовольчу безпеку. Ця робота висвітлює важливий аспект взаємозв'язку між різними секторами сільськогосподарського виробництва та їх сукупний вплив на доступність продовольства. Аналіз досліджень виявляє ряд невирішених питань, які потребують подальшого вивчення. Зокрема, залишається недостатньо дослідженим вплив цифрових технологій на трансформацію глобальних ланцюгів постачання продовольства в умовах кризи. Крім того, потребує глибшого аналізу роль локальних продовольчих систем у забезпеченні стійкості до глобальних шоків. Важливим аспектом, який не отримав достатньої уваги, є вплив кліматичних змін на загострення продовольчої кризи 2022 року та їх взаємодія з геополітичними факторами.

Метою дослідження було проаналізувати політичні та економічні фактори, що призвели до загострення глобальної продовольчої кризи у 2022 році, та оцінити ефективність міжнародних механізмів її подолання. Для досягнення цієї мети були поставлені наступні завдання: виявити ключові геополітичні та економічні чинники, що спровокували загострення продовольчої кризи у 2022 році; проаналізувати вплив ринкової невизначеності та спекулятивних факторів на динаміку світових цін на продовольство; оцінити ефективність політичних рішень та міжнародних ініціатив, спрямованих на пом'якшення наслідків продовольчої кризи.

Матеріали та методи

Дослідження продовольчої кризи 2022 року було проведено на основі комплексного аналізу широкого спектру джерел та матеріалів, що дозволило всебічно розглянути проблему та виявити ключові фактори її виникнення та розвитку. Основу джерельної бази склали офіційні документи та звіти міжнародних організацій. Зокрема, було проаналізовано доповіді Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН (ФАО), включаючи звіт про стан продовольчої безпеки та харчування у світі за 2023 рік (UNICEF, 2023) та FAO Food Price Index (2022). Ці матеріали надали ключову статистичну інформацію щодо динаміки цін на продовольство та стану глобальної продовольчої безпеки. Для оцінки макроекономічного контексту кризи було

використано дані та прогнози Міжнародного валютно-го фонду, зокрема звіт "Navigating global divergences" (International Monetary Fund, 2023), який надав важливу інформацію про глобальні економічні тенденції та їх вплив на продовольчу безпеку.

Аналіз геополітичних аспектів кризи ґрунтувався на вивченні офіційних заяв та комюніке урядів країн, що відіграють ключову роль у глобальній продовольчій системі. Зокрема, було розглянуто рішення уряду Індії щодо заборони експорту пшениці та заходи, вжиті урядом Казахстану для регулювання цін на соціально значущі продукти харчування (Measures taken by the Republic of Kazakhstan..., 2022). Важливим джерелом інформації стали нормативно-правові документи, що регулюють міжнародну торгівлю сільськогосподарською продукцією. Було проаналізовано положення у The General Agreement on Tariffs and Trade (1947; 1994) та Agreement on Agriculture (1995) Світової організації торгівлі, що дозволило оцінити правові аспекти торговельних обмежень, запроваджених під час кризи. Для вивчення впливу енергетичної кризи на продовольчу безпеку було використано дані Міжнародного енергетичного агентства щодо динаміки цін на енергоносії та їх впливу на виробництво сільськогосподарської продукції (How Europe can..., 2022).

У ході дослідження було проведено порівняльний аналіз заходів, вжитих різними країнами для подолання наслідків продовольчої кризи. Зокрема, було зіставлено програми соціальної підтримки, такі як Bolsa Família в Бразилії (de Arruda, 2023), з аналогічними ініціативами в інших країнах. Це дозволило виявити спільні та відмінні риси в підходах до забезпечення продовольчої безпеки на національному рівні.

Для оцінки ефективності міжнародних механізмів реагування на кризу було проаналізовано діяльність ключових міжнародних організацій, таких як Всесвітня продовольча програма ООН (WFP at a Glance, 2024) та Комітет з всесвітньої продовольчої безпеки (CFS voluntary guidelines..., 2021). Особливу увагу було приділено вивченню нових ініціатив, спрямованих на подолання кризи, зокрема механізму «Вікно продовольчої шокової допомоги» International Monetary Fund (2022).

У дослідженні було здійснено розгляд взаємозв'язку між геополітичними, економічними та ринковими факторами, що вплинули на розвиток продовольчої кризи. Це дозволило виявити складні причинно-наслідкові зв'язки між різними аспектами кризи та оцінити їх комплексний вплив на глобальну продовольчу безпеку. Для вивчення впливу ринкової невизначеності та спекулятивних факторів на динаміку цін на продовольство було проаналізовано дані товарних бірж, зокрема Чиказької товарної біржі, щодо котирувань ф'ючерсів на основні сільськогосподарські культури. У ході дослідження було приділено увагу аналізу регіональних ініціатив з подолання продовольчої кризи. Зокрема, було розглянуто діяльність The Comprehensive African Agriculture Development Programme (2024) (CAADP) та The Strategic Plan of Action on Food Security in the ASEAN Region (SPA-FS) 2021-2025 (2020). Це дозволило оцінити ефективність регіональних підходів до вирішення проблем продовольчої безпеки.

Для забезпечення об'єктивності та всебічності дослідження було використано широкий спектр наукових публікацій, що висвітлюють різні аспекти продовольчої кризи 2022 року. Зокрема, було проаналізовано роботи, присвячені впливу геополітичних конфліктів на продовольчу безпеку, ролі фінансових спекуляцій у загостренні кризи та ефективності політичних рішень щодо подолання її наслідків.

Результати

Ключові геополітичні та економічні чинники загострення продовольчої кризи 2022 року. Російсько-українська війна, що розпочалася 24 лютого 2022 року, стала ключовим геополітичним фактором, який спровокував різке загострення глобальної продовольчої кризи. Україна та Росія відіграють критично важливу роль у світовому виробництві та експорті сільськогосподарської продукції, зокрема зернових культур. За даними Food and Agriculture Organization of the United Nations, Україна та Російська Федерація є ключовими постачальниками продовольства та сільськогосподарських товарів на світові ринки. Початок війни в Україні викликав значне занепокоєння щодо її наслідків для глобальної продовольчої безпеки, особливо в той час, коли світ перебував на шляху відновлення після пандемії COVID-19 (174th session of..., 2023).

Військові дії на території України спочатку призвели до призупинення діяльності приватних зернових та переробних операторів та припинення всіх комерційних судноплавних операцій. Це спричинило серйозні порушення виробничих та логістичних ланцюгів, блокування чорноморських портів та фактичне припинення експорту української сільськогосподарської продукції.

Однак, завдяки впровадженню «коридорів солідарності» Європейського Союзу та Чорноморської зернової ініціативи (BSGI), експорт з України було частково відновлено. У період з травня 2022 року по вересень 2023 року це дозволило експортувати понад 84 мільйони тонн зерна та інших продовольчих товарів з країни E. Chiotis (2023). Незважаючи на ці заходи, війна продовжує негативно впливати на глобальну продовольчу безпеку. Згідно з виданням «Стан продовольчої безпеки та харчування у світі» (SOFI) за 2023 рік (UNICEF, 2023), прогрес у боротьбі з голодом був підірваний вищими цінами на продовольство, енергію та сільськогосподарські ресурси, що посилюються через війну в Україні. У звіті прогнозується, що до 2030 року близько 23 мільйонів людей додатково зіткнуться з хронічним голодом порівняно зі сценарієм, за якого війна не відбулася б.

Україна до повномасштабної війни була четвертим за величиною експортером кукурудзи у світі після США, Бразилії та Аргентини, а наприкінці 2021 року стала четвертим постачальником продовольства до ЄС E. Chiotis (2023). За оцінками Київської школи економіки, понад 400 мільйонів людей у світі залежать від постачання українського зерна. Блокування експорту української сільськогосподарської продукції через чорноморські порти призвело до значного скорочення пропозиції на світовому ринку та стрімкого зростання цін (KSE, 2022) Згідно з даними ФАО, світові ціни на

продовольство у березні 2022 року досягли найвищого рівня за всю історію спостережень, збільшившись на 12,6% порівняно з лютим (FAO Food Price..., 2022). Це різке зростання цін поставило під загрозу продовольчу безпеку мільйонів людей, особливо в країнах, що розвиваються, які значною мірою залежать від імпорту продовольства з України та Росії. Порушення глобальних ланцюгів постачання продовольства внаслідок війни має довгострокові наслідки для світової економіки та геополітичної стабільності. Війна не лише спричинила гуманітарну кризу в Україні, але й загрожує посилити глобальну продовольчу кризу та голод, а також політичну нестабільність у багатьох регіонах світу.

Енергетична криза, що розгорнулася в Європі та світі у 2022 році, стала ще одним важливим фактором загострення продовольчої кризи. Різке зростання цін на природний газ, нафту та інші енергоносії призвело до значного збільшення виробничих витрат в аграрному секторі, що, у свою чергу, вплинуло на ціни на продовольство та доступність харчових продуктів для споживачів. Росія, як один з найбільших експортерів енергоресурсів у світі, відіграє ключову роль на глобальному енергетичному ринку. Згідно з даними Міжнародного енергетичного агентства, у 2021 році Росія забезпечувала близько 45% імпорту природного газу та 25% імпорту нафти до країн Європейського Союзу (How Europe can..., 2022). Військові дії в Україні та подальші міжнародні санкції проти Росії призвели до суттєвого порушення усталених енергетичних потоків та спричинили різке зростання цін на енергоносії. Ціни на нафту марки Brent у 2022 році зросли до рівня понад 100 доларів за барель, що значно перевищило прогнози експертів на початку року (EIA, 2022; Kilian *et al.*, 2024). Це призвело до зростання витрат на паливо для сільськогосподарської техніки та транспортування продукції, що безпосередньо вплинуло на собівартість продовольчих товарів.

Особливо гостро енергетична криза вплинула на виробництво мінеральних добрив, яке є енергоємним процесом. За даними Міжнародної асоціації виробників добрив (IFA), ціни на азотні добрива у 2022 році зросли більш ніж удвічі порівняно з попереднім роком (Oxford Analytica, 2022). Це призвело до скорочення використання добрив фермерами та потенційного зниження врожайності сільськогосподарських культур. Енергетична криза також вплинула на логістичні ланцюги постачання продовольства. Зростання цін на паливо призвело до збільшення транспортних витрат, що, у свою чергу, відобразилося на кінцевій вартості продуктів харчування для споживачів. E. Chiotis (2023) підкреслює, що порушення логістичних зв'язків та зростання транспортних витрат стали одними з ключових факторів, що вплинули на глобальну продовольчу безпеку в контексті російсько-української війни.

Варто зазначити, що енергетична криза та її вплив на аграрний сектор виявили вразливість глобальної продовольчої системи до зовнішніх шоків та необхідність розвитку більш стійких та диверсифікованих енергетичних та сільськогосподарських систем. Це питання набуває особливої актуальності в контексті міжнародного права та зобов'язань країн щодо забезпечення продовольчої безпеки,

закріплених у Цілях сталого розвитку ООН (United Nations Sustainable..., 2015).

Загострення продовольчої кризи у 2022 році відбувалося на тлі складної макроекономічної ситуації у світі. Високі темпи інфляції, нестабільність валютних курсів та ризики економічної рецесії створили додатковий тиск на глобальну продовольчу систему та посилили негативні наслідки російсько-української війни для світової економіки. Глобальна інфляція, яка за даними Міжнародного валютного фонду (МВФ) досягла 8,7% у 2022 році, стала одним з ключових факторів загострення продовольчої кризи (International Monetary Fund, 2023). Цей рекордно високий показник інфляції за останні десятиліття безпосередньо вплинув на доступність продовольства для населення в усьому світі, особливо в країнах, що розвиваються. В умовах уповільнення глобального економічного зростання з 3,5% у 2022 році до прогнозованих 3% у 2023 році та 2,9% у 2024 році (International Monetary Fund, 2023), продовольча криза набуває додаткових вимірів. Сповільнення економіки обмежує можливості країн та міжнародних організацій ефективно реагувати на виклики продовольчої безпеки. Особливо гостро ця проблема проявляється в країнах з ринком, що формується, та країнах, що розвиваються, де темпи зростання очікуються на рівні 4% у 2023 та 2024 роках (International Monetary Fund, 2023). Ці країни, які часто є найбільш вразливими до продовольчих криз, стикаються з подвійним викликом: необхідністю забезпечити продовольчу безпеку в умовах економічного сповільнення та високої інфляції.

Прогнози МВФ щодо поступового зниження глобальної інфляції до 6,9% у 2023 році та 5,8% у 2024 році (International Monetary Fund, 2023) вказують на можливе полегшення тиску на продовольчі ринки. Однак, очікування, що інфляція не повернеться до цільового рівня до 2025 року у більшості випадків, свідчить про тривалий характер цієї кризи. У контексті великої політики та ринкової невизначеності, ключову роль відіграє монетарна політика. МВФ підкреслює важливість стримування інфляційних очікувань та ефективних комунікаційних стратегій центральних банків (Natsagdorj, 2023). Ці заходи можуть допомогти досягти дезінфляції з меншими втратами для виробництва, що особливо важливо для аграрного сектору та продовольчої безпеки.

Таким чином, продовольча криза 2022 року є не лише наслідком прямих порушень у ланцюгах постачання, але й результатом складних макроекономічних процесів. Висока інфляція, сповільнення економічного зростання та невизначеність на ринках створюють середовище, в якому забезпечення продовольчої безпеки стає все більш складним завданням, що вимагає скоординованих дій на глобальному рівні та ефективної економічної політики на національному рівні.

Зростання інфляції особливо негативно вплинуло на найбільш вразливі верстви населення, зокрема в країнах з низьким рівнем доходу. У таких країнах як Бангладеш, М'янма, Кенія та Нігерія, витрати на продукти харчування становлять більше половини загальних споживчих витрат населення. Це робить ці країни особливо чутливими до коливань цін на продовольство

на світових ринках (Chiotis, 2023). Коливання валютних курсів, особливо зміцнення долара США відносно інших валют, також вплинуло на ціноутворення на світовому ринку продовольства. Це створило додаткові труднощі для країн-імпортерів продовольства, особливо для країн, що розвиваються. У 2022 році індекс долара США (DXY) зріс на 8,2%, що призвело до здорожчання імпорту для багатьох країн (FAQ on the U.S..., 2022).

Ризики економічної рецесії, пов'язані з наслідками пандемії COVID-19 та геополітичною напруженістю, призвели до зниження інвестиційної активності в аграрному секторі та погіршення перспектив розвитку сільського господарства в багатьох країнах світу. Ця ситуація ускладнила доступ фермерів до фінансування та технологій, необхідних для підвищення продуктивності сільського господарства (Ben Hassen & El Bilali, 2022). Варто відзначити, що макроекономічна нестабільність та її вплив на продовольчу безпеку ставлять під загрозу виконання міжнародних зобов'язань щодо подолання голоду та недоїдання, закріплених у Цілі сталого розвитку 2 «Подолання голоду, досягнення продовольчої безпеки, поліпшення харчування і сприяння сталому розвитку сільського господарства» (United Nations Sustainable..., 2015).

Загострення продовольчої кризи у 2022 році є результатом складної взаємодії геополітичних, економічних та соціальних факторів. Російсько-українська війна стала каталізатором, який виявив і посилив вже існуючі проблеми у глобальній продовольчій системі.

Таблиця 1. Порівняльний аналіз ключових факторів загострення продовольчої кризи 2022 року

Фактор	Вплив російсько-української війни	Енергетична криза	Макроекономічні фактори
Основний вплив	Порушення виробництва та експорту сільськогосподарської продукції	Зростання цін на енергоносії та добрива	Інфляція та зниження купівельної спроможності
Масштаб впливу	Глобальний, особливо країни-імпортери продовольства	Глобальний, особливо енергозалежні країни	Глобальний, більший вплив на країни, що розвиваються
Часові рамки	Короткострокові та довгострокові наслідки	Короткострокові та середньострокові наслідки	Середньострокові та довгострокові наслідки
Ключові показники	Скорочення експорту зерна з України та Росії на 30%	Зростання цін на нафту до > \$100 за барель	Глобальна інфляція 7,2% у розвинених країнах, 9,9% у країнах, що розвиваються
Правові аспекти	Порушення міжнародного права	Необхідність перегляду енергетичної політики та міжнародних угод	Виклики для виконання Цілей сталого розвитку ООН
Наслідки для продовольчої безпеки	Різне зростання цін на продовольство, ризик голоду в вразливих регіонах	Зростання собівартості виробництва продовольства	Зниження доступності продовольства для вразливих верств населення
Геополітичні наслідки	Посилення глобальної напруженості, ризики дестабілізації в регіонах	Переосмислення енергетичної залежності та міжнародних відносин	Ризики соціальних конфліктів та політичної нестабільності

Джерела: розроблено автором на основі наукових та аналітичних публікацій United Nations Summit (2015), FAQ on the U.S. Dollar's Recent Trend (2022), Oxford Analytica (2022), EIA (2022), International Monetary Fund (2023), E. Chiotis (2023)

Підсумовуючи, продовольча криза 2022 року постає як складне, багатовимірне явище, зумовлене взаємодією геополітичних конфліктів, економічних потрясінь та глобальних макроекономічних тенденцій. Як видно з таблиці 1, кожен з розглянутих факторів – російсько-українська війна, енергетична криза та макроекономічні чинники – має свої унікальні та далекосяжні

Енергетична криза та макроекономічна нестабільність додатково ускладнили ситуацію, створивши безпрецедентні виклики для світової продовольчої безпеки. Ця криза виявила необхідність переосмислення глобальних підходів до забезпечення продовольчої безпеки та розвитку більш стійких і диверсифікованих систем виробництва та розподілу продовольства. Вона також підкреслила важливість міжнародного співробітництва та дотримання принципів міжнародного права для вирішення глобальних проблем, таких як продовольча безпека.

Аналіз ключових факторів, що призвели до загострення глобальної продовольчої кризи у 2022 році, демонструє складну взаємодію геополітичних, економічних та соціальних чинників. Російсько-українська війна, енергетична криза та макроекономічні фактори створили безпрецедентні виклики для світової продовольчої безпеки, впливаючи на виробництво, розподіл та доступність продовольства у глобальному масштабі. Для більш наочного представлення та порівняння впливу цих факторів було розроблено порівняльну таблицю 1. Ця таблиця узагальнює основні аспекти впливу кожного фактору, включаючи масштаб впливу, часові рамки, ключові показники, правові аспекти, наслідки для продовольчої безпеки та геополітичні наслідки. Така систематизація дозволяє краще зрозуміти комплексний характер продовольчої кризи 2022 року та підкреслює необхідність багатовимірного підходу до її вирішення на глобальному рівні.

наслідки для глобальної продовольчої безпеки. Ця криза виявила критичні вразливості у світовій системі виробництва та розподілу продовольства, підкресливши необхідність розробки більш стійких та адаптивних підходів до забезпечення продовольчої безпеки. Вирішення цієї кризи вимагатиме скоординованих міжнародних зусиль, інноваційних політичних рішень та

переосмислення глобальних продовольчих систем для забезпечення їх стійкості перед майбутніми викликами.

Аналіз впливу ринкової невизначеності та спекулятивних факторів на динаміку світових цін на продовольство. Світові ціни на продовольство в 2022–2023 роках характеризуються безпрецедентно високим рівнем волатильності, що є наслідком комплексу факторів, серед яких ключову роль відіграють російсько-українська війна, пандемія COVID-19 та кліматичні зміни. За даними FAO Food Price Index (2022), який відображає зміни міжнародних цін на кошик продовольчих сировинних товарів, у 2022 році досяг рекордних показників волатильності. Особливо високу волатильність демонструють ціни на зернові культури, зокрема пшеницю та кукурудзу. A. Nimani & D. Spahija (2023) зазначають, що волатильність цін на сировинні товари під час війни в Україні зросла з 35% до 85%, що значно перевищило показники попередніх років. Це пояснюється зміною ролі сировинних товарів у фінансовому секторі ринку та загальній системі прибутковості. Аналіз динаміки цін на пшеницю на Чиказькій товарній біржі показує, що у березні 2022 року ціни зросли більш ніж на 50% порівняно з початком року, досягнувши максимальних значень за останні 14 років (Daily Market Wire..., 2022). Ця волатильність створює значні виклики для учасників ринку, урядів та міжнародних організацій, які намагаються забезпечити стабільність продовольчих систем. Важливо відзначити, що висока волатильність цін на продовольство порушує принципи стабільності та передбачуваності міжнародної торгівлі, закріплені у The General Agreement on Tariffs and Trade (1947) та угодах Світової організації торгівлі (COT). Зокрема, це суперечить цілям Agreement on Agriculture (1995) COT, яка спрямована на створення справедливої та орієнтованої на ринок системи торгівлі сільськогосподарською продукцією.

Високий рівень невизначеності на світовому ринку продовольства створив сприятливі умови для активізації фінансових спекуляцій. Зростання обсягів торгівлі ф'ючерсними контрактами на сільськогосподарську продукцію призвело до посилення волатильності цін та відриву біржових котирувань від фундаментальних факторів попиту і пропозиції. A. Nimani & D. Spahija (2023) підкреслюють, що збільшення спекулятивної активності на товарних ринках призводить до посилення волатильності цін та створює додаткові ризики для реального сектору економіки. Автори зазначають, що «волатильність ефект та його супутні елементи пов'язані з підвищеним геополітичним ризиком». Важливо відзначити, що надмірна спекулятивна активність на товарних ринках може розглядатися як порушення принципів справедливої конкуренції, закріплених у статті VI General Agreement on Tariffs and Trade (1994). Крім того, це може суперечити цілям Agreement on the Application of Sanitary and Phytosanitary Measures (1994), яка спрямована на захист здоров'я та безпеки споживачів. У відповідь на зростання цін та ризики дефіциту продовольства, багато країн-експортерів сільськогосподарської продукції запровадили торговельні обмеження та експортні квоти (Smith & Glauber, 2020). Ці заходи, хоча і були спрямовані на забезпечення внутрішньої

продовольчої безпеки, призвели до додаткового тиску на світові ціни та посилення ринкової невизначеності. S. Akter (2022) у своєму огляді ефектів обмежень на експорт продовольства зазначає, що такі заходи можуть мати неоднозначні наслідки для внутрішніх ринків країн-експортерів. Автор підкреслює, що «обмеження експорту продовольства, якщо вони успішно знижують або стабілізують ціни на продукти харчування, як очікується, принесуть користь чистим покупцям продуктів харчування, але призведуть до втрати доходів для чистих продавців продуктів харчування».

За даними Світового банку, станом на червень 2022 року 34 країни запровадили обмеження на експорт продовольчих товарів (Espitia *et al.*, 2022). Зокрема, Індія, другий за обсягами виробник пшениці у світі, заборонила експорт цієї культури, що призвело до різкого стрибка цін на світовому ринку. Такі торговельні обмеження можуть мати негативні наслідки не лише для глобального ринку, але й для економік країн, які їх запроваджують. Автори наголошують, що «комбінація західних санкцій та російських контрзаходів продовжуватиме створювати складні дилеми для корпорацій з глобальними операціями, особливо тих, що мають російські зв'язки» (Nimani & Spahija, 2023). Важливо відзначити, що запровадження експортних обмежень може розглядатися як порушення статті XI General Agreement on Tariffs and Trade (1994), яка забороняє кількісні обмеження на експорт та імпорт. Крім того, такі заходи можуть суперечити принципам недискримінації та національного режиму, закріпленим у статтях I та III.

Аналіз впливу ринкової невизначеності та спекулятивних факторів на динаміку світових цін на продовольство демонструє складність та взаємопов'язаність процесів, що відбуваються на глобальному продовольчому ринку. Висока волатильність цін, посилення спекулятивної активності та запровадження торговельних обмежень створюють значні виклики для забезпечення глобальної продовольчої безпеки та стабільності міжнародної торгівлі. У цьому контексті особливого значення набуває необхідність посилення міжнародного співробітництва та координації дій для подолання кризових явищ на продовольчому ринку. Зокрема, це стосується розробки механізмів раннього попередження цінових шоків, вдосконалення систем моніторингу та регулювання фінансових спекуляцій на товарних ринках, а також пошуку балансу між забезпеченням національної продовольчої безпеки та дотриманням принципів вільної торгівлі.

Для систематизації та наочного представлення впливу різних факторів на динаміку світових цін на продовольство, було розроблено порівняльну таблицю 2. Ця таблиця узагальнює ключові аспекти впливу трьох основних факторів: волатильності цін, фінансових спекуляцій та торговельних обмежень. Кожен з цих факторів розглядається з точки зору його основної причини, механізму впливу, масштабу та тривалості впливу, правових аспектів, наслідків для продовольчої безпеки та економічних наслідків. Така структурована презентація дозволяє краще зрозуміти комплексний характер проблеми та взаємозв'язок між різними факторами, що впливають на глобальний продовольчий ринок.

Таблиця 2. Порівняльний аналіз факторів впливу на динаміку світових цін на продовольство

Фактор	Волатильність цін	Фінансові спекуляції	Торговельні обмеження
Основна причина	Геополітична нестабільність, пандемія, кліматичні зміни	Ринкова невизначеність, пошук високої прибутковості	Забезпечення внутрішньої продовольчої безпеки
Механізм впливу	Різкі коливання попиту та пропозиції	Відрив біржових котирувань від фундаментальних факторів	Скорочення пропозиції на світовому ринку
Масштаб впливу	Глобальний, особливо ринки зернових	Глобальний, особливо ф'ючерсні ринки	Регіональний та глобальний
Тривалість впливу	Короткострокова та середньострокова	Короткострокова	Короткострокова та середньострокова
Правові аспекти	Порушення принципів стабільності General Agreement on Tariffs and Trade (1947)/COT	Можливе порушення принципів справедливої конкуренції	Порушення статті XI General Agreement on Tariffs and Trade (1994)
Наслідки для продовольчої безпеки	Зниження доступності продовольства для вразливих груп	Посилення цінових ризиків для виробників і споживачів	Ризик дефіциту в країнах-імпортерах
Економічні наслідки	Зниження інвестиційної привабливості аграрного сектору	Відтік ресурсів з реального сектору економіки	Втрата експортних доходів, порушення ланцюгів постачання

Джерело: створено автором

Підсумовуючи розгляд впливу ринкової невизначеності та спекулятивних факторів на динаміку світових цін на продовольство, можна констатувати, що сучасний глобальний продовольчий ринок характеризується складною взаємодією різноманітних чинників, які створюють значні виклики для забезпечення стабільності та продовольчої безпеки. Як видно з таблиці 2, волатильність цін, фінансові спекуляції та торговельні обмеження мають різні причини виникнення, механізми впливу та наслідки, але всі вони сприяють посиленню нестабільності на ринку. Особливо важливо відзначити, що ці фактори не лише мають економічні наслідки, але й створюють правові колізії у системі міжнародної торгівлі. Це підкреслює необхідність комплексного підходу до вирішення проблем на глобальному продовольчому ринку, який би враховував як економічні, так і правові аспекти. Подальші дослідження та міжнародна співпраця у цій сфері мають бути спрямовані на розробку ефективних механізмів стабілізації цін, регулювання фінансових спекуляцій та гармонізації торговельних політик з метою забезпечення сталого розвитку світової продовольчої системи.

Заходи національних урядів щодо забезпечення продовольчої безпеки. У відповідь на загострення глобальної продовольчої кризи, спричиненої російсько-українською війною, пандемією COVID-19 та кліматичними змінами, національні уряди багатьох країн вжили низку заходів, спрямованих на забезпечення продовольчої безпеки та стабілізацію цін на внутрішніх ринках. Збільшення державних закупівель продовольства та формування стратегічних запасів. Наприклад, уряд Єгипту, найбільшого імпортера пшениці у світі, збільшив обсяги державних закупівель та розширив програму субсидування хліба, охопивши нею додатково 500 тисяч громадян (Abdalla *et al.*, 2022). Такі дії спрямовані на забезпечення доступності базових продуктів харчування для населення в умовах зростання світових цін на зерно. Надання субсидій та фінансової підтримки аграрному сектору. У багатьох країнах були запроваджені програми підтримки фермерів для стимулювання внутрішнього виробництва продовольства

(Musagaliev & Dustova, 2023). Наприклад, уряд Індії планує виділити у 2024 році додаткові 4 трильйони рупій (близько 48 мільярдів доларів США) на субсидування продовольства та добрив для фермерів (Sarita & Mayank, 2024). Запровадження механізмів цінового регулювання на основні продукти харчування. У Казахстані в березні 2022 року було введено тимчасове регулювання цін на соціально значущі продовольчі товари, включаючи хліб, крупи, цукор та олію (Measures taken by the Republic of Kazakhstan..., 2022). Це рішення було прийнято відповідно до Law of the Republic of Kazakhstan No. 544 (2004) з метою стримування інфляції та забезпечення доступності базових продуктів для населення. Розширення програм соціальної підтримки та продовольчої допомоги вразливим верствам населення. Багато країн посилили існуючі або запровадили нові програми соціального захисту. Наприклад, у Бразилії було розширено програму продовольчої допомоги Bolsa Família, збільшивши кількість бенефіціарів та розмір виплат (de Arruda, 2023). Ця програма є ключовим інструментом боротьби з голодом та бідністю в країні і відповідає зобов'язанням Бразилії щодо досягнення Цілей сталого розвитку ООН, зокрема Цілі 2 «Подолання голоду» (United Nations Sustainable..., 2015).

Запровадження експортних обмежень на ключові продовольчі товари. Деякі країни вдалися до обмеження або повної заборони експорту певних видів сільськогосподарської продукції з метою забезпечення внутрішніх потреб. Наприклад, Індія у травні 2022 року заборонила експорт пшениці, що призвело до значного зростання світових цін на цей товар (Rajendra *et al.*, 2022). Такі дії, хоча й спрямовані на забезпечення внутрішньої продовольчої безпеки, можуть мати негативні наслідки для глобального ринку та суперечити принципам вільної торгівлі, закріпленим у General Agreement on Tariffs and Trade (1947; 1994) та угодах СОТ.

Ефективність цих заходів варіюється залежно від конкретних умов кожної країни та глобальної економічної ситуації. В. Kemmerling *et al.* (2022) зазначають, що «ефективність державних заходів щодо забезпечення

продовольчої безпеки в умовах конфлікту залежить від здатності уряду контролювати територію, забезпечувати доступ до ресурсів та підтримувати функціонування ринкових механізмів». Важливо відзначити, що деякі з цих заходів, особливо експортні обмеження, можуть мати негативні наслідки для глобальної продовольчої безпеки. M.B. Rother *et al.* (2022) підкреслюють, що «експортні обмеження можуть призвести до подальшого зростання цін на світовому ринку та посилення волатильності, що особливо негативно впливає на країни-імпортери продовольства».

Міжнародні організації відіграють ключову роль у координації глобальних зусиль з подолання продовольчої кризи та надання допомоги найбільш вразливим країнам. Основними напрямками їхньої діяльності є: моніторинг ситуації на світовому ринку продовольства та раннє попередження про ризики, надання екстреної продовольчої допомоги країнам, що перебувають у критичній ситуації, мобілізація фінансових ресурсів для підтримки продовольчої безпеки в країнах, що розвиваються, розробка рекомендацій щодо політики у сфері продовольчої безпеки та сільського господарства.

Продовольча та сільськогосподарська організація ООН (ФАО) регулярно публікує звіти про стан продовольчої безпеки у світі та прогнози щодо виробництва та споживання основних сільськогосподарських культур. Система інформації про глобальні продовольчі ринки (AMIS), створена за ініціативою G20 у 2011 році, забезпечує своєчасний обмін даними та аналізом ситуації на ринках пшениці, кукурудзи, рису та сої (Global Food Market..., n.d.). United Nations World Food Programme (WFP) є провідною гуманітарною організацією, що надає продовольчу допомогу в умовах надзвичайних ситуацій. У 2022 році WFP планує надати допомогу 151,6 мільйонам людей у 120 країнах та територіях (WFP, 2024). Діяльність WFP регулюється Food Assistance Convention (2012), яка встановлює мінімальні щорічні зобов'язання сторін щодо надання продовольчої допомоги.

МВФ у квітні 2022 року створив новий механізм «Вікно продовольчої шокової допомоги» в рамках Інструменту швидкого фінансування для надання екстреної допомоги країнам, які зазнали негативно-го впливу зростання цін на продовольство та добрива (International Monetary Fund, 2022). Світовий банк оголосив про виділення 30 мільярдів доларів США на підтримку глобальної продовольчої безпеки протягом 15 місяців, починаючи з квітня 2022 року (World Bank Group, 2024). Комітет з всесвітньої продовольчої безпеки (CFS) є провідною міжнародною платформою для розробки політичних рекомендацій та обміну досвідом у сфері продовольчої безпеки. У лютому 2021 року CFS прийняв Добровільні керівні принципи щодо продовольчих систем та харчування, які надають рекомендації щодо політики та заходів для покращення продовольчих систем та забезпечення продовольчої безпеки (CFS voluntary guidelines..., 2021).

Ефективність діяльності міжнародних організацій залежить від багатьох факторів, включаючи рівень фінансування, політичну волю країн-членів та здатність координувати зусилля різних акторів. Міжнародні

організації відіграють критично важливу роль у забезпеченні глобальної продовольчої безпеки, особливо в умовах кризи, але їхня ефективність часто обмежується недостатнім фінансуванням та складністю доступу до зон конфлікту (Rother *et al.*, 2022).

Регіональні ініціативи та міждержавна співпраця відіграють важливу роль у подоланні продовольчої кризи, особливо в контексті регіональних особливостей та спільних викликів. Кілька ключових прикладів таких ініціатив. CAADP (2024) була започаткована Африканським союзом у 2003 році, спрямована на покращення продовольчої безпеки та сільськогосподарського виробництва в Африці. У рамках CAADP країни-члени зобов'язалися виділяти не менше 10% своїх національних бюджетів на розвиток сільського господарства. Ця ініціатива відповідає Цілі сталого розвитку 2 «Подолання голоду» та сприяє регіональній інтеграції у сфері аграрної політики. Асоціація держав Південно-Східної Азії (ASEAN) та її програми з продовольчої безпеки. ASEAN має кілька ініціатив, спрямованих на зміцнення регіональної продовольчої безпеки, включаючи The Strategic Plan of Action on Food Security in the ASEAN Region (SPA-FS) 2021-2025 (2020) та Резерв рису ASEAN (The ASEAN Plus..., 2023) для надзвичайних ситуацій. Ці механізми спрямовані на підвищення стійкості регіону до продовольчих криз та сприяння співпраці між країнами-членами. Регіональна програма продовольчої безпеки для країн Карибського басейну. Ця програма, ініційована Карибським співтовариством (CARICOM), спрямована на зменшення залежності регіону від імпорту продовольства та підвищення сільськогосподарського виробництва. Програма включає заходи з підтримки дрібних фермерів, розвитку агропромислового комплексу та покращення регіональної торгівлі сільськогосподарською продукцією (Coherent Food Security..., 2010). Common Agricultural Policy at a Glance (2023) є одним з найбільш розвинених прикладів регіональної співпраці у сфері сільського господарства та продовольчої безпеки. У відповідь на глобальну продовольчу кризу ЄС прийняв ряд заходів, включаючи збільшення фінансування програм розвитку сільських територій та підтримки фермерів. Ефективність цих регіональних ініціатив варіюється, але загалом вони сприяють посиленню співпраці між країнами та координації політики у сфері продовольчої безпеки. M.S.U. Din *et al.* (2022) відзначають, що «регіональні ініціативи можуть бути особливо ефективними у вирішенні спільних проблем продовольчої безпеки, таких як зміна клімату та трансграничні захворювання рослин і тварин». Однак існують і певні виклики. Ефективність регіональних ініціатив часто обмежується різницею в економічному розвитку країн-учасниць, політичними розбіжностями та недостатнім фінансуванням (Kemmerling *et al.*, 2022). Крім того, в умовах глобальної кризи країни можуть бути схильні до протекціоністських заходів, що може підірвати регіональну співпрацю. Важливо відзначити, що ефективність політичних рішень та міжнародних ініціатив з подолання продовольчої кризи залежить від комплексного підходу, який враховує взаємозв'язок між продовольчою безпекою, зміною клімату та конфліктами.

Для глибшого осмислення багатогранної природи заходів, спрямованих на подолання глобальної продовольчої кризи, доцільно розглянути їх у структурованому форматі (Таблиця 3). Нижченаведена таблиця пропонує панорамний огляд стратегій, що застосовуються на національному, міжнародному та регіональному рівнях. Вона не лише висвітлює конкретні ініціативи, але й розкриває їхні сильні та слабкі сторони, наводить показові приклади та оцінює їхню ефективність. Така

систематизація дозволяє виявити складні взаємозв'язки між різними підходами та підкреслює необхідність інтегрованого, багаторівневого реагування на виклики продовольчої безпеки. Аналіз цієї таблиці може слугувати відправною точкою для розробки більш ефективних та адаптивних стратегій у майбутньому. Ця таблиця наочно демонструє багаторівневий характер заходів з подолання глобальної продовольчої кризи, підкреслюючи переваги та недоліки кожного рівня втручання.

Таблиця 3. Порівняльний аналіз ефективності заходів з подолання продовольчої кризи

Рівень	Заходи	Переваги	Недоліки	Приклади	Ефективність
Національний	- Збільшення державних закупівель продовольства - Субсидії аграрному сектору - Цінове регулювання - Розширення програм соціальної підтримки - Експортні обмеження	- Швидке реагування на кризу - Пряма підтримка вразливих груп населення - Стабілізація внутрішніх цін	- Можливе порушення принципів вільної торгівлі - Висока вартість для бюджету - Ризик спотворення ринкових механізмів	- Заборона експорту пшениці в Індії (2022) - Розширення програми Bolsa Família в Бразилії	Висока в короткостроковій перспективі, але може мати негативні довгострокові наслідки
Міжнародний	- Моніторинг та раннє попередження - Екстрена продовольча допомога - Мобілізація фінансових ресурсів - Розробка політичних рекомендацій	- Глобальний масштаб дій - Координація зусиль різних країн - Доступ до значних ресурсів	- Складність доступу до зон конфлікту - Залежність від політичної волі країн-донорів - Бюрократичні перешкоди	- Програми WFP «Вікно продовольчої шокової допомоги» МВФ	Середня, залежить від політичної ситуації та рівня фінансування
Регіональний	- Програми комплексного розвитку сільського господарства - Створення регіональних продовольчих резервів - Гармонізація аграрної політики	- Врахування регіональних особливостей - Сприяння регіональній інтеграції - Спільне вирішення транскордонних проблем	- Різниця в економічному розвитку країн-учасниць - Політичні розбіжності - Обмежене фінансування	- CAADP в Африці - Спільна сільсько-господарська політика ЄС	Висока при ефективній співпраці країн-учасниць, але реалізація часто стикається з труднощами

Джерело: створено автором

На національному рівні уряди мають найбільшу гнучкість у реагуванні на кризу, але їхні дії можуть мати негативні наслідки для глобального ринку. Наприклад, рішення Індії про заборону експорту пшениці у травні 2022 року, хоча й було спрямоване на забезпечення внутрішньої продовольчої безпеки, призвело до різкого зростання світових цін на зерно (Rajendra *et al.*, 2022). Міжнародні організації відіграють ключову роль у координації глобальних зусиль та надання допомоги найбільш вразливим країнам. Однак їхня ефективність часто обмежена політичними факторами та складністю доступу до зон конфлікту. Наприклад, в Ємені, де триває громадянська війна, гуманітарні організації стикаються зі значними труднощами у доставці продовольчої допомоги до населення, що страждає від голоду (WFP, 2022). Регіональні ініціативи можуть бути особливо ефективними у вирішенні спільних проблем продовольчої безпеки, але їхній успіх залежить від рівня співпраці між країнами-учасницями. Наприклад, CAADP (2024) досягла певних успіхів у стимулюванні інвестицій в аграрний сектор, але не всі країни-учасниці виконують свої зобов'язання щодо виділення 10% національних бюджетів на розвиток сільського господарства. Для подолання глобальної продовольчої кризи необхідний комплексний підхід, який враховує

взаємозв'язок між продовольчою безпекою, зміною клімату та конфліктами. В. Kemmerling *et al.* (2022) наголошують на необхідності «інтеграції продовольчої безпеки у ширший контекст гуманітарної допомоги, розвитку та миробудівництва». Це вимагає посилення координації між різними міжнародними агенціями та національними урядами, а також розробки інноваційних підходів до вирішення складних кризових ситуацій. Важливо також зазначити роль приватного сектора та громадянського суспільства у подоланні продовольчої кризи. Залучення приватного сектора та неурядових організацій може сприяти інноваціям та підвищенню ефективності заходів з забезпечення продовольчої безпеки. Прикладом такої співпраці може бути ініціатива Scale for Resilience (2023), запущена у партнерстві з приватними компаніями та урядами для підтримки дрібних фермерів у адаптації до зміни клімату. Підсумовуючи, можна сказати, що ефективне подолання глобальної продовольчої кризи вимагає скоординованих дій на національному, міжнародному та регіональному рівнях, з урахуванням складних взаємозв'язків між продовольчою безпекою, конфліктами та зміною клімату. Необхідно продовжувати розвивати інноваційні підходи та механізми співпраці, які дозволять більш ефективно реагувати на

майбутні кризи та підвищувати стійкість глобальної продовольчої системи.

Обговорення

Результати дослідження продовольчої кризи 2022 року виявили складну взаємодію геополітичних, економічних та ринкових факторів у формуванні глобальної продовольчої безпеки. Російсько-українська війна, енергетична криза та макроекономічна нестабільність стали ключовими чинниками, що призвели до порушення ланцюгів постачання, зростання цін та погіршення доступу до продовольства у багатьох регіонах світу. Ці висновки перегукуються з дослідженнями інших авторів, але також виявляють нові аспекти та взаємозв'язки у контексті глобальної продовольчої системи.

Геополітичний вимір кризи, зокрема вплив російсько-української війни, став центральною темою багатьох досліджень. S.K. Wegren (2023) у своїй роботі підтверджує визначальну роль цього конфлікту у загостренні глобальної продовольчої кризи. Однак, на відміну від представлених результатів, S.K. Wegren акцентує увагу на довгострокових структурних проблемах світової продовольчої системи, таких як нерівномірний розподіл ресурсів та технологій між розвиненими країнами та країнами, що розвиваються. Це розширює контекст розуміння кризи 2022 року, вказуючи на її глибинні причини, які виходять за межі поточних геополітичних подій.

Водночас, представлені результати пропонують більш детальний розгляд економічних механізмів впливу війни на глобальні ланцюги постачання продовольства. Зокрема, було продемонстровано, як блокування українських портів та порушення експортних потоків зерна призвели до різкого зростання цін на пшеницю та інші зернові культури. Це доповнює аналіз S.K. Wegren, показуючи конкретні шляхи, через які геополітичний конфлікт трансформується у глобальну продовольчу кризу.

Фінансіалізація глобальної продовольчої системи виявилася ще одним важливим аспектом кризи, який потребує глибшого вивчення. M. Fama & M. Conti (2022) у своєму дослідженні розкривають механізми, через які фінансові інструменти та спекулятивний капітал впливають на волатильність цін на сільськогосподарську продукцію. Їхні висновки корелюють з представленими результатами щодо впливу ринкової невизначеності та спекулятивних факторів на загострення кризи.

Однак, на відміну від M. Fama & M. Conti (2022), які зосереджуються переважно на фінансових аспектах, представлені результати пропонують більш комплексний погляд, враховуючи взаємодію фінансових факторів з геополітичними та макроекономічними чинниками. Це дозволяє краще зрозуміти, як фінансіалізація продовольчої системи взаємодіє з іншими кризовими явищами, створюючи складну мережу причинно-наслідкових зв'язків.

Економічні наслідки кризи та розподіл вигод між різними учасниками ринку стали предметом дослідження S. van Huellen & T. Ferrando (2023). Їхня робота розкриває механізми, через які великі агропромислові корпорації та фінансові інститути отримують

вигоду від кризи, посилюючи негативні наслідки для найбільш вразливих верств населення. Це доповнює представлені результати, які зосереджуються переважно на макроекономічних аспектах кризи.

Зіставлення цих підходів дозволяє отримати більш повну картину економічних наслідків кризи на різних рівнях – від глобального до локального. Зокрема, стає очевидним, що макроекономічні показники, такі як інфляція та коливання валютних курсів, мають різний вплив на різних учасників ринку. Великі корпорації часто здатні використовувати кризові явища для посилення своїх ринкових позицій, тоді як дрібні виробники та споживачі несуть основний тягар негативних наслідків.

Концепція «економіки для невизначеного світу», запропонована G. DeMartino *et al.* (2024), відкриває нові перспективи для осмислення продовольчої кризи. Автори наголошують на необхідності розробки більш гнучких та адаптивних механізмів реагування на глобальні кризи, що резонує з представленими висновками. Однак, на відміну від G. DeMartino *et al.* (2024), які зосереджуються на загальних принципах економічного аналізу в умовах невизначеності, представлені результати пропонують більш конкретний розгляд механізмів впливу геополітичних факторів на продовольчу безпеку. Ця різниця у підходах підкреслює необхідність інтеграції теоретичних концепцій з емпіричним аналізом конкретних кризових явищ. Розробка нових методологічних підходів до вивчення продовольчих криз в умовах високої невизначеності та взаємозалежності глобальних систем залишається важливим завданням для подальших досліджень.

Вплив торговельної політики на динаміку цін на сільськогосподарську продукцію детально розглядається у роботі M. Adjemian *et al.* (2022). Їхні висновки щодо негативного впливу експортних обмежень на глобальну продовольчу безпеку підтверджують представлені результати. Однак, дослідники пропонують більш детальний економетричний аналіз цих ефектів, що доповнює якісний підхід, представлений у даному дослідженні. Це зіставлення підкреслює важливість комбінування різних методологічних підходів для отримання повної картини кризових явищ. Кількісний аналіз дозволяє виявити конкретні закономірності та оцінити масштаб впливу різних факторів, тоді як якісний підхід допомагає зрозуміти контекст та механізми взаємодії різних елементів глобальної продовольчої системи.

Роль ринку добрив у загостренні продовольчої кризи стала предметом дослідження C. Hebebrand & D. Laborde Debucquet (2023). Їхня робота розкриває механізми впливу енергетичної кризи на аграрний сектор через ринок добрив, що доповнює представлені результати. Зокрема, автори пропонують більш детальний аналіз ланцюгів постачання та виробничих витрат у сільському господарстві. Це демонструє складність взаємозв'язків між різними секторами економіки в контексті глобальної кризи. Енергетична криза, яка на перший погляд може здаватися відокремленою від продовольчої проблематики, насправді має глибокий вплив на аграрний сектор через механізми ціноутворення на ключові ресурси, такі як

добрива. Це підкреслює необхідність системного підходу до аналізу та вирішення глобальних криз.

Стійкість ланцюгів постачання продовольства в умовах кризи стала фокусом дослідження M. Blessley & S.M. Mudambi (2022). Їхня робота, яка розглядає вплив торговельних війн та пандемії COVID-19 на діяльність продовольчих банків, доповнює представлені результати, розкриваючи операційні аспекти управління ланцюгами постачання. Це контрастує з фокусом на макроекономічних та геополітичних факторах, представленим у даному дослідженні. Інтеграція цих підходів дозволяє отримати більш повне розуміння механізмів забезпечення стійкості продовольчих систем на різних рівнях – від глобального до локального. Зокрема, стає очевидним, що ефективне реагування на глобальні кризи вимагає не лише макроекономічних та політичних заходів, але й оптимізації операційних процесів на рівні окремих організацій та ланцюгів постачання.

Взаємозв'язок між торговельною політикою, кліматичними змінами та продовольчою безпекою розглядається у дослідженні K. Anderson (2022). Його висновки резонують з представленими результатами щодо впливу торговельних обмежень на глобальну продовольчу систему. Однак, K. Anderson (2022) приділяє більше уваги довгостроковим тенденціям та кліматичним факторам, тоді як представлені результати фокусуються на короткострокових шоках, спричинених геополітичними конфліктами та економічними кризами. Це підкреслює необхідність інтеграції короткострокового та довгострокового аналізу для розробки ефективних стратегій забезпечення глобальної продовольчої безпеки. Кліматичні зміни, які розгортаються протягом десятиліть, створюють фоновий контекст, на який накладаються більш гострі кризові явища, такі як війни та економічні шоки. Розуміння цієї взаємодії є ключовим для розробки стійких та адаптивних продовольчих систем.

Підсумовуючи, можна зазначити, що представлені результати дослідження продовольчої кризи 2022 року, зосереджуючись на взаємодії геополітичних, економічних та ринкових факторів, пропонують комплексний погляд на проблему, який доповнюється та підтверджується результатами інших дослідників. Сильною стороною даного підходу є його багатфакторність, яка дозволяє розкрити складні взаємозв'язки між різними аспектами кризи.

Висновки

Дослідження продовольчої кризи 2022 року розкрило складну взаємодію геополітичних, економічних та ринкових факторів, що призвели до загострення глобальної продовольчої безпеки. Центральним геополітичним чинником стала російсько-українська війна, яка спричинила масштабне порушення глобальних ланцюгів постачання продовольства. Блокування українських портів та обмеження експорту зерна з регіону викликали значний дефіцит на світовому ринку, що призвело до різкого зростання цін на сільськогосподарську продукцію. Ця ситуація особливо негативно вплинула на країни, залежні від імпорту продовольства, посиливши їхню вразливість до продовольчої кризи.

Паралельно з військовим конфліктом розгорнулася енергетична криза, яка стала додатковим фактором загострення продовольчої проблеми. Зростання цін на енергоносії спричинило збільшення виробничих витрат у аграрному секторі, зокрема на виробництво добрив. Це, у свою чергу, негативно вплинуло на собівартість сільськогосподарської продукції та її доступність для споживачів, створюючи додатковий тиск на глобальну продовольчу систему.

Макроекономічна нестабільність, що проявилася у високій глобальній інфляції та значних коливаннях валютних курсів, посилила негативні тенденції на продовольчих ринках. Ці фактори особливо гостро вплинули на країни, що розвиваються, підвищивши їхню вразливість до цінкових шоків на світовому ринку продовольства. Як наслідок, виникла ситуація, коли економічна нестабільність та геополітичні конфлікти взаємно посилювали негативний вплив на глобальну продовольчу безпеку. Висока ринкова невизначеність, спричинена цими геополітичними конфліктами та економічними потрясіннями, створила сприятливі умови для активізації фінансових спекуляцій на ринках сільськогосподарської продукції. Це призвело до відриву біржових котирувань від фундаментальних факторів попиту і пропозиції, що ще більше посилювало цінні коливання та ускладнило довгострокове планування для учасників ринку. У відповідь на ці виклики багата країн-виробників сільськогосподарської продукції запровадили експортні обмеження, намагаючись забезпечити внутрішню продовольчу безпеку. Однак ці заходи мали негативні наслідки для глобальної торговельної системи, суперечили принципам вільної торгівлі та в кінцевому підсумку призвели до подальшого зростання цін на світовому ринку.

У спробі пом'якшити наслідки кризи національні уряди вжили низку заходів, включаючи збільшення державних закупівель продовольства, надання субсидій аграрному сектору та розширення програм соціальної підтримки. Ці заходи допомогли певною мірою стабілізувати внутрішні ринки та захистити найбільш вразливі верстви населення. Проте їхня ефективність суттєво варіювалася залежно від економічних можливостей кожної країни, що призвело до нерівномірного розподілу наслідків кризи у глобальному масштабі.

Міжнародні організації відіграли ключову роль у координації глобальних зусиль з подолання кризи, зокрема через надання екстреної продовольчої допомоги та мобілізацію фінансових ресурсів. Однак ефективність цих зусиль часто обмежувалася складністю доступу до зон конфлікту та недостатнім фінансуванням. Це виявило необхідність розробки більш гнучких та адаптивних механізмів міжнародної допомоги в умовах геополітичної нестабільності.

Регіональні ініціативи, такі як програми комплексного розвитку сільського господарства та створення регіональних продовольчих резервів, продемонстрували потенціал для підвищення стійкості продовольчих систем. Проте їхня ефективність значною мірою залежала від рівня співпраці між країнами-учасниками та здатності подолати економічні та політичні розбіжності, що підкреслило важливість регіональної інтеграції у вирішенні глобальних проблем.

Дослідження виявило необхідність комплексного підходу до вирішення проблем глобальної продовольчої безпеки, який би враховував взаємозв'язок між продовольчою кризою, зміною клімату та геополітичними конфліктами. Важливим є посилення міжнародної співпраці та координації дій для розробки більш ефективних механізмів раннього попередження криз, регулювання фінансових спекуляцій на продовольчих ринках та забезпечення стійкості глобальних ланцюгів постачання.

Обмеження дослідження пов'язані зі складністю врахування всіх взаємопов'язаних факторів, що впливають на глобальну продовольчу безпеку, та швидкозмінною природою геополітичних і економічних

процесів. Це вказує на необхідність розробки більш гнучких моделей аналізу. Перспективи подальших досліджень включають вивчення впливу цифрових технологій на ланцюги постачання продовольства, ролі локальних продовольчих систем, взаємодії кліматичних змін та геополітичних факторів, а також розробку інноваційних фінансових інструментів для стабілізації аграрного сектору.

Подяки

Немає.

Конфлікт інтересів

Немає.

UDC 327.5:339.5

DOI: 10.46493/2663-2675.34(4).2024.55

Cholpon Toktosunova**PhD in Economics, Associate Professor**M. Ryskulbekov Kyrgyz Economic University**720033, 58 Togolok Moldo Str., Bishkek, Kyrgyz Republic**<https://orcid.org/0000-0001-6931-7880>***Karim Sattarov***Doctor of Technical Sciences, Associate Professor**Gulistan State University**120100, 4 City district, Gulistan, Uzbekistan**<https://orcid.org/0000-0002-3847-0660>*

The 2022 food crisis: Big politics and market uncertainty

Abstract. The purpose of this study was to analyse the political and economic factors that led to the aggravation of the global food crisis in 2022 and to assess the effectiveness of international mechanisms to overcome it. The study found that the Russian-Ukrainian war, the energy crisis, and macroeconomic instability were the key factors behind the crisis. It was found that the blocking of Ukrainian ports and restrictions on grain exports from Ukraine and Russia led to a significant shortage on the world market and a rapid rise in food prices. The analysis showed that rising energy prices led to an increase in production costs in the agricultural sector, especially for fertiliser production, which had a negative impact on the cost of agricultural production. High global inflation and exchange rate fluctuations were found to have put additional pressure on food markets, especially in developing countries. The study found that high market uncertainty and increased financial speculation in agricultural markets led to increased price volatility and a disconnect between stock prices and fundamental supply and demand factors. It was found that the introduction of export restrictions by many agricultural producing countries further increased market uncertainty and led to further price increases on the world market. The analysis of the effectiveness of policy decisions and international initiatives showed that national measures, such as increased public food purchases and expanded social support programmes, helped stabilise internal markets, but their effectiveness varied depending on the economic capacity of each country. It was found that international organisations played a key role in coordinating global efforts to overcome the crisis, but the effectiveness of their actions was often limited by the difficulty of access to conflict zones and insufficient funding. The practical significance of the obtained findings lies in the possibility of their use for forecasting the political and economic situation in the context of future food crises

Keywords: global security; agricultural production; export restrictions; energy crisis; macroeconomic instability; inflation; currency fluctuations

Introduction

The global food crisis of 2022 has become one of the most acute challenges for the international community, revealing deep structural problems in the global food production and distribution system. This crisis has exacerbated the issue of food security, especially for the most vulnerable segments of the population, and demonstrated the close relationship between geopolitical processes, economic factors, and the provision of basic human needs. The study of this topic is of critical significance considering its multifaceted impact on global stability, economic development, and social justice. The 2022 food crisis not only

threatened the achievement of the UN Sustainable Development Goals, specifically the end of hunger, but also created preconditions for political instability in many regions of the world. This necessitates a comprehensive analysis of the causes, consequences, and possible solutions to the crisis through the lens of political science discourse.

The problematic of this study lies in identifying the complex interplay of political, economic, and social factors that led to the aggravation of the food crisis in 2022. Particular attention should be paid to the impact of geopolitical tensions, namely the Russian-Ukrainian war, on

Received: 16.05.2024, Revised: 04.08.2024, Accepted: 26.08.2024

Suggested Citation:

Toktosunova, Ch., & Sattarov, K. (2024). The 2022 food crisis: Big politics and market uncertainty. *Foreign Affairs*, 34(4), 55-67. doi: 10.46493/2663-2675.34(4).2024.55.

*Corresponding author

Copyright © The Author(s). This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License 4.0 (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>)

global food supply chains. Furthermore, it is important to investigate the role of market uncertainty and speculative factors in exacerbating the crisis, as well as to assess the effectiveness of international mechanisms for responding to food challenges. The global food crisis of 2022 has been the subject of intensive scientific research covering a wide range of its aspects and consequences. The analysis of the available literature reveals the complex nature of the problem and emphasises the need for an interdisciplinary approach to its investigation.

In the context of price dynamics on the world wheat markets, a study by W. Martin & N. Minot (2022) deserves attention. The researchers focused on the impact of price isolation policies on global wheat markets during the 2022 food crisis. Their study has revealed significant implications for global trade and price stability, highlighting the need for a more coordinated international approach to managing price shocks. At the same time, F. Su *et al.* (2023) presented a comprehensive analysis of the relationship between economic and political uncertainty and food security. The heterogeneous assessment framework they propose opens new perspectives for understanding the complex interactions between economic decisions and their impact on food availability. This study highlights the significance of considering multiple factors when formulating food security policies. J. Clapp (2023) investigated the root causes of the vulnerability of the global industrialised food system. The researcher covered the critical aspects of the concentration of power in the food industry and its role in exacerbating the crisis. This study questions the sustainability of the current model of global food production and calls for a rethinking of the system's structural foundations.

Developing the theme of social movements in the context of global food crises, N. McKeon (2024) offers an analysis of the strategies of rural social movements. The researcher examined alternative approaches to overcoming the crisis of capitalism that have a direct impact on food security. This study highlights the significance of accommodating the voice of rural communities in shaping global food policy. Of particular relevance is the analysis of the impact of the war in Ukraine on global agricultural markets presented by T. Glauben *et al.* (2022). The researchers emphasise the need for openness to global trade as a key mechanism for overcoming the crisis caused by geopolitical turmoil. This study highlights the interdependence of global markets and the significance of international cooperation in ensuring food security.

Continuing the theme of geopolitical risks, F. Saâdaoui *et al.* (2022) investigated the causal relationship between geopolitical risks and food prices, focusing on the Russia-Ukraine conflict. Their study demonstrates how political developments can have far-reaching consequences for global food security, highlighting the need to develop mechanisms to mitigate such risks. In the European context, M.F. Rabbi *et al.* (2023) covered the food security challenges posed by the ongoing Russian-Ukrainian conflict. The researchers analysed the multifaceted consequences of the conflict for European countries, emphasising the need to adapt food security policies to new geopolitical realities.

To conclude the review, it is worth paying attention to the study by C. Hebebrand & D. Laborde Debucquet (2023),

which focused on the impact of high fertiliser prices on global food security. This study highlighted an important aspect of the relationship between different sectors of agricultural production and their combined impact on food availability. The analysis of the studies reveals a series of unresolved issues that require further investigation. Specifically, the impact of digital technologies on the transformation of global food supply chains in times of crisis is still understudied. Furthermore, the role of local food systems in ensuring resilience to global shocks needs to be analysed in greater depth. A significant aspect that has not received due attention is the impact of climate change on the aggravation of the food crisis in 2022 and its interaction with geopolitical factors.

The purpose of this study was to analyse the political and economic factors that led to the aggravation of the global food crisis in 2022 and to assess the effectiveness of international mechanisms to overcome it. To fulfil this purpose, the following objectives were set: to identify the key geopolitical and economic factors that triggered the aggravation of the food crisis in 2022; to analyse the impact of market uncertainty and speculative factors on the dynamics of world food prices; to assess the effectiveness of policy decisions and international initiatives aimed at mitigating the effects of the food crisis.

Materials and Methods

The study of the 2022 food crisis was conducted based on a comprehensive analysis of a wide range of sources and materials, which helped to comprehensively consider the problem and identify the key factors of its emergence and development. The source base was based on official documents and reports of international organisations. Specifically, the reports of the Food and Agriculture Organisation of the United Nations (FAO) were analysed, including the State of Food Security and Nutrition in the World 2023 (UNICEF, 2023) and the FAO Food Price Index (2022). These materials provided key statistical information on the dynamics of food prices and the state of global food security. To assess the macroeconomic context of the crisis, data and forecasts of the International Monetary Fund were used, specifically the report "Navigating global divergences" (International Monetary Fund, 2023), which provided valuable information on global economic trends and their impact on food security.

The analysis of the geopolitical aspects of the crisis was based on the official statements and communiqués of the governments of countries that play a key role in the global food system. Specifically, the study considered the decision of the Government of India to ban wheat exports and measures taken by the Government of Kazakhstan to regulate prices for socially important food products (Measures taken by the Republic of Kazakhstan..., 2022). Regulatory documents governing international trade in agricultural products have become an important source of information. The provisions of The General Agreement on Tariffs and Trade (1947; 1994) and the Agreement on Agriculture (1995) of the World Trade Organisation were analysed, which helped to assess the legal aspects of trade restrictions imposed during the crisis. To investigate the impact of the energy crisis on food security, the International Energy Agency's data on the dynamics of energy

prices and their impact on agricultural production was used (How Europe can..., 2022).

The study compared the measures taken by different countries to overcome the consequences of the food crisis. Specifically, social support programmes such as Bolsa Família in Brazil (de Arruda, 2023) were compared with analogous initiatives in other countries. This helped to identify common and distinctive features in approaches to food security at the national level. To assess the effectiveness of international mechanisms for responding to the crisis, the activities of key international organisations such as the UN World Food Programme (WFP at a Glance, 2024) and the Committee on World Food Security (CFS voluntary guidelines..., 2021) were analysed. Particular attention was paid to the study of new initiatives aimed at overcoming the crisis, namely the International Monetary Fund's Food Shock Assistance Window (2022).

The study examined the interconnections between geopolitical, economic, and market factors that have influenced the development of the food crisis. This helped to identify the complex cause-and-effect relationships between different aspects of the crisis and assess their comprehensive impact on global food security. To investigate the impact of market uncertainty and speculative factors on the dynamics of food prices, the study analysed data from commodity exchanges, namely the Chicago Mercantile Exchange, on futures quotes for major crops. The study focused on the analysis of regional initiatives to overcome the food crisis. Specifically, the activities of The Comprehensive African Agriculture Development Programme (2024) (CAADP) and The Strategic Plan of Action on Food Security in the ASEAN Region (SPA-FS) 2021-2025 (2020) were reviewed. This helped to assess the effectiveness of regional approaches to addressing food security issues. To ensure the objectivity and comprehensiveness of the study, a wide range of scientific publications covering various aspects of the 2022 food crisis were used. The study analysed the impact of geopolitical conflicts on food security, the role of financial speculation in exacerbating the crisis, and the effectiveness of political solutions to overcome its consequences.

Results

Key geopolitical and economic factors that will exacerbate the food crisis in 2022. The Russian-Ukrainian war, which entered a full-scale phase on 24 February 2022, has become a key geopolitical factor that has triggered a sharp escalation of the global food crisis. Ukraine and Russia play a critical role in the global production and export of agricultural products, particularly grain crops. According to the Food and Agriculture Organisation of the United Nations, Ukraine and the Russian Federation are key suppliers of food and agricultural products to world markets. The outbreak of the full-scale invasion in Ukraine has raised significant concerns about its implications for global food security, especially as the world was on the road to recovery from the COVID-19 pandemic (174th session of the..., 2023).

The hostilities in Ukraine initially led to the suspension of private grain and processing operators and the cessation of all commercial shipping operations. This caused serious disruptions in production and logistics chains,

blocking of Black Sea ports, and factual cessation of exports of Ukrainian agricultural products.

However, thanks to the introduction of the EU's "solidarity corridors" and the Black Sea Grain Initiative (BSGI), exports from Ukraine have partially recovered. In the period from May 2022 to September 2023, this allowed for the export of more than 84 million tonnes of grain and other food products from the country (Chiotis, 2023). Despite these measures, the war continues to have a negative impact on global food security. According to the State of Food Security and Nutrition in the World (SOFI) 2023 (UNICEF, 2023), progress in the fight against hunger has been undermined by higher prices for food, energy, and agricultural inputs, exacerbated by the war in Ukraine. The report predicts that by 2030, about 23 million more people will face chronic hunger compared to the scenario if the war had not taken place.

Prior to the full-scale war, Ukraine was the fourth largest exporter of maize in the world after the United States, Brazil, and Argentina, while at the end of 2021 it became the fourth largest supplier of food to the EU (Chiotis, 2023). According to the Kyiv School of Economics, over 400 million people worldwide depend on Ukrainian grain supplies. Blocking the export of Ukrainian agricultural products through Black Sea ports has led to a considerable reduction in supply on the world market and a rapid rise in prices (KSE, 2022). According to the FAO, world food prices in March 2022 reached their highest level on record, increasing by 12.6% compared to February (FAO Food Price..., 2022). This sharp rise in prices has threatened the food security of millions of people, especially in developing countries that rely heavily on food imports from Ukraine and Russia. Disruptions to global food supply chains as a result of war have long-term implications for the global economy and geopolitical stability. The war has not only caused a humanitarian crisis in Ukraine, but also threatens to exacerbate the global food crisis and hunger, as well as political instability in many regions of the world.

The energy crisis that unfolded in Europe and the world in 2022 was another important factor in the aggravation of the food crisis. The sharp rise in prices for natural gas, oil, and other energy sources has led to a considerable increase in production costs in the agricultural sector, which has affected food prices and the availability of food to consumers. As one of the world's largest energy exporters, Russia plays a key role in the global energy market. According to the International Energy Agency, in 2021, Russia accounted for about 45% of natural gas imports and 25% of oil imports to the European Union (How Europe can..., 2022). Military operations in Ukraine and subsequent international sanctions against Russia have substantially disrupted established energy flows and caused a sharp rise in energy prices. In 2022, Brent oil prices rose to over USD 100 per barrel, significantly exceeding experts' forecasts at the beginning of the year (EIA, 2022; Kilian *et al.*, 2024). This led to an increase in fuel costs for agricultural machinery and transportation of products, which directly affected the cost of food products.

The energy crisis has had a particularly acute impact on mineral fertiliser production, which is an energy-intensive process. According to the International Fertiliser

Association (IFA), nitrogen fertiliser prices more than doubled in 2022 compared to the previous year (Oxford Analytica, 2022). This has led to a reduction in fertiliser use by farmers and a potential decline in crop yields. The energy crisis has also affected food supply chains. The rise in fuel prices led to an increase in transport costs, which affected the final cost of food for consumers. E. Chiotis (2023) emphasises that disruption of logistics links and rising transport costs have become one of the key factors affecting global food security in the context of the Russian-Ukrainian war. Notably, the energy crisis and its impact on the agricultural sector have exposed the vulnerability of the global food system to external shocks and the need to develop more resilient and diversified energy and agricultural systems. This issue is of particular relevance in the context of international law and the commitments of countries to ensure food security consolidated in the UN Sustainable Development Goals (United Nations Sustainable..., 2015).

The aggravation of the food crisis in 2022 took place against the backdrop of a difficult macroeconomic situation in the world. High inflation, currency volatility, and the risk of economic recession have put additional pressure on the global food system and exacerbated the negative effects of the Russian-Ukrainian war on the global economy. Global inflation, which, according to the International Monetary Fund (IMF), reached 8.7% in 2022, has become one of the key factors in the aggravation of the food crisis (International Monetary Fund, 2023). This record-high inflation rate over the past decades has had a direct impact on the availability of food for people around the world, especially in developing countries. With global economic growth slowing from 3.5% in 2022 to a projected 3.0% in 2023 and 2.9% in 2024 (International Monetary Fund, 2023), the food crisis is taking on additional dimensions. The economic slowdown limits the ability of countries and international organisations to respond effectively to food security challenges. This problem is particularly acute in emerging and developing countries, where growth is expected to reach 4.0% in 2023 and 2024 (International Monetary Fund, 2023). These countries, which are often the most vulnerable to food crises, face a double challenge: the need to ensure food security in the face of economic slowdown and high inflation.

The IMF's forecasts of a gradual decline in global inflation to 6.9% in 2023 and 5.8% in 2024 (International Monetary Fund, 2023) indicate that pressure on food markets may ease. However, the expectation that inflation will not return to the target level by 2025 in most cases indicates that this crisis is likely to be long-lasting. In the context of grand policy and market uncertainty, monetary policy plays a key role. The IMF emphasises the significance of containing inflation expectations and effective communication strategies by central banks (Natsagdorj, 2023). These measures can help achieve disinflation with less disruption to production, which is crucial for the agricultural sector and food security. Thus, the 2022 food crisis is not only a consequence of direct disruptions in the supply chain, but also the result of complex macroeconomic processes. High inflation, slowing economic growth, and uncertain markets are creating an environment where food

security is becoming increasingly challenging, requiring coordinated action at the global level and effective economic policies at the national level.

The rise in inflation has had a particularly negative impact on the most vulnerable segments of the population, particularly in low-income countries. In countries such as Bangladesh, Myanmar, Kenya, and Nigeria, food expenditures account for more than half of total consumer spending. This makes these countries particularly sensitive to fluctuations in food prices on world markets (Chiotis, 2023). Currency fluctuations, especially the strengthening of the US dollar against other currencies, also affected pricing on the global food market. This has created additional difficulties for food importing countries, especially developing countries. In 2022, the US dollar index (DXY) rose by 8.2%, which led to higher import prices for many countries (FAQ on the U.S..., 2022).

The risks of an economic recession associated with the effects of the COVID-19 pandemic and geopolitical tensions have led to a decline in investment activity in the agricultural sector and a deterioration in the outlook for agricultural development in many countries. This situation has made it difficult for farmers to access the finance and technology they need to increase agricultural productivity (Ben Hassen & El Bilali, 2022). Notably, macroeconomic instability and its impact on food security threaten the performance of international commitments to end hunger and malnutrition, as prescribed in Sustainable Development Goal 2: End hunger, achieve food security, improve nutrition, and promote sustainable agriculture (United Nations Sustainable..., 2015).

The aggravation of the food crisis in 2022 is the result of a complex interaction of geopolitical, economic, and social factors. The Russian-Ukrainian war has become a catalyst that has revealed and exacerbated existing problems in the global food system. The energy crisis and macroeconomic instability have further complicated the situation, creating unprecedented challenges for global food security. This crisis has highlighted the need to re-think global approaches to food security and the development of more sustainable and diversified food production and distribution systems. It also stressed the significance of international cooperation and adherence to the principles of international law to address global challenges such as food security.

An analysis of the key factors that led to the aggravation of the global food crisis in 2022 demonstrates the complex interaction of geopolitical, economic, and social factors. The Russia-Ukraine war, the energy crisis, and macroeconomic factors have created unprecedented challenges for global food security, affecting food production, distribution, and availability on a global scale. For a more visual representation and comparison of the impact of these factors, a comparative Table 1 is presented below. This table summarises the key aspects of the impact of each factor, including the scale of impact, timeframe, key indicators, legal aspects, food security implications, and geopolitical implications. This systematisation offers a better understanding of the complex nature of the 2022 food crisis and highlights the need for a multidimensional approach to addressing it at the global level.

Table 1. Comparative analysis of the key factors of the food crisis in 2022

Factor	Impact of the Russian-Ukrainian war	Energy crisis	Macroeconomic factors
Key impact	Disruption of agricultural production and exports	Rising energy and fertiliser prices	Inflation and declining purchasing power
Scale of impact	Global, especially food importing countries	Global, especially energy-dependent countries	Global, greater impact on developing countries
Timeframe	Short- and long-term implications	Short- and medium-term implications	Medium- and long-term implications
Key indicators	Reduction in grain exports from Ukraine and Russia by 30%	Oil prices rise to >\$100 per barrel	Global inflation 7.2% in developed countries, 9.9% in developing countries
Legal aspects	Violation of international law	Need to review energy policy and international agreements	Challenges to implementing the UN Sustainable Development Goals
Implications for food security	Sharp rise in food prices, risk of famine in vulnerable regions	Rising food production costs	Reduced access to food for vulnerable groups
Geopolitical implications	Increased global tensions, risks of destabilisation in the regions	Rethinking energy dependence and international relations	Risks of social conflict and political instability

Sources: developed by the author of this study based on scientific and analytical publications United Nations Summit (2015), FAQ on the U.S. Dollar's Recent Trend (2022), Oxford Analytica (2022), EIA (2022), International Monetary Fund (2023), E. Chiotis (2023)

To summarise, the 2022 food crisis is a complex, multidimensional phenomenon caused by the interaction of geopolitical conflicts, economic shocks, and global macroeconomic trends. As Table 1 shows, each of the factors considered – the Russian-Ukrainian war, the energy crisis, and macroeconomic factors – has its unique and far-reaching implications for global food security. This crisis has exposed critical vulnerabilities in the global food production and distribution system, highlighting the need to develop more resilient and adaptive approaches to food security. Addressing this crisis will require coordinated international efforts, innovative policy solutions, and a rethinking of global food systems to ensure their resilience to future challenges.

Analysis of the impact of market uncertainty and speculative factors on the dynamics of world food prices. Global food prices in 2022-2023 are characterised by unprecedentedly high volatility, which is the result of a combination of factors, including the Russian-Ukrainian war, the COVID-19 pandemic, and climate change. According to the FAO Food Price Index (2022), which reflects changes in international prices for a basket of food commodities, reached record levels of volatility in 2022. Grain prices, particularly wheat and maize, are particularly volatile. A. Nimani & D. Spahija (2023) note that commodity price volatility during the war in Ukraine increased from 35% to 85%, which is considerably higher than in previous years. This is explained by the changing role of commodities in the financial sector of the market and the overall profitability system. An analysis of wheat prices on the Chicago Mercantile Exchange shows that in March 2022, prices rose by more than 50% compared to the beginning of the year, reaching their highest levels in the last 14 years (Daily Market Wire..., 2022). This volatility poses considerable challenges for market participants, governments, and international organisations trying to ensure the sustainability of food systems. Notably, high volatility of food prices violates the principles of stability and predictability of international trade enshrined in The General Agreement on Tariffs and Trade (1947) and

the World Trade Organisation (WTO) agreements. This contradicts the objectives of the WTO Agreement on Agriculture (1995), which aims to create a fair and market-oriented system of agricultural trade.

The high level of uncertainty in the global food market has created favourable conditions for increased financial speculation. The growth in trading volumes of agricultural futures contracts led to increased price volatility and a decoupling of stock exchange quotations from fundamental supply and demand factors. A. Nimani & D. Spahija (2023) emphasise that increased speculative activity in commodity markets leads to increased price volatility and creates additional risks for the real economy. The researchers note that “the volatility effect and its accompanying elements are associated with increased geopolitical risk”. Notably, excessive speculative activity in commodity markets may be considered a violation of the principles of fair competition enshrined in Article VI of the General Agreement on Tariffs and Trade (1994). Furthermore, this may contradict the objectives of the Agreement on the Application of Sanitary and Phytosanitary Measures (1994), which aims to protect consumer health and safety.

In response to rising prices and the risk of food shortages, many agricultural exporting countries have introduced trade restrictions and export quotas (Smith & Glauber, 2020). These measures, while aimed at ensuring domestic food security, have put additional pressure on global prices and increased market uncertainty. S. Akter (2022), in his review of the effects of food export restrictions, notes that such measures can have mixed effects on the internal markets of exporting countries. The researcher emphasises that “food export restrictions, if they successfully reduce or stabilise food prices, are expected to benefit net food buyers but lead to a loss of income for net food sellers”.

According to the World Bank, as of June 2022, 34 countries have imposed restrictions on food exports (Espitia *et al.*, 2022). Specifically, India, the world's second-largest wheat producer, banned the export of this crop, which led to a sharp jump in prices on the global market. Such trade

restrictions can have negative consequences not only for the global market but also for the economies of the countries that impose them. The researchers emphasise that “the combination of Western sanctions and Russian countermeasures will continue to create complex dilemmas for corporations with global operations, especially those with Russian ties” (Nimani & Spahija, 2023). Notably, that the imposition of export restrictions may be considered a violation of Article XI of the General Agreement on Tariffs and Trade (1994), which prohibits quantitative restrictions on exports and imports. Furthermore, such measures may be contrary to the principles of non-discrimination and national treatment enshrined in Articles I and III.

The analysis of the impact of market uncertainty and speculative factors on the dynamics of global food prices demonstrates the complexity and interconnectedness of the processes taking place in the global food market. High price volatility, increased speculative activity, and the introduction of trade restrictions pose considerable challenges to global food security and international trade

stability. In this context, the need to strengthen international cooperation and coordination to overcome the food market crisis is of particular significance. This concerns the development of mechanisms for early warning of price shocks, improvement of systems for monitoring and regulating financial speculation in commodity markets and finding a balance between ensuring national food security and adherence to free trade principles.

To systematise and visualise the impact of various factors on the dynamics of world food prices, comparative Table 2 was developed. This table summarises the key aspects of the impact of three key factors: price volatility, financial speculation, and trade restrictions. Each of these factors is considered in terms of its underlying cause, mechanism of influence, scale and duration of impact, legal aspects, food security implications, and economic consequences. Such a structured presentation allows for a better understanding of the complex nature of the problem and the interrelationships between the various factors affecting the global food market.

Table 2. Comparative analysis of factors influencing the dynamics of world food prices

Factor	Price volatility	Financial speculation	Trade restrictions
Key reason	Geopolitical instability, pandemic, climate change	Market uncertainty, search for high returns	Ensuring internal food security
Mechanism of influence	Sharp fluctuations in supply and demand	Decoupling of stock market quotes from fundamental factors	Reduced supply in the global market
Scale of impact	Global, especially grain markets	Global, especially futures markets	Regional and global
Duration of exposure	Short- and medium-term	Short-term	Short- and medium-term
Legal aspects	Violation of the stability principles of the General Agreement on Tariffs and Trade (1947)/WTO	Possible violation of fair competition principles	Violation of Article XI of the General Agreement on Tariffs and Trade (1994)
Implications for food security	Reduced access to food for vulnerable groups	Increased price risks for producers and consumers	Risk of shortages in importing countries
Economic consequences	Decreased investment attractiveness of the agricultural sector	Outflow of resources from the real economy	Loss of export revenues, disruption of supply chains

Source: created by the author of this study

To summarise the impact of market uncertainty and speculative factors on the dynamics of global food prices, the current global food market is characterised by a complex interaction of various factors that pose significant challenges to stability and food security. As shown in Table 2, price volatility, financial speculation, and trade restrictions have different causes, mechanisms of influence and consequences, but they all contribute to increased market instability. It is particularly important to note that these factors not only have economic consequences, but also create legal conflicts in the international trade system. This underscores the need for a comprehensive approach to solving problems in the global food market that factors in both economic and legal aspects. Further research and international cooperation in this area should be aimed at developing effective mechanisms to stabilise prices, regulate financial speculation, and harmonise trade policies to ensure the sustainable development of the global food system.

Measures taken by national governments to ensure food security. In response to the worsening global food crisis caused by the Russian-Ukrainian war, the COVID-19 pandemic and climate change, many national governments have taken a series of measures to ensure food security and stabilise prices on internal markets. Increase public procurement of food and build up strategic stocks. For instance, the government of Egypt, the world's largest wheat importer, has increased public procurement and expanded its bread subsidy programme to cover another 500,000 citizens (Abdalla *et al.*, 2022). Such actions are aimed at ensuring the availability of basic foodstuffs for the population in the face of rising global grain prices. Providing subsidies and financial support to the agricultural sector. Many countries have introduced farmer support programmes to stimulate internal food production (Musagaliev & Dustova, 2023). For example, the Indian government plans to allocate an additional 4 trillion rupees (about 48 billion USD) in 2024 to subsidise

food and fertiliser for farmers (Sarita & Mayank, 2024). Introduce price regulation mechanisms for basic food-stuffs. In March 2022, Kazakhstan introduced temporary price regulation for socially important food products, including bread, cereals, sugar, and oil (Measures taken by the Republic of Kazakhstan..., 2022). This decision was made following the Law of the Republic of Kazakhstan No. 544 (2004) to curb inflation and ensure the availability of basic products for the population. Expanding social support and food aid programmes for vulnerable groups of the population. Many countries have strengthened existing or introduced new social protection programmes. For example, in Brazil, the Bolsa Família food aid programme was expanded, increasing the number of beneficiaries and the amount of payments (de Arruda, 2023). This programme is a key tool in the fight against hunger and poverty in the country and is in line with Brazil's commitment to the UN Sustainable Development Goals, namely Goal 2, "End hunger" (United Nations Sustainable..., 2015).

Imposing export restrictions on key food products. Some countries have restricted or banned exports of certain agricultural products to meet internal needs. For instance, in May 2022, India banned wheat exports, which led to a considerable increase in world prices for this commodity (Rajendra *et al.*, 2022). Such actions, although aimed at ensuring internal food security, may have negative consequences for the global market and contradict the principles of free trade enshrined in the General Agreement on Tariffs and Trade (1947; 1994) and WTO agreements.

The effectiveness of these measures varies depending on the concrete conditions of each country and the global economic situation. B. Kemmerling *et al.* (2022) note that "the effectiveness of government interventions to ensure food security in conflict depends on the government's ability to control territory, provide access to resources, and support the functioning of market mechanisms". Notably, some of these measures, especially export restrictions, may have negative consequences for global food security. M.B. Rother *et al.* (2022) emphasise that "export restrictions can lead to further price increases on the world market and increased volatility, which is particularly detrimental to food importing countries". International organisations play a key role in coordinating global efforts to overcome the food crisis and aid the most vulnerable countries. Their principal activities include monitoring the situation on the world food market and early warning of risks, providing emergency food aid to countries in critical situations, mobilising financial resources to support food security in developing countries, and developing policy recommendations in the field of food security and agriculture.

The Food and Agriculture Organisation of the United Nations (FAO) regularly publishes reports on the state of food security in the world and forecasts for the production and consumption of major crops. The Global Food Market Information System (AMIS), established at the initiative of the G20 in 2011, provides prompt data exchange and analysis of the situation on the wheat, maize, rice, and soybean markets (Global Food Market..., n.d.). The United Nations World Food Programme (WFP) is the leading humanitarian organisation providing food aid in emergencies. In 2022, WFP plans to assist 151.6 million people in 120 countries and territories (WFP, 2024). The

WFP's activities are governed by the Food Assistance Convention (2012), which sets out the minimum annual commitments of the parties to provide food aid.

In April 2022, the IMF created a new mechanism, the Food Shock Window, under the Rapid Financing Facility to provide emergency aid to countries adversely affected by rising food and fertiliser prices (International Monetary Fund, 2022). The World Bank has announced a 30 billion USD commitment to support global food security over 15 months starting in April 2022 (World Bank Group, 2024). The Committee on World Food Security (CFS) is the leading international platform for developing policy recommendations and sharing experiences in the field of food security. In February 2021, the CFS adopted the Voluntary Guidelines on Food Systems and Nutrition, which provide guidance on policies and actions to improve food systems and food security (CFS voluntary guidelines..., 2021). The effectiveness of international organisations depends on many factors, including the level of funding, the political will of member states, and the ability to coordinate the efforts of different actors. International organisations play a critical role in ensuring global food security, especially in times of crisis, but their effectiveness is often limited by insufficient funding and difficulty in accessing conflict zones (Rother *et al.*, 2022).

Regional initiatives and intergovernmental cooperation play a significant role in overcoming the food crisis, especially in the context of regional specificities and shared challenges. A few key examples of such initiatives. The CAADP (2024) was launched by the African Union in 2003 to improve food security and agricultural production in Africa. Under CAADP, member states have committed to allocating at least 10% of their national budgets to agricultural development. The initiative is in line with Sustainable Development Goal 2, Ending Hunger, and promotes regional integration in agricultural policy. The Association of Southeast Asian Nations (ASEAN) and its food security programmes. The ASEAN has several initiatives to strengthen regional food security, including The Strategic Plan of Action on Food Security in the ASEAN Region (SPA-FS) 2021-2025 (2020) and the ASEAN Rice Reserve (The ASEAN Plus..., 2023) for emergencies. These mechanisms are aimed at increasing the region's resilience to food crises and promoting cooperation between member countries. Regional Food Security Programme for the Caribbean. This programme, initiated by the Caribbean Community (CARICOM), aims to reduce the region's dependence on food imports and increase agricultural production. The programme includes measures to support smallholder farmers, develop the agro-industrial complex, and improve regional agricultural trade (Coherent Food Security..., 2010). The Common Agricultural Policy at a Glance (2023) is one of the most advanced examples of regional cooperation in agriculture and food security. In response to the global food crisis, the EU has taken a series of measures, including increased funding for rural development programmes and support for farmers. The effectiveness of these regional initiatives varies, but overall, they contribute to strengthening cooperation between countries and coordinating food security policies. M.S.U. Din *et al.* (2022) note that "regional initiatives can be particularly effective in addressing common food

security challenges, such as climate change and trans-boundary plant and animal diseases”. However, there are also certain challenges. The effectiveness of regional initiatives is often limited by differences in economic development between participating countries, political disagreements, and insufficient funding (Kemmerling *et al.*, 2022). Furthermore, in the context of the global crisis, countries may be prone to protectionist measures, which could undermine regional cooperation. Notably, the effectiveness of policy decisions and international initiatives to overcome the food crisis depends on a comprehensive approach that considers the interconnections between food security, climate change, and conflict.

For a better understanding of the multifaceted nature of measures aimed at overcoming the global food crisis,

it is advisable to consider them in a structured format (Table 3). The table below provides a panoramic overview of the strategies employed at the national, international, and regional levels. It not only highlights concrete initiatives, but also reveals their strengths and weaknesses, provides illustrative examples, and evaluates their effectiveness. Such systematisation helps to identify the complex interrelationships between different approaches and highlights the need for an integrated, multi-level response to food security challenges. The analysis of this table can serve as a starting point for developing more effective and adaptive strategies in the future. This table clearly demonstrates the multi-level nature of the response to the global food crisis, highlighting the advantages and disadvantages of each level of intervention.

Table 3. Comparative analysis of the effectiveness of measures to overcome the food crisis

Level	Events	Advantages	Disadvantages	Examples	Efficiency
National	- Increased public procurement of food. - Subsidies to the agricultural sector. - Price regulation – Expansion of social support programmes - Export restrictions.	- Quick response to a crisis. - Direct support for vulnerable groups. - Stabilisation of internal prices.	- Possible violation of free trade principles. - High cost for the budget. - Risk of distortion of market mechanisms.	- Ban on wheat exports in India (2022). - Expansion of the Bolsa Familia programme in Brazil.	High in the short term, but may have negative long-term effects.
International	- Monitoring and early warning. - Emergency food aid. - Mobilising financial resources. - Development of policy recommendations.	- Global scope of action. - Coordination of efforts of different countries. - Access to significant resources.	- Difficulty of access to conflict zones. - Dependence on the political will of donor countries. - Bureaucratic obstacles.	- WFP programmes. - The IMF’s “Food Shock Assistance Window”.	Average, depending on political situation and level of funding.
Regional	- Integrated agricultural development programmes. - Creation of regional food reserves. - Harmonisation of agricultural policy.	- Consideration of specific regional features. - Promotion of regional integration. - Joint addressing of cross-border issues.	- Differences in the economic development of the participating countries. - Political differences. - Limited funding.	- CAADP in Africa. - The EU’s Common Agricultural Policy.	High with effective cooperation of participating countries, but implementation often faces difficulties.

Source: created by the author of this study

At the national level, governments have the greatest flexibility in responding to the crisis, but their actions can have negative consequences for the global market. For instance, India’s decision to ban wheat exports in May 2022, although aimed at ensuring internal food security, led to a sharp rise in global grain prices (Rajendra *et al.*, 2022). International organisations play a key role in coordinating global efforts and providing aid to the most vulnerable countries. However, their effectiveness is often limited by political factors and the difficulty of accessing conflict zones. For example, in Yemen, where the civil war is ongoing, humanitarian organisations face significant difficulties in delivering food aid to the population suffering from hunger (WFP, 2022). Regional initiatives can be particularly effective in addressing common food security challenges, but their success depends on the level of cooperation between the participating countries. For instance, the CAADP (2024) has made some advance in stimulating investment in the agricultural sector, but not all participating countries are meeting their commitment to allocate 10% of national budgets to agricultural development.

Overcoming the global food crisis requires a comprehensive approach that considers the interconnections between food security, climate change, and conflict. B. Kemmerling *et al.* (2022) emphasise the need to “integrate food security into the broader context of humanitarian aid, development, and peacebuilding”. This requires increased coordination between various international agencies and national governments, as well as the development of innovative approaches to addressing complex crisis situations. It is also important to note the role of the private sector and civil society in overcoming the food crisis. The involvement of the private sector and non-governmental organisations can contribute to innovation and increase the effectiveness of food security interventions. An example of such cooperation is the Scale for Resilience (2023) initiative, launched in partnership with private companies and governments to support smallholder farmers in adapting to climate change.

In summary, an effective response to the global food crisis requires coordinated action at the national, international, and regional levels, considering the complex interrelationships between food security, conflict, and climate

change. It is necessary to continue developing innovative approaches and cooperation mechanisms that will allow for a more effective response to future crises and increase the resilience of the global food system.

Discussion

The results of the 2022 food crisis study revealed a complex interaction of geopolitical, economic, and market factors in shaping global food security. The Russian-Ukrainian war, the energy crisis and macroeconomic instability have been key factors that have disrupted supply chains, increased prices, and worsened access to food in many parts of the world. These findings echo the opinions of other researchers, but also reveal new aspects and interconnections in the context of the global food system.

The geopolitical dimension of the crisis, specifically the impact of the Russian-Ukrainian war, has become a central topic of many studies. S.K. Wegren (2023) confirmed the decisive role of this conflict in exacerbating the global food crisis. However, in contrast to the presented findings, Author focused on long-term structural problems of the global food system, such as the uneven distribution of resources and technologies between developed and developing countries. This broadens the context for understanding the 2022 crisis, pointing to its underlying causes that reach beyond current geopolitical events. At the same time, the findings presented in this study offer a more detailed consideration of the economic mechanisms of the war's impact on global food supply chains. Specifically, it was demonstrated how the blocking of Ukrainian ports and disruption of grain export flows led to a sharp rise in prices for wheat and other grain crops. This complements S.K. Wegren's (2023) analysis by showing the concrete ways in which geopolitical conflict is transformed into a global food crisis.

The financialisation of the global food system has emerged as another significant aspect of the crisis that needs to be studied in greater depth. M. Fama & M. Conti (2022) covered the mechanisms through which financial instruments and speculative capital affect the volatility of agricultural prices. Their conclusions correlate with the findings presented in this study regarding the impact of market uncertainty and speculative factors on the aggravation of the crisis. However, unlike M. Fama & M. Conti (2022), who focus mainly on financial aspects, the current findings offer a more comprehensive view, considering the interaction of financial factors with geopolitical and macroeconomic factors. This helps to better understand how the financialisation of the food system interacts with other crises, creating a complex pattern of causality.

S. van Huellen & T. Ferrando (2023) investigated the economic consequences of the crisis and the distribution of benefits among different market participants. Their study covered the mechanisms through which large agribusiness corporations and financial institutions benefit from the crisis, exacerbating the negative effects on those most vulnerable. This complements the findings presented in this study, which focus mainly on the macroeconomic aspects of the crisis. The comparison of these approaches helps to get a more comprehensive picture of the economic consequences of the crisis at various levels, from global to local. Specifically, it is becoming clear that

macroeconomic indicators such as inflation and exchange rate fluctuations have different impacts on different market participants. Large corporations can often use crises to strengthen their market positions, while small producers and consumers endure most of the negative effects.

The concept of "economics for an uncertain world" proposed by G. DeMartino *et al.* (2024), opens new perspectives for understanding the food crisis. The researchers emphasise the need to develop more flexible and adaptive mechanisms for responding to global crises, which resonates with the conclusions presented. However, unlike G. DeMartino *et al.* (2024), who focus on the general principles of economic analysis under uncertainty, the current findings offer a more concrete consideration of the mechanisms of influence of geopolitical factors on food security. This difference in approach highlights the need to integrate theoretical concepts with empirical analysis of particular crisis phenomena. The development of new methodological approaches to the study of food crises in the context of high uncertainty and interdependence of global systems stays a major task for further research.

M. Adjemian *et al.* (2022) discussed the impact of trade policy on the dynamics of agricultural prices. Their conclusions about the negative impact of export restrictions on global food security confirm the results presented in this study. However, the researchers propose a more detailed econometric analysis of these effects, which complements the qualitative approach presented in this study. This comparison highlights the significance of combining different methodological approaches to obtain a complete picture of the crisis. Quantitative analysis helps to identify concrete patterns and assess the extent of the impact of various factors, while a qualitative approach helps to understand the context and mechanisms of interaction between different elements of the global food system.

C. Hebebrand & D. Laborde Debucquet (2023) investigated the role of the fertiliser market in exacerbating the food crisis. Their study covered the mechanisms of the energy crisis' impact on the agricultural sector through the fertiliser market, which complements the current findings. Specifically, the researchers proposed a more detailed analysis of supply chains and production costs in agriculture. This demonstrates the complexity of the relationships between different sectors of the economy in the context of the global crisis. The energy crisis, which at first may seem to be separate from food issues, is actually having a profound impact on the agricultural sector through the pricing mechanisms for key inputs such as fertilisers. This underscores the need for a systematic approach to analysing and resolving global crises.

M. Blessley & S.M. Mudambi (2022) studied the resilience of food supply chains in times of crisis. Their study, which examined the impact of trade wars and the COVID-19 pandemic on food banks, complements the findings presented in the current study by addressing the operational aspects of supply chain management. This contrasts with the focus on macroeconomic and geopolitical factors presented in this study. The integration of these approaches offers a better insight into the mechanisms for ensuring the sustainability of food systems at different levels – from global to local. Specifically, it is becoming clear that an effective response to global crises requires

not only macroeconomic and political measures, but also optimisation of operational processes at the level of individual organisations and supply chains.

K. Anderson (2022) discussed the relationship between trade policy, climate change, and food security. His findings resonate with the results presented on the impact of trade restrictions on the global food system. However, author pays more attention to long-term trends and climatic factors, while the presented results focus on short-term shocks caused by geopolitical conflicts and economic crises. This underscores the need to integrate short- and long-term analysis to develop effective strategies for global food security. Climate change, which has been unfolding for decades, creates a background context against which more acute crises, such as wars and economic shocks, are superimposed. Understanding these interactions is key to developing resilient and adaptive food systems.

In summary, the presented findings of the 2022 food crisis study, focusing on the interaction of geopolitical, economic, and market factors, offer a comprehensive view of the problem, which is complemented and confirmed by the findings of other researchers. The strength of this approach is its multifactorial nature, which allows uncovering the complex interrelationships between different aspects of the crisis.

Conclusions

The 2022 food crisis study revealed the complex interplay of geopolitical, economic, and market factors that led to the aggravation of global food insecurity. The central geopolitical factor was the Russian-Ukrainian war, which caused a large-scale disruption to global food supply chains. The blockade of Ukrainian ports and restrictions on grain exports from the region caused a considerable shortage on the global market, leading to a sharp rise in agricultural prices. This situation has had a particularly negative impact on countries dependent on food imports, increasing their vulnerability to the food crisis. In parallel with the military conflict, an energy crisis unfolded, which became an additional factor in the aggravation of the food problem. The rise in energy prices led to an increase in production costs in the agricultural sector, particularly for fertiliser production. This has had a negative impact on the cost of agricultural products and their availability to consumers, putting additional pressure on the global food system. Macroeconomic instability, manifested in high global inflation and significant currency fluctuations, exacerbated negative trends in food markets. These factors have had a particularly acute impact on developing countries, increasing their vulnerability to price shocks on the global food market. As a result, economic instability and geopolitical conflicts mutually reinforced the negative impact on global food security.

The high market uncertainty caused by these geopolitical conflicts and economic turmoil has created favourable conditions for increased financial speculation in agricultural markets. This led to a disconnect between stock market quotations and fundamental supply and demand factors, which further exacerbated price

fluctuations and complicated long-term planning for market participants. In response to these challenges, many agricultural producing countries have imposed export restrictions in an attempt to ensure internal food security. However, these measures had negative consequences for the global trading system, contradicted the principles of free trade, and ultimately led to further price increases on the world market.

In an attempt to mitigate the effects of the crisis, national governments have taken a series of measures, including increasing public food purchases, providing subsidies to the agricultural sector, and expanding social support programmes. These measures have helped to stabilise domestic markets to some extent and protect the most vulnerable segments of the population. However, their effectiveness varied considerably depending on the economic capabilities of each country, which led to an uneven distribution of the crisis' effects globally.

International organisations have played a key role in coordinating global efforts to overcome the crisis, particularly by providing emergency food aid and mobilising financial resources. However, the effectiveness of these efforts has often been limited by the difficulty of accessing conflict zones and insufficient funding. This has revealed the need to develop more flexible and adaptive mechanisms for international aid in the face of geopolitical instability. Regional initiatives, such as integrated agricultural development programmes and the creation of regional food reserves, have demonstrated the potential to increase the resilience of food systems. However, their effectiveness largely depended on the level of cooperation between the participating countries and the ability to overcome economic and political differences, which underscored the significance of regional integration in addressing global challenges.

The study revealed the need for a comprehensive approach to addressing global food security, which would accommodate the interconnections between the food crisis, climate change, and geopolitical conflicts. It is vital to strengthen international cooperation and coordination to develop more effective mechanisms for early warning of crises, regulation of financial speculation in food markets, and ensure the resilience of global supply chains.

The limitations of the present study are related to the difficulty of considering all the interrelated factors that affect global food security and the rapidly changing nature of geopolitical and economic processes. This points to the need to develop more flexible analysis models. Prospects for further research include investigating the impact of digital technologies on food supply chains, the role of local food systems, the interaction of climate change and geopolitical factors, and the development of innovative financial instruments to stabilise the agricultural sector.

Acknowledgements

None.

Conflict of Interest

The author of this study declares no conflict of interest.

References

- [1] 174th session of the FAO Council. (2023). Retrieved from <https://openknowledge.fao.org/server/api/core/bitstreams/813794e0-96b6-4a56-8705-8cdab0bfc65e/content>.
- [2] Abdalla, A., Stellmacher, T., & Becker, M. (2022). Trends and prospects of change in wheat self-sufficiency in Egypt. *Agriculture*, 13(1), article number 7. doi: 10.3390/agriculture13010007.
- [3] Adjemian, M., Petroff, C., & Robe, M.A. (2022). The political economy of export bans and commodity price volatility: Theory and evidence from agricultural markets. SSRN. doi: 10.2139/ssrn.4117628.
- [4] Agreement on Agriculture. (1995, January). Retrieved from https://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/14-ag_01_e.htm.
- [5] Agreement on the Application of Sanitary and Phytosanitary Measures. (1994, April). Retrieved from https://www.wto.org/english/tratop_e/sps_e/spsund_e.htm.
- [6] Akter, S. (2022). The effects of food export restrictions on the domestic economy of exporting countries: A review. *Global Food Security*, 35, article number 100657. doi: 10.1016/j.gfs.2022.100657.
- [7] Anderson, K. (2022). Trade-related food policies in a more volatile climate and trade environment. *Food Policy*, 109, article number 102253. doi: 10.1016/j.foodpol.2022.102253.
- [8] Ben Hassen, T., & El Bilali, H. (2022). Impacts of the Russia-Ukraine war on global food security: Towards more sustainable and resilient food systems? *Foods*, 11(15), article number 2301. doi: 10.3390/foods11152301.
- [9] Blessley, M., & Mudambi, S. M. (2022). A trade war and a pandemic: Disruption and resilience in the food bank supply chain. *Industrial Marketing Management*, 102, 58-73. doi: 10.1016/j.indmarman.2022.01.002.
- [10] CFS voluntary guidelines on food systems and nutrition. (2021). Retrieved from <https://www.who.int/teams/nutrition-and-food-safety/cfs-voluntary-guidelines-on-food-systems-and-nutrition>.
- [11] Chiotis, E. (2023). *The impact of the Russian-Ukrainian War on the food supply chain: A review of the effects on the global economy and malnutrition*. (Master's thesis, University of Macedonia, Thessaloniki, Greece).
- [12] Clapp, J. (2023). Concentration and crises: Exploring the deep roots of vulnerability in the global industrial food system. *The Journal of Peasant Studies*, 50(1). doi: 10.1080/03066150.2022.2129013.
- [13] Coherent food security responses: Incorporating right to food into global and regional food security initiatives. (2010). Retrieved from <https://www.fao.org/in-action/right-to-food-global/regional-level/caricom/en/>.
- [14] Daily market wire 8 March 2022. (2022). Retrieved from <https://www.graincentral.com/markets/daily-market-wire-8-march-2022/>.
- [15] de Arruda, P.L. (2023). *Cash transfer programs in Brazil: The new Bolsa Família and its predecessors*. Retrieved from https://www.unicef.org/brazil/media/27161/file/policy-brief-2_unicef-brazil.pdf.
- [16] DeMartino, G., Grabel, I., & Scoones, I. (2024). Economics for an uncertain world. *World Development*, 173, article number 106426. doi: 10.1016/j.worlddev.2023.106426.
- [17] Din, M.S.U., Mubeen, M., Hussain, S., Ahmad, A., Hussain, N., Ali, M.A., Sabagh, A.E., Elsabagh, M., Shah, G.M., Qaisrani, S.A., Tahir, M., Javeed H.M.R., Anwar-ul-Haq, M., Ali, M., & Nasim, W. (2022). World nations priorities on climate change and food security. In W.N. Jatoti, M. Mubeen, A. Ahmad, M.A. Cheema, Z. Lin & M.Z. Hashmi (Eds.), *Building climate resilience in agriculture: Theory, practice and future perspective* (pp. 365-384). Cham: Springer. doi: 10.1007/978-3-030-79408-8_22.
- [18] EIA. (2022). *Crude oil prices rise above \$100 per barrel after Russia's further invasion into Ukraine*. Retrieved from <https://www.eia.gov/todayinenergy/detail.php?id=55020>.
- [19] Espitia, A., Rocha, N., & Ruta, M. (2022). *How export restrictions are impacting global food prices*. Retrieved from <https://blogs.worldbank.org/en/psd/how-export-restrictions-are-impacting-global-food-prices>.
- [20] Fama, M., & Conti, M. (2022). *Food security and agricultural crises in a financialized food regime*. *Cambio: Rivista Sulle Trasformazioni Sociali*, 23(1), 85-97.
- [21] FAO Food Price Index posts significant leap in March. (2022). Retrieved from <https://www.fao.org/newsroom/detail/fao-food-price-index-posts-significant-leap-in-march/en>.
- [22] FAO Food Price Index. (2022). Retrieved from <https://openknowledge.fao.org/server/api/core/bitstreams/20ed90ff-1a74-42cb-a9e9-4a12c853b8d7/content>.
- [23] FAQ on the U.S. dollar's recent trend. (2022). Retrieved from <https://www.publicmutual.com.my/Menu/Learning-Hub/FAQ-on-the-US-Dollars-Recent-Trend>.
- [24] Food Assistance Convention. (2012, November). Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/summary/food-assistance-convention.html#:~:text=The%20Food%20Assistance%20Convention%2C%20the,reduce%20hunger>.
- [25] General Agreement on Tariffs and Trade. (1947, October). Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_264#Text.
- [26] General Agreement on Tariffs and Trade. (1994, April). Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_264#Text.
- [27] Glauben, T., Svanidze, M., Götz, L. J., Prehn, S., Jaghdani, T. J., Djuric, I., & Kuhn, L. (2022). *The war in Ukraine exposes supply tensions on global agricultural markets: Openness to global trade is needed to cope with the crisis*. *IAMO Policy Brief*, 44.

- [28] Global Food Market Information Group. (n.d.). Retrieved from <https://www.amis-outlook.org/amis-about/information-group/en/>.
- [29] Hebebrand, C., & Laborde Debucquet, D. (Eds.). (2023). High fertilizer prices contribute to rising global food security concerns. In J. Glauber & D. Laborde Debucquet. (Eds), *The Russia-Ukraine conflict and global food security, section one: A conflict with global consequences* (pp. 38-42). Washington: International Food Policy Research Institute (IFPRI). doi: 10.2499/9780896294394_07.
- [30] How Europe can cut natural gas imports from Russia significantly within a year. (2022). Retrieved from <https://www.iea.org/news/how-europe-can-cut-natural-gas-imports-from-russia-significantly-within-a-year>.
- [31] International Monetary Fund. (2022). [Proposal for a food shock window under the rapid financing instrument and rapid credit facility](https://www.imf.org/en/Publications/WEQ/Issues/2023/10/10/world-economic-outlook-october-2023). Policy Paper, 42.
- [32] International Monetary Fund. (2023). *Navigating global divergences*. Retrieved from <https://www.imf.org/en/Publications/WEQ/Issues/2023/10/10/world-economic-outlook-october-2023>.
- [33] Kemmerling, B., Schetter, C., & Wirkus, L. (2022). The logics of war and food (in) security. *Global Food Security*, 33, article number 100634. doi: 10.1016/j.gfs.2022.100634.
- [34] Kilian, L., Rapson, D., & Schipper, B.C. (2024). The impact of the 2022 oil embargo and price cap on Russian oil prices. *FRB of Dallas Working Paper*, 2401. doi: 10.24149/wp2401.
- [35] KSE. (2022). *Russian invasion in Ukraine could threaten global food security and starve hundreds of millions globally*. Retrieved from <https://kse.ua/ua/about-the-school/news/russian-invasion-in-ukraine-could-threaten-global-food-security-and-starve-hundreds-of-millions-globally/>.
- [36] Law of the Republic of Kazakhstan No. 544 "On Regulation of Trade Activities". (2004, April). Retrieved from <https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z040000544>.
- [37] Martin, W., & Minot, N. (2022). *The impacts of price insulation on world wheat markets during the 2022 food price crisis*. Retrieved from <https://ageconsearch.umn.edu/record/339416/files/Session%203%20Paper%202%20-%20Martin%20Minot.pdf>.
- [38] McKeon, N. (2024). Rural social movement strategies confronting global food crises: Overcoming the crisis of capitalism or exiting altogether from capitalism in crisis? *The Journal of Peasant Studies*. doi: 10.1080/03066150.2024.2353097.
- [39] Measures taken by the Republic of Kazakhstan to mitigate the consequences of the COVID-19 pandemic. (2022). Retrieved from https://www.wcoomd.org/-/media/wco/public/ru/pdf/topics/facilitation/activities-and-programmes/covid_19/kazakhstan_ru.pdf?la=en.
- [40] Musagaliev, A.J., & Dustova, M.Kh. (2023). The significance of the experience of foreign countries in government financial support of agriculture. *Partners Universal International Research Journal*, 2(1), 163-167. doi: 10.5281/zenodo.7782536.
- [41] Natsagdori, B. (2023). Exploring the role of Central Bank Independence and Monetary Policy Communication in achieving price stability. *Research Square*. doi: 10.21203/rs.3.rs-3638311/v1.
- [42] Nimani, A., & Spahija, D. (2023). Financial markets and price increases in Europe after the Russian-Ukrainian War. *Scientific Horizons*, 26(3), 135-145. doi: 10.48077/scihor3.2023.135.
- [43] Oxford Analytica. (2022). Fertiliser and food prices could be high for years. *Emerald Expert Briefings. Expert Briefings*. doi: 10.1108/OXAN-DB268415.
- [44] Rabbi, M.F., Ben Hassen, T., El Bilali, H., Raheem, D., & Raposo, A. (2023). Food security challenges in Europe in the context of the prolonged Russian-Ukrainian conflict. *Sustainability*, 15(6), article number 4745. doi: 10.3390/su15064745.
- [45] Rajendra, J., Mayank, B., & Nigam, P. (2022). *India bans wheat exports as heat wave hurts crop, domestic prices soar*. Retrieved from <https://www.reuters.com/markets/commodities/india-prohibits-wheat-exports-with-immediate-effect-2022-05-14/>.
- [46] Rother, M.B., Sosa, M.S., Kim, M.D., Kohler, L., Kohler, M.L.P., Pierre, M.G., Kato, N., Debbich, M., Castrovillari, C., Sharifzoda, K., van Heuvelen, E., Machado, F., Thevenot, C., Mitra, P., & Fayad, D. (2022). *Tackling the global food crisis: Impact, policy response, and the role of the IMF*. *IMF Notes*, 4.
- [47] Saâdaoui, F., Jabeur, S.B., & Goodell, J.W. (2022). Causality of geopolitical risk on food prices: Considering the Russo-Ukrainian conflict. *Finance Research Letters*, 49, article number 103103. doi: 10.1016/j.frl.2022.103103.
- [48] Sarita, C.S., & Mayank, B. (2024). *India may earmark \$48 bln for next year's food, fertiliser subsidies*. Retrieved from <https://www.reuters.com/world/india/india-may-earmark-48-bln-next-years-food-fertiliser-subsidies-2024-01-17/>.
- [49] Scale for Resilience nature based solutions. (2023). Retrieved from <https://www.scaleforresilience.global/>.
- [50] Smith, V.H., & Glauber, J.W. (2020). Trade, policy, and food security. *Agricultural Economics*, 51(1), 159-171. doi: 10.1111/agec.12547.
- [51] Su, F., Liu, Y., Chen, S. J., & Fahad, S. (2023). Towards the impact of economic policy uncertainty on food security: Introducing a comprehensive heterogeneous framework for assessment. *Journal of Cleaner Production*, 386, article number 135792. doi: 10.1016/j.jclepro.2022.135792.
- [52] The ASEAN Plus three emergency rice reserve or APTERR. (2023). Retrieved from https://asean.org/wp-content/uploads/2023/10/23-APTERR-Report_44th-SSOM-AMAF-22nd-SSOM-AMAF3.pdf.
- [53] The common agricultural policy at a glance. (2023). Retrieved from https://agriculture.ec.europa.eu/common-agricultural-policy/cap-overview/cap-glance_en.

- [54] The Comprehensive African Agriculture Development Programme (CAADP). (2024). Retrieved from <https://caadp.org/>.
- [55] The Strategic Plan of Action on Food Security in the ASEAN Region (SPA-FS) 2021-2025. (2020, October). Retrieved from <https://asean.org/wp-content/uploads/2020/11/42-AIFS-Framework-SPAFS-Final-13-July-2020.pdf>.
- [56] UNICEF. (2023). *The state of food security and nutrition*. Retrieved from <https://data.unicef.org/resources/sofi-2023/>.
- [57] United Nations Summit for the Adoption of the post-2015 Development Agenda. (2015, September). Retrieved from <https://www.un.org/sustainabledevelopment/>.
- [58] van Huellen, S., & Ferrando, T. (2023). *Who is profiting from the food crisis?* Brussels: Martin Schirdewan.
- [59] Wegren, S.K. (2023). Challenges to global food security: A policy approach to the 2021-2022 food crisis. *World Food Policy*, 9(1), 127-148. doi: 10.1002/wfp2.12057.
- [60] WFP. (2022). *Yemen – annual country report*. Retrieved from https://www.wfp.org/operations/annual-country-report?operation_id=YE01&year=2022#/25611.
- [61] WFP. (2024). *WFP at a glance*. Retrieved from <https://www.wfp.org/stories/wfp-glance>.
- [62] World Bank Group. (2024). *Enhancing food and nutrition security in the Sahel and Horn of Africa*. Retrieved from <https://www.worldbank.org/en/results/2024/01/04/enhancing-food-and-nutrition-security-in-the-sahel-and-horn-of-af-africa>.

УДК 327.5
DOI: 10.46493/2663-2675.34(4).2024.80

Тетяна Мелещенко

Кандидат історичних наук, доцент

Український державний університет імені Михайла Драгоманова

01601, вул. Пирогова, 9, м. Київ, Україна

<https://orcid.org/0000-0002-1562-2932>

Участь клубів G7 та G20 в урегулюванні міжнародних конфліктів: амбіції та реалії

Анотація. У дослідженні проаналізовано участь клубів G7 та G20 в урегулюванні міжнародних конфліктів у період 2020-2024 років з метою виявлення розбіжностей між декларованими намірами та практичними досягненнями цих форумів. Дослідження виявило суттєві відмінності у підходах та ефективності G7 і G20 у сфері миротворчості. G7, завдяки більш однорідному складу та потужним економічним важелям, продемонструвала вищу ефективність у короткостроковій перспективі, особливо при реагуванні на гострі кризи, як-от російська агресія проти України. Натомість G20, з її ширшим представництвом, показала потенціал для більш системного впливу на глобальну безпеку в довгостроковій перспективі, фокусуючись на економічному розвитку як засобі запобігання конфліктам. Розгляд підходів та інструментарію виявив, що G7 більше покладається на економічні санкції та політичний тиск, тоді як G20 зосереджується на економічному співробітництві та розвитку. Обидва клуби стикаються з викликами у досягненні консенсусу та реалізації амбітних цілей, особливо в контексті складних геополітичних конфліктів. Дослідження виявило значний розрив між риторикою та практикою, особливо у сферах врегулювання конкретних конфліктів, боротьби з тероризмом та кліматичної безпеки. Декларативні заяви часто не підкріплюються ефективними діями, що частково пояснюється відсутністю механізмів примусу та необхідністю узгоджувати різноманітні національні інтереси. Результати вказують на необхідність переосмислення ролі та методів роботи G7 та G20 у контексті сучасних глобальних викликів. Запропоновано більш гнучкий та адаптивний підхід до миротворчості, який би враховував як короткострокові кризи, так і довгострокові фактори стабільності. Підкреслено важливість посилення координації між G7 та G20, а також з іншими міжнародними організаціями для досягнення синергетичного ефекту у врегулюванні конфліктів. Розуміння потенціалу та обмежень цих міжнародних форумів у сфері миротворчості дозволяє розробити більш ефективні стратегії взаємодії держав для подолання кризових явищ

Ключові слова: глобальне управління; миротворчість; міжнародна безпека; економічні санкції; дипломатія; геополітика; багатостороннє співробітництво

Вступ

У сучасному глобалізованому світі міжнародні конфлікти становлять серйозну загрозу для стабільності та безпеки. Зростаюча взаємозалежність держав та регіонів підкреслює необхідність ефективних механізмів врегулювання суперечностей на міжнародній арені. В цьому контексті особливої ваги набуває діяльність впливових міжнародних клубів, таких як G7 та G20, які об'єднують провідні економіки світу та мають значний потенціал для впливу на глобальні процеси. Проблема дослідження полягає у невідповідності між декларованими амбіціями клубів G7 та G20 щодо врегулювання міжнародних конфліктів та їхніми реальними досягненнями у цій сфері. Незважаючи на

значні ресурси та політичний вплив країн-учасниць, ефективність цих організацій у миротворчій діяльності залишається предметом дискусій. Виникає потреба у глибокому аналізі факторів, що впливають на результативність зусиль G7 та G20 у сфері врегулювання конфліктів, та оцінці їхнього реального внеску у забезпечення міжнародної стабільності. Дослідження участі клубів G7 та G20 в урегулюванні міжнародних конфліктів набуває особливої актуальності з огляду на загострення геополітичної напруженості та виникнення нових викликів глобальній безпеці. Вивчення ролі міжнародних клубів у врегулюванні глобальних конфліктів набуває особливої актуальності в умовах

Отримано: 29.04.2024, Перевірено: 03.08.2024, Прийнято: 26.08.2024

Suggested Citation:

Meleshchenko, T. (2024). G7 and G20 Clubs' participation in international conflict resolution: Ambitions and realia. *Foreign Affairs*, 34(4), 80-92. doi: 10.46493/2663-2675.34(4).2024.80.

*Corresponding author

Copyright © The Author(s). This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License 4.0 (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>)

зростаючої геополітичної напруженості. Зокрема, діяльність G7 та G20 як впливових форумів світової політики привертає значну увагу наукової спільноти.

У контексті аналізу багатосторонніх підходів до вирішення глобальних викликів, група дослідників на чолі з M. Beisheim *et al.* (2022) розглядає роль G7 у підтримці кооперативних та інклюзивних стратегій. Автори наголошують на необхідності збереження і зміцнення багатостороннього підходу навіть в умовах агресії, що є особливо актуальним з огляду на сучасні міжнародні конфлікти. Цей аспект доповнюється дослідженням A. Andriane-Moulan & J. Wouters (2023), які вивчають вплив популістських тенденцій на функціонування G20 та G7. Науковці підкреслюють, що неформальний характер співпраці в рамках цих форумів може як сприяти, так і перешкоджати ефективному вирішенню конфліктів у турбулентні часи.

Розширюючи розуміння багатомірності ролі міжнародних клубів, D. Lesage (2022) досліджує множинні функції G20 у контексті Цілей сталого розвитку ООН. Автор акцентує увагу на потенціалі цього форуму у координації зусиль для досягнення глобальних цілей, що непрямо впливає на запобігання конфліктам. Ця перспектива доповнюється роботою M. Albert & M. Koch (2024), які проводять порівняльний аналіз влади в G7 та G20. Їхнє дослідження розкриває механізми, за допомогою яких ці клуби набувають значущості у світовій політиці, що є ключовим для розуміння їхньої ролі у врегулюванні конфліктів. Важливим аспектом у вивченні ефективності G7 та G20 є питання синергії між цими форумами. У цьому контексті дослідження J. Prasad *et al.* (2023) пропонує цінну інформацію щодо побудови ефективної співпраці між G7 та G20 у багатополлярному світі. Автори наголошують на необхідності узгодження стратегій цих клубів для досягнення максимального впливу на глобальні процеси, включаючи врегулювання конфліктів.

Історична перспектива розвитку G20 та її трансформація у впливовий міжнародний форум детально аналізується у роботі S. Berg (2022). Дослідник простежує еволюцію G20 протягом десятиліття, що дозволяє краще зрозуміти потенціал цього клубу у вирішенні сучасних міжнародних криз. Ця робота органічно доповнюється дослідженням C. Lechervy (2020), який розглядає феномен клубної та групової дипломатії в ширшому контексті глобальної дипломатії. Автор підкреслює унікальну роль неформальних форумів, таких як G7 та G20, у формуванні міжнародного порядку денного та врегулюванні конфліктів. Особливої уваги заслуговує дослідження I. Johnstone (2022), яке фокусується на ролі G7 у контексті глобального управління та впровадження «Глобального зеленого нового курсу». Хоча ця робота безпосередньо не стосується врегулювання конфліктів, вона демонструє потенціал G7 у координації глобальних ініціатив, що може бути застосовано і до сфери миротворчості.

Аналіз наявної літератури свідчить про значний інтерес дослідників до діяльності G7 та G20 у різних аспектах глобального управління. Однак, незважаючи на широкий спектр досліджень, порівняльний аналіз ефективності цих клубів саме у сфері врегулювання міжнародних конфліктів залишається недостатньо

розробленим. Більшість авторів концентруються на окремих аспектах діяльності G7 або G20, не приділяючи достатньої уваги їхній порівняльній ефективності у миротворчих процесах. Зокрема, залишаються недостатньо висвітленими питання конкретних механізмів впливу G7 та G20 на перебіг міжнародних конфліктів, оцінки реальних результатів їхніх миротворчих ініціатив, а також аналізу факторів, що обмежують ефективність цих форумів у врегулюванні конфліктів. Крім того, потребує глибшого вивчення питання взаємодії G7 та G20 з іншими міжнародними організаціями та інституціями у процесах миротворчості.

Метою даного дослідження стало виявлення розбіжностей між декларованими намірами та практичними результатами діяльності провідних міжнародних форумів у сфері врегулювання глобальних конфліктів. Для досягнення цієї мети були поставлені наступні завдання: було проаналізовано миротворчі ініціативи та конкретні заходи G7 та G20, спрямовані на врегулювання міжнародних конфліктів; було здійснено порівняльний аналіз підходів та інструментарію G7 та G20 у сфері миротворчості; було досліджено співвідношення між заявленими амбіціями клубів та їхніми реальними досягненнями у врегулюванні конфліктів.

Матеріали та методи

Дослідження участі клубів G7 та G20 у врегулюванні міжнародних конфліктів базувалося на комплексному аналізі широкого спектру джерел та застосуванні низки взаємодоповнюючих методів наукового пізнання. Основу джерельної бази склали офіційні документи G7 та G20, зокрема комюніке самітів, декларації лідерів та спільні заяви. Було проаналізовано ключові документи за період 2020-2024 років, включаючи Комюніке саміту G7 в Карбіс-Бей 2021 року (Carbis Bay..., 2021) та Римську декларацію лідерів G20 2023 року (G20 Rome Leaders'..., 2023). Ці матеріали дозволили визначити офіційні позиції та декларовані цілі обох форумів щодо врегулювання міжнародних конфліктів.

Важливим джерелом інформації стали документи ООН, зокрема резолюції Ради Безпеки та Генеральної Асамблеї ООН. Було розглянуто резолюції, що стосуються ключових міжнародних конфліктів та кризових ситуацій, таких як конфлікт в Україні, ситуація в Сирії та Лівії. Зокрема, були проаналізовані: Resolution of Security Council of the United Nations No. 242 (1967); Resolution of Security Council of the United Nations No. 1718 (2006); Resolution of Security Council of the United Nations No. 2254 (2015); Resolution of Security Council of the United Nations No. 2510 (2020); Resolution of Security Council of the United Nations No. 1373 (2001); Resolution of General Assembly of the United Nations No. 73/27 (2018); Resolution of Security Council of the United Nations No. 2417 (2018) щодо зв'язку між збройними конфліктами та продовольчою безпекою. Аналіз цих документів дозволив співставити позиції G7 та G20 з офіційними рішеннями ООН та оцінити їх відповідність міжнародному праву.

Для оцінки ефективності миротворчих зусиль G7 та G20 було використано статистичні дані та аналітичні звіти міжнародних організацій. Зокрема, проаналізовано дані Глобального індексу тероризму

(Global terrorism index, 2024) та звіти Групи розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF, 2023). Ці матеріали надали кількісні показники для оцінки результатів діяльності G7 та G20 у сфері боротьби з тероризмом та його фінансуванням. У дослідженні також було використано нормативно-правові документи, зокрема Статут ООН (United Nations Charter, 1945). Аналіз цього документу дозволив оцінити відповідність дій G7 та G20 міжнародно-правовим нормам.

Для забезпечення об'єктивності дослідження було проаналізовано широкий спектр наукових публікацій, присвячених діяльності G7 та G20. Це дозволило врахувати різні підходи та оцінки ефективності цих форумів у врегулюванні міжнародних конфліктів. У процесі дослідження було порівняно підходи та інструментарій G7 та G20 у сфері миротворчості. Зокрема, проаналізовано відмінності у використанні економічних санкцій, політичного тиску та економічного співробітництва як інструментів впливу. Це дозволило виявити специфіку стратегій кожного з форумів та оцінити їх ефективність у різних контекстах.

Було проведено порівняльний аналіз декларованих цілей та реальних досягнень G7 та G20 у врегулюванні конфліктів. Для цього співставлено офіційні заяви та комюніке з фактичними результатами діяльності форумів у ключових кризових ситуаціях, таких як конфлікт в Україні, ситуація в Сирії та Лівії. Для оцінки ефективності G7 та G20 у довгостроковій перспективі було проаналізовано динаміку їх впливу на глобальну безпеку та стабільність за період 2020-2024 років. Це дозволило виявити тенденції та закономірності у діяльності обох форумів.

У дослідженні було приділено увагу аналізу взаємодії G7 та G20 з іншими міжнародними організаціями, зокрема ООН. Це дозволило оцінити роль цих форумів у ширшій системі глобального управління та їх вплив на процеси прийняття рішень на міжнародному рівні. Було проаналізовано вплив внутрішніх факторів, таких як розбіжності в інтересах країн-членів, на ефективність G7 та G20 у врегулюванні конфліктів. Для цього розглянуто конкретні випадки, коли внутрішні протиріччя перешкоджали досягненню консенсусу та реалізації спільних ініціатив.

Дослідження також включало аналіз впливу зовнішніх факторів, таких як пандемія COVID-19 та зміна клімату, на діяльність G7 та G20 у сфері миротворчості. Це дозволило оцінити здатність форумів адаптуватися до нових глобальних викликів та координувати міжнародні зусилля у кризових ситуаціях. Для забезпечення комплексного підходу було проаналізовано не лише політичні, але й економічні аспекти діяльності G7 та G20. Зокрема, розглянуто ініціативи щодо економічного розвитку як засобу запобігання конфліктам, такі як програма G20 "Compact with Africa" (2022). Застосування цих методів та матеріалів дозволило провести всебічний аналіз участі G7 та G20 у врегулюванні міжнародних конфліктів, виявити розбіжності між їхніми амбіціями та реальними досягненнями, а також оцінити ефективність цих форумів у забезпеченні глобальної стабільності та безпеки.

Результати

Миротворчі ініціативи та заходи G7 та G20. Група семи (G7) як впливовий міжнародний форум демонструє активну позицію щодо врегулювання глобальних конфліктів. Аналіз діяльності G7 за період 2020-2023 років виявив низку ключових миротворчих ініціатив, які відображають прагнення групи відігравати провідну роль у забезпеченні міжнародної безпеки та стабільності. Українська криза стала одним з центральних питань для G7 у контексті миротворчих зусиль. З початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну в лютому 2022 року, G7 послідовно засуджувала агресивні дії Російської Федерації, які порушують основоположні принципи міжнародного права, зокрема статтю 2(4) United Nations Charter (1945), що забороняє застосування сили проти територіальної цілісності або політичної незалежності будь-якої держави.

G7 відіграла ключову роль у координації міжнародної відповіді на російську агресію. На саміті G7 у червні 2022 року було прийнято рішення про посилення економічного тиску на Росію та збільшення військової допомоги Україні (Beisheim *et al.*, 2022; Joint G7 Input..., 2022). Це рішення було підкріплено конкретними діями, зокрема запровадженням санкцій проти російського енергетичного сектору. Такі дії повністю відповідають статті XXI General Agreement on Tariffs and Trade (1947) (GATT), яка дозволяє застосування торговельних обмежень у випадку загрози міжнародному миру та безпеці. Агресія Росії проти України, включаючи руйнування міст, вбивства та викрадення людей, а також погрози застосування ядерної зброї, становить пряму загрозу не лише для України, але й для міжнародної безпеки в цілому, включаючи національну безпеку країн G7. Таким чином, санкції G7 є законним та обґрунтованим заходом у відповідь на дії, що загрожують глобальній стабільності.

Важливим аспектом миротворчих зусиль G7 стала фінансова підтримка України. На саміті G7 в Апулії 13-15 червня 2024 року було прийнято рішення про запуск механізму допомоги Україні, який передбачає надання 50 мільярдів доларів до кінця 2024 року (Jędrzyak *et al.*, 2024). Ця ініціатива, відома як Extraordinary Revenue Acceleration Loans for Ukraine (ERA), демонструє готовність G7 використовувати інноваційні фінансові інструменти для підтримки країн, що постраждали від агресії. Близькосхідний мирний процес залишається одним з пріоритетних напрямків миротворчої діяльності G7. Група регулярно висловлює підтримку мирному врегулюванню ізраїльсько-палестинського конфлікту, закликаючи до відновлення прямих переговорів між сторонами та дотримання принципу «двох держав» (Andrione-Moylan & Wouters, 2023). Ця позиція G7 заснована на Resolution of Security Council of the United Nations No. 242 (1967), яка закликає до виведення ізраїльських збройних сил з територій, окупованих у ході недавнього конфлікту, та визнання суверенітету, територіальної цілісності і політичної незалежності кожної держави в даному районі. Північнокорейська ядерна програма залишається об'єктом пильної уваги G7. Група координує зусилля щодо денуклеаризації Корейського півострова,

послідовно засуджуючи ракетні випробування КНДР та закликаючи до відновлення діалогу (Wolff, 2023). Ці дії G7 спираються на Resolution of Security Council of the United Nations No. 1718 (2006), яка вимагає від КНДР припинити всі випробування ядерної зброї та балістичних ракет. Сирійський конфлікт також залишається у фокусі уваги G7. Група підтримує політичне врегулювання сирійської кризи під егідою ООН, наголошуючи на необхідності припинення бойових дій та проведення вільних виборів у Сирії (Albert & Koch, 2024). Ця позиція відповідає Resolution of Security Council of the United Nations No. 2254 (2015), яка закликає до припинення вогню та політичного врегулювання конфлікту.

Лівійська криза також залишається предметом уваги G7. Група виступає за мирне врегулювання конфлікту в Лівії та підтримує зусилля ООН у цьому напрямку, закликаючи всі сторони конфлікту до діалогу та національного примирення (Prasad *et al.*, 2023). Ця позиція узгоджується з Resolution of Security Council of the United Nations No. 2510 (2020), яка підтверджує прихильність до суверенітету, незалежності, територіальної цілісності та національної єдності Лівії. Розгляд цих ініціатив демонструє, що G7 активно використовує свій політичний та економічний вплив для врегулювання міжнародних конфліктів. Однак ефективність цих зусиль часто обмежується відсутністю механізмів прямого впливу на конфліктуючі сторони та необхідністю координації дій з іншими міжнародними організаціями, зокрема ООН.

Група двадцяти (G20), маючи ширше представництво країн, також бере активну участь у врегулюванні міжнародних конфліктів, хоча її підхід дещо відрізняється від G7. Аналіз діяльності G20 у період 2020-2024 років виявив низку ключових миротворчих ініціатив, які відображають прагнення групи сприяти глобальній стабільності та безпеці. Боротьба з тероризмом залишається одним з пріоритетних напрямків діяльності G20. Група розробила комплексну стратегію протидії тероризму та екстремізму, яка включає заходи щодо припинення фінансування терористичних організацій та обміну розвідувальною інформацією (Dobson, 2024). Ці дії G20 спираються на Resolution of Security Council of the United Nations No. 1373 (2001), яка закликає держави запобігати фінансуванню терористичних актів та утримуватися від надання будь-якої підтримки терористичним групам. Кібербезпека стала важливим аспектом миротворчої діяльності G20. Група працює над зменшенням ризиків кіберконфліктів між державами, розробляючи принципи відповідальної поведінки

держав у кіберпросторі (Shackelford, 2020). Ця ініціатива відповідає Resolution of General Assembly of the United Nations No. 73/27 (2018), яка закликає держави сприяти використанню інформаційно-комунікаційних технологій у мирних цілях.

Врегулювання регіональних конфліктів залишається важливим напрямком діяльності G20. Група сприяє діалогу між конфліктуючими сторонами в різних регіонах світу, зокрема підтримує мирний процес в Афганістані та стабілізацію ситуації в Ємені. Ці зусилля узгоджуються з Resolution of Security Council of the United Nations No. 2513 (2020) щодо Афганістану та Resolution of Security Council of the United Nations No. 2534 (2020) щодо Ємену, які закликають до мирного врегулювання конфліктів у цих країнах. Запобігання конфліктам через економічний розвиток є ще одним важливим аспектом миротворчої діяльності G20. Група реалізує ініціативи, спрямовані на подолання бідності та нерівності як факторів, що провокують конфлікти. Зокрема, G20 підтримує програми сталого розвитку в Африці (Rumble *et al.*, 2021). Ці зусилля відповідають Цілям сталого розвитку ООН, зокрема Goal 16 (2023), яка спрямована на сприяння мирним та інклюзивним суспільствам. Гуманітарна допомога є важливим компонентом миротворчих зусиль G20. Група координує надання гуманітарної допомоги в зонах конфліктів та постконфліктних регіонах, працюючи над покращенням доступу до гуманітарної допомоги та захистом цивільного населення (Andrione-Moylan & Wouters, 2023). Ці дії узгоджуються з Resolution of Security Council of the United Nations No. 2417 (2018), яка підкреслює зв'язок між збройними конфліктами та продовольчою небезпекою.

Розгляд миротворчих ініціатив G20 показує, що група фокусується на більш широкому спектрі питань, пов'язаних з глобальною безпекою та стабільністю. Однак, як і у випадку з G7, ефективність цих ініціатив часто обмежується складністю досягнення консенсусу між країнами-учасницями та необхідністю координації дій з іншими міжнародними організаціями. Для більш наочного представлення ключових відмінностей та спільних рис у підходах G7 та G20 до миротворчої діяльності, пропонується наступна порівняльна таблиця 1. Вона систематизує основні аспекти миротворчих ініціатив обох груп, включаючи фокус уваги, механізми впливу, процес досягнення консенсусу, глобальне представництво, ефективність у різних часових перспективах, підтримку миротворчих операцій ООН, увагу до економічного розвитку та кліматичних аспектів безпеки.

Таблиця 1. Порівняльна характеристика миротворчих ініціатив G7 та G20

Аспект	G7	G20
Фокус уваги	Конкретні політичні конфлікти (українська криза, сирійський конфлікт, ситуація в Лівії)	Глобальні виклики безпеки (тероризм, кібербезпека, економічна нестабільність)
Механізми впливу	Економічні санкції, політичний тиск	Економічне співробітництво, сприяння розвитку
Досягнення консенсусу	Швидше, більш узгоджені рішення	Повільніше, більш загальні рішення
Глобальне представництво	Обмежене (розвинені демократії)	Широке (різні політичні системи та рівні розвитку)

Таблиця 1. Продовження

Аспект	G7	G20
Ефективність у короткостроковій перспективі	Висока	Середня
Потенціал довгострокового впливу	Середній	Високий
Підтримка миротворчих операцій ООН	Активна	Обмежена
Увага до економічного розвитку	Середня	Висока
Увага до кліматичних аспектів безпеки	Висока	Висока
Гендерна рівність та залучення молоді	Значна увага	Значна увага
Превентивна дипломатія	Активна	Активна

Джерело: створено автором

Важливо відзначити, що ефективність миротворчих зусиль обох груп часто обмежується відсутністю механізмів примусу до виконання їхніх рішень. На відміну від Ради Безпеки ООН, яка може приймати обов'язкові для виконання рішення відповідно до Глави VII United Nations Charter (1945), рішення G7 та G20 мають рекомендаційний характер. Це означає, що їхня ефективність значною мірою залежить від політичної волі країн-учасниць та їхньої здатності впливати на інших міжнародних акторів.

Підсумовуючи, можна сказати, що G7 та G20 відіграють важливу, але різну роль у глобальних миротворчих зусиллях. G7, завдяки своєму більш однорідному складу та потужним економічним важелям, часто демонструє більшу ефективність у короткостроковій перспективі та в реагуванні на гострі кризи. G20, натомість, має потенціал для більш системного впливу на глобальну безпеку в довгостроковій перспективі завдяки своєму ширшому представництву та фокусу на економічному розвитку як засобі запобігання конфліктам.

Порівняльний аналіз підходів та інструментарію G7 та G20 у сфері миротворчості. Група семи, як впливовий міжнародний форум, що об'єднує провідні демократичні держави світу, застосовує широкий спектр підходів та інструментів у сфері миротворчості. Аналіз діяльності G7 у період з 2020 по 2024 рік виявляє ряд ключових стратегій та механізмів, які група використовує для врегулювання міжнародних конфліктів та забезпечення глобальної стабільності. Економічні санкції залишаються одним з найпотужніших інструментів G7 у сфері миротворчості (Drezner, 2024). Застосування санкцій ґрунтується на статті 41 Статуту ООН, яка передбачає можливість використання заходів, не пов'язаних із застосуванням збройної сили, для підтримання міжнародного миру та безпеки (United Nations Charter, 1945). Наприклад, у відповідь на російську агресію проти України G7 запровадила широкомасштабні санкції проти російського енергетичного сектору, фінансових установ та окремих осіб (Abely, 2023).

Дипломатичний тиск є ще одним важливим інструментом G7 у миротворчих зусиллях. Група активно використовує свій політичний вплив для тиску на сторони конфліктів через публічні заяви, дипломатичну ізоляцію або виключення з міжнародних форумів. Дипломатичний тиск є ще одним важливим інструментом G7 у миротворчих зусиллях. Наприклад, у контексті конфлікту в Судані, G7 у своїй заяві від 18 квітня 2023 року рішуче засудила насильство та закликала до негайного припинення бойових дій (G7 Joint

Statement..., 2023). Група також наголосила на необхідності захисту цивільного населення та забезпечення безперешкодного доступу гуманітарної допомоги, що відповідає принципам міжнародного гуманітарного права та Resolution of Security Council of the United Nations No. 2573 (2021) про захист цивільних осіб у збройних конфліктах. Цей приклад демонструє, як G7 використовує свій дипломатичний вплив для сприяння мирному врегулюванню конфліктів та захисту прав цивільного населення. G7 також активно підтримує миротворчі місії ООН, надаючи фінансування та логістичну підтримку. Хоча група не проводить власних миротворчих операцій, вона відіграє важливу роль у забезпеченні ефективності місій ООН. Наприклад, у документі (Joint G7 Input..., 2022) група закликає до регулярних переглядів стратегій миротворчих операцій та посилення їхньої ефективності.

Медіація є ще одним важливим інструментом G7 у сфері миротворчості. Група часто виступає посередником у переговорах між конфліктуючими сторонами, використовуючи свій авторитет для досягнення компромісів. Це відповідає статті 33 Статуту ООН, яка закликає сторони будь-якого спору шукати вирішення шляхом переговорів, обстеження, посередництва, примирення, арбітражу, судового розгляду, звернення до регіональних органів або угод чи інших мирних засобів за їх власним вибором (United Nations Charter, 1945).

Конкретні приклади медіаційних зусиль G7 щодо різних конфліктів включали ряд заходів. Франція та Німеччина, як члени G7, відіграли ключову роль у створенні та підтримці Нормандського формату для врегулювання конфлікту на сході України. Цей формат, започаткований у 2014 році, об'єднав представників України, Росії, Франції та Німеччини для пошуку мирного вирішення конфлікту (Marangé & Stewart, 2021). У 2019 році, під час головування Франції в G7, група активно підтримувала мирний процес у Лівії, зокрема через організацію міжнародної конференції з Лівії в Палермо та підтримку плану ООН щодо проведення національної конференції (Pack, 2022).

Група двадцяти (G20), яка об'єднує як розвинені країни, так і країни, що розвиваються, має дещо інший набір підходів та інструментів для врегулювання конфліктів та забезпечення глобальної стабільності. Аналіз діяльності G20 у період 2020-2024 років виявляє ряд специфічних стратегій та механізмів, які група використовує у своїй миротворчій діяльності. Економічне співробітництво є одним з ключових інструментів G20 у сфері миротворчості. Група фокусується на розвитку

економічного співробітництва як засобу запобігання конфліктам та забезпечення стабільності. G20 просуває ініціативи з подолання бідності та нерівності (Fighting inequalities, poverty..., 2024), що відповідає Цілям сталого розвитку ООН, зокрема Цілі 1 (подолання бідності) та Цілі 10 (скорочення нерівності) (The 17 Goals..., n.d.). Наприклад, ініціатива G20 щодо підтримки індустріалізації в Африці спрямована на створення робочих місць та економічне зростання, що може сприяти зменшенню ризику конфліктів. Боротьба з тероризмом є ще одним важливим напрямком діяльності G20 у сфері забезпечення глобальної безпеки. Група розробила комплексну стратегію протидії тероризму та екстремізму, яка включає заходи щодо припинення фінансування терористичних організацій та обміну розвідувальною інформацією (Kirton & Larionova, 2022).

G20 приділяє значну увагу питанням глобального управління як важливого інструменту запобігання конфліктам на міжнародній арені. Ця група, яка об'єднує провідні економіки світу, визнає, що ефективна система глобального управління може відігравати ключову роль у підтримці стабільності та миру (Bradford, 2022). G20 визнає необхідність модернізації та адаптації існуючих міжнародних фінансових структур до сучасних реалій глобальної економіки. Це включає перегляд механізмів управління такими організаціями як Міжнародний валютний фонд (МВФ) та Світовий банк. Мета цих реформ – забезпечити більш справедливе представництво країн, що розвиваються, та підвищити ефективність цих інституцій у вирішенні глобальних економічних викликів. Такі зміни можуть допомогти зменшити економічні нерівності між країнами, які часто є джерелом міжнародної напруженості.

G20 підтримує зусилля, спрямовані на зміцнення позицій Організації Об'єднаних Націй як ключового гравця у підтримці міжнародного миру та безпеки. Це може включати підтримку реформ в структурі ООН, зокрема в Раді Безпеки, для підвищення її ефективності та репрезентативності. Посилення ролі ООН може сприяти більш ефективному вирішенню міжнародних конфліктів та кризових ситуацій через механізми багатосторонньої дипломатії. Ці ініціативи G20 безпосередньо відповідають Цілі сталого розвитку 16.6, встановленій ООН. Ця ціль спрямована на створення ефективних, підзвітних та прозорих інститутів на всіх рівнях – від локального до глобального (The 17 GOALS..., n.d.). Вдосконалення системи глобального управління, яке пропагує G20, повністю узгоджується з цим завданням.

Робота над реформуванням міжнародних фінансових інститутів та посиленням ролі ООН спрямована на створення більш ефективної системи глобального управління. Ця система має бути здатною краще реагувати на сучасні виклики, бути більш підзвітною перед міжнародною спільнотою та функціонувати з більшою прозорістю. Таким чином, G20 прагне створити міжнародну систему, яка не лише ефективно запобігає конфліктам, але й сприяє більш справедливому та стабільному світовому порядку. Це довгострокове бачення G20 щодо глобального управління спрямоване на створення умов для сталого миру та розвитку у всьому світі.

Порівняльний аналіз підходів та інструментарію G7 та G20 у сфері миротворчості виявляє як спільні риси, так і суттєві відмінності, які впливають на ефективність їхніх зусиль у врегулюванні конфліктів та забезпеченні глобальної стабільності. Фокус та масштаб діяльності є однією з ключових відмінностей між G7 та G20. G7, як більш однорідна група розвинених демократичних країн, зазвичай фокусується на конкретних політичних конфліктах та кризах, таких як ситуація в Україні або Сирії. Це дозволяє G7 розробляти більш цілеспрямовані та конкретні стратегії втручання. G20, натомість, з її більш різноманітним складом, схильна зосереджуватися на ширших глобальних викликах, таких як економічна нестабільність, кліматичні зміни або тероризм. Це призводить до більш комплексного, але часто менш сфокусованого підходу до миротворчості.

Механізми впливу також суттєво відрізняються між двома групами. G7 більше покладається на економічні санкції та політичний тиск як інструменти впливу. Це може бути ефективним у короткостроковій перспективі, але може також призводити до ескалації напруженості. G20, з іншого боку, більше фокусується на економічному співробітництві та розвитку як засобах запобігання конфліктам. Цей підхід може бути менш ефективним у короткостроковій перспективі, але потенційно має більший вплив на довгострокову стабільність.

Швидкість реагування та досягнення консенсусу є ще одним важливим аспектом порівняння. G7, маючи менше учасників з більш однорідними політичними системами, зазвичай швидше досягає консенсусу та може оперативніше реагувати на кризи. G20, з її більш різноманітним складом, часто стикається з труднощами у виробленні єдиної позиції, що може призводити до затримок у реагуванні на конфлікти. Легітимність та глобальне представництво є сферою, де G20 має перевагу. Ширше представництво G20, яке включає як розвинені країни, так і країни, що розвиваються, надає її рішенням більшу глобальну легітимність. Це особливо важливо при вирішенні глобальних проблем, таких як зміна клімату або економічна нерівність. G7, хоча і має значний економічний та політичний вплив, часто критикується за недостатню репрезентативність. Ефективність у різних часових перспективах також відрізняється між двома групами. G7 часто демонструє більшу ефективність у короткостроковій перспективі, особливо щодо реагування на гострі кризи. Наприклад, швидка та скоординована реакція G7 на російську агресію проти України у 2022 році продемонструвала здатність групи оперативно мобілізувати значні ресурси та політичну волю. G20, натомість, має потенціал для більш системного впливу на глобальну безпеку в довгостроковій перспективі через її фокус на економічному розвитку та глобальному управлінні. Підтримка миротворчих операцій ООН є сферою, де G7 демонструє більшу активність. G7 регулярно закликає до підвищення ефективності миротворчих місій ООН та надає значну фінансову та логістичну підтримку. G20, хоча і визнає важливість миротворчих операцій ООН, менш активно залучена до їх безпосередньої підтримки. Увага до економічного розвитку як засобу запобігання конфліктам є сильною стороною G20. Група приділяє значну увагу питанням економічного

зростання, фінансової стабільності та подолання нерівності як ключовим факторам забезпечення миру. G7 також визнає важливість економічного розвитку, але

часто фокусується більше на політичних аспектах конфліктів. Порівняльна оцінка ефективності підходів G7 та G20 у сфері миротворчості представлена у таблиці 2.

Таблиця 2. Порівняльна оцінка ефективності підходів G7 та G20 у сфері миротворчості

Критерій	G7	G20
Фокус діяльності	Конкретні політичні конфлікти	Глобальні виклики безпеки
Основні механізми впливу	Економічні санкції, політичний тиск	Економічне співробітництво, розвиток
Швидкість реагування на кризи	Висока	Середня
Досягнення консенсусу	Швидше	Повільніше
Легітимність на глобальному рівні	Середня	Висока
Ефективність у короткостроковій перспективі	Висока	Середня
Потенціал довгострокового впливу	Середній	Високий
Підтримка миротворчих операцій ООН	Активна	Обмежена
Увага до економічного розвитку	Середня	Висока
Підхід до кліматичних змін	Активний	Активний, з фокусом на справедливому переході
Гендерна рівність та залучення молоді	Конкретні ініціативи	Загальні декларації
Превентивна дипломатія	Активна	Активна, але менш оперативна
Взаємодія з ООН	Тісна	Помірна

Джерело: створено автором

Обидві групи приділяють значну увагу питанням зміни клімату та їх впливу на міжнародну безпеку. Це відповідає зростаючому визнанню кліматичних змін як фактора, що може провокувати або загострювати конфлікти. Однак, підходи груп до вирішення цієї проблеми можуть відрізнятися, з G20 часто приділяючи більше уваги питанням справедливого переходу та підтримки країн, що розвиваються. Таблиця 2 демонструє ключові відмінності та спільні риси у підходах G7 та G20 до миротворчої діяльності, підкреслюючи їхні унікальні ролі та потенціал у забезпеченні глобальної стабільності та безпеки.

Співвідношення між заявленими амбіціями клубів та їхніми реальними досягненнями. G7 та G20, як впливові міжнародні форуми, регулярно декларують амбітні цілі щодо врегулювання конфліктів та забезпечення глобальної стабільності. Аналіз офіційних заяв та комюніке цих груп за період 2020-2024 років виявляє ряд ключових напрямків, на яких вони зосереджують свою увагу. G7, як більш однорідна група розвинених демократій, часто фокусується на конкретних політичних конфліктах та кризах. У своєму комюніке за підсумками саміту в Карбіс-Бей у 2021 році, G7 заявила про свою прихильність до «відкритих суспільств, спільних цінностей та міжнародного порядку, заснованого на правилах» (Carbis Bay..., 2021). Група також підтвердила свою готовність «захистити демократію та свободи в усьому світі» та «протистояти авторитаризму в усіх його формах».

G7, як впливовий міжнародний форум, визначила ряд ключових цілей у сфері миротворчості, які відображають найгостріші глобальні виклики безпеки та стабільності. Центральне місце серед цих цілей займає врегулювання конфлікту в Україні та протидія російській агресії, що стало критичним питанням для європейської та глобальної безпеки. Паралельно з цим,

G7 приділяє значну увагу стабілізації ситуації на Близькому Сході, зокрема в Сирії та Ємені, розуміючи, що триваючі конфлікти в цьому регіоні мають далекосяжні наслідки для глобальної безпеки, включаючи міграційні кризи та поширення тероризму. У цьому контексті, підтримка мирного процесу в Афганістані розглядається як важливий елемент стабілізації ширшого регіону Центральної та Південної Азії. Сприяння денуклеаризації Корейського півострова залишається ключовим пріоритетом для запобігання ескалації ядерної загрози в Азійсько-Тихоокеанському регіоні. Нарешті, боротьба з міжнародним тероризмом та екстремізмом пронизує всі ці цілі, оскільки ці явища часто підживлюються та посилюються існуючими конфліктами. Таким чином, ці взаємопов'язані цілі формують комплексний підхід G7 до глобальної безпеки, спрямований на вирішення як конкретних регіональних конфліктів, так і ширших транснаціональних загроз.

G20, з її більш різноманітним складом, зазвичай формулює свої цілі в більш широких термінах, фокусуючись на глобальних викликах безпеки. У Римській декларації лідерів G20 2023 року група підтвердила свою прихильність до «багатосторонності та міжнародного співробітництва» як ключових інструментів вирішення глобальних проблем (G20 Rome Leaders'..., 2023). Основні декларовані цілі G20 у сфері миротворчості включають: зміцнення глобальної системи економічного управління для запобігання конфліктам; боротьба з тероризмом та його фінансуванням; сприяння сталому розвитку як засобу запобігання конфліктам; вирішення проблем зміни клімату та їх впливу на безпеку; посилення кібербезпеки та запобігання кіберконфліктам. Аналіз діяльності G20 виявляє суттєву дихотомію між декларованими принципами та фактичною поведінкою деяких її членів. Незважаючи на офіційну прихильність групи до принципів міжнародного

права та United Nations Charter (1945), зокрема статей 2(3) та 2(4), які стосуються мирного вирішення спорів та утримання від загрози силою або її застосування, окремі держави-члени G20 демонструють явне порушення цих норм. Наприклад, російська агресія проти України, яка розпочалася у 2014 році і ескалувала у 2022 році (Dib, 2022), є прямим порушенням статті 2(4) Статуту ООН. Попри це, реакція інших членів G20 на ці дії залишається неоднозначною та часто обмеженою риторичними заявами.

Подібним чином, дії Китаю в Південно-Китайському морі, які включають милітаризацію спірних територій, викликають занепокоєння щодо дотримання принципу мирного вирішення спорів (Aziz & Basir, 2021). Ця ситуація відображає ширшу проблему в міжнародних відносинах, де геополітичні інтереси часто переважають над принципами міжнародного права. Дослідники міжнародних відносин, такі як J.J. Mearsheimer & S. Rosato (2023), аргументують, що така поведінка є проявом реалістичного підходу до міжнародної політики, де держави прагнуть максимізувати свою владу та вплив. Однак, ця ситуація створює значні виклики для легітимності та ефективності G20 як глобального форуму. Нездатність G20 ефективно реагувати на порушення міжнародного права її членами підриває довіру до групи та її здатність вирішувати глобальні проблеми.

Таким чином, спостерігається значний розрив між риторикою та практикою в рамках G20 щодо дотримання принципів міжнародного права. Це явище вимагає подальшого критичного аналізу та переосмислення механізмів забезпечення відповідальності в рамках міжнародних форумів. Оцінка реальних досягнень G7 та G20 у врегулюванні конфліктів є складним завданням, оскільки їхній вплив часто є непрямим та довгостроковим. Тим не менш, аналіз конкретних ситуацій та ініціатив за період 2020-2024 років дозволяє виявити певні тенденції та результати. G7 продемонструвала значну ефективність у мобілізації міжнародної підтримки України після російської агресії. Група координувала запровадження широкомасштабних санкцій проти Росії та надання військової та економічної допомоги Україні. Ці дії відповідають статті 51 United Nations Charter (1945), яка визнає невід'ємне право на індивідуальну чи колективну самооборону. Однак, незважаючи на ці зусилля, конфлікт в Україні продовжується, що підкреслює обмеження впливу G7 на складні геополітичні ситуації. Це також піднімає питання про ефективність санкцій як інструменту зовнішньої політики та їх відповідність міжнародному праву.

У сфері боротьби з тероризмом, G7 та G20 досягли певних успіхів. Зокрема, ініціатива G20 щодо боротьби з фінансуванням тероризму призвела до посилення міжнародного співробітництва в цій сфері. За даними Групи розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF), у 2022 році було досягнуто прогресу у виявленні та блокуванні фінансових потоків, пов'язаних з терористичною діяльністю (FATF, 2023). G20 також досягла певних успіхів у сприянні економічному розвитку як засобу запобігання конфліктам. Ініціатива G20 «Compact with Africa», започаткована в 2017 році, продовжує сприяти приватним інвестиціям

та економічному зростанню в африканських країнах (G20 Compact with..., 2022).

Однак, ефективність цих економічних ініціатив у запобіганні конфліктам залишається дискусійною. Деякі критики вказують на те, що економічне зростання саме по собі не гарантує політичної стабільності та може навіть загострювати нерівність, яка є потенційним джерелом конфліктів (Cervi, 2023). У сфері кліматичної безпеки, обидві групи досягли певного прогресу. G7 та G20 підтвердили свою прихильність до Паризької угоди та зобов'язалися скоротити викиди парникових газів. Однак, реальні дії часто відстають від амбітних заяв. За даними Climate Action Tracker, жодна з країн G20 не має кліматичної політики, яка б повністю відповідала цілям Паризької угоди станом на 2023 рік (Visualised: How all..., 2023; Visualised: How all..., 2023).

Аналіз декларованих цілей та реальних досягнень G7 та G20 виявляє ряд суттєвих розбіжностей між амбіціями та результатами. G7 часто декларує амбітні цілі щодо врегулювання конкретних конфліктів, але реальні результати часто є обмеженими. Наприклад, незважаючи на послідовну підтримку G7 мирного процесу в Сирії, конфлікт продовжується вже понад десятиліття. Це підкреслює обмеження впливу G7 на складні геополітичні ситуації, особливо коли інтереси інших великих держав, таких як Росія чи Китай, суперечать позиції G7. G20 приділяє значну увагу економічному розвитку як засобу запобігання конфліктам, але зв'язок між економічним зростанням та політичною стабільністю залишається складним та неоднозначним. Економічне зростання може як зменшувати, так і загострювати ризики конфліктів залежно від контексту (Fällgren, 2024). Це вказує на необхідність більш нюансованого підходу до використання економічних інструментів у миротворчості.

Обидві групи декларують амбітні цілі щодо боротьби з тероризмом, але ефективність їхніх зусиль залишається неоднозначною. Хоча було досягнуто прогресу у боротьбі з фінансуванням тероризму, глобальна загроза тероризму залишається високою. За даними Global Terrorism Index (2024), у 2024 році було зафіксовано зростання терористичної активності в деяких регіонах світу. G7 та G20 регулярно підтверджують свою прихильність до боротьби зі зміною клімату, але реальні дії часто відстають від амбітних заяв. Це створює ризики для глобальної безпеки, оскільки зміна клімату може загострювати існуючі конфлікти та створювати нові джерела напруженості. G20 часто декларує необхідність реформування міжнародних фінансових інститутів та системи глобального управління, але прогрес у цій сфері залишається повільним. Це частково пов'язано з різницею інтересів між розвиненими країнами та країнами, що розвиваються, в рамках G20. G7 регулярно підкреслює свою прихильність до захисту демократії та прав людини, але ефективність цих зусиль часто обмежена геополітичними реаліями. Критики вказують на вибірковість у застосуванні цих принципів та потенційні порушення суверенітету інших держав (Zürn, 2024).

Розбіжності між амбіціями та результатами діяльності G7 та G20 у сфері миротворчості є наслідком

комплексу взаємопов'язаних факторів. Основоположним є неформальний статус цих форумів, що обмежує їхні юридичні повноваження і робить ефективність залежною від політичної волі країн-членів. Ця структурна особливість посилюється геополітичною складністю сучасних конфліктів, які часто мають багаторсторонній характер і переплітаються з глобальними економічними та безпековими викликами. Внутрішні розбіжності між країнами-членами, особливо помітні в більш різноманітному складі G20, ще більше

ускладнюють досягнення консенсусу та реалізацію амбітних цілей. Обмежена ефективність доступних інструментів впливу, таких як санкції та економічні стимули, у вирішенні складних політичних конфліктів додатково знижує практичний вплив цих форумів. Довгостроковий характер багатьох цілей G7 та G20, особливо в сферах економічного розвитку та кліматичної безпеки, ускладнює оцінку їхньої ефективності в короткостроковій перспективі, створюючи видимість розриву між амбіціями та результатами (Таблиця 3).

Таблиця 3. Порівняння декларованих цілей та реальних досягнень G7 та G20 у сфері миротворчості (2020-2024)

Аспект	Декларовані цілі	Реальні досягнення	Розбіжності
Врегулювання конфлікту в Україні	G7: Припинення російської агресії, відновлення територіальної цілісності України	Значна фінансова та військова підтримка України, санкції проти Росії, але конфлікт триває	Обмежена ефективність санкцій, триваючий конфлікт
Боротьба з тероризмом	G7 та G20: Посилення міжнародного співробітництва, боротьба з фінансуванням тероризму	Покращення координації у боротьбі з фінансуванням тероризму, але терористична загроза залишається високою	Обмежена ефективність у запобіганні терористичним актам
Економічний розвиток як засіб запобігання конфліктам	G20: Сприяння економічному зростанню в вразливих регіонах	Ініціатива "Compact with Africa" сприяла інвестиціям, але зв'язок між економічним зростанням та стабільністю залишається складним	Неоднозначний вплив економічного зростання на запобігання конфліктам
Кліматична безпека	G7 та G20: Виконання Паризької угоди, скорочення викидів	Підтвердження зобов'язань, але недостатні конкретні дії для досягнення цілей Паризької угоди	Значна розбіжність між амбіціями та реальними діями
Реформа глобального управління	G20: Реформування міжнародних фінансових інститутів	Повільний прогрес у реформуванні МВФ та Світового банку	Значна розбіжність між амбіціями та реальними змінами
Захист демократії та прав людини	G7: Просування демократичних цінностей та захист прав людини	Публічні заяви та деякі санкції проти порушників, але обмежений вплив на авторитарні режими	Значна розбіжність між риторикою та реальним впливом
Кібербезпека	G20: Посилення міжнародного співробітництва у сфері кібербезпеки	Прийняття спільних декларацій, але обмежений прогрес у створенні глобальних норм кібербезпеки	Розрив між амбіціями та конкретними результатами

Джерело: створено автором

Таким чином, взаємопов'язані фактори формують складну систему обмежень, яка визначає реальні можливості G7 та G20 у сфері глобального управління та миротворчості, призводячи до помітних розбіжностей між декларованими цілями та досягнутими результатами. Ці пропозиції, звісно, потребують подальшого обговорення та аналізу, але вони могли б стати відправною точкою для підвищення ефективності G7 та G20 у сфері миротворчості. У представленій вище таблиці 3, порівняно декларовані цілі та реальні досягнення G7 та G20 у сфері миротворчості за період 2020-2024 років. Ця таблиця наочно демонструє розбіжності між амбітними цілями G7 та G20 у сфері миротворчості та їхніми реальними досягненнями. Вона підкреслює складність глобальних викликів та обмеження впливу міжнародних форумів у сучасному світі.

Обговорення

Результати дослідження діяльності G7 та G20 у сфері врегулювання міжнародних конфліктів за 2020-2024

роки виявили суттєві розбіжності між амбітними деклараціями цих форумів та їхніми реальними досягненнями. Ці розбіжності простежуються у кількох ключових аспектах: ефективності економічних санкцій та політичного тиску, ролі економічного розвитку у запобіганні конфліктам, а також здатності впливати на глобальні виклики безпеки. Ефективність традиційних механізмів міжнародного співробітництва, зокрема економічних санкцій, виявилася обмеженою, особливо в контексті російсько-українського конфлікту. Це спостереження корелює з висновками М. Feist (2023), який аргументує зниження дієвості традиційних підходів у сучасному багатополлярному світі. М. Feist (2023) пропонує альтернативу у вигляді плюрилатеральних ініціатив, що могли б забезпечити більшу гнучкість у вирішенні складних міжнародних проблем. Ця пропозиція заслуговує на увагу, оскільки потенційно здатна подолати виявлені обмеження в діяльності G7. Однак, варто зазначити, що фокус М. Feist (2023) на кліматичній політиці обмежує пряме перенесення його висновків

на всі аспекти миротворчої діяльності. Крім того, плюрилатеральний підхід, попри потенційну гнучкість, може стикатися з проблемами легітимності та координації, особливо в ситуаціях, що вимагають швидкої та узгодженої реакції на гострі міжнародні кризи.

Трансформація формату міжнародної дипломатії внаслідок пандемії COVID-19 суттєво вплинула на ефективність G7 та G20. Т. Naylor (2020) у своєму дослідженні звертає увагу на «вихолощування» самітної дипломатії через віртуалізацію зустрічей. Це спостереження резонує з виявленими викликами у реалізації миротворчих ініціатив G7 та G20. Втрата неформальних аспектів дипломатії, які часто відіграють ключову роль у досягненні компромісів, частково пояснює розбіжність між амбітними деклараціями та обмеженими практичними результатами.

Водночас, дослідження виявило і певні позитивні аспекти віртуалізації, не враховані Т. Naylor (2020). Зокрема, можливість частіших віртуальних консультацій дозволила G7 та G20 оперативніше реагувати на деякі міжнародні кризи, особливо в контексті координації економічних заходів у відповідь на пандемію. Важливо відзначити, що проблеми в діяльності G7 та G20 не обмежуються лише форматом проведення зустрічей. Навіть після відновлення можливості особистих зустрічей, ефективність цих форумів у вирішенні міжнародних конфліктів залишилася обмеженою. Це вказує на наявність більш глибоких структурних проблем у функціонуванні цих міжнародних інституцій.

Роль неформальних інституцій у глобальному управлінні та миротворчості, досліджена А.Ф. Соопер *et al.* (2022), надає важливу перспективу для розуміння діяльності G7 та G20. Їхні висновки щодо важливості неформальних механізмів та організаційних процесів корелюють з отриманими спостереженнями щодо методів впливу G7 та G20 на міжнародні конфлікти. Ці форуми дійсно часто покладаються на неформальні домовленості та особисті контакти між лідерами для досягнення своїх цілей.

А.Ф. Соопер *et al.* (2022) аргументують, що неформальні інституції можуть бути більш адаптивними та ефективними у вирішенні складних глобальних проблем. Це частково підтверджується здатністю G7 та G20 швидко реагувати на міжнародні кризи та координувати дії в мінливому геополітичному ландшафті. Однак, дослідження виявило і суттєві обмеження цього неформального підходу, особливо в контексті складних геополітичних конфліктів, таких як ситуація в Україні.

Відсутність формальних механізмів примусу та обов'язковості рішень часто обмежує практичний вплив G7 та G20 на врегулювання конфліктів. Це контрастує з більш оптимістичною оцінкою потенціалу неформальних інституцій, представленою А.Ф. Соопер *et al.* (2022). Крім того, відсутність чітких процедур прийняття рішень та механізмів підзвітності може призводити до зниження легітимності цих форумів в очах міжнародної спільноти, особливо країн, що не входять до їх складу.

Економічний розвиток як інструмент запобігання конфліктам відіграє значну роль у діяльності G20. Дослідження А.Г. Шивамурті (2023) щодо реакції G20 на боргову кризу в Шрі-Ланці надає важливий

конкретний приклад для аналізу. Висновки А.Г. Шивамурті (2023) щодо обмеженої ефективності G20 у вирішенні цієї кризи резонують з отриманими спостереженнями щодо розриву між амбіціями та реальними досягненнями групи. Дослідник вказує на складнощі у координації дій між членами G20 та труднощі у реалізації конкретних заходів допомоги. Ці спостереження підтверджуються і більш широкими результатами щодо діяльності G20 у сфері економічного розвитку та запобігання конфліктам. Водночас, отримані дані надають ширший контекст, розглядаючи економічний розвиток як інструмент запобігання конфліктам у глобальному масштабі.

Хоча економічний розвиток може бути важливим фактором стабільності, його ефективність як інструменту запобігання конфліктам залежить від багатьох інших факторів, включаючи політичні та соціальні умови в конкретних країнах та регіонах. Це підкреслює необхідність комплексного підходу до миротворчості, який враховує не лише економічні, але й політичні, соціальні та культурні аспекти. Дослідження також виявило певні позитивні аспекти діяльності G20 у сфері економічного розвитку, які не повністю відображені в роботі А.Г. Шивамурті (2023). Зокрема, ініціативи G20 щодо сприяння інвестиціям та економічному зростанню в країнах, що розвиваються, можуть мати довгостроковий позитивний вплив на стабільність та запобігання конфліктам, навіть якщо їхня ефективність у вирішенні гострих кризових ситуацій обмежена.

Аналізуючи роль ООН у глобальному управлінні, С. Werthes (2022) у своєму дослідженні підкреслює складність адаптації усталених міжнародних інституцій до швидко змінюваного глобального контексту. Ці висновки резонують з виявленими нами труднощами у діяльності G7 та G20. Однак, дане дослідження виявляє певні переваги неформальних форумів, таких як G7 та G20, які не повною мірою відображені в аналізі С. Werthes (2022). Зокрема, результати вказують на більшу гнучкість цих платформ у порівнянні з формальними міжнародними організаціями, що дозволяє їм швидше адаптуватися до мінливих геополітичних реалій. Важливим аспектом, який потребує подальшого вивчення, є взаємодія між формальними міжнародними організаціями та неформальними форумами у процесі глобального управління. Результати вказують на потенціал комплементарності різних форматів міжнародного співробітництва у вирішенні глобальних проблем.

Переосмислення засад міжнародної співпраці стало центральною темою дослідження J. Kolsdorf & U. Müller (2020). Автори наголошують на необхідності адаптації існуючих механізмів співробітництва до нових глобальних реалій. Ця перспектива корелює з виявленою в цьому дослідженні потребою G7 та G20 у пошуку нових форматів взаємодії для підвищення ефективності своєї діяльності. Однак, на відміну від теоретичних концепцій вчених, отримані в цій статті результати надають більш конкретні дані щодо практичних викликів, з якими стикаються міжнародні форуми у процесі трансформації. Зокрема, виявлено, що інерційність усталених практик та розбіжності в інтересах країн-членів часто гальмують впровадження

інноваційних підходів у діяльності G7 та G20. Водночас, дане дослідження підтверджує тезу авторів про важливість міжсекторального підходу до вирішення глобальних проблем. Результати вказують на зростаючу роль недержавних акторів, таких як бізнес та громадянське суспільство, у формуванні порядку денного G7 та G20, що відкриває нові можливості для більш комплексного підходу до міжнародного співробітництва.

Розгляд сценаріїв розвитку глобального енергетичного управління, запропонований S.Y. Shin (2020) надає цінну перспективу для оцінки потенціалу G20 у вирішенні глобальних енергетичних викликів. Вчений аргументує, що G20 має унікальну позицію для координації глобальної енергетичної політики завдяки своєму складу, який включає як основних виробників, так і споживачів енергоресурсів. Дане дослідження частково підтверджує цю тезу, виявляючи зростаючу роль енергетичних питань у порядку денному G20. Однак, на відміну від оптимістичних прогнозів, отримані результати вказують на значні труднощі у досягненні консенсусу між членами G20 щодо ключових аспектів енергетичної політики, особливо в контексті переходу до низьковуглецевої економіки. Зокрема, виявлено, що розбіжності в економічних інтересах та рівнях технологічного розвитку країн-членів G20 часто призводять до компромісних рішень, які не відповідають амбітним цілям у сфері кліматичної політики. Це підкреслює необхідність розробки більш ефективних механізмів узгодження національних інтересів з глобальними цілями сталого розвитку в рамках G20.

Дослідження A. Kloeke-Lesch (2021) розкриває нові перспективи для посилення ролі міжнародного співробітництва у досягненні Цілей сталого розвитку ООН. Автор наголошує на необхідності переосмислення функцій міжнародної співпраці в контексті глобальних викликів XXI століття. Результати даного дослідження резонують з висновками дослідника щодо потенціалу міжнародних форумів, таких як G7 та G20, у мобілізації ресурсів та координації зусиль для досягнення амбітних цілей сталого розвитку. Однак, на відміну від оптимістичних оцінок автора, даним дослідженням виявлено значний розрив між декларативними зобов'язаннями цих форумів та їх практичною реалізацією. Зокрема, результати вказують на недостатню інтеграцію Цілей сталого розвитку в конкретні політичні та економічні рішення G7 та G20. Це підкреслює необхідність розробки більш ефективних механізмів імплементації глобальних цілей на національному та регіональному рівнях.

Концепція «кліматичного клубу», запропонована N. Stern & H.P. Lankes (2022), представляє інноваційний підхід до міжнародної співпраці у сфері кліматичної політики. Автори аргументують, що створення такого клубу може подолати обмеження існуючих глобальних кліматичних угод та прискорити прогрес у боротьбі зі зміною клімату. Дане дослідження виявляє зростаючий інтерес до подібних ініціатив серед країн G7 та G20, що узгоджується з висновками вчених. Однак, на відміну від оптимістичних прогнозів авторів, результати даного дослідження вказують на значні політичні та економічні виклики у реалізації концепції кліматичного клубу. Зокрема, виявлено, що розбіжності в рівнях

економічного розвитку та залежності від викопних палив серед країн G20 створюють суттєві перешкоди для формування єдиної позиції щодо амбітних кліматичних цілей. Це підкреслює необхідність розробки гнучких механізмів участі та стимулювання, які б враховували різноманітність національних контекстів.

Дослідження T. Naylor (2024) розкриває важливі аспекти символічної складової міжнародних самітів. Автор аргументує, що процеси виробництва та демонстрації статусу відіграють ключову роль у формуванні динаміки міжнародних відносин. Результати підтверджують спостереження вченого щодо значущості неформальних та символічних аспектів дипломатії в рамках G7 та G20. Зокрема, виявлено, що статусні міркування часто впливають на процеси прийняття рішень та формування коаліцій всередині цих форумів.

Однак, на відміну від фокусу T. Naylor (2024) на символічних аспектах, дане дослідження надає більш критичну оцінку практичних результатів цих процесів у контексті врегулювання міжнародних конфліктів. Результати вказують на те, що надмірна увага до статусних питань може відволікати від вирішення конкретних глобальних проблем та знижувати ефективність міжнародної співпраці. Це підкреслює необхідність пошуку балансу між символічними та практичними аспектами міжнародної дипломатії для підвищення ефективності G7 та G20 у вирішенні глобальних викликів.

Висновки

Проведене дослідження участі клубів G7 та G20 у врегулюванні міжнародних конфліктів виявило суттєві розбіжності між декларованими намірами цих форумів та їхніми практичними досягненнями. Аналіз миротворчих ініціатив та конкретних заходів G7 та G20 продемонстрував, що обидва клуби активно залучені до процесів врегулювання конфліктів, але їхні підходи та ефективність суттєво різняться. G7, завдяки більш однорідному складу та потужним економічним важелям, демонструє вищу ефективність у короткостроковій перспективі, особливо при реагуванні на гострі кризи. Це проявилось, зокрема, у швидкій та скоординованій реакції на російську агресію проти України. Натомість, G20, з її ширшим представництвом, має потенціал для більш системного впливу на глобальну безпеку в довгостроковій перспективі, фокусуючись на економічному розвитку як засобі запобігання конфліктам. Порівняльний аналіз підходів та інструментарію G7 та G20 виявив, що G7 більше покладається на економічні санкції та політичний тиск, тоді як G20 зосереджується на економічному співробітництві та розвитку. Ця різниця в підходах відображає як склад учасників, так і специфіку мандатів цих форумів. Однак обидва клуби стикаються з викликами у досягненні консенсусу та реалізації амбітних цілей, особливо в контексті складних геополітичних конфліктів.

Дослідження співвідношення між заявленими амбіціями клубів та їхніми реальними досягненнями виявило значний розрив між риторикою та практикою. Це особливо помітно у сферах врегулювання конкретних конфліктів, боротьби з тероризмом та кліматичної безпеки. Декларативні заяви часто не підкріплюються ефективними діями, що частково пояснюється

відсутністю механізмів примусу та необхідністю узгоджувати різноманітні національні інтереси. Результати дослідження вказують на необхідність переосмислення ролі та методів роботи G7 та G20 у контексті сучасних глобальних викликів. Потрібен більш гнучкий та адаптивний підхід до миротворчості, який би враховував як короткострокові кризи, так і довгострокові фактори стабільності. Важливим є посилення координації між G7 та G20, а також з іншими міжнародними організаціями для досягнення синергетичного ефекту у врегулюванні конфліктів.

Обмеженням даного дослідження є фокус на періоді 2020-2024 років, що не дозволяє повною мірою

оцінити довгострокові тенденції у діяльності G7 та G20. Перспективними напрямками подальших досліджень є аналіз впливу пандемії COVID-19 на ефективність міжнародних форумів, вивчення ролі недержавних акторів у процесах миротворчості в рамках G7 та G20, а також дослідження потенціалу нових форматів міжнародного співробітництва у врегулюванні конфліктів.

Подяки

Немає.

Конфлікт інтересів

Немає.

UDC 327.5
DOI: 10.46493/2663-2675.34(4).2024.80

Tatiana Meleshchenko*

PhD in History, Associate Professor

Mykhailo Drahomanov Ukrainian State University

01601, 9 Pirogova Str., Kyiv, Ukraine

<https://orcid.org/0000-0002-1562-2932>

G7 and G20 Clubs' participation in international conflict resolution: Ambitions and realia

Abstract. This study analysed the involvement of the G7 and G20 clubs in the settlement of international conflicts in 2020-2024 to identify discrepancies between the declared intentions and practical achievements of these forums. The study was found significant differences in the approaches and effectiveness of the G7 and G20 in peacekeeping. The G7, due to its more homogeneous composition and strong economic leverage, has demonstrated greater effectiveness in the short term, especially in responding to acute crises such as Russia's aggression against Ukraine. On the other hand, the G20, with its wider representation, has shown the potential to have a more systemic impact on global security in the long term by focusing on economic development as a means of conflict prevention. The analysis of approaches and tools revealed that the G7 relies more on economic sanctions and political pressure, while the G20 focuses on economic cooperation and development. Both clubs face challenges in reaching consensus and achieving ambitious goals, especially in the context of complex geopolitical conflicts. The study revealed a considerable gap between rhetoric and practice, especially in the areas of conflict resolution, counter-terrorism, and climate security. Declarative statements are often not backed up by effective actions, partly due to the lack of enforcement mechanisms and the need to reconcile diverse national interests. The results point to the need to rethink the role and working methods of the G7 and G20 in the context of current global challenges. The study proposed a more flexible and adaptive approach to peacekeeping that would account for both short-term crises and long-term stability factors. The significance of strengthening coordination between the G7 and G20, as well as with other international organisations, to achieve a synergistic effect in conflict resolution was emphasised. Understanding the potential and limitations of these international forums in the field of peacekeeping allows developing more effective strategies of state cooperation to overcome crises

Keywords: global governance; peacekeeping; international security; economic sanctions; diplomacy; geopolitics; multi-lateral cooperation

Introduction

In modern globalised world, international conflicts pose a serious threat to stability and security. The growing interdependence of states and regions underscores the need for effective mechanisms to resolve disputes in the international arena. In this context, the activities of influential international clubs, such as the G7 and G20, which bring together the world's leading economies and have considerable potential to influence global processes, are of particular importance. The problematic of this study lies in the discrepancy between the declared ambitions of the G7 and G20 clubs to resolve international conflicts and their actual achievements in this area. Despite the considerable resources and political influence of the member states, the effectiveness of these organisations in peacekeeping is still a matter of debate. There is a need for an in-depth

analysis of the factors that influence the effectiveness of the G7 and G20's efforts in conflict resolution and an assessment of their real contribution to international stability. The study of the G7 and G20 clubs' involvement in international conflict resolution is of particular relevance considering the growing geopolitical tensions and new challenges to global security. The study of the role of international clubs in resolving global conflicts gains particular relevance in the context of growing geopolitical tensions. Specifically, the activities of the G7 and G20 as influential global policy forums attract considerable attention from the academic community.

In the context of analysing multilateral approaches to addressing global challenges, M. Beisheim *et al.* (2022) examined the role of the G7 in supporting cooperative and

Received: 29.04.2024, Revised: 03.08.2024, Accepted: 26.08.2024

Suggested Citation:

Meleshchenko, T. (2024). G7 and G20 Clubs' participation in international conflict resolution: Ambitions and realia. *Foreign Affairs*, 34(4), 80-92. doi: 10.46493/2663-2675.34(4).2024.80.

*Corresponding author

Copyright © The Author(s). This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License 4.0 (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>)

inclusive strategies. The researchers emphasise the need to preserve and strengthen the multilateral approach even in the face of aggression, which is especially relevant in view of current international conflicts. This aspect is complemented by A. Andriane-Moylan & J. Wouters (2023), who study the impact of populist trends on the functioning of the G20 and G7. Researchers emphasise that the informal nature of cooperation within these forums can both facilitate and hinder effective conflict resolution in turbulent times.

Expanding the understanding of the multidimensional role of international clubs, D. Lesage (2022) explores the multiple functions of the G20 in the context of the UN Sustainable Development Goals. The researcher focuses on the potential of this forum to coordinate efforts to achieve global goals, which indirectly affects conflict prevention. This perspective is complemented by M. Albert & M. Koch (2024), who conduct a comparative analysis of power in the G7 and G20. Their study covers the mechanisms by which these clubs gain significance in world politics, which is key to understanding their role in conflict resolution. An essential aspect in investigating the effectiveness of the G7 and G20 is the issue of synergy between these forums. In this context, J. Prasad *et al.* (2023) offered valuable insights into building effective cooperation between the G7 and G20 in a multipolar world. The researchers emphasise the need to coordinate the strategies of these clubs to achieve maximum impact on global processes, including conflict resolution.

S. Bery (2022) analysed the historical perspective of the G20 and its transformation into an influential international forum. The researcher traces the evolution of the G20 over a decade, which offers a better understanding of the potential of this club in resolving modern international crises. This study is organically complemented by the findings of C. Lechervy (2020), who examined the phenomenon of club and group diplomacy in the broader context of global diplomacy. The researcher emphasised the unique role of informal forums, such as the G7 and G20, in shaping the international agenda and resolving conflicts. Special attention should be paid to the study by I. Johnstone (2022), which focused on the role of the G7 in the context of global governance and the implementation of the Green New Deal. Although not directly related to conflict resolution, this study demonstrates the potential of the G7 to coordinate global initiatives, which can be applied to peacekeeping.

An analysis of the available literature suggests that researchers are interested in the activities of the G7 and G20 in various aspects of global governance. However, despite a wide range of studies, a comparative analysis of the effectiveness of these clubs in the field of international conflict resolution stays underdeveloped. Most researchers focus on certain aspects of the G7 or G20, without paying sufficient attention to their comparative effectiveness in peacekeeping processes. Specifically, the issues of concrete mechanisms of influence of the G7 and G20 on the course of international conflicts, assessment of the actual results of their peacekeeping initiatives, and analysis of factors limiting the effectiveness of these forums in conflict resolution still lack sufficient coverage. Furthermore, the issue of interaction between the G7 and G20 and other

international organisations and institutions in peacekeeping processes needs to be investigated in greater depth.

The purpose of this study was to identify discrepancies between the declared intentions and practical results of the leading international forums in the field of global conflict resolution. To fulfil this purpose, the following objectives were set: to analyse peacekeeping initiatives and specific measures of the G7 and G20 aimed at resolving international conflicts; to compare the approaches and tools of the G7 and G20 in the field of peacekeeping; to investigate the correlation between the stated ambitions of the clubs and their actual achievements in conflict resolution.

Materials and Methods

The study of the participation of the G7 and G20 clubs in the settlement of international conflicts was based on a comprehensive analysis of a wide range of sources and the use of a series of complementary methods of scientific cognition. The source base was based on official documents of the G7 and G20, including summit communiqués, leaders' declarations, and joint statements. The key documents for 2020-2024 were analysed, including the Communiqué of the 2021 G7 Carbis Bay Summit (Carbis Bay..., 2021) and the 2023 G20 Rome Leaders' Declaration (G20 Rome Leaders', 2023). These materials helped to determine the official positions and declared goals of both forums in resolving international conflicts.

An important source of information was the UN documents, specifically the resolutions of the Security Council and the UN General Assembly. Resolutions on key international conflicts and crises, such as the conflict in Ukraine, the situation in Syria and Libya, were considered. Specifically, the following were analysed: United Nations Security Council Resolution No. 242 (1967); United Nations Security Council Resolution No. 1718 (2006); United Nations Security Council Resolution No. 2254 (2015); United Nations Security Council Resolution No. 2510 (2020); United Nations Security Council Resolution No. 1373 (2001); United Nations General Assembly Resolution No. 73/27 (2018); United Nations Security Council Resolution No. 2417 (2018) on the link between armed conflict and food security. The analysis of these documents helped to compare the positions of the G7 and G20 with official UN decisions and evaluate their compliance with international law.

To evaluate the effectiveness of the G7 and G20 peacekeeping efforts, the study employed statistics and analytical reports of international organisations. Specifically, the data from the Global Terrorism Index (Global terrorism index, 2024) and the reports of the Financial Action Task Force on Money Laundering (FATF, 2023) were analysed. These materials provided quantitative indicators for assessing the performance of the G7 and G20 in the fight against terrorism and its financing. The study also used legal documents, namely the United Nations Charter (1945). The analysis of this document helped to evaluate the compliance of the G7 and G20 actions with international legal norms.

To ensure the objectivity of the study, a wide range of academic publications on the activities of the G7 and G20 was analysed. This helped to consider different approaches and assessments of the effectiveness of these forums in resolving international conflicts. The study compared the approaches and tools of the G7 and G20 in the field

of peacekeeping. Specifically, the differences in the use of economic sanctions, political pressure, and economic cooperation as instruments of influence were analysed. This helped to identify the specific features of strategies of each forum and assess their effectiveness in different contexts.

A comparative analysis of the declared goals and real achievements of the G7 and G20 in conflict resolution was performed. For this, the study compared official statements and communiqués with the actual results of the forums' activities in key crisis situations, such as the conflict in Ukraine, the situation in Syria and Libya. To assess the effectiveness of the G7 and G20 in the long term, the dynamics of their impact on global security and stability for 2020–2024 were analysed. This helped to identify trends and patterns in the activities of both forums.

The study also analysed the interaction of the G7 and G20 with other international organisations, including the UN. This helped to assess the role of these forums in the broader system of global governance and their impact on international decision-making. The study analyses the impact of internal factors, such as divergent interests of member states, on the effectiveness of the G7 and G20 in conflict resolution. For this, the study considered concrete cases where internal contradictions prevented the achievement of consensus and implementation of joint initiatives.

The study also included an analysis of the impact of external factors, such as the COVID-19 pandemic and climate change, on the G7 and G20 peacekeeping activities. This helped to assess the ability of the forums to adapt to new global challenges and coordinate international efforts in crisis situations. To ensure a comprehensive approach, the study analysed not only the political but also the economic aspects of the G7 and G20. Specifically, initiatives on economic development as a means of conflict prevention, such as the G20 Compact with Africa (2022), were considered. The use of these methods and materials enabled a comprehensive analysis of the G7 and G20's involvement in international conflict resolution, identifying the gaps between their ambitions and actual achievements, and assessing the effectiveness of these forums in ensuring global stability and security.

Results

Peacekeeping initiatives and activities of the G7 and G20. The Group of Seven (G7), as an influential international forum, demonstrates an active position in resolving global conflicts. An analysis of the G7's activities in 2020–2023 revealed a series of key peacekeeping initiatives that reflect the group's commitment to playing a leading role in ensuring international security and stability. The Ukrainian crisis has become one of the central issues for the G7 in the context of peacekeeping efforts. Since the beginning of Russia's full-scale invasion of Ukraine in February 2022, the G7 has consistently condemned the aggressive actions of the Russian Federation, which violate fundamental principles of international law, specifically Article 2(4) of the United Nations Charter (1945), which prohibits the use of force against the territorial integrity or political independence of any state.

The G7 played a key role in coordinating the international response to Russian aggression. At the G7 summit in June 2022, it was decided to increase economic pressure

on Russia and increase military aid to Ukraine (Beisheim *et al.*, 2022; Joint G7 Input..., 2022). This decision was backed up by concrete actions, including the introduction of sanctions against the Russian energy sector. Such actions are fully in line with Article XXI of the General Agreement on Tariffs and Trade (1947) (GATT), which allows for the imposition of trade restrictions in case of a threat to international peace and security. Russia's aggression against Ukraine, including the destruction of cities, killings, and kidnappings, as well as threats to use nuclear weapons, poses a direct threat not only to Ukraine but to the overall international security, including the national security of the G7 countries. Thus, the G7 sanctions are a legitimate and justified response to actions that threaten global stability.

Financial support for Ukraine has become an essential aspect of the G7's peacekeeping efforts. At the G7 summit in Puglia on 13–15 June 2024, it was decided to launch a mechanism to help Ukraine, which stipulates the provision of USD 50 billion by the end of 2024 (Jędrysiak *et al.*, 2024). This initiative, known as the Extraordinary Revenue Acceleration Loans for Ukraine (ERA), demonstrates the G7's willingness to use innovative financial instruments to support countries affected by aggression. The Middle East peace process stays one of the G7's priority peacekeeping activities. The group regularly expresses its support for a peaceful settlement of the Israeli-Palestinian conflict, calling for the resumption of direct negotiations between the parties and the two-state solution (Andrione-Moylan & Wouters, 2023). This position of the G7 is based on United Nations Security Council Resolution 242 (1967), which calls for the withdrawal of Israeli forces from the territories occupied during the recent conflict and recognition of the sovereignty, territorial integrity, and political independence of each state in the area. North Korea's nuclear programme has been the focal point of the G7's attention. The group coordinates efforts to denuclearise the Korean Peninsula, consistently condemning the DPRK's missile tests and calling for the resumption of dialogue (Wolff, 2023). These actions of the G7 are based on the United Nations Security Council Resolution No. 1718 (2006), which requires the DPRK to cease all nuclear and ballistic missile tests. The Syrian conflict also stays in the focus of the G7's attention. The group supports a political settlement of the Syrian crisis under the auspices of the United Nations, stressing the need for an end to hostilities and free elections in Syria (Albert & Koch, 2024). This position is in line with the United Nations Security Council Resolution No. 2254 (2015), which calls for a ceasefire and a political settlement of the conflict.

The Libyan crisis also continues to be a subject of the G7's concern. The group advocates for a peaceful resolution of the conflict in Libya and supports UN efforts in this regard, calling on all parties to the conflict to engage in dialogue and national reconciliation (Prasad *et al.*, 2023). This position is in line with the United Nations Security Council Resolution No. 2510 (2020), which reaffirms the commitment to the sovereignty, independence, territorial integrity, and national unity of Libya. These initiatives demonstrate that the G7 is actively using its political and economic influence to resolve international conflicts. However, the effectiveness of these efforts is often limited by the lack of mechanisms for direct influence on the

conflicting parties and the need to coordinate with other international organisations, including the UN.

The Group of Twenty (G20), with a wider representation of countries, is also actively involved in resolving international conflicts, although its approach is somewhat different from the G7. An analysis of the G20's activities in 2020-2024 has identified a series of key peacekeeping initiatives that reflect the group's commitment to promoting global stability and security. The fight against terrorism has been a priority for the G20. The group has developed a comprehensive strategy for countering terrorism and extremism, including measures to disrupt the financing of terrorist organisations and intelligence sharing (Dobson, 2024). These actions of the G20 are based on the United Nations Security Council Resolution No. 1373 (2001), which calls on states to prevent the financing of terrorist acts and to refrain from providing any support to terrorist groups. Cybersecurity has become an important aspect of the G20's peacekeeping activities. The group works to reduce the risks of cyber conflicts between states by developing principles for responsible state behaviour in cyberspace (Shackelford, 2020). This initiative is in line with United Nations General Assembly Resolution No. 73/27 (2018), which calls on states to promote the use of information and communications technologies for peaceful purposes.

The resolution of regional conflicts stays a major area of G20 activity. The group promotes dialogue between conflicting parties in different regions of the world, specifically, supports the peace process in Afghanistan and stabilisation of the situation in Yemen. These efforts are in line with United Nations Security Council Resolution No. 2513 (2020) on Afghanistan and United Nations Security

Council Resolution No. 2534 (2020) on Yemen, which call for a peaceful resolution of the conflicts in these countries. Preventing conflicts through economic development is another important aspect of the G20's peacekeeping activities. The Group implements initiatives aimed at overcoming poverty and inequality as factors that trigger conflicts. Specifically, the G20 supports sustainable development programmes in Africa (Rumble *et al.*, 2021). These efforts are in line with the UN Sustainable Development Goals, namely Goal 16 (2023), which aims to promote peaceful and inclusive societies. Humanitarian aid is a vital component of the G20's peacekeeping efforts. The group coordinates humanitarian aid in conflict and post-conflict areas, working to improve access to humanitarian aid and protect civilians (Andrione-Moylan & Wouters, 2023). These actions are in line with the United Nations Security Council Resolution No. 2417 (2018), which highlights the link between armed conflict and food insecurity.

A look at the G20's peacekeeping initiatives shows that the group is focusing on a wider range of issues related to global security and stability. However, as in the case of the G7, the effectiveness of these initiatives is often limited by the difficulty of reaching consensus among the participating countries and the need to coordinate with other international organisations. For a more visual representation of the key differences and similarities in the G7 and G20 approaches to peacekeeping, the comparative Table 1 is offered below. It systematises the key aspects of the peacekeeping initiatives of both groups, including focus, leverage, consensus-building, global representation, effectiveness in different time perspectives, support for UN peacekeeping operations, attention to economic development and climate security.

Table 1. Comparative characteristics of G7 and G20 peacekeeping initiatives

Aspect	G7	G20
Focus of attention	Specific political conflicts (Ukrainian crisis, Syrian conflict, situation in Libya)	Global security challenges (terrorism, cyber security, economic instability)
Mechanisms of influence	Economic sanctions, political pressure	Economic cooperation, development assistance
Reaching consensus	Faster, more consistent decisions	Slower, more general solutions
Global representation	Limited (developed democracies)	Broad (different political systems and levels of development)
Efficiency in the short term	High	Average
Potential for long-term impact	Average	High
Support for UN peacekeeping operations	Active	Limited
Focus on economic development	Average	High
Attention to the climate aspects of security	High	High
Gender equality and youth engagement	Significant attention	Significant attention
Preventive diplomacy	Active	Active

Source: created by the author of this study

Notably, the effectiveness of the peacekeeping efforts of both groups is often limited by the lack of enforcement mechanisms for their decisions. Unlike the UN Security Council, which can make binding decisions under Chapter VII of the United Nations Charter (1945), the G7 and G20 decisions are advisory in nature. This means that their effectiveness largely depends on the political will of the

participating countries and their ability to influence other international actors.

In summary, the G7 and G20 play significant but different roles in global peacekeeping efforts. The G7, due to its more homogeneous composition and strong economic leverage, is often more effective in the short term and in responding to acute crises. The G20, on the other hand, can

have a more systemic impact on global security in the long term, thanks to its broader representation and focus on economic development as a means of conflict prevention.

Comparative analysis of the G7 and G20 approaches and tools in the field of peacekeeping. The Group of Seven, as an influential international forum that brings together the world's leading democracies, uses a wide range of approaches and tools in the field of peacekeeping. An analysis of the G7's activities in 2020-2024 reveals a series of key strategies and mechanisms used by the group to resolve international conflicts and ensure global stability. Economic sanctions are still one of the G7's most powerful tools in peacekeeping (Drezner, 2024). The application of sanctions is based on Article 41 of the UN Charter, which makes provision for the use of measures not involving the use of armed force to maintain international peace and security (United Nations Charter, 1945). For instance, in response to Russia's aggression against Ukraine, the G7 imposed wide-ranging sanctions on the Russian energy sector, financial institutions, and individuals (Abely, 2023).

Diplomatic pressure is another valuable tool of the G7 in peacekeeping efforts. The group actively uses its political influence to put pressure on parties to conflicts through public statements, diplomatic isolation, or exclusion from international forums. Diplomatic pressure is another valuable tool of the G7 in peacekeeping efforts. For example, in the context of the conflict in Sudan, the G7 in its statement of 18 April 2023 strongly condemned the violence and called for an immediate cessation of hostilities (G7 Joint Statement..., 2023). The group also stressed the need to protect civilians and ensure unimpeded access for humanitarian aid, in line with the principles of international humanitarian law and United Nations Security Council Resolution No. 2573 (2021) on the protection of civilians in armed conflict. This example demonstrates how the G7 uses its diplomatic influence to promote peaceful conflict resolution and protect the rights of civilians. The G7 also actively supports UN peacekeeping missions by providing funding and logistical support. Although the group does not conduct its own peacekeeping operations, it plays a significant role in ensuring the effectiveness of UN missions. For instance, in the document (Joint G7 Input..., 2022), the Group calls for regular reviews of peacekeeping strategies and strengthening their effectiveness.

Mediation is another valuable tool of the G7 in peacekeeping. The group often mediates in negotiations between conflicting parties, using its authority to reach compromises. This is in line with Article 33 of the UN Charter, which calls upon the parties to any dispute to seek a solution by negotiation, survey, mediation, conciliation, arbitration, judicial settlement, resort to regional bodies or agreements, or other peaceful means of their own choosing (United Nations Charter, 1945).

Concrete examples of the G7's mediation efforts on various conflicts included a range of activities. France and Germany, as members of the G7, played a key role in creating and supporting the Normandy format for resolving the conflict in the east of Ukraine. Launched in 2014, this format brought together representatives from Ukraine, Russia, France, and Germany to find a peaceful solution to the conflict (Marangé & Stewart, 2021). In 2019, during the French presidency of the G7, the group actively

supported the peace process in Libya, including by organising an international conference on Libya in Palermo and supporting the UN plan for a national conference (Pack, 2022).

The Group of Twenty (G20), which brings together both developed and developing countries, has a slightly distinct set of approaches and tools to resolve conflicts and ensure global stability. An analysis of the G20's activities in 2020-2024 reveals a series of specific strategies and mechanisms employed by the group in its peacekeeping activities. Economic cooperation is one of the key instruments of the G20 in peacekeeping. The Group focuses on developing economic cooperation as a means of preventing conflict and ensuring stability. The G20 promotes initiatives to overcome poverty and inequality (Fighting inequalities, poverty..., 2024), which is in line with the UN Sustainable Development Goals, specifically Goal 1 (ending poverty) and Goal 10 (reducing inequality) (The 17 Goals..., n.d.). For example, the G20's initiative to support industrialisation in Africa aims to create jobs and economic growth, which can help reduce the risk of conflict. The fight against terrorism is another prominent area of the G20's global security efforts. The group has developed a comprehensive strategy for countering terrorism and extremism, including measures to stop the financing of terrorist organisations and intelligence sharing (Kirton & Larionova, 2022).

The G20 pays considerable attention to global governance as an essential tool for preventing conflicts in the international arena. This group, which brings together the world's leading economies, recognises that effective global governance can play a key role in maintaining stability and peace (Bradford, 2022). The G20 recognises the need to modernise and adapt existing international financial structures to the current realities of the global economy. This includes reviewing the governance mechanisms of organisations such as the International Monetary Fund (IMF) and the World Bank. The purpose of these reforms is to ensure a more equitable representation of developing countries and to make these institutions more effective in addressing global economic challenges. Such changes could help reduce economic inequalities between countries, which are often a source of international tension.

The G20 supports efforts to strengthen the position of the United Nations as a key player in maintaining international peace and security. This could include supporting reforms in the UN structure, specifically the Security Council, to make it more effective and representative. Strengthening the role of the UN can contribute to a more effective resolution of international conflicts and crises through multilateral diplomacy. These G20 initiatives are directly in line with the UN's Sustainable Development Goal 16.6. This goal is aimed at creating effective, accountable, and transparent institutions at all levels – from local to global (The 17 GOALS..., n.d.). The improvement of the global governance system promoted by the G20 is fully consistent with this objective.

The work on reforming international financial institutions and strengthening the role of the UN is aimed at creating a more effective system of global governance. This system should be able to better respond to current challenges, be more accountable to the international community, and operate with greater transparency. Thus, the G20

seeks to create an international system that not only effectively prevents conflicts but also contributes to a more just and stable world order. This is the G20's long-term vision for global governance, which aims to create the conditions for sustainable peace and development around the world.

A comparative analysis of the G7 and G20 approaches and tools in peacekeeping reveals both commonalities and significant differences that affect the effectiveness of their efforts to resolve conflicts and ensure global stability. The focus and scope of activities is one of the key differences between the G7 and the G20. The G7, as a more homogeneous group of developed democracies, usually focuses on concrete political conflicts and crises, such as the situation in Ukraine or Syria. This enables the G7 to develop more targeted and concrete intervention strategies. The G20, on the other hand, with its more diverse membership, tends to focus on broader global challenges such as economic instability, climate change, or terrorism. This leads to a more comprehensive, but often less focused, approach to peacekeeping.

The mechanisms of influence also differ substantially between the two groups. The G7 relies more on economic sanctions and political pressure as instruments of influence. This can be effective in the short term, but it can also lead to an escalation of tensions. The G20, on the other hand, focuses more on economic cooperation and development as a means of conflict prevention. This approach may be less effective in the short term, but potentially has a greater impact on long-term stability.

Speed of response and consensus building is another important aspect of the comparison. The G7, with fewer members and more homogeneous political systems, tends to reach consensus faster and can respond more quickly to crises. The G20, with its more diverse membership,

often finds it difficult to develop a unified position, which can lead to delays in responding to conflicts. Legitimacy and global representation is an area where the G20 has an advantage. The broader representation of the G20, which includes both developed and developing countries, gives its decisions greater global legitimacy. This is especially significant when addressing global issues such as climate change or economic inequality. The G7, while wielding considerable economic and political influence, is often criticised for its lack of representation. Performance over different time horizons also differs between the two groups. The G7 has often been more effective in the short term, especially in responding to acute crises. For instance, the G7's rapid and coordinated response to Russia's aggression against Ukraine in 2022 demonstrated the group's ability to promptly mobilise considerable resources and political will. The G20, on the other hand, can have a more systemic impact on global security in the long term due to its focus on economic development and global governance. Supporting UN peacekeeping operations is an area where the G7 is more active. The G7 regularly calls for more effective UN peacekeeping missions and provides significant financial and logistical support. The G20, while recognising the importance of UN peacekeeping operations, is less actively involved in their direct support. The G20's focus on economic development as a means of conflict prevention is a strong point. The Group pays considerable attention to economic growth, financial stability, and tackling inequality as key factors in ensuring peace. The G7 also recognises the significance of economic development, but often focuses more on the political aspects of conflicts. A comparative assessment of the effectiveness of the G7 and G20 approaches to peacekeeping is presented in Table 2.

Table 2. Comparative assessment of the effectiveness of G7 and G20 approaches to peacekeeping

Criterion	G7	G20
Focus of activity	Concrete political conflicts	Global security challenges
Key mechanisms of influence	Economic sanctions, political pressure	Economic cooperation, development
Speed of response to crises	High	Average
Reaching consensus	Faster	Slower
Legitimacy at the global level	Average	High
Efficiency in the short term	High	Average
Potential for long-term impact	Average	High
Support for UN peacekeeping operations	Active	Limited
Focus on economic development	Average	High
Approach to climate change	Active	Active, with a focus on a just transition
Gender equality and youth engagement	Concrete initiatives	General declarations
Preventive diplomacy	Active	Active, but less responsive
Interaction with the UN	Tight	Moderate

Source: created by the author of this study

Both groups pay considerable attention to climate change and its impact on international security. This is in line with the growing recognition of climate change as a factor that can trigger or exacerbate conflicts. However, the groups' approaches to addressing this issue may differ,

with the G20 often focusing more on just transition and support for developing countries. Table 2 demonstrates the key differences and similarities in the G7 and G20 approaches to peacekeeping, highlighting their unique roles and potential to contribute to global stability and security.

Correlation between the clubs' stated ambitions and their real achievements. The G7 and G20, as influential international forums, regularly declare ambitious goals for conflict resolution and global stability. An analysis of the official statements and communiqués of these groups for 2020-2024 reveals a series of key areas of focus. The G7, as a more homogeneous group of developed democracies, often focuses on specific political conflicts and crises. In its communiqué following the Carbis Bay Summit in 2021, the G7 declared its commitment to "open societies, shared values, and a rules-based international order" (Carbis Bay..., 2021). The group also reaffirmed its commitment to "defend democracy and freedoms around the world" and "oppose authoritarianism in all its forms".

The G7, as an influential international forum, has identified a range of key peacekeeping goals that reflect the most pressing global challenges to security and stability. Central to these goals is the settlement of the conflict in Ukraine and countering Russian aggression, which has become a critical issue for European and global security. In parallel, the G7 pays considerable attention to stabilising the situation in the Middle East, particularly in Syria and Yemen, recognising that the ongoing conflicts in the region have far-reaching implications for global security, including migration crises and the spread of terrorism. In this context, support for the peace process in Afghanistan is considered an essential element of stabilising the wider Central and South Asian region. Facilitating the denuclearisation of the Korean Peninsula stays a key priority to prevent the escalation of nuclear threats in the Asia-Pacific region. Finally, the fight against international terrorism and extremism cuts across all these objectives, as these phenomena are often fuelled and exacerbated by existing conflicts. Thus, these interrelated goals form a comprehensive approach to global security by the G7, which aims to address both concrete regional conflicts and broader transnational threats.

The G20, with its more diverse membership, tends to formulate its goals in broader terms, focusing on global security challenges. In the G20 Rome Leaders' Declaration of 2023, the group reaffirmed its commitment to "multilateralism and international cooperation" as key tools for addressing global challenges (G20 Rome Leaders'..., 2023). The key declared goals of the G20 in the field of peacekeeping include strengthening the global economic governance system to prevent conflicts; combating terrorism and its financing; promoting sustainable development as a means of preventing conflicts; addressing climate change and its impact on security; strengthening cybersecurity and preventing cyber conflicts. An analysis of the G20's activities reveals a substantial dichotomy between the declared principles and the actual behaviour of some of its members. Despite the group's official commitment to the principles of international law and the United Nations Charter (1945), namely Articles 2(3) and 2(4), which relate to the peaceful settlement of disputes and refraining from the threat or use of force, some G20 member states demonstrate a clear violation of these norms. For instance, Russia's aggression against Ukraine, which began in 2014 and escalated in 2022 (Dib, 2022), is a direct violation of Article 2(4) of the UN Charter. Nevertheless,

the reaction of other G20 members to these actions is still ambiguous and often limited to rhetorical statements.

Similarly, China's actions in the South China Sea, which include the militarisation of disputed territories, raise concerns about adherence to the principle of peaceful settlement of disputes (Aziz & Basir, 2021). This situation reflects a broader problem in international relations, where geopolitical interests often prevail over the principles of international law. International relations researchers, such as J.J. Mearsheimer & S. Rosato (2023), argue that such behaviour is a manifestation of a realist approach to international politics, where states seek to maximise their power and influence. However, this situation poses considerable challenges to the legitimacy and effectiveness of the G20 as a global forum. The inability of the G20 to respond effectively to violations of international law by its members undermines the group's credibility and ability to address global issues.

Thus, there is a considerable gap between rhetoric and practice within the G20 in terms of compliance with the principles of international law. This phenomenon requires further critical analysis and rethinking of accountability mechanisms within international forums. Assessing the real achievements of the G7 and G20 in conflict resolution is an arduous task, as their impact is often indirect and long-term. Nevertheless, an analysis of concrete situations and initiatives for 2020-2024 reveals certain trends and results. The G7 has demonstrated significant effectiveness in rallying international support for Ukraine in the wake of Russia's aggression. The group coordinated the introduction of wide-ranging sanctions against Russia and the provision of military and economic aid to Ukraine. These actions are in line with Article 51 of the United Nations Charter (1945), which recognises the inherent right to individual or collective self-defence. However, despite these efforts, the conflict in Ukraine continues, highlighting the limitations of the G7's influence on complex geopolitical situations. This also raises the question of the effectiveness of sanctions as a foreign policy tool and their compliance with international law.

In the fight against terrorism, the G7 and G20 have made some progress. Specifically, the G20 initiative to combat the financing of terrorism has led to increased international cooperation in this area. According to the Financial Action Task Force on Money Laundering (FATF), progress was made in 2022 in identifying and blocking financial flows linked to terrorist activities (FATF, 2023). The G20 has also had some success in promoting economic development as a means of conflict prevention. The G20 Compact with Africa initiative, launched in 2017, continues to promote private investment and economic growth in African countries (G20 Compact with..., 2022).

However, the effectiveness of these economic initiatives in preventing conflicts stays debatable. Some critics point out that economic growth alone does not guarantee political stability and may even exacerbate inequality, which is a potential source of conflict (Cervi, 2023). In the area of climate security, both groups have made some progress. The G7 and G20 reaffirmed their commitment to the Paris Agreement and pledged to reduce greenhouse gas emissions. However, real actions often fall behind ambitious statements. According to the Climate Action

Tracker, none of the G20 countries has a climate policy that fully meets the goals of the Paris Agreement as of 2023 (Visualised: How all..., 2023).

An analysis of the declared goals and actual achievements of the G7 and G20 reveals a series of substantial discrepancies between ambitions and results. The G7 often declares ambitious goals for resolving specific conflicts, but the actual results are often limited. For example, despite the G7's consistent support for the peace process in Syria, the conflict has been ongoing for more than a decade. This underscores the limitations of the G7's influence in complex geopolitical situations, especially when the interests of other major powers, such as Russia or China, contradict the G7's position. The G20 pays considerable attention to economic development as a means of preventing conflict, but the relationship between economic growth and political stability stays complex and ambiguous. Economic growth can both reduce and exacerbate conflict risks depending on the context (Fällgren, 2024). This points to the need for a more nuanced approach to the use of economic instruments in peacekeeping.

Both groups declare ambitious goals in the fight against terrorism, but the effectiveness of their efforts is still mixed. Although progress has been made in combating terrorist financing, the global threat of terrorism stays high. According to the Global Terrorism Index (2024), in 2024, there was an increase in terrorist activity in some regions of the world. The G7 and G20 regularly reaffirm their commitment to tackling climate change, but real action often falls short of ambitious statements. This poses risks to global security, as climate change can exacerbate

existing conflicts and create new sources of tension. The G20 often declares the need to reform international financial institutions and global governance, but progress in this area is still slow. This is partly due to the difference in interests between developed and developing countries within the G20. The G7 regularly emphasises its commitment to democracy and human rights, but the effectiveness of these efforts is often limited by geopolitical realities. Critics point to selective application of these principles and potential violations of the sovereignty of other states (Zürn, 2024).

The discrepancy between the ambitions and results of the G7 and G20 in peacekeeping is the result of a set of interrelated factors. The informal status of these forums is fundamental, limiting their legal powers and making their effectiveness dependent on the political will of member states. This structural feature is exacerbated by the geopolitical complexity of modern conflicts, which are often multilateral and intertwined with global economic and security challenges. Internal divisions between member countries, particularly evident in the more diverse G20, make it even more difficult to reach consensus and achieve ambitious goals. The limited effectiveness of available instruments of influence, such as sanctions and economic incentives, in resolving complex political conflicts further reduces the practical impact of these forums. The long-term nature of many of the G7 and G20 goals, especially in the areas of economic development and climate security, complicates the evaluation of their effectiveness in the short term, creating the appearance of a gap between ambition and results (Table 3).

Table 3. Comparison of the declared goals and real achievements of the G7 and G20 in peacekeeping (2020-2024)

Aspect	Declared goals	Real achievements	Discrepancies
Conflict resolution in Ukraine	G7: Ending Russian aggression, restoring Ukraine's territorial integrity	Considerable financial and military aid for Ukraine, sanctions against Russia, but the conflict continues	Limited effectiveness of sanctions, ongoing conflict
Fighting terrorism	G7 and G20: Strengthening international cooperation, combating the financing of terrorism	Coordination in the fight against terrorist financing improved, but terrorist threat is still high	Limited effectiveness in preventing terrorist acts
Economic development as a means of conflict prevention	G20: Promoting economic growth in vulnerable regions	The Compact with Africa initiative has boosted investment, but the link between economic growth and stability is still complex	The ambiguous impact of economic growth on conflict prevention
Climate security	G7 and G20: Implementing the Paris Agreement, reducing emissions	Reaffirmation of commitments, but not enough concrete actions to achieve the goals of the Paris Agreement	Considerable gap between ambition and real action
Global governance reform	G20: Reforming international financial institutions	Slow progress in reforming the IMF and World Bank	Considerable gap between ambition and real change
Defending democracy and human rights	G7: Promoting democratic values and protecting human rights	Public statements and some sanctions against violators, but limited impact on authoritarian regimes	Considerable gap between rhetoric and real impact
Cybersecurity	G20: Strengthening international cooperation on cybersecurity	Adoption of joint declarations but limited progress in creating global cybersecurity norms	Gap between ambition and concrete results

Source: created by the author of this study.

Thus, interrelated factors form a complex system of constraints that determine the real capabilities of the G7 and G20 in global governance and peacekeeping, leading to noticeable discrepancies between the declared goals and

the results achieved. These proposals, admittedly, require further discussion and analysis, but they could be a starting point for improving the effectiveness of the G7 and G20 in peacekeeping. Table 3 above compares the declared

goals and real achievements of the G7 and G20 in peacekeeping for 2020-2024. This table clearly demonstrates the discrepancy between the ambitious peacekeeping goals of the G7 and G20 and their actual achievements. It highlights the complexity of global challenges and the limited influence of international forums in the modern world.

Discussion

The findings of a study of the G7 and G20's activities in international conflict resolution in 2020-2024 revealed substantial discrepancies between the ambitious declarations of these forums and their real achievements. These differences can be traced to several key aspects: the effectiveness of economic sanctions and political pressure, the role of economic development in conflict prevention, and the ability to influence global security challenges. The effectiveness of conventional mechanisms of international cooperation, including economic sanctions, has proven to be limited, especially in the context of the Russian-Ukrainian conflict. This observation correlates with the conclusions of M. Feist (2023), who argued that conventional approaches are becoming less effective in the modern multipolar world. M. Feist (2023) suggests an alternative in the form of plurilateral initiatives that could provide more flexibility in addressing complex international issues. This proposal deserves attention, as it can overcome the identified limitations of the G7. However, M. Feist's (2023) focus on climate policy limits the direct transferability of his findings to all aspects of peacekeeping. Furthermore, the plurilateral approach, despite its potential flexibility, may face problems of legitimacy and coordination, especially in situations requiring a rapid and coordinated response to acute international crises.

The transformation of the format of international diplomacy as a result of the COVID-19 pandemic has substantially affected the effectiveness of the G7 and G20. T. Naylor (2020) addressed the "dilution" of summit diplomacy through the virtualisation of meetings. This observation resonates with the identified challenges in implementing the G7 and G20 peacekeeping initiatives. The loss of the informal aspects of diplomacy, which often play a key role in reaching compromises, partly explains the discrepancy between ambitious declarations and limited practical results.

At the same time, the study also revealed certain positive aspects of virtualisation that were not considered by T. Naylor (2020). Specifically, the possibility of more frequent virtual consultations has allowed the G7 and G20 to respond more quickly to some international crises, especially in the context of coordinating economic responses to the pandemic. Notably, the problems with the G7 and G20 are not limited to the format of the meetings. Even after the possibility of face-to-face meetings was restored, the effectiveness of these forums in resolving international conflicts was still limited. This points to deeper structural problems in the functioning of these international institutions.

The role of informal institutions in global governance and peacekeeping, according to A.F. Cooper *et al.* (2022), provides a significant perspective for understanding the activities of the G7 and G20. Their conclusions regarding the significance of informal mechanisms and

organisational processes correlate with the observations on the methods of influence of the G7 and G20 on international conflicts. Admittedly, these forums often rely on informal agreements and personal contacts between leaders to achieve their goals. A.F. Cooper *et al.* (2022) argue that informal institutions can be more adaptive and effective in addressing complex global issues. This is partly confirmed by the ability of the G7 and G20 to respond quickly to international crises and coordinate actions in a changing geopolitical landscape. However, the study also revealed substantial limitations of this informal approach, especially in the context of complex geopolitical conflicts, such as the situation in Ukraine.

The lack of formal enforcement mechanisms and binding decisions often limits the practical impact of the G7 and G20 on conflict resolution. This contrasts with the more optimistic assessment of the potential of informal institutions presented by A.F. Cooper *et al.* (2022). Furthermore, the lack of clear decision-making procedures and accountability mechanisms may lead to a decrease in the legitimacy of these forums in the eyes of the international community, especially non-member states.

Economic development as a tool for conflict prevention plays a considerable role in the G20's activities. The study by A.G. Shivamurthy (2023) on the G20's response to the Sri Lankan debt crisis provides an important case study for analysis. The findings of A.G. Shivamurthy (2023) on the limited effectiveness of the G20 in addressing this crisis resonate with the observations on the gap between the group's ambitions and real achievements. The researcher points out the difficulties in coordinating actions between G20 members and the difficulties in implementing concrete aid measures. These observations are supported by broader findings on the G20's economic development and conflict prevention activities. At the same time, the findings provide a broader context, considering economic development as a tool for conflict prevention on a global scale.

While economic development can be a significant factor in stability, its effectiveness as a conflict prevention tool depends on many other factors, including political and social conditions in concrete countries and regions. This underscores the need for a comprehensive approach to peacekeeping that accommodates not only economic but also political, social, and cultural aspects. The study also revealed some positive aspects of the G20's economic development activities that are not fully covered in the study by A.G. Shivamurthy (2023). Specifically, the G20's initiatives to promote investment and economic growth in developing countries can have a long-term positive impact on stability and conflict prevention, even if their effectiveness in addressing acute crises is limited.

Analysing the role of the UN in global governance, S. Werthes (2022) emphasises the difficulty of adapting established international institutions to a rapidly changing global context. These findings resonate with the difficulties this study identified in the G7 and G20. However, this study reveals certain advantages of informal forums such as the G7 and G20 that are not fully reflected in the analysis of S. Werthes (2022). Specifically, the findings suggest that these platforms are more flexible than formal international organisations, allowing them to adapt more quickly

to changing geopolitical realities. An essential aspect that requires further investigation is the interaction between formal international organisations and informal forums in global governance. The findings also suggest the potential for complementarity of different formats of international cooperation in addressing global challenges.

The central theme of the study by J. Kolsdorf & U. Müller (2020) was the rethinking of the foundations of international cooperation. The researchers emphasise the need to adapt existing cooperation mechanisms to new global realities. This perspective correlates with the need for the G7 and G20 to find new formats of interaction to improve their effectiveness, as identified in the present study. However, in contrast to the theoretical concepts of researchers, the findings of the present study offer more concrete data on the practical challenges faced by international forums in the transformation. Specifically, it was found that the inertia of established practices and differences in the interests of member states often hinder the introduction of innovative approaches in the activities of the G7 and G20. At the same time, this study confirms the researchers' thesis about the significance of a cross-sectoral approach to solving global problems. The results point to the growing role of non-state actors, such as business and civil society, in shaping the G7 and G20 agendas, which opens new opportunities for a more comprehensive approach to international cooperation.

The consideration of scenarios for the development of global energy governance proposed by S.Y. Shin (2020) offers a valuable perspective for assessing the G20's potential to address global energy challenges. The scientist argues that the G20 is uniquely positioned to coordinate global energy policy due to its composition, which includes both major energy producers and consumers. This study partially confirms this thesis, revealing the growing role of energy issues on the G20 agenda. However, contrary to optimistic forecasts, the findings suggest considerable difficulties in reaching consensus among G20 members on key aspects of energy policy, especially in the context of the transition to a low-carbon economy. Specifically, it was found that differences in economic interests and levels of technological development among G20 member states often lead to compromise solutions that do not meet ambitious climate policy goals. This underscores the need to develop more effective mechanisms for aligning national interests with global sustainable development goals within the G20.

A. Kloke-Lesch (2021) covered new perspectives for strengthening the role of international cooperation in achieving the UN Sustainable Development Goals. The researcher emphasised the need to rethink the functions of international cooperation in the context of global challenges of the 21st century. The findings of this study resonate with the researcher's conclusions on the potential of international forums such as the G7 and G20 to mobilise resources and coordinate efforts to achieve ambitious sustainable development goals. However, contrary to the researcher's optimistic assessments, the present study revealed a significant gap between the declarative commitments of these forums and their practical implementation. Specifically, the results point to the insufficient integration of the Sustainable Development Goals into concrete political

and economic decisions of the G7 and G20. This highlights the need to develop more effective mechanisms for implementing global goals at the national and regional levels.

The concept of a "climate club" proposed by N. Stern & H.P. Lankes (2022) represents an innovative approach to international cooperation in the field of climate policy. The researchers argue that the creation of such a club could overcome the limitations of existing global climate agreements and accelerate progress in the fight against climate change. The present study revealed a growing interest in such initiatives among the G7 and G20 countries, which is consistent with the cited findings. However, in contrast to the researchers' optimistic forecasts, the findings of the present study suggest the presence considerable political and economic challenges in implementing the climate club concept. Specifically, it was found that differences in the levels of economic development and dependence on fossil fuels among the G20 countries create substantial obstacles to the development of a common position on ambitious climate goals. This highlights the need to develop flexible participation and incentive mechanisms that accommodate the diversity of national contexts.

T. Naylor (2024) covered significant aspects of the symbolic component of international summits. The researcher argues that the processes of production and demonstration of status play a key role in shaping the dynamics of international relations. The findings confirm the researcher's observations on the significance of informal and symbolic aspects of diplomacy within the G7 and G20. It was found that status considerations often influence decision-making and coalition building within these forums.

However, in contrast to the focus of T. Naylor (2024) on symbolic aspects, this study provided a more critical assessment of the practical results of these processes in the context of international conflict resolution. The findings suggest that excessive attention to status issues can distract from addressing concrete global challenges and reduce the effectiveness of international cooperation. This underscores the need to find a balance between symbolic and practical aspects of international diplomacy to increase the effectiveness of the G7 and G20 in addressing global challenges.

Conclusions

A study of the G7 and G20 clubs' involvement in international conflict resolution has revealed substantial discrepancies between the declared intentions of these forums and their practical achievements. An analysis of peace-keeping initiatives and concrete activities of the G7 and G20 showed that both clubs are actively involved in conflict resolution, but their approaches and effectiveness differ substantially. The G7, due to its more homogeneous composition and strong economic leverage, is more effective in the short term, especially when responding to acute crises. This was manifested, specifically, in the rapid and coordinated response to Russia's aggression against Ukraine. On the other hand, the G20, with its wider representation, can have a more systemic impact on global security in the long term by focusing on economic development as a means of conflict prevention. A comparative analysis of approaches and tools of the G7 and the G20 revealed that the G7 relies more on economic sanctions

and political pressure, while the G20 focuses on economic cooperation and development. This difference in approach reflects both the composition of participants and the specific features of the mandates of these forums. However, both clubs face challenges in reaching consensus and achieving ambitious goals, especially in the context of complex geopolitical conflicts.

The study of the correlation between the clubs' stated ambitions and their real achievements revealed a considerable gap between rhetoric and practice. This is particularly evident in the areas of conflict resolution, counter-terrorism, and climate security. Declarative statements are often not backed up by effective actions, partly due to the lack of enforcement mechanisms and the need to reconcile diverse national interests. The findings of the study point to the need to rethink the role and working methods of the G7 and G20 in the context of current global challenges. A more flexible and adaptive approach to peacekeeping is required, which would account for both short-term crises

and long-term stability factors. It is vital to strengthen the coordination between the G7 and G20, as well as with other international organisations, to achieve a synergistic effect in conflict resolution.

The limitation of this study is the focus on the period of 2020-2024, which prevents a full assessment of long-term trends in the activities of the G7 and G20. Promising areas for further research include analysing the impact of the COVID-19 pandemic on the effectiveness of international forums, investigating the role of non-state actors in peacekeeping processes within the G7 and G20, and exploring the potential of new formats of international cooperation in conflict resolution.

Acknowledgements

None.

Conflict of Interest

None.

References

- [1] Abely, C. (2023). *The Russia sanctions: The economic response to Russia's invasion of Ukraine*. Cambridge: Cambridge University Press.
- [2] Albert, M., & Koch, M. (2024). *Comparing power in the G7 and the G20: Making yourself "matter" in world politics*. *European Review of International Studies*, 11(1), 67-94.
- [3] Andriane-Moylan, A., & Wouters, J. (2023). Populists at the G20 and G7: Informal cooperation in turbulent times. In M. Egan, K. Raube, J. Wouters & J. Chaisse (Eds.), *Contestation and polarization in global governance* (pp. 124-142). London: Edward Elgar Publishing. doi: 10.4337/9781800887268.00013.
- [4] Aziz, S.N.A., & Basir, S.M. (2022). South China Sea. *The Journal of Territorial and Maritime Studies*, 9(2), 65-82. doi: 10.2307/TJMS.9.265.
- [5] Beisheim, M., Berger, A., Brozus, L., Klocke-Lesch, A., Scheler, R., & Weinlich, S. (2022). The G7 and multilateralism in times of aggression: Maintaining and strengthening cooperative and inclusive approaches for the global common good. *Policy Brief, T7 task force international cooperation for the global common good*. Retrieved from https://www.idos-research.de/uploads/media/Cooperation_The_G7_and_Multilateralism_Beisheim_et_al_final20220321_002.pdf.
- [6] Bery, S. (2022). G20 turns ten: What's past is prologue. *Bruegel*. Retrieved from <https://www.jstor.org/stable/pdf/resrep28507.pdf>.
- [7] Bradford, C.I. (2022). *Governance transition from G7 to G20 and to Asia and the Global South: Coping with US-China relations in a changing global summitry context*. In *Strengthening global governance by strengthening the G20. Global summitry special issue e-Journal* (pp. 15-19).
- [8] Carbis Bay G7 summit communiqué. (2021). Retrieved from <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2021/06/13/carbis-bay-g7-summit-communique/>.
- [9] Cervi, A. (2023). Inequalities and conflict: A literature review. In S.S. Jodhka & B. Rehbein (Eds.), *Global handbook of inequality*. Cham: Springer. doi: 10.1007/978-3-030-97417-6_124-1.
- [10] Cooper, A.F., Parlar Dal, E., & Cannon, B. (2022). The cascading dynamics of informal institutions: Organizational processes and governance implications. *International Politics*. doi: 10.1057/s41311-022-00399-4.
- [11] Dib, M. (2022). *Military aggression against Ukraine: Russia's rhetoric and the international legal framework*. *EU Policy Review*, 2, 98-109.
- [12] Dobson, H. (2024). Security and terrorism. In *Unpacking the G20* (pp. 103-125). London: Edward Elgar Publishing. doi: 10.4337/9781786433558.00011.
- [13] Drezner, D.W. (2024). Global economic sanctions. *Annual Review of Political Science*, 27, 9-24. doi: 10.1146/annurev-polisci-041322-032240.
- [14] Fällgren, J. (2024). *Investing for peace or for war?* (Bachelor's thesis, Uppsala University, Uppsala, Finland).
- [15] FATF. (2023). *FATF annual report 2022-2023*. Retrieved from <https://www.fatf-gafi.org/content/dam/fatf-gafi/publications/FATF-Annual-Report-2022-2023.pdf.coredownload.pdf>.
- [16] Feist, M. (2023). New alliances: Plurilateral initiatives as a mode of cooperation in international climate politics. *SWP Research Paper*, 6. doi: 10.18449/2023RP06.
- [17] Fighting inequalities, poverty, and hunger. (2024). Retrieved from <https://www.t20brasil.org/en/tf/1/tf01-fighting-inequalities-poverty-and-hunger>.
- [18] G20 Compact with Africa. (2022, January). Retrieved from <https://www.bundesfinanzministerium.de/Content/EN/Standardartikel/Topics/world/G7-G20/2017-03-30-g20-compact-with-africa.html>.
- [19] G20 Rome Leaders' Declaration. (2023, October). Retrieved from https://www.governo.it/sites/governo.it/files/G20ROMELEADERSDECLARATION_0.pdf.

- [20] G7 Joint Statement Strongly Condemns the Fighting in Sudan. (2023, April). Retrieved from <https://www.voanews.com/a/g7-joint-statement-strongly-condemns-the-fighting-in-sudan/7055033.html>.
- [21] General Agreement on Tariffs and Trade. (1947, October). Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_264#Text.
- [22] Global terrorism index. (2024). Retrieved from <https://www.economicsandpeace.org/wp-content/uploads/2024/02/GTI-2024-web-290224.pdf>.
- [23] Goal 16: Promote just, peaceful and inclusive societies. (2023). Retrieved from <https://www.un.org/sustainabledevelopment/peace-justice/>.
- [24] Jędrysiak, M., Matuszak, S., & Wiśniewska, I. (2024). *The G7 summit: \$50 billion has been promised to Ukraine*. Retrieved from <https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/analyses/2024-06-18/g7-summit-50-billion-has-been-promised-to-ukraine>.
- [25] Johnstone, I. (2022). Global governance and the global Green New Deal: The G7's role. *Humanities and Social Sciences Communications*, 9(1), article number 33. doi: 10.1057/s41599-022-01046-2.
- [26] Joint G7 Input Paper to the UN's New Agenda for Peace. (2022, October). Retrieved from <https://dppa.un.org/sites/default/files/g7.pdf>.
- [27] Kirton, J., & Larionova, M. (2022). Contagious convergent cumulative cooperation: The dynamic development of the G20, BRICS and SCO. *International Politics*. doi: 10.1057/s41311-022-00407-7.
- [28] Kloke-Lesch, A. (2021). The untapped functions of international cooperation in the age of sustainable development. In *The Palgrave handbook of development cooperation for achieving the 2030 agenda: Contested collaboration* (pp. 127-163). Cham: Palgrave Macmillan. doi: 10.1057/s41311-022-00407-7.
- [29] Kolsdorf, J., & Müller, U. (2020). *Transforming international cooperation. Thoughts and perspectives on moving beyond aid*. Baden-Baden: Nomos. doi: 10.5771/9783748908388.
- [30] Lechervy, C. (2020). Club and group diplomacy. In T. Balzacq, F. Charillon & F. Ramel (Eds.), *Global diplomacy. The Sciences Po Series in international relations and political economy* (pp. 63-77). Cham: Palgrave Macmillan. doi: 10.1007/978-3-030-28786-3_5.
- [31] Lesage, D. (2022). The multiple roles of the G20 with regard to the UN sustainable development goals. In D. Lesage & J. Wouters (Eds.), *The G20, development and the UN agenda 2030* (pp. 135-158). London: Routledge. doi: 10.4324/9781315608822.
- [32] Marangé, C., & Stewart, S. (2021). *French and German approaches to Russia*. London: The Royal Institute of International Affairs Chatham House.
- [33] Mearsheimer, J.J., & Rosato, S. (2023). *How states think: The rationality of foreign policy*. New Haven: Yale University Press.
- [34] Naylor, T. (2020). All that's lost: The hollowing of summit diplomacy in a socially distanced world. *The Hague Journal of Diplomacy*, 15(4), 583-598. doi: 10.1163/1871191X-BJA10041.
- [35] Naylor, T. (2024). The production and performance of status: Behind the scenes of an international summit. *Cooperation and Conflict*. doi: 10.1177/00108367241261482.
- [36] No change to warming as fossil fuel endgame brings focus onto false solutions. (2023). Retrieved from https://climateactiontracker.org/documents/1187/CAT_2023-12-05_GlobalUpdate_COP28.pdf.
- [37] Pack, J. (2022). *Libya and the global enduring disorder*. Oxford: Oxford University Press.
- [38] Prasad, J., Khasru, S. M., Jaskólska, A., & Tourangbam, M. (2023). *Building G7-G20 synergy for a multipolar world*. New Delhi: Observer Research Foundation.
- [39] Resolution of General Assembly of the United Nations No. 73/27. (2018, December). Retrieved from <https://documents.un.org/doc/undoc/gen/n18/418/04/pdf/n1841804.pdf?token=mSWswzBfBgh6X4mVAZ&fe=true>.
- [40] Resolution of Security Council of the United Nations No. 1373. (2001, September). Retrieved from https://www.un.org/counterterrorism/sites/www.un.org.counterterrorism/files/oct_pe_handbook.pdf.
- [41] Resolution of Security Council of the United Nations No. 1718. (2006, October). Retrieved from <https://press.un.org/en/2006/sc8853.doc.htm>.
- [42] Resolution of Security Council of the United Nations No. 2254. (2015, December). Retrieved from <https://press.un.org/en/2015/sc12171.doc.htm>.
- [43] Resolution of Security Council of the United Nations No. 2417. (2018, May). Retrieved from <https://www.globalr2p.org/resources/resolution-2417-protection-of-civilians-s-res-2417/>.
- [44] Resolution of Security Council of the United Nations No. 242. (1967, November). Retrieved from <https://peacemaker.un.org/middle-east-resolution242>.
- [45] Resolution of Security Council of the United Nations No. 2510. (2020, February). Retrieved from <https://digitallibrary.un.org/record/3850557?v=pdf>.
- [46] Resolution of Security Council of the United Nations No. 2513. (2020, March). Retrieved from <https://digitallibrary.un.org/record/3863118?ln=ru>.
- [47] Resolution of Security Council of the United Nations No. 2534. (2020, July). Retrieved from <https://documents.un.org/doc/undoc/gen/n20/182/59/pdf/n2018259.pdf?token=RCLZCCg1nZl0a1cMFz&fe=true>.
- [48] Resolution of Security Council of the United Nations No. 2573. (2021, April). Retrieved from <https://digitallibrary.un.org/record/3924402?v=pdf>.
- [49] Rumble, O., Sidiropoulos, E., Fakir, S., & Benkenstein, A. (2021). *A new South African climate diplomacy: G7, G20 and beyond*. *South African Institute of International Affairs*, article number 334.

- [50] Shackelford, S.J. (2020). [Inside the drive for cyber peace: Unpacking implications for practitioners and policymakers](#). *UC Davis Business Law Journal*, 21(2), article number 285-329.
- [51] Shin, S.Y. (2020). The evolution of global energy governance: Scenario analysis with a focus on the G20. *Strategic Planning for Energy and the Environment*, 39(1-4), 199-218. doi: 10.13052/spee1048-4236.391410.
- [52] Shivamurthy, A.G. (2023). *The G20's response to debt distress: The case of Sri Lanka*. Retrieved from https://t20ind.org/wp-content/uploads/2023/06/TF7_726_SriLankaCrisis.pdf.
- [53] Stern, N., & Lankes, H. P. (2022). *Collaborating and delivering on climate action through a climate club*. London: London School of Economics and Political Science.
- [54] The 17 GOALS, Sustainable Development. (n.d.). Retrieved from <https://sdgs.un.org/goals>.
- [55] United Nations Charter. (1945, June). Retrieved from <https://www.un.org/en/about-us/un-charter/full-text>.
- [56] Visualised: How all of G20 is missing climate goals – but some nations are closer than others. (2023). Retrieved from <https://www.theguardian.com/environment/2023/dec/07/visualised-how-all-of-g20-is-missing-climate-goals-but-some-nations-are-closer-than-others>.
- [57] Werthes, S. (2022). *The United Nations: In between international and global governance*. In *Handbook on global governance and regionalism* (pp. 118-136). London: Edward Elgar Publishing.
- [58] Wolff, R.D. (2023). *Economic growth in G7 versus BRICS: A reality check*. Retrieved from <https://asiatimes.com/2023/09/economic-growth-in-g7-versus-brics-a-reality-check/>.
- [59] Zürn, M. (2024). Public sphere and global governance. *Philosophy & Social Criticism*, 50(1), 255-277. doi: 10.1177/01914537231203547.

Степан Дмитренко

Кандидат політичних наук, доцент

Український державний університет імені Михайла Драгоманова

01601, вул. Пирогова, 9, м. Київ, Україна

<https://orcid.org/0009-0005-4163-0468>

Проросійські політичні сили в Європі: фактори електоральної підтримки

Анотація. Дослідження було спрямоване на виявлення та систематизацію ключових факторів, що зумовлюють електоральну підтримку проросійських політичних сил у країнах Європейського Союзу в умовах російсько-української війни. Для досягнення цієї мети було проведено комплексний аналіз історичної динаміки та сучасного стану проросійських партій у ЄС, досліджено рівень їхньої електоральної підтримки та визначено основні чинники, що впливають на їхню популярність. Результати дослідження показали, що російська агресія проти України стала каталізатором значних трансформацій у стратегіях та риторичі проросійських сил, змусивши їх адаптуватися до нових геополітичних реалій. Виявлено неоднорідну картину електоральної підтримки цих партій у різних країнах ЄС: у той час як у деяких державах, особливо в Центральній та Східній Європі, спостерігалось зниження популярності відверто проросійських сил, в інших країнах вони зберегли або навіть посилили свої позиції. Ключовими факторами, що сприяють зростанню популярності проросійських політичних сил, виявилися економічні проблеми, пов'язані з енергетичною кризою та інфляцією, євроскептицизм та антиглобалістські настрої, а також вплив російської дезінформації. Культурні та історичні зв'язки з Росією також відіграють значну роль, особливо в країнах Центральної та Східної Європи. Дослідження показало, що проросійські сили адаптували свою риторичу, часто позиціонуючи себе як «нейтральні» та зосереджуючись на критиці санкцій проти Росії з економічних позицій. Ця стратегія дозволяє їм зберігати електоральну підтримку, уникаючи прямих звинувачень у підтримці агресора. Важливим аспектом їхньої діяльності стало використання інформаційних технологій для поширення альтернативних наративів та підризу довіри до європейських інституцій. Результати дослідження підкреслюють необхідність комплексного підходу до протидії проросійським впливам у Європі, що включає посилення економічної солідарності в ЄС, покращення комунікації між європейськими інституціями та громадянами, а також розробку ефективних стратегій боротьби з дезінформацією.

Ключові слова: євроскептицизм; популізм; дезінформація; санкції; енергетична криза; інфляція; електоральна поведінка

Вступ

Вивчення проросійських політичних сил у Європі та факторів їхньої електоральної підтримки набуває особливого значення в контексті поточної геополітичної ситуації. Російська агресія проти України кардинально змінила політичний ландшафт Європи, змусивши переосмислити відносини з Російською Федерацією та поставивши під сумнів ефективність попередньої політики «залучення». Водночас, незважаючи на загальноєвропейський консенсус щодо засудження дій Росії, в низці країн ЄС зберігаються і навіть посилюють свої позиції політичні партії та рухи, які дотримуються проросійської або нейтральної позиції щодо війни в Україні.

Проблематика дослідження полягає у виявленні та аналізі факторів, що зумовлюють електоральну

підтримку проросійських політичних сил у країнах Європейського Союзу в умовах триваючої російсько-української війни. Це питання має критичне значення для розуміння внутрішньополітичних процесів у європейських країнах, оцінки стійкості європейської єдності у протистоянні російській агресії та прогнозування можливих змін у зовнішньополітичному курсі окремих держав-членів ЄС.

Історично, проросійські настрої в європейській політиці мали різні витoki – від ідеологічної близькості лівих та ультраправих партій до прагматичних економічних інтересів. Однак російська агресія проти України у 2022 році створила новий контекст, в якому підтримка або нейтральна позиція щодо дій Росії стала

Отримано: 14.05.2024, Перевірено: 06.08.2024, Прийнято: 26.08.2024

Suggested Citation:

Dmytrenko, S. (2024). Pro-Russian political forces in Europe: Factors of electoral support. *Foreign Affairs*, 34(4), 104-115. doi: 10.46493/2663-2675.34(4).2024.104.

*Corresponding author

значно більш контрверсійною. Незважаючи на це, ряд політичних сил у Європі продовжують отримувати значну електоральну підтримку, виступаючи з позицій, які можна охарактеризувати як проросійські або нейтральні щодо російсько-української війни.

Аналізуючи вплив російської агресії на європейську політику, S. Braghiroli (2023) досліджує, як проросійські партії в Європі адаптувалися до нових геополітичних реалій. Автор виявляє, що хоча багато з цих партій змушені були дистанціюватися від відкритої підтримки Росії, вони продовжують просувати наративи, які підривають єдність ЄС у протистоянні російській агресії. Це проявляється у критиці санкцій, заклику до «нейтралітету» у конфлікті та акцентуванні уваги на внутрішніх проблемах ЄС замість підтримки України.

Важливим аспектом проблеми є зв'язок між правим екстремізмом та російським впливом. У цьому контексті S. Butt & D. Vuman (2023) розглядають, як Росія використовує ультраправі рухи для просування своїх інтересів у Європі. Дослідники відзначають, що ця співпраця базується на спільному неприйнятті ліберальних цінностей та прагненні підірвати єдність Заходу. Водночас, R. Cohen (2023) звертає увагу на те, що проросійські голоси в Європі, хоч і стали менш помітними після початку повномасштабного вторгнення, все ще зберігають значний вплив у деяких країнах.

Розглядаючи перспективи європейських виборів, S. Sayem (2024) аналізує феномен «жорсткого правого ребуса» в контексті майбутніх виборів до Європарламенту. Автор підкреслює, що праві та ультраправі партії, багато з яких мають історію проросійських симпатій, можуть значно посилити свої позиції. Це підтверджується і дослідженням С. Mudde (2024), який прогнозує зростання впливу крайніх правих сил на європейські вибори 2024 року.

Важливо відзначити, що електоральна підтримка проросійських сил не обмежується лише правим спектром. Як показує аналіз I. Saylan & M. Aknur (2024), популістські рухи різного ідеологічного спрямування кидають виклик нормативній та геополітичній Європі, часто використовуючи проросійську риторику як інструмент критики ЄС.

У контексті російського політичного впливу на європейські країни, L. Bokinskie (2024) розглядає концепцію «російської політичної війни». Автор аналізує методи та стратегії, які Росія використовує для впливу на європейську політику, зокрема через підтримку проросійських партій та рухів. Водночас, дослідник відзначає обмежену ефективність цих зусиль в умовах відкритої агресії проти України.

Особливу увагу варто приділити дослідженню L. Hooghe *et al.* (2024), які аналізують, як російська загроза впливає на консолідацію Заходу. Вчені виявляють складну динаміку, де, з одного боку, відбувається зміцнення трансатлантичної єдності, а з іншого – популістські та євроскептичні сили продовжують отримувати значну підтримку, часто використовуючи проросійську риторику.

Аналіз наявної літератури дозволяє виділити кілька ключових факторів, що впливають на електоральну підтримку проросійських сил в Європі. По-перше, це економічні проблеми, пов'язані з енергетичною

кризою та інфляцією, які частина виборців пов'язує з політикою санкцій проти Росії (Cohen, 2023; Sayem, 2024). По-друге, зростання євроскептицизму та націоналістичних настроїв, які часто корелюють з проросійськими симпатіями (Mudde, 2024; Saylan & Aknur, 2024). По-третє, вплив російської дезінформації та пропаганди, які, незважаючи на обмежену ефективність, продовжують впливати на громадську думку в деяких європейських країнах (Bokinskie, 2024).

Водночас, дослідження виявляють і протилежні тенденції. L. Hooghe *et al.* (2024) відзначають, що російська агресія призвела до певної консолідації західних демократій та посилення підтримки України. Це створює складну динаміку, де проросійські сили змушені адаптувати свою риторику до нових реалій, часто маскуючи свої симпатії до Росії під гаслами «миру» та «нейтралітету» (Bokinskie, 2024).

Таким чином, аналіз літератури вказує на необхідність більш глибокого дослідження факторів електоральної підтримки проросійських сил в Європі, враховуючи як традиційні чинники (економічні проблеми, євроскептицизм), так і нові виклики, пов'язані з російською агресією проти України. Особливу увагу варто приділити вивченню того, як ці сили адаптують свою риторику та стратегії в умовах зміненого геополітичного контексту, а також аналізу ефективності їхніх зусиль у світлі зростаючої консолідації Заходу проти російської агресії.

Зростання популярності цих політичних сил викликає низку питань щодо факторів, які зумовлюють їхню електоральну привабливість. Серед можливих пояснень – економічні труднощі, пов'язані з енергетичною кризою та інфляцією, які частина виборців пов'язує з політикою санкцій проти Росії; зростання євроскептицизму та націоналістичних настроїв; вплив російської дезінформації та пропаганди; а також загальне невдоволення традиційними політичними елітами.

Мета дослідження полягала у виявленні причин та механізмів збереження впливу політичних сил з проросійською орієнтацією в країнах Європейського Союзу на тлі російсько-української війни. Для досягнення цієї мети були поставлені наступні завдання: проаналізувати історичну динаміку та сучасний стан проросійських політичних сил у країнах ЄС, їхні ідеологічні позиції та риторику щодо російсько-української війни; дослідити рівень електоральної підтримки проросійських партій у різних країнах ЄС та виявити фактори, що впливають на її динаміку; визначити ключові соціально-економічні, культурні та інформаційні чинники, які сприяють зростанню популярності проросійських політичних сил у європейських країнах.

Матеріали та методи

Було проаналізовано ключові резолюції Європейського парламенту, зокрема Resolution of the European Parliament No. 2022/2564(RSP) (2022), яка визначила офіційну позицію ЄС щодо конфлікту. Це дозволило оцінити розбіжності між офіційною позицією ЄС та риторику проросійських політичних сил. Досліджено офіційні заяви та виступи політичних лідерів, таких як прем'єр-міністр Угорщини Віктор Орбан (Hungary's Orban..., 2022) та прем'єр-міністр Словаччини Роберт

Фіцо (Slovak PM..., 2024), що дозволило проаналізувати еволюцію риторики проросійських сил після початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну.

Здійснено аналіз статистичних даних щодо результатів парламентських та європейських виборів у країнах ЄС за період 2014-2024 років. Зокрема, детально вивчено результати виборів у Франції, Італії, Угорщині, Словаччині та країнах Балтії. Це дозволило простежити динаміку електоральної підтримки проросійських партій та виявити регіональні особливості їхнього впливу. Здійснено порівняльний аналіз позицій проросійських сил щодо ключових аспектів європейської політики, таких як санкції проти Росії, підтримка України, енергетична політика ЄС. Це дозволило виявити як спільні риси, так і відмінності у підходах різних партій та рухів.

Проаналізовано звіти міжнародних організацій, зокрема доповідь Європейської служби зовнішніх дій (EEAS, European External Action Service) за 2024 рік щодо іноземного інформаційного впливу та маніпуляцій (EEAS, 2024). Це дало можливість оцінити масштаби та методи російського інформаційного впливу на європейську політику.

Досліджено академічні публікації та аналітичні звіти провідних експертів у сфері європейської політики та міжнародних відносин, що дозволило врахувати різні теоретичні підходи до аналізу проросійських сил в Європі та факторів їхньої підтримки. Для обробки та аналізу зібраних даних було використано ряд методів. Здійснено періодизацію розвитку проросійських сил в Європі, виділивши три ключові етапи: до 2014 року, 2014-2022 роки, та 2022-2024 роки. Це дозволило простежити еволюцію їхніх стратегій та риторики у відповідь на зміни геополітичної ситуації. Проведено типологізацію проросійських політичних сил за ідеологічною орієнтацією, ставленням до ЄС, позицією щодо санкцій проти Росії та підтримки України. Це дало змогу виявити різноманітність підходів та стратегій у межах проросійського спектру європейської політики. Для систематизації та візуалізації результатів дослідження було розроблено дві порівняльні таблиці. Перша таблиця відображає еволюцію проросійських політичних сил в Європі за період 2014-2024 років за десятьма ключовими параметрами. Друга таблиця порівнює вплив різних факторів на популярність проросійських сил у Східній та Західній Європі.

Результати

Історична динаміка та сучасний стан проросійських політичних сил у країнах ЄС. Проросійські політичні сили в Європі пройшли складний шлях еволюції протягом останніх десятиліть. Їхнє формування та розвиток відбувалися на тлі значних геополітичних змін, що суттєво вплинули на ідеологічні позиції та електоральну підтримку цих партій. У період після закінчення Холодної війни, з 1991 по 2014 рік, спостерігалось поступове зростання впливу проросійських сил у європейській політиці, зумовлене низкою взаємопов'язаних факторів. Економічні інтереси відігравали ключову роль, оскільки енергетична залежність від Росії та потенціал російського ринку для європейських компаній створювали сприятливе підґрунтя

для співпраці. С. Mudde (2024) підкреслює, що багато європейських партій розглядали Росію як важливого економічного партнера, особливо в енергетичному секторі. Ця економічна привабливість посилювалася ідеологічною близькістю деяких європейських політичних сил до російської моделі «суверенної демократії» та консервативних цінностей. N. Guerra (2024) зазначає, що частина європейських правих партій знаходила ідеологічну спорідненість з путінським режимом, особливо в питаннях традиційних цінностей та критики ліберальної демократії. Крім того, геополітичні міркування, пов'язані з прагненням створити противагу американському впливу в Європі, спонукали деякі європейські політичні сили розглядати зближення з Росією як спосіб зменшити залежність від США та посилити стратегічну автономію Європи (Becker & von Ondarza, 2024). Ця комбінація економічних, ідеологічних та геополітичних факторів створила сприятливе середовище для зростання впливу проросійських сил у європейській політиці протягом зазначеного періоду.

Однак анексія Криму Росією у 2014 році стала поворотним моментом, який змусив багато проросійських партій переглянути свої позиції. Цей процес посилювався після повномасштабного вторгнення Росії в Україну в лютому 2022 року. Російсько-українська війна розколола європейські праві сили, змусивши їх чітко визначитися щодо своєї геополітичної орієнтації (Guerra, 2024).

У період з 2014 по 2024 рік еволюція проросійських сил в Європі характеризувалася складною динамікою взаємопов'язаних процесів. Початкова диференціація позицій, коли партії з Центральної та Східної Європи різко змінили свою риторику на антиросійську, спровокувала ланцюгову реакцію. Це змусило навіть ті партії, які зберегли проросійську орієнтацію, адаптувати свою риторику, пом'якшуючи її та дистанціюючись від відкритої підтримки дій Росії. Така адаптація, у свою чергу, призвела до поляризації європейського політичного спектру: проросійські сили стали більш маргіналізованими в багатьох країнах, але парадоксальним чином посіли свої позиції в окремих регіонах. Ця поляризація створила сприятливі умови для зростання впливу проросійських партій на національному рівні в деяких країнах, де вони змогли збільшити свою електоральну підтримку і навіть увійти до урядових коаліцій, що суперечило загальноєвропейському тренду. Таким чином, початкова диференціація позицій запустила каскад змін, які в кінцевому підсумку призвели до складної та неоднорідної картини впливу проросійських сил в Європі, де маргіналізація в одних регіонах супроводжувалася посиленням позицій в інших.

Важливим аспектом реалізації проросійської політики в Європі стало використання енергетичних ресурсів, зокрема природного газу, як інструменту геополітичного впливу. Ця стратегія, відома як «доктрина Фаліна-Квіцинського» (Ruszel, 2017), передбачала заміну військового впливу РСРП, а потім Росії, на економічний через постачання природного газу. Яскравим прикладом реалізації цієї доктрини стала Німеччина, де російські газові корпорації, особливо «Газпром»,

активно просували свої інтереси через лобізм та економічну співпрацю. Будівництво газопроводів «Північний потік-1» і «Північний потік-2» стало кульмінацією цієї стратегії, створюючи пряму енергетичну залежність найбільшої економіки ЄС від Росії. Колишні високопосадовці, такі як канцлер Герхард Шредер, який після відставки обійняв керівні посади в російських енергетичних компаніях, сприяли просуванню російських інтересів у німецькій політиці. Ця стратегія дозволила Росії не лише отримувати значні економічні вигоди, але й створювати політичні важелі впливу, що стало особливо очевидним під час енергетичної кризи 2021-2022 років та подальшої повномасштабної агресії проти України. Однак, як зазначає N. Guerra (2024), «російсько-українська війна зруйнувала ілюзію ефективності цієї стратегії, змусивши європейські країни переглянути свою енергетичну політику та шукати альтернативні джерела постачання».

Станом на 2024 рік проросійські сили в Європі представляють собою гетерогенну групу з різним рівнем впливу в різних країнах, що ускладнює формування єдиної європейської політики щодо Росії. Російсько-українська війна стала ключовим фактором, який змусив проросійські політичні сили в Європі чітко визначити свої ідеологічні позиції та адаптувати риторику. Аналіз їхніх заяв та політичних програм дозволяє виділити кілька основних підходів: Заклики до «нейтралітету» та «мирного вирішення конфлікту»: Багато партій, які раніше відкрито підтримували Росію, тепер позиціонують себе як «нейтральні» та виступають за негайне припинення вогню та мирні переговори. Ця риторика дозволяє їм уникнути прямої підтримки російської агресії, одночасно критикуючи політику ЄС та НАТО (Guerra, 2024). Такий підхід часто ігнорує агресивну природу дій Росії та порушення нею міжнародного права, зокрема статті 2(4) United Nations Charter (1945), яка забороняє застосування сили проти територіальної цілісності та політичної незалежності будь-якої держави.

Критика санкцій проти Росії: Проросійські сили часто наголошують на негативному впливі санкцій на економіку ЄС, стверджуючи, що вони більше шкодять європейським країнам, ніж Росії. Ця риторика апелює до економічних інтересів виборців і намагається підірвати єдність ЄС у протистоянні російській агресії (Becker & von Oндарза, 2024). Яскравим прикладом такої риторики є заява прем'єр-міністра Угорщини Віктора Орбана, який у вересні 2022 року заявив: «Брюсельські санкції штовхнули Європу в енергетичну кризу», та стверджував, що скасування санкцій призведе до негайного падіння цін на газ на 50% і зниження інфляції (Hungary's Orban..., 2022). Варто зазначити, що така позиція суперечить резолюції Європейського парламенту 2022/2564(RSP) від 1 березня 2022 року, яка закликає до посилення санкцій проти Росії (Resolution of the European Parliament No. 2022/2564(RSP), 2022).

Акцент на внутрішніх проблемах ЄС: Замість обговорення російської агресії, ці партії часто зосереджують увагу на внутрішніх проблемах ЄС, таких як інфляція, енергетична криза та міграція. Це дозволяє їм відволікти увагу від питань зовнішньої політики і апелювати до популістських настроїв. Такий підхід

може розглядатися як порушення принципу солідарності, закріпленого в статті 24(3) Договору про Європейський Союз (Treaty on the..., 1957).

Антиамериканська риторика: Деякі проросійські сили представляють війну як протистояння між Росією та США/НАТО, применшуючи роль України та європейських країн. Ця наративна стратегія спрямована на підірив трансатлантичної єдності та легітимізацію російської агресії. Яскравим прикладом такої риторики є заява прем'єр-міністра Словаччини Роберта Фіцо, який у січні 2024 року стверджував: «Україна не є незалежною і суверенною країною», але «перебуває під повним впливом і контролем Сполучених Штатів» (Slovak PM..., 2024). Така риторика суперечить принципам, закріпленим у статті 21 Договору про Європейський Союз, яка визначає цінності та цілі зовнішньої політики ЄС, зокрема підтримку демократії, верховенства права та суверенітету держав (Treaty on the..., 1957).

Використання наративів російської пропаганди: Часто спостерігається повторення російських пропагандистських наративів про «денацифікацію» України або «захист російськомовного населення» (Ferraro, 2023). Ці наративи не мають під собою правових чи фактичних підстав і суперечать офіційній позиції ЄС. Поширення такої інформації може розглядатися як порушення статті 11 Хартії основних прав Європейського Союзу, яка гарантує свободу вираження поглядів та інформації, але також передбачає відповідальність за зловживання цим правом (EU Charter of..., 2000).

Важливо відзначити, що риторика проросійських сил часто балансує на межі законності, уникаючи прямих порушень законодавства ЄС та національних законів. Однак, їхні заяви та дії підривають єдність ЄС та його здатність ефективно протистояти російській агресії, що може розглядатися як непряме порушення принципів лояльності та солідарності, закріплених у договорах ЄС.

Російська агресія проти України стала каталізатором глибоких трансформацій у стратегіях та риториці проросійських політичних сил в Європі. Цей процес адаптації, характеризуючись складністю та неоднорідністю, відображає різноманітність політичних контекстів у країнах ЄС та демонструє гнучкість цих партій у пристосуванні до нових геополітичних реалій. Аналіз цих адаптаційних процесів виявляє п'ять ключових стратегій, які формують новий ландшафт проросійської політики в Європі. «Стратегічне дистанціювання» дозволяє партіям балансувати між публічним засудженням агресії та критикою політики ЄС, зберігаючи електоральну підтримку. Ця тактика, хоча й ефективна з точки зору внутрішньої політики, балансує на межі порушення принципів солідарності ЄС.

«Переорієнтація на внутрішні проблеми» зміщує фокус дискусії з зовнішньополітичних питань на економічні наслідки санкцій та енергетичної кризи. Ця стратегія, апелюючи до безпосередніх інтересів виборців, створює підґрунтя для критики європейської єдності у протистоянні агресії. Позиціонування «нейтралітету» як політичної позиції стає інструментом для уникнення прямої підтримки Росії, одночасно підриваючи зусилля з допомоги Україні. Ця риторика,

маскуючись під миротворчість, фактично сприяє російським інтересам, порушуючи принцип солідарності ЄС. «Інформаційна війна» через поширення дезінформації та пропагандистських наративів стає потужним інструментом підризу єдності ЄС. Ця тактика, створюючи інформаційний хаос, прямо загрожує демократичним принципам та свободі інформації, закріпленим у законодавстві ЄС. «Геополітична переорієнтація» відображає пошук нових альянсів та партнерств, особливо серед партій, які раніше мали тісні зв'язки з Росією. Ця стратегія, хоча й спрямована на адаптацію до нових реалій, потенційно суперечить принципам зовнішньої політики ЄС. Така переорієнтація особливо помітна серед партій, які зіткнулися з необхідністю переглянути свої геополітичні позиції в світлі російської агресії проти України. Ці політичні сили, прагнучи зберегти свій вплив та електоральну підтримку, активно шукають нові міжнародні контакти та ідеологічні орієнтири, що часто призводить до формування неоднозначних та суперечливих зовнішньополітичних позицій.

Ці стратегії адаптації, взаємодіючи та переплітаючись, створюють складну та динамічну картину трансформації проросійських сил в Європі. Їхня гнучкість та здатність швидко пристосовуватися до змінних умов становлять серйозний виклик для формування єдиної європейської політики щодо Росії та України. Це вимагає постійного моніторингу та аналізу, а також розробки ефективних контрстратегій для

збереження єдності та цінностей ЄС в умовах триваючої геополітичної кризи.

N. Guerra (2024) також звертає увагу на важливу роль зовнішніх впливів у цьому процесі адаптації: «Ідеологічні впливи таких фігур як Стів Беннон та Олександр Дугін продовжують формувати геополітичні візії європейських правих сил, створюючи складну мережу ідеологічних та політичних зв'язків». Таким чином, адаптація проросійських сил до нових геополітичних реалій характеризується складністю, неоднорідністю та постійною еволюцією. Ця ситуація створює серйозні виклики для єдності ЄС та його здатності ефективно протистояти російській агресії, вимагаючи постійного моніторингу та аналізу з боку європейських інституцій та дослідників. Аналіз еволюції проросійських політичних сил в Європі за останнє десятиліття виявляє глибокі трансформації в їхніх позиціях та стратегіях, відображаючи динамічну відповідь на мінливе геополітичне середовище. Ці зміни охоплюють широкий спектр аспектів, від ідеологічної орієнтації до конкретних політичних дій, демонструючи складну адаптацію проросійських сил до нових реалій європейської політики. Для наочного представлення цих багатовимірних змін було розроблено порівняльну таблицю 1, яка систематизує ключові аспекти еволюції проросійських сил. Ця таблиця не лише ілюструє значні зрушення в їхніх позиціях, але й підкреслює неоднорідність та складність цього політичного феномену в контексті європейської інтеграції та зовнішньополітичних викликів.

Таблиця 1. Порівняння еволюції проросійських політичних сил в Європі (2014-2024)

Аспект	До 2014 року	2014-2022 роки	2022-2024 роки
Ідеологічна орієнтація	Відкрита підтримка Росії, акцент на економічній співпраці	Амбівалентність, балансування між проросійською позицією та критикою дій Росії	Поляризація: різке розмежування на проросійські та антиросійські сили
Риторика щодо України	Україна розглядається як частина російської сфери впливу	Критика євроатлантичної інтеграції України, заклики до нейтралітету	Розкол: від повної підтримки України до звинувачень у провокуванні конфлікту
Ставлення до санкцій ЄС	Питання не було актуальним	Критика санкцій як шкідливих для економіки ЄС	Посилення критики, заклики до скасування санкцій
Геополітична орієнтація	Прагнення до багатопольярного світу з сильною роллю Росії	Зростання євроскептицизму, критика США та НАТО	Диверсифікація позицій: від проатлантичної до євразійської
Економічна політика	Підтримка тісних економічних зв'язків з Росією	Балансування між економічними інтересами та геополітичними реаліями	Акцент на енергетичній незалежності, критика залежності від російських ресурсів
Внутрішньополітичний вплив	Маргінальні позиції в більшості країн ЄС	Зростання підтримки, входження до парламентів та коаліцій	Посилення впливу в окремих країнах, але загальна маргіналізація в ЄС
Ставлення до ЄС	Критика ЄС як обмежувача національного суверенітету	Посилення євроскептицизму, заклики до реформування ЄС	Розкол: від повного відкидання ЄС до прагнення реформувати його зсередини
Інформаційна стратегія	Обмежена присутність у медіапросторі	Активне використання соціальних медіа, альтернативних ЗМІ	Звинувачення у дезінформації, адаптація до посилення регуляції
Міжнародні альянси	Обмежена співпраця між проросійськими силами в ЄС	Формування транснаціональних альянсів правих сил	Фрагментація альянсів, пошук нових партнерств
Правовий статус	Легальна діяльність у рамках національних законодавств	Посилення юридичного тиску в окремих країнах	Заборона деяких організацій, посилення юридичного контролю

Джерело: створено автором

Таблиця 1 демонструє динаміку змін у позиціях та стратегіях проросійських політичних сил в Європі протягом останнього десятиліття, відображаючи складність та неоднорідність цього політичного спектру. Вона ілюструє, як геополітичні події, особливо російська агресія проти України, змусили ці сили адаптуватися та переосмислити свої позиції, часто призводячи до внутрішніх розколів та переорієнтації.

Електоральна підтримка проросійських партій у країнах ЄС. Політичний ландшафт Європейського Союзу зазнав значних трансформацій у контексті підтримки проросійських партій, особливо після початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну 24 лютого 2022 року. Ця динаміка характеризується складністю та неоднорідністю, відображаючи різноманітність історичних, культурних та геополітичних факторів, що впливають на електоральні переваги в різних країнах та регіонах ЄС. Детальний аналіз цих змін вимагає глибокого розуміння специфіки кожної країни, а також врахування ширшого європейського контексту.

Східно-Центральна Європа перебуває у конфлікті сама з собою. Не існує єдиної «посткомуністичної» відповіді на російське вторгнення в Україну (Grzymała-Busse, 2024). Ця фундаментальна розбіжність у реакціях посткомуністичних країн ЄС на російську агресію відображається і в електоральних тенденціях. У країнах Балтії та Польщі, які історично мають складні відносини з Росією та є одними з найбільш послідовних прихильників України, спостерігається стійке зниження підтримки проросійських сил. Наприклад, в Естонії партія «Центр», яка традиційно орієнтувалася на російськомовних виборців та мала більш м'яку позицію щодо Росії, зазнала суттєвих втрат на парламентських виборах 2023 року, отримавши лише 15,3 % голосів порівняно з 23,1 % у 2019 році (Mölder, 2024). Це свідчить про зміну настроїв електорату в бік більш критичного ставлення до Росії та її політики.

Водночас, у деяких країнах Центральної Європи спостерігається протилежна тенденція. В Угорщині, де уряд Віктора Орбана відкрито виступає проти санкцій щодо Росії та критикує підтримку України, правляча партія «Фідес» зберігає високий рівень підтримки. На парламентських виборах 2022 року вона отримала 54,13 % голосів (Sadecki, 2022), що свідчить про стійкість її електоральної бази, незважаючи на міжнародну критику її позиції щодо російсько-української війни.

Словаччина є ще одним прикладом зростання підтримки проросійських сил. Як зазначає А. Grzymała-Busse (2024), «...нещодавні вибори повернули до влади політика, який виступає за припинення допомоги Україні та активно намагається зберегти залежність своєї країни від російського експорту енергоносіїв». Дійсно, на парламентських виборах 2023 року партія «Smer-SD» на чолі з Робертом Фіцо, яка виступає за більш нейтральну позицію щодо російсько-української війни, отримала 22,94 % голосів і сформувала уряд (Csanyi, 2023).

У Західній Європі ситуація є більш неоднозначною. У Франції ситуація з підтримкою проросійських сил залишається складною та неоднозначною. Партія «Національне об'єднання» (RN) Марін Ле Пен, яка історично мала проросійську позицію, продовжила

демонструвати значне зростання підтримки. На європейських виборах 9 червня 2024 року RN отримала 31,4 % голосів (понад 7,7 мільйонів виборців), що більш ніж удвічі перевищило результат списку чинного президента Еммануеля Макрона. У першому турі дострокових парламентських виборів 30 червня 2024 року RN покращила свій результат до 33,22%, отримавши 10,6 мільйонів голосів (Toussaint, 2024).

Однак це зростання підтримки не можна напряму пов'язати з проросійською позицією партії. Фактори електоральної підтримки RN більше пов'язані з внутрішніми соціально-економічними проблемами Франції. Підтримка RN завдячує «значною частиною народних класів і традиційного робітничого класу», особливо «у сільській місцевості та міських районах, найбільш постраждалих від деіндустріалізації, як це має місце на півночі Франції». Важливо відзначити, що RN значно пом'якшила свою риторику щодо Росії після початку повномасштабного вторгнення в Україну. Партія адаптувала свій дискурс, зосередившись на внутрішніх проблемах Франції, таких як вартість життя, імміграція та безпека. Це свідчить про те, що проросійська позиція не є ключовим фактором електоральної підтримки RN. В Італії, де коаліція правих сил, включаючи партії з історично проросійськими позиціями, прийшла до влади у 2022 році, спостерігається складна динаміка. Партія «Ліга» Маттео Сальвіні, яка раніше мала виражену проросійську позицію, хоча і втратила частину підтримки, все ще зберігає значний вплив. На парламентських виборах 2022 року «Ліга» отримала 8,8 % голосів (Garzia, 2023), що є суттєвим зниженням порівняно з попередніми виборами, але все ще забезпечує їй місце в урядовій коаліції.

Ця неоднорідність електоральних тенденцій відображає глибші розбіжності в підходах різних країн ЄС до російської агресії та підтримки України. А. Grzymała-Busse (2024) підкреслює: «Російська агресія не об'єднала ці країни, і не дала їм спільної стратегічної мети. У багатьох відношеннях це дивно: якщо якийсь регіон і мав би бути здатним сформулювати єдину відповідь на брутальну агресію Путіна в Україні, то це посткомуністична Східно-Центральна Європа».

Регіональні особливості підтримки проросійських сил також є важливим аспектом аналізу. У країнах Вишеградської групи (Угорщина, Польща, Чехія, Словаччина) спостерігаються різні тенденції. Якщо в Угорщині та Словаччині проросійські сили мають значну підтримку, то в Польщі їхній вплив мінімальний. У Чехії ситуація є проміжною, з поступовим зниженням підтримки відверто проросійських партій, але збереженням впливу євроскептичних сил.

У балтійських країнах підтримка відверто проросійських сил є низькою, але в Латвії та Естонії існують партії, які орієнтуються на російськомовне населення і займають більш помірковану позицію щодо відносин з Росією. Однак їхня підтримка також має тенденцію до зниження після початку повномасштабного вторгнення. У Південній Європі, зокрема в Італії та Греції, проросійські настрої часто пов'язані з лівими та популістськими рухами. Ця тенденція відображає складну історію відносин цих країн з Росією та СРСР, а також вплив економічних факторів та євроскептицизму.

Важливо зазначити, що електоральна підтримка проросійських сил не завжди прямо корелює з їхнім впливом на політику країн ЄС. Навіть у країнах, де такі партії мають відносно низьку підтримку, вони можуть впливати на політичний дискурс та змушувати інші партії адаптувати свої позиції. Це створює додаткові виклики для формування єдиної європейської політики щодо Росії та України.

Аналіз динаміки електоральної підтримки проросійських політичних сил у Європі до та після початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну 24 лютого 2022 року виявляє складну та неоднозначну картину. У Франції ситуація з партією «Національне об'єднання» (RN) Марін Ле Пен, яка історично мала проросійську позицію, є показовим прикладом цієї динаміки. У короткостроковій перспективі після вторгнення спостерігалось зниження рейтингів багатьох проросійських партій, включаючи RN. Однак у довгостроковій перспективі партія не лише відновила свої позиції, але й значно посилила їх. Це підтверджується результатами виборів 2024 року.

На європейських виборах 9 червня 2024 року RN отримало 31,4 % голосів (понад 7,7 мільйонів виборців), що більш ніж удвічі перевищило результат списку чинного президента Еммануеля Макрона (14,6 %). У першому турі дострокових парламентських виборів 30 червня 2024 року RN ще більше покращило свій результат, отримавши 33,22 % голосів (10,6 мільйонів виборців) (Toussaint, 2024). Це зростання підтримки, однак, не можна напряму пов'язати з проросійською позицією партії. Фактори електоральної підтримки RN більше пов'язані з внутрішніми соціально-економічними проблемами Франції. Незважаючи на значне зростання підтримки, RN зазнала політичної поразки у другому турі парламентських виборів 7 липня 2024 року. Це сталося завдяки мобілізації лівих сил та формуванню широкої коаліції Nouveau Front Populaire (NFP). Цей факт демонструє, що навіть при значній електоральній підтримці, проросійські сили можуть бути стримані через консолідацію демократичних сил.

Таким чином, аналіз ситуації у Франції показує, що електоральна підтримка партій з історично проросійською позицією може значно зрости навіть після подій, які, здавалося б, мали б негативно вплинути на їхні рейтинги. Однак це зростання більше пов'язане з внутрішніми соціально-економічними факторами та вмінням партій адаптувати свою риторику до поточної ситуації, ніж з їхньою позицією щодо Росії. Це ускладнює пряме визначення впливу проросійської позиції на електоральну підтримку таких партій і вимагає більш нюансованого аналізу факторів, що впливають на їхню популярність. Ця адаптація риторики та стратегій проросійських сил є ключовим фактором, який впливає на їхню електоральну підтримку. Багато партій, які раніше відкрито підтримували Росію, тепер позиціонують себе як «нейтральні» та виступають за негайне припинення вогню та мирні переговори, часто ігноруючи агресивну природу дій Росії. Така позиція дозволяє їм зберегти електоральну підтримку, уникаючи звинувачень у прямій підтримці агресора.

Важливо відзначити, що електоральна підтримка проросійських сил не є однорідною навіть всередині

окремих країн. Регіональні відмінності, соціально-економічні фактори та історичний контекст відіграють важливу роль у формуванні електоральних пререференцій. Наприклад, у Східній Німеччині, де історично були сильніші зв'язки з Росією, підтримка партій з більш м'якою позицією щодо Росії може бути вищою, ніж у західних землях. А. Grzymała-Busse (2024) підкреслює важливість розуміння цих розбіжностей для формування ефективної політики ЄС: «Ці розбіжності ускладнюють формування єдиної європейської політики щодо Росії та України, створюючи потенційні точки розколу всередині ЄС».

У підсумку, електоральна підтримка проросійських партій у країнах ЄС залишається складним та динамічним феноменом, який вимагає постійного моніторингу та аналізу. Хоча російська агресія проти України призвела до певної маргіналізації відверто проросійських сил у багатьох країнах, їхня здатність адаптуватися до нових реалій та використовувати економічні труднощі та соціальні проблеми для мобілізації підтримки залишається значним викликом для європейської єдності та демократії.

Фактори, що впливають на популярність проросійських політичних сил. Аналіз факторів, що впливають на популярність проросійських політичних сил у країнах Європейського Союзу, розкриває складну взаємодію соціально-економічних, культурних, інформаційних та ідеологічних чинників. Ця багатовимірна динаміка формує унікальний політичний ландшафт, де проросійські настрої переплітаються з внутрішніми проблемами та глобальними тенденціями, створюючи виклики для європейської єдності та демократичних цінностей.

Соціально-економічні чинники відіграють ключову роль у формуванні підтримки проросійських сил. Економічна нерівність, безробіття та відчуття економічної незахищеності створюють сприятливий ґрунт для популістських та антисистемних рухів, частина яких схиляється до проросійських позицій. Наприклад, у період з 2008 по 2020 рік, коли Європа пережила наслідки глобальної фінансової кризи та боргової кризи єврозони, спостерігалось зростання підтримки партій, які критикували економічну політику ЄС та пропонували альтернативні моделі, часто з орієнтацією на співпрацю з Росією (Sobieraj, 2023).

Енергетична криза 2021-2022 років, викликана скороченням поставок російського газу та подальшим зростанням цін на енергоносії, стала потужним каталізатором для проросійських настроїв у деяких країнах ЄС (Siegel, n.d.). Партії, які виступали проти санкцій щодо Росії, аргументуючи це негативним впливом на національні економіки, змогли мобілізувати підтримку серед виборців, стурбованих зростанням вартості життя. Ця риторика, однак, часто ігнорує довгострокові наслідки енергетичної залежності від авторитарних режимів та суперечить принципам енергетичної безпеки ЄС, закріпленим у статті 194 Договору про функціонування Європейського Союзу (Consolidated version of the Treaty..., 1957).

Культурні та ідеологічні фактори також відіграють значну роль у формуванні проросійських настроїв. У деяких країнах Центральної та Східної Європи

історичні зв'язки з Росією, спільне слов'янське коріння та ностальгія за радянським минулим створюють культурне підґрунтя для симпатій до Росії. Крім того, консервативні цінності, які пропагує російський режим, знаходять відгук серед частини європейського електорату, особливо в контексті дебатів про ідентичність, міграцію та традиційні цінності.

A. Grzymała-Busse (2024) відзначає: «У деяких країнах, таких як Угорщина та Сербія, уряди відкрито підтримують російського президента Володимира Путіна». Ця підтримка часто базується на ідеологічній близькості та спільному баченні «суверенної демократії», яке протиставляється ліберальним цінностям ЄС. Інформаційний вплив та роль дезінформації стали критичними факторами у формуванні проросійських настроїв. Російські державні медіа та пов'язані з ними інформаційні ресурси активно працюють на європейському інформаційному просторі, поширюючи наративи, які підривають довіру до європейських інституцій та просувають проросійські інтерпретації подій. Ця діяльність часто порушує принципи свободи та плюралізму ЗМІ, закріплені в статті 11 EU Charter of Fundamental Rights (2000).

Особливо помітним став вплив дезінформації у контексті російсько-української війни. Поширення фейкових новин та маніпулятивних наративів про причини та перебіг конфлікту створило інформаційний хаос, який використовується проросійськими силами для просування своїх позицій. Європейська служба зовнішніх дій (EEAS, European External Action Service) у своєму звіті за 2024 рік відзначила значне зростання кількості дезінформаційних кампаній, спрямованих на підірив підтримки України та послаблення єдності ЄС щодо санкцій проти Росії (EEAS, 2024).

Євроскептицизм та антиглобалістські настрої також відіграють значну роль у підтримці проросійських сил. Критика ЄС як бюрократичної та віддаленої від потреб громадян структури резонує з частиною електорату, яка відчуває розчарування в європейському проєкті. Проросійські партії часто позиціонують себе як захисники національного суверенітету проти «брюссельської бюрократії», апелюючи до антиглобалістських настроїв та страху перед втратою національної ідентичності (Charting the Radical..., 2024). Важливо відзначити, що ці фактори не діють ізольовано, а взаємодіють та посилюють один одного, створюючи складну динаміку підтримки проросійських сил. Наприклад, економічні труднощі можуть посилювати євроскептичні настрої, які, в свою чергу, роблять аудиторію більш сприйнятливою до проросійської дезінформації.

Реакція європейських інституцій на ці виклики була неоднозначною. З одного боку, ЄС посилив заходи протидії дезінформації, зокрема через створення East StratCom Task Force та посилення регулювання соціальних медіа (Stefan, 2023). З іншого боку, ефективність цих заходів часто обмежується національними законодавствами та різними підходами країн-членів до свободи слова та регулювання медіа. У економічній сфері ЄС намагається адресувати соціально-економічні проблеми через різноманітні програми підтримки та фонди, такі як Next Generation EU (Mitsi, 2023),

спрямовані на подолання наслідків пандемії COVID-19 та стимулювання економічного зростання. Однак ефективність цих заходів у протидії проросійським настроям залишається дискусійною, особливо в контексті триваючої енергетичної кризи та інфляційного тиску. Культурні та ідеологічні виклики виявилися найскладнішими для адресації на рівні ЄС. Спроби просування спільних європейських цінностей часто стикаються з опором з боку національних урядів, особливо в країнах, де проросійські сили мають значний вплив. Це створює напругу між принципами поваги до національної ідентичності та необхідністю збереження спільних демократичних цінностей ЄС.

Євроскептицизм та антиглобалістські настрої залишаються серйозним викликом для європейської інтеграції. Хоча ЄС намагається покращити свою комунікацію з громадянами та підвищити прозорість своїх процесів, глибинні причини невдоволення європейськими інституціями часто залишаються невирішеними. A. Grzymała-Busse (2024) зауважує: «Колонізовані та експлуатовані десятиліттями Радянським Союзом і досі розглядаються Кремлем як «близьке зарубіжжя» Росії, а не як група суверенних націй, ці країни тепер або належать до Європейського Союзу та НАТО, або намагаються приєднатися». Ця ситуація створює унікальний контекст, де історична травма та прагнення до європейської інтеграції стикаються з проросійськими настроями, формуючи складний політичний ландшафт.

У підсумку, фактори, що впливають на популярність проросійських політичних сил у країнах ЄС, формують складну та динамічну картину, яка вимагає комплексного та нюансованого підходу. Соціально-економічні проблеми, культурні та ідеологічні розбіжності, інформаційні маніпуляції та євроскептицизм створюють сприятливе середовище для проросійських настроїв, кидаючи виклик єдності та цінностям ЄС. Протидія цим тенденціям вимагає не лише посилення заходів безпеки та боротьби з дезінформацією, але й глибших реформ, спрямованих на адресацію корінних причин невдоволення європейськими інституціями. Це включає в себе посилення економічної солідарності, покращення комунікації між ЄС та його громадянами, а також пошук балансу між повагою до національних ідентичностей та збереженням спільних демократичних цінностей.

Комплексний аналіз факторів, що впливають на популярність проросійських сил у країнах Європейського Союзу, виявляє значні регіональні відмінності та різноманітні виклики для європейської єдності. Для наочного представлення цих складних взаємозв'язків та їхнього впливу на політичний ландшафт ЄС було розроблено порівняльну таблицю (Таблиця 2). Яка систематизує ключові фактори – соціально-економічні чинники, культурні та ідеологічні аспекти, інформаційний вплив та дезінформацію, а також євроскептицизм та антиглобалістські настрої – демонструючи їхній відносний вплив у Східній та Західній Європі. Крім того, вона висвітлює основні виклики, з якими стикається ЄС у протидії цим факторам, підкреслюючи необхідність диференційованого підходу до вирішення проблем у різних регіонах Союзу.

Таблиця 2. Порівняння факторів впливу на популярність проросійських сил у країнах ЄС (2022-2024)

Фактор	Вплив у Східній Європі	Вплив у Західній Європі	Основні виклики для ЄС
Соціально-економічні чинники	Високий (енергетична залежність, економічна нерівність)	Середній (інфляція, вартість життя)	Подолання економічної нерівності, енергетична диверсифікація
Культурні та ідеологічні фактори	Високий (історичні зв'язки, мовна близькість)	Низький (окрім крайніх правих рухів)	Балансування між національними ідентичностями та спільними цінностями ЄС
Інформаційний вплив та дезінформація	Високий (мовна доступність російських медіа)	Середній (через соціальні мережі та альтернативні медіа)	Протидія дезінформації без порушення свободи слова
Євроскептицизм та антиглобалізм	Середній (критика «брюссельської бюрократії»)	Високий (особливо в контексті міграційної кризи)	Підвищення прозорості та ефективності інституцій ЄС

Джерело: створено автором

Важливо також відзначити, що ситуація залишається динамічною, і вплив різних факторів може змінюватися з часом та залежно від конкретного національного контексту. Постійний моніторинг та аналіз цих тенденцій є критично важливими для розробки ефективних стратегій протидії проросійським впливам та зміцнення європейської єдності в довгостроковій перспективі.

Обговорення

Результати дослідження демонструють складну динаміку розвитку та трансформації проросійських політичних сил у країнах Європейського Союзу протягом 2014-2024 років. Виявлено, що російсько-українська війна стала ключовим фактором, який змусив ці сили адаптувати свою риторику та стратегії. Аналіз електоральної підтримки виявив неоднорідну картину: у деяких країнах спостерігалось зниження популярності проросійських партій, тоді як в інших вони зберегли або навіть посилили свої позиції. Дослідження також виділило ключові фактори, що впливають на популярність цих сил, включаючи соціально-економічні чинники, культурні та ідеологічні аспекти, інформаційний вплив та євроскептицизм.

Культурні та історичні зв'язки з Росією виявилися потужним чинником формування проросійських настроїв у Центральній та Східній Європі. Особливо яскраво це проявляється в Угорщині та Сербії, де спільне слов'янське коріння та православні традиції створюють сприятливий ґрунт для російського впливу. Н. Ivanov & M. Laguelle (2022) детально висвітлюють цей феномен, підкреслюючи важливість культурної спорідненості. Хоча культурна близькість дійсно сприяє проросійським симпатіям, її вплив не є однорідним навіть у межах одного регіону. Наприклад, в Польщі, попри слов'янське походження, історичні конфлікти з Росією значно послаблюють ефект культурної близькості. Натомість у Болгарії, незважаючи на членство в ЄС та НАТО, культурні зв'язки з Росією залишаються потужним фактором у формуванні громадської думки. Ця неоднорідність вказує на необхідність більш нюансованого підходу до аналізу культурних впливів. На відміну від фокусу на окремих країнах, запропонованого Ivanov та Laguelle, аналіз дозволяє побачити, як культурні фактори взаємодіють з іншими аспектами – економічними інтересами, геополітичними орієнтаціями

та національними наративами – формуючи складну мозаїку проросійських настроїв у Європі.

Економічні інтереси відіграють визначальну роль у формуванні проросійських симпатій у Європі, часто переважаючи ідеологічні розбіжності. Дослідження виявляє, що енергетична залежність від Росії та потенціал її ринку створюють сприятливий ґрунт для проросійських настроїв навіть у країнах з традиційно антиросійською риторикою. A.S. Weiss (2020) слушно підкреслює значення економічних факторів у своєму аналізі зв'язків Кремля з правими силами в Італії та Австрії. Однак, результати цього дослідження дозволяють розширити це розуміння. Виявлено, що економічні мотиви впливають не лише на праві, але й на ліві популістські рухи. Зокрема, в Німеччині партія «Ді Лінке» активно виступала проти санкцій щодо Росії, аргументуючи це захистом робочих місць у східних землях. Це спостереження суттєво доповнює висновки A.S. Weiss (2020), демонструючи, що проросійські впливи виходять за межі традиційного правого спектру.

Варто зауважити, що економічні аргументи часто маскують більш глибокі ідеологічні симпатії. Наприклад, праві популісти в Італії, критикуючи санкції проти Росії з економічних позицій, одночасно висловлюють захоплення авторитарною моделлю Путіна. Це спостереження суперечить припущенню A.S. Weiss (2020) про чітке розмежування економічних та ідеологічних мотивів, вказуючи на їх складне переплетіння у формуванні проросійських позицій. Загалом, результати цього дослідження підтверджують важливість економічних факторів, виявлену A.S. Weiss (2020), але також розширюють розуміння їхньої ролі, демонструючи їх вплив на ширший спектр політичних сил та складну взаємодію з ідеологічними мотивами.

Російське вторгнення в Україну спричинило кардинальні зміни в риторичі проросійських сил по всій Європі. K. Arzheimer (2023), аналізуючи німецький контекст, відзначає суттєву трансформацію дискурсу популістських акторів. Це спостереження знаходить підтвердження і в ширшому європейському масштабі. Втім, порівняльний аналіз різних країн ЄС виявляє більш нюансовану картину, ніж пропонує K. Arzheimer (2023). У той час як німецькі популісти дійсно пом'якшили свою проросійську риторику, в Угорщині, наприклад, спостерігається протилежна тенденція – посилення проросійських наративів. Це

вказує на необхідність врахування національних особливостей при оцінці реакції політичних сил на геополітичні зміни.

Більше того, дослідження виявляє цікавий феномен «подвійної гри» деяких партій. Наприклад, французьке «Національне об'єднання» публічно дистанціювалося від Росії, але продовжило просувати проросійські наративи через соціальні медіа. Це суперечить припущенню K. Arzheimer (2023) про однозначність змін у риторичі і підкреслює складність адаптаційних стратегій проросійських сил. Загалом, хоча висновки K. Arzheimer (2023) щодо трансформації риторики є влучними для німецького контексту, загальноєвропейська перспектива демонструє більш складну та неоднорідну картину адаптації проросійських сил до нових геополітичних реалій.

Італійський політичний ландшафт після початку російсько-української війни зазнав суттєвих змін, що яскраво ілюструє загальноєвропейські тенденції. N. Guerra (2023) у своєму аналізі крайніх правих сил Італії відзначає їхню значну фрагментацію та переорієнтацію. Це спостереження корелює з виявленими в ході дослідження процесами в інших країнах ЄС, проте картина виявляється складнішою при розширенні географічного фокусу.

На відміну від італійського сценарію, де відбулося розмежування проросійських позицій, у деяких східноєвропейських країнах, наприклад в Угорщині, спостерігається консолідація правих сил навколо проросійської риторики. Це суперечить висновкам N. Guerra (2023) і вказує на необхідність врахування регіональних особливостей при аналізі трансформації проросійських сил. Крім того, дослідження виявляє цікавий феномен «прихованої проросійськості» серед партій, які публічно дистанціювалися від Кремля. Наприклад, у Франції та Німеччині праві популісти, офіційно засуджуючи російську агресію, продовжують просувати проросійські наративи через альтернативні канали комунікації. Це доповнює аналіз N. Guerra, демонструючи більш складні стратегії адаптації, ніж просто фрагментація чи переорієнтація. Загалом, хоча висновки N. Guerra (2023) щодо італійської ситуації є цінними, загальноєвропейська перспектива розкриває більш різноманітну та нюансовану картину трансформації проросійських сил у відповідь на геополітичні зміни.

Інформаційний вплив та дезінформація виявилися потужними інструментами у формуванні проросійських настроїв у Європі. U. Nanuashvili (2020) справедливо підкреслює їхню ключову роль, що підтверджується і результатами цього дослідження. Однак, аналіз виявляє, що інформаційні маніпуляції діють не ізольовано, а в складному переплетінні з економічними та культурними факторами. Наприклад, у Болгарії проросійські наративи особливо ефективні через їхню синергію з історичними міфами про російсько-болгарську дружбу та економічними інтересами в енергетичному секторі. Це спостереження розширює висновки U. Nanuashvili (2020), демонструючи, як інформаційні впливи посилюються завдяки їхній взаємодії з іншими соціальними та економічними чинниками.

Щодо ролі історичного контексту та ідеологічних факторів, N. Paulovičová & G. Soroka (2024) роблять

важливий акцент на їхньому значенні для посткомуністичних правих рухів. Їхні висновки знаходять підтвердження в країнах Центральної та Східної Європи, де історичні зв'язки з Росією дійсно впливають на формування проросійських симпатій. Втім, дослідження виявляє, що ці фактори мають значення не лише для правих рухів. Наприклад, у Греції ліві сили також демонструють проросійські настрої, спираючись на історичну пам'ять про підтримку СРСР під час громадянської війни. Це спостереження доповнює аналіз N. Paulovičová & G. Soroka (2024), вказуючи на необхідність розглядати вплив історичного контексту на ширший спектр політичних акторів.

Більше того, дослідження виявляє цікавий феномен «вибіркової історичної пам'яті» у формуванні проросійських позицій. Так, угорські праві сили акцентують увагу на радянській допомозі під час Другої світової війни, ігноруючи придушення повстання 1956 року. Це демонструє, як історичний наратив може бути вибірково використаний для підтримки проросійської орієнтації.

Результати дослідження виявляють значні зміни в риторичі правих популістських сил у Франції після початку російсько-української війни. G. Ivaldi (2023) влучно відзначає їхню переорієнтацію на критику економічних наслідків санкцій для французьких громадян. Це спостереження дійсно відповідає загальній тенденції адаптації проросійських сил до нових геополітичних реалій, виявленій у даному дослідженні.

Однак, варто не погодитися з G. Ivaldi (2023) щодо універсальності цієї тенденції. Загальноєвропейський аналіз демонструє більш різноманітну картину. Наприклад, в Угорщині, на відміну від Франції, спостерігається посилення, а не пом'якшення проросійської риторики. Це суперечить висновкам G. Ivaldi (2023) і вказує на необхідність більш нюансованого підходу до аналізу трансформації проросійських сил у різних національних контекстах.

Щодо ролі інформаційних технологій, висновки V. Voskresenskii (2023) про міграцію німецьких правих груп на російські онлайн-платформи заслуговують на увагу. Проте, ця тенденція не обмежується лише онлайн-середовищем і Німеччиною. В Італії та Греції, наприклад, проросійські наративи активно поширюються через традиційні медіа та культурні заходи. Це доповнює висновки V. Voskresenskii (2023), демонструючи більш комплексну картину інформаційних стратегій проросійських сил.

Більше того, на відміну від фокусу V. Voskresenskii (2023) на технічних аспектах, варто підкреслити важливість змісту поширюваних наративів. Дослідження виявляє, що проросійські сили вміло адаптують свої меседжі до локальних контекстів, апелюючи до специфічних національних проблем та настроїв. Це спостереження додає новий вимір до аналізу V. Voskresenskii (2023), демонструючи складну взаємодію між технологічними можливостями та змістовним наповненням проросійської пропаганди.

В результатах дослідження зазначено про суттєве зниження підтримки проросійських сил у країнах Балтії після початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну. M.L. Jakobson & A. Kasekamp (2023) відзначають цю тенденцію на прикладі Естонії, пов'язуючи

її з історичним досвідом країни та її геополітичним положенням. Це спостереження дійсно відповідає виявленій у дослідженні поляризації позицій щодо Росії в країнах з сильними історичними зв'язками. Варто зауважити, що ситуація в Балтійському регіоні не є універсальною для всього ЄС. На відміну від різкого відмежування від проросійських сил у Естонії, в деяких країнах Центральної Європи, наприклад в Угорщині, спостерігається збереження або навіть посилення проросійських настроїв. Це суперечить висновкам M.L. Jakobson & A. Kasekamp (2023) і вказує на необхідність більш диференційованого підходу до аналізу трансформації проросійських сил у різних регіонах ЄС.

Щодо ролі транснаціональних зв'язків, B. Futàk-Campbell (2020) підкреслює їхнє значення у формуванні проросійських позицій. Проте, варто розширити це спостереження. Дослідження виявляє, що транснаціональні зв'язки, хоча і важливі, не є визначальними у всіх випадках. Наприклад, в Греції та Болгарії проросійські настрої значною мірою формуються під впливом внутрішніх культурних та історичних факторів, а не зовнішніх зв'язків.

Більше того, на відміну від фокусу B. Futàk-Campbell (2020) на політичній синергії, варто підкреслити роль економічних інтересів у формуванні транснаціональних проросійських альянсів. Дослідження виявляє, що в деяких випадках саме економічні фактори, такі як енергетична залежність або інвестиційні можливості, стають основою для формування проросійських коаліцій між політичними силами різних країн.

Виявлені тенденції до адаптації риторики, трансформації інформаційних стратегій та формування транснаціональних зв'язків підкреслюють необхідність комплексного підходу до вивчення цього явища. Водночас, різноманітність національних контекстів та регіональних особливостей вказує на важливість подальших досліджень, які б поєднували широкий порівняльний аналіз з глибоким вивченням специфіки окремих країн та регіонів ЄС.

Висновки

Проведене дослідження дозволило виявити та систематизувати ключові фактори, що зумовлюють електоральну підтримку проросійських політичних сил у країнах Європейського Союзу в умовах російсько-української війни. Аналіз історичної динаміки та сучасного стану цих сил показав, що російська агресія проти України стала каталізатором значних трансформацій у їхніх стратегіях та риторичі. Проросійські партії були змушені адаптуватися до нових геополітичних реалій, що призвело до диференціації їхніх позицій та, в деяких випадках, до внутрішніх розколів.

Дослідження рівня електоральної підтримки проросійських партій виявило неоднорідну картину в різних країнах ЄС. У той час як у деяких державах, особливо в Центральній та Східній Європі, спостерігалось зниження популярності відверто проросійських сил, в інших країнах вони зберегли або навіть посилили свої позиції. Ця динаміка значною мірою зумовлена комплексом соціально-економічних, культурних та інформаційних факторів.

Ключовими чинниками, що сприяють зростанню популярності проросійських політичних сил, виявилися економічні проблеми, пов'язані з енергетичною кризою та інфляцією, євроскептицизм та антиглобалістські настрої, а також вплив російської дезінформації. Культурні та історичні зв'язки з Росією також відіграють значну роль, особливо в країнах Центральної та Східної Європи. Водночас, ефективність цих факторів варіюється залежно від національного контексту та регіональних особливостей.

Дослідження показало, що проросійські сили адаптували свою риторику, часто позиціонуючи себе як «нейтральні» та зосереджуючись на критиці санкцій проти Росії з економічних позицій. Ця стратегія дозволяє їм зберігати електоральну підтримку, уникаючи прямих звинувачень у підтримці агресора. Важливим аспектом їхньої діяльності стало використання інформаційних технологій для поширення альтернативних наративів та підіриву довіри до європейських інституцій.

Результати дослідження підкреслюють необхідність комплексного підходу до протидії проросійським впливам у Європі. Це включає посилення економічної солідарності в ЄС, покращення комунікації між європейськими інституціями та громадянами, а також розробку ефективних стратегій боротьби з дезінформацією. Важливим завданням залишається пошук балансу між повагою до національних ідентичностей та збереженням спільних демократичних цінностей ЄС.

Обмеженням дослідження є його фокус на загальноєвропейських тенденціях, що може не повністю враховувати специфіку окремих країн. Перспективними напрямками подальших досліджень є глибший аналіз національних особливостей проросійських рухів, вивчення впливу соціальних медіа на формування проросійських настроїв, а також дослідження ефективності різних стратегій протидії російському впливу в європейській політиці.

Подяки

Немає.

Конфлікт інтересів

Немає.

UDC 329:327.8
DOI: 10.46493/2663-2675.34(4).2024.104

Stepan Dmytrenko*

*PhD in Political Science, Associate Professor
Mykhailo Drahomanov Ukrainian State University
01601, 9 Pirogova Str., Kyiv, Ukraine
<https://orcid.org/0009-00005-4163-0468>*

Pro-Russian political forces in Europe: Factors of electoral support

Abstract. The purpose of this study was to identify and systematise the key factors that determine the electoral support for pro-Russian political forces in the European Union in the context of the Russian-Ukrainian war. To fulfil this purpose, a comprehensive analysis of the historical dynamics and current state of pro-Russian parties in the EU was performed, the level of their electoral support was investigated, and the key factors influencing their popularity were identified. The findings of the study show that Russian aggression against Ukraine has become a catalyst for significant transformations in the strategies and rhetoric of pro-Russian forces, forcing them to adapt to new geopolitical realities. The study covered a heterogeneous picture of electoral support for these parties in different EU countries: while in some states, especially in Central and Eastern Europe, there was a decline in the popularity of openly pro-Russian forces, in other countries they maintained or even strengthened their positions. The key factors contributing to the rise in popularity of pro-Russian political forces were economic problems related to the energy crisis and inflation, Euroscepticism and anti-globalisation sentiment, and the influence of Russian disinformation. Cultural and historical ties with Russia also play a significant role, especially in Central and Eastern Europe. The study found that pro-Russian forces have adapted their rhetoric, often positioning themselves as “neutral” and focusing on criticising sanctions against Russia from an economic perspective. This strategy allows them to maintain electoral support while avoiding direct accusations of supporting the aggressor. A significant aspect of their activities has been the use of information technology to spread alternative narratives and undermine trust in European institutions. The findings of this study highlight the need for a comprehensive approach to countering pro-Russian influences in Europe, including strengthening economic solidarity in the EU, improving communication between European institutions and citizens, and developing effective strategies to combat disinformation.

Keywords: euroscepticism; populism; disinformation; sanctions; energy crisis; inflation; electoral behaviour

Introduction

The study of pro-Russian political forces in Europe and the factors of their electoral support is of particular significance in the context of the current geopolitical situation. Russia's aggression against Ukraine has dramatically changed the political landscape of Europe, forcing a rethinking of relations with the Russian Federation, and calling into question the effectiveness of the previous policy of “engagement”. At the same time, despite the pan-European consensus on condemning Russia's actions, political parties and movements that hold a pro-Russian or neutral position on the war in Ukraine stay strong and even strengthen their positions in a range of EU countries. The problematic of the present study lies in identifying and analysing the factors that determine the electoral support for pro-Russian political forces in the European Union in the context of the ongoing Russian-Ukrainian war. This issue is critical for understanding internal

political processes in European countries, assessing the stability of European unity in countering Russian aggression, and predicting possible changes in the foreign policy of individual EU member states.

Historically, pro-Russian sentiments in European politics have had different origins, ranging from the ideological proximity of left and far-right parties to pragmatic economic interests. However, Russia's aggression against Ukraine in 2022 created a new context in which support or neutrality towards Russia's actions became much more controversial. Nevertheless, a series of political forces in Europe continue to receive considerable electoral support, advocating positions that can be described as pro-Russian or neutral in relation to the Russian-Ukrainian war.

Analysing the impact of Russian aggression on European politics, S. Braghiroli (2023) examines how pro-Russian parties in Europe have adapted to the new geopolitical

Received: 14.05.2024, Revised: 06.08.2024, Accepted: 26.08.2024

Suggested Citation:

Dmytrenko, S. (2024). Pro-Russian political forces in Europe: Factors of electoral support. *Foreign Affairs*, 34(4), 104-115. doi: 10.46493/2663-2675.34(4).2024.104.

*Corresponding author

Copyright © The Author(s). This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License 4.0 (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>)

realities. The researcher finds that although many of these parties have been forced to distance themselves from open support for Russia, they continue to promote narratives that undermine EU unity in confronting Russian aggression. This is manifested in criticism of sanctions, calls for “neutrality” in the conflict, and a focus on internal EU problems instead of support for Ukraine.

An important aspect of the problem is the link between right-wing extremism and Russian influence. In this context, S. Butt & D. Byman (2023) examine how Russia uses far-right movements to advance its interests in Europe. The researchers note that this cooperation is based on a common rejection of liberal values and a desire to undermine the unity of the West. At the same time, R. Cohen (2023) points out that pro-Russian voices in Europe, although less prominent since the start of the full-scale invasion, still retain considerable influence in some countries.

Considering the prospects for European elections, S. Sayem (2024) analyses the phenomenon of the “hard right puzzle” in the context of the upcoming European Parliament elections. The researcher emphasises that right-wing and far-right parties, many of which have a history of pro-Russian sympathies, could significantly strengthen their positions. This is confirmed by C. Mudde (2024), who predicts an increase in the influence of extreme right-wing forces in the European elections of 2024. Notably, the electoral support for pro-Russian forces is not limited to the right-wing spectrum. As the analysis of İ. Saylan & M. Aknur (2024) shows, populist movements of various ideological orientations are challenging normative and geopolitical Europe, often using pro-Russian rhetoric as a tool to criticise the EU.

In the context of Russia’s political influence on European countries, L. Bokinskie (2024) considers the concept of “Russian political warfare”. The researcher analyses the methods and strategies used by Russia to influence European politics, specifically through the support of pro-Russian parties and movements. At the same time, the researcher notes the limited effectiveness of these efforts in the context of open aggression against Ukraine. Particular attention should be paid to the study by L. Hooghe *et al.* (2024), which analyses how the Russian threat affects the consolidation of the West. Researchers have identified a complex dynamic where, on the one hand, transatlantic unity is strengthening, and on the other hand, populist and Eurosceptic forces continue to receive significant support, often using pro-Russian rhetoric.

An analysis of the available literature helps to identify several key factors that influence the electoral support for pro-Russian forces in Europe. Firstly, there are the economic problems associated with the energy crisis and inflation, which some voters attribute to the policy of sanctions against Russia (Cohen, 2023; Sayem, 2024). Secondly, the rise of Euroscepticism and nationalist sentiment, which often correlate with pro-Russian sympathies (Mudde, 2024; Saylan & Aknur, 2024). Thirdly, the influence of Russian disinformation and propaganda, which, despite its limited effectiveness, continues to influence public opinion in some European countries (Bokinskie, 2024). At the same time, research also reveals opposite trends. L. Hooghe *et al.* (2024) note that Russian aggression has led to a certain consolidation of Western democracies

and increased support for Ukraine. This creates a complex dynamic where pro-Russian forces are forced to adapt their rhetoric to the new reality, often disguising their sympathies for Russia under the slogans of “peace” and “neutrality” (Bokinskie, 2024).

Thus, the analysis of the literature points to the need for an in-depth investigation of the factors of electoral support for pro-Russian forces in Europe, considering both conventional factors (economic problems, Euroscepticism) and new challenges related to Russian aggression against Ukraine. Particular attention should be paid to investigating how these forces are adapting their rhetoric and strategies in the changed geopolitical context, as well as analysing the effectiveness of their efforts considering the growing consolidation of the West against Russian aggression. The growing popularity of these political forces raises a series of questions about the factors that determine their electoral appeal. Possible explanations include economic difficulties related to the energy crisis and inflation, which some voters attribute to the policy of sanctions against Russia; the rise of Euroscepticism and nationalist sentiment; the impact of Russian disinformation and propaganda; and general dissatisfaction with traditional political elites.

The purpose of this study was to identify the reasons and mechanisms for maintaining the influence of pro-Russian political forces in the European Union against the background of the Russian-Ukrainian war. To fulfil this purpose, the following tasks were set: to analyse the historical dynamics and current state of pro-Russian political forces in the EU, their ideological positions and rhetoric on the Russian-Ukrainian war; to investigate the level of electoral support for pro-Russian parties in different EU countries and identify the factors that influence its dynamics; to identify key socio-economic, cultural, and informational factors that contribute to the growing popularity of pro-Russian political forces in European countries.

Materials and Methods

The study analysed key resolutions of the European Parliament, specifically Resolution of the European Parliament No. 2022/2564(RSP) (2022), which defined the EU’s official position on the conflict. This helped to assess the discrepancies between the EU’s official position and the rhetoric of pro-Russian political forces. Official statements and speeches of political leaders such as Hungarian Prime Minister Viktor Orbán (Hungary’s Orbán..., 2022) and Slovak Prime Minister Robert Fico (Slovak PM..., 2024) were studied, which helped to analyse the evolution of the rhetoric of pro-Russian forces after the start of Russia’s full-scale invasion of Ukraine.

An analysis of these statements and speeches also revealed common narratives used by pro-Russian forces to justify their position, such as the defence of national interests, criticism of the “Brussels bureaucracy” and calls for a diplomatic solution to the conflict. This offered a better understanding of strategies for adapting pro-Russian rhetoric to new geopolitical realities and methods for maintaining electoral support in the changed international context. The study analysed the statistical data on the results of parliamentary and European elections in the EU countries for 2014–2024. Specifically, the results of the

elections in France, Italy, Hungary, Slovakia, and the Baltic States were investigated in detail. This helped to trace the dynamics of electoral support for pro-Russian parties and identify specific regional features of their influence. A comparative analysis of the positions of pro-Russian forces on key aspects of European policy, such as sanctions against Russia, support for Ukraine, and EU energy policy, was performed. This helped to identify both commonalities and differences in the approaches of different parties and movements. The study analysed the reports of international organisations, specifically the 2024 report of the European External Action Service (EEAS) on foreign information influence and manipulation (EEAS, 2024). This helped to assess the extent and methods of Russian information influence on European politics.

Academic publications and analytical reports by leading experts in the field of European politics and international relations were studied, which helped to consider different theoretical approaches to the analysis of pro-Russian forces in Europe and the factors of their support. A series of methods were used to process and analyse the data collected. The study periodised the development of pro-Russian forces in Europe, identifying three key stages: before 2014, 2014–2022, and 2022–2024. This helped to trace the evolution of their strategies and rhetoric in response to changes in the geopolitical situation. The study typified pro-Russian political forces by ideological orientation, attitude towards the EU, position on sanctions against Russia, and support for Ukraine. This helped to identify a variety of approaches and strategies within the pro-Russian spectrum of European politics. Two comparative tables were developed to systematise and visualise the findings of the study. The first table shows the evolution of pro-Russian political forces in Europe over 2014–2024 according to ten key parameters. The second table compares the impact of various factors on the popularity of pro-Russian forces in Eastern and Western Europe.

Results

The historical dynamics and current state of pro-Russian political forces in the EU. Pro-Russian political forces in Europe have undergone a complex evolution over the past decades. Their establishment and development took place against the backdrop of considerable geopolitical changes that substantially affected the ideological positions and electoral support of these parties. The post-Cold War period, from 1991 to 2014, saw a gradual increase in the influence of pro-Russian forces in European politics, driven by a series of interrelated factors. Economic interests played a key role, as energy dependence on Russia and the potential of the Russian market for European companies created a favourable basis for cooperation. C. Mudde (2024) emphasises that many European parties viewed Russia as a significant economic partner, especially in the energy sector. This economic attractiveness was reinforced by the ideological proximity of some European political forces to the Russian model of “sovereign democracy” and conservative values. N. Guerra (2024) notes that some European right-wing parties have found ideological affinities with the Putin regime, especially in terms of traditional values and criticism of liberal democracy. Furthermore, geopolitical considerations related to the desire

to create a counterweight to American influence in Europe have prompted some European political forces to see rapprochement with Russia as a way to reduce dependence on the United States and increase Europe’s strategic autonomy (Becker & von Ondarza, 2024). This combination of economic, ideological, and geopolitical factors created a favourable environment for the growth of pro-Russian forces in European politics during this period. However, the annexation of Crimea by Russia in 2014 was a turning point that forced many pro-Russian parties to reconsider their positions. This process intensified after Russia’s full-scale invasion of Ukraine in February 2022. The Russian-Ukrainian war has split the European right-wing, forcing it to make a clear decision about its geopolitical orientation (Guerra, 2024).

In 2014–2024, the evolution of pro-Russian forces in Europe was characterised by a complex dynamic of interconnected processes. The initial differentiation of positions, when parties from Central and Eastern Europe abruptly changed their rhetoric to anti-Russian, provoked a chain reaction. This forced even those parties that retained a pro-Russian orientation to adapt their rhetoric, softening it and distancing themselves from open support for Russia’s actions. This adaptation has led to a polarisation of the European political spectrum: pro-Russian forces have become more marginalised in many countries, but paradoxically strengthened their positions in some regions. This polarisation has created favourable conditions for the growth of pro-Russian parties at the national level in some countries, where they have managed to increase their electoral support and even enter government coalitions, contrary to the European trend. Thus, the initial differentiation of positions triggered a cascade of changes that ultimately led to a complex and heterogeneous picture of the influence of pro-Russian forces in Europe, where marginalisation in some regions was accompanied by strengthening of positions in others.

A significant aspect of the implementation of pro-Russian policy in Europe has been the use of energy resources, specifically natural gas, as an instrument of geopolitical influence. This strategy, known as the “Falín-Kvitsynsky Doctrine” (Ruszel, 2017), envisaged replacing the military influence of the USSR, and later Russia, with economic influence through the supply of natural gas. A striking example of the implementation of this doctrine was Germany, where Russian gas corporations, especially Gazprom, actively promoted their interests through lobbying and economic cooperation. The construction of the Nord Stream 1 and Nord Stream 2 gas pipelines was the culmination of this strategy, creating a direct energy dependence of the EU’s largest economy on Russia. Former high-ranking officials, such as Chancellor Gerhard Schröder, who after leaving office took up senior positions in Russian energy companies, helped promote Russian interests in German politics. This strategy allowed Russia not only to gain significant economic benefits but also to create political leverage, which became especially clear during the 2021–2022 energy crisis and subsequent full-scale aggression against Ukraine. However, as N. Guerra (2024), “the Russian-Ukrainian war destroyed the illusion of the effectiveness of this strategy, forcing European countries to reconsider their energy policies and look for alternative sources of supply”.

As of 2024, pro-Russian forces in Europe are a heterogeneous group with varying levels of influence in different countries, making it difficult to formulate a unified European policy towards Russia. The Russian-Ukrainian war has become a key factor that has forced pro-Russian political forces in Europe to clearly define their ideological positions and adapt their rhetoric. An analysis of their statements and political programmes reveals several main approaches: Calls for “neutrality” and “peaceful resolution of the conflict” – many parties that used to openly support Russia now position themselves as “neutral” and advocate for an immediate ceasefire and peace talks. This rhetoric allows them to avoid directly supporting Russian aggression while criticising EU and NATO policies (Guerra, 2024). Such an approach often ignores the aggressive nature of Russia’s actions and its violations of international law, specifically Article 2(4) of the United Nations Charter (1945), which prohibits the use of force against the territorial integrity and political independence of any state.

Criticism of sanctions against Russia: Pro-Russian forces often emphasise the negative impact of sanctions on the EU economy, arguing that they hurt European countries more than Russia. This rhetoric appeals to the economic interests of voters and attempts to undermine EU unity in confronting Russian aggression (Becker & von Ondarza, 2024). A striking example of such rhetoric is the statement of Hungarian Prime Minister Viktor Orban, who in September 2022 said: “Brussels’ sanctions pushed Europe into an energy crisis” and argued that lifting the sanctions would lead to an immediate 50% drop in gas prices and lower inflation (Hungary’s Orban..., 2022). Notably, this position contradicts European Parliament Resolution 2022/2564(RSP) of 1 March 2022, which calls for tougher sanctions against Russia (Resolution of the European Parliament No. 2022/2564(RSP), 2022).

Focus on internal EU issues: Instead of discussing Russian aggression, these parties often focus on internal EU issues, such as inflation, the energy crisis, and migration. This allows them to divert attention from foreign policy issues and appeal to populist sentiments. This approach may be considered a violation of the principle of solidarity prescribed in Article 24(3) of the Treaty on European Union (1957).

Anti-American rhetoric: Some pro-Russian forces present the war as a confrontation between Russia and the US/NATO, downplaying the role of Ukraine and European countries. This narrative strategy is aimed at undermining transatlantic unity and legitimising Russian aggression. A striking example of such rhetoric is the statement by Slovak Prime Minister Robert Fico, who in January 2024 claimed that “Ukraine is not an independent and sovereign country” but “is under the full influence and control of the United States” (Slovak PM..., 2024). Such rhetoric contradicts the principles prescribed in Article 21 of the Treaty on European Union (1957), which defines the values and objectives of the EU’s foreign policy, including support for democracy, the rule of law, and the sovereignty of states.

Use of Russian propaganda narratives: Russian propaganda narratives about the “denazification” of Ukraine or the “protection of the Russian-speaking population”

are often repeated (Ferraro, 2023). These narratives have no legal or factual basis and contradict the EU’s official position. The dissemination of such information can be considered a violation of Article 11 of the EU Charter of Fundamental Rights (2000), which guarantees freedom of expression and information, but also prescribes liability for the abuse of this right. Notably, the rhetoric of pro-Russian forces often teeters on the edge of legality, avoiding direct violations of EU and national laws. However, their statements and actions undermine the unity of the EU and its ability to effectively counter Russian aggression, which can be considered an indirect violation of the principles of loyalty and solidarity prescribed in the EU treaties.

Russian aggression against Ukraine has become a catalyst for profound transformations in the strategies and rhetoric of pro-Russian political forces in Europe. This process of adaptation, characterised by complexity and heterogeneity, reflects the diversity of political contexts in the EU and demonstrates the flexibility of these parties in adapting to new geopolitical realities. An analysis of these adaptation processes reveals five key strategies that are shaping the new landscape of pro-Russian politics in Europe. “Strategic distancing” allows parties to balance between publicly condemning aggression and criticising EU policies while maintaining electoral support. This tactic, while effective from an internal policy perspective, teeters on the brink of violating the principles of EU solidarity.

The “reorientation towards internal problems” shifts the focus of the discussion from foreign policy issues to the economic consequences of sanctions and the energy crisis. This strategy, appealing to the immediate interests of voters, creates the basis for criticism of European unity in countering aggression. The positioning of “neutrality” as a political stance is becoming a tool to avoid direct support for Russia, while undermining efforts to help Ukraine. This rhetoric, masquerading as peacekeeping, factually favours Russian interests, violating the principle of EU solidarity. “Information warfare” through the spread of disinformation and propaganda narratives is becoming a powerful tool for undermining EU unity. This tactic, by creating information chaos, directly threatens democratic principles and freedom of information enshrined in EU law. The “geopolitical reorientation” reflects the search for new alliances and partnerships, especially among parties that previously had close ties with Russia. This strategy, although aimed at adapting to new realities, potentially contradicts the principles of EU foreign policy. This reorientation is particularly noticeable among parties that have faced the need to reconsider their geopolitical positions in light of Russia’s aggression against Ukraine. These political forces, seeking to maintain their influence and electoral support, are actively seeking new international contacts and ideological guidelines, which often leads to ambiguous and contradictory foreign policy positions.

These adaptation strategies, interacting and intertwining, create a complex and dynamic picture of the transformation of pro-Russian forces in Europe. Their flexibility and ability to quickly adapt to changing conditions pose a serious challenge to the establishment of a common European policy towards Russia and Ukraine. This requires constant monitoring and analysis, as well as the development of effective counter-strategies to

preserve EU unity and values in the face of the ongoing geopolitical crisis.

N. Guerra (2024) also addresses the significant role of external influences in this process of adaptation: “The ideological influences of figures such as Steve Bannon and Alexander Dugin continue to shape the geopolitical visions of the European right, creating a complex network of ideological and political connections”. Thus, the adaptation of pro-Russian forces to the new geopolitical realities is characterised by complexity, heterogeneity, and constant evolution. This situation poses serious challenges to EU unity and its ability to effectively counter Russian aggression, requiring constant monitoring and analysis by European institutions and researchers. An analysis of the

evolution of pro-Russian political forces in Europe over the past decade reveals profound transformations in their positions and strategies, reflecting a dynamic response to the changing geopolitical environment. These changes cover a wide range of aspects, from ideological orientation to concrete political actions, demonstrating the complex adaptation of pro-Russian forces to the new realities of European politics. To visualise these multidimensional changes, comparative Table 1 has been developed, which systematises the key aspects of the evolution of pro-Russian forces. This table not only illustrates the significant shifts in their positions, but also highlights the heterogeneity and complexity of this political phenomenon in the context of European integration and foreign policy challenges.

Table 1. Comparing the Evolution of Pro-Russian Political Forces in Europe (2014-2024)

Aspect	Before 2014	2014-2022	2022-2024
Ideological orientation	Open support for Russia, focus on economic cooperation	Ambivalence, balancing between a pro-Russian position and criticism of Russia's actions	Polarisation: sharp division into pro-Russian and anti-Russian forces
Rhetoric on Ukraine	Ukraine is considered part of Russia's sphere of influence	Criticism of Ukraine's Euro-Atlantic integration, calls for neutrality	The split: from full support for Ukraine to accusations of provoking the conflict
Attitudes towards EU sanctions	The issue was not relevant	Criticism of sanctions as harmful to the EU economy	Increased criticism, calls to lift sanctions
Geopolitical orientation	Striving for a multipolar world with a strong role for Russia	Growth of Euroscepticism, criticism of the US and NATO	Diversification of positions: from pro-Atlantic to Eurasian
Economic policy	Maintaining close economic ties with Russia	Balancing economic interests with geopolitical realities	Emphasis on energy independence, criticism of dependence on Russian resources
Internal political influence	Marginal positions in most EU countries	Growth of support, entry into parliaments and coalitions	Increased influence in some countries but overall marginalisation in the EU
Attitudes towards the EU	Criticism of the EU as a limiter of national sovereignty	Growing Euroscepticism, calls for EU reform	The split: from complete rejection of the EU to the desire to reform it from within
Information strategy	Limited presence in the media space	Active use of social media and alternative media	Accusations of misinformation, adaptation to increased regulation
International alliances	Limited cooperation between pro-Russian forces in the EU	Formation of transnational alliances of right-wing forces	Fragmentation of alliances, search for new partnerships
Legal status	Legal activities within the framework of national legislation	Increased legal pressure in some countries	Banning some organisations, strengthening legal control

Source: created by the author of this study

Table 1 demonstrates the dynamics of changes in the positions and strategies of pro-Russian political forces in Europe over the past decade, reflecting the complexity and heterogeneity of this political spectrum. It illustrates how geopolitical developments, especially Russian aggression against Ukraine, have forced these forces to adapt and re-think their positions, often leading to internal splits and reorientation.

Electoral support for pro-Russian parties in EU countries. The political landscape of the European Union has undergone a considerable transformation in terms of support for pro-Russian parties, especially since Russia's full-scale invasion of Ukraine on 24 February 2022. These dynamics are complex and heterogeneous, reflecting the diversity of historical, cultural, and geopolitical factors that influence electoral preferences in different EU countries and regions. A detailed analysis of these changes

requires a deep understanding of the specifics of each country, as well as the wider European context.

East-Central Europe conflicts with itself. There is no single “post-communist” response to the Russian invasion of Ukraine (Grzymała-Busse, 2024). This fundamental divergence in the reactions of post-communist EU countries to Russian aggression is also reflected in electoral trends. In the Baltic states and Poland, which have historically had difficult relations with Russia and are among the most consistent supporters of Ukraine, there has been a steady decline in support for pro-Russian forces. For instance, in Estonia, the Centre Party, which traditionally targeted Russian-speaking voters and had a softer stance on Russia, suffered substantial losses in the 2023 parliamentary elections, receiving only 15.3% of the vote compared to 23.1% in 2019 (Mölder, 2024). This reflects a change in the electorate's attitude towards a more

critical stance on Russia and its policies. At the same time, in some Central European countries, the opposite trend is observed. In Hungary, where the government of Viktor Orbán openly opposes sanctions against Russia and criticises support for Ukraine, the ruling Fidesz party maintains a prominent level of support. In the 2022 parliamentary elections, this party received 54.13% of the vote (Sadecki, 2022), which demonstrates the resilience of her electoral base, despite international criticism of its stance on the Russian-Ukrainian war. Slovakia is another example of growing support for pro-Russian forces. According to A. Grzymała-Busse (2024), "...the recent elections returned to power a politician who advocates for the end of aid to Ukraine and actively seeks to maintain his country's dependence on Russian energy exports". Truly, in the 2023 parliamentary elections, the Směr-SD party led by Robert Fico, which advocates a more neutral stance on the Russian-Ukrainian war, received 22.94% of the vote and formed the government (Csanyi, 2023).

In Western Europe, the situation is more ambiguous. In France, the situation with support for pro-Russian forces stays complex and ambiguous. Marine Le Pen's National Rally (RN) party, which has historically had a pro-Russian stance, continued to show a considerable increase in support. In the European elections on 9 June 2024, the RN received 31.4% of the vote (over 7.7 million voters), more than double the result of the list of incumbent President Emmanuel Macron. In the first round of the early parliamentary elections on 30 June 2024, the RN improved its result to 33.22%, receiving 10.6 million votes (Toussaint, 2024).

However, this increase in support cannot be directly attributed towards the party's pro-Russian stance. The factors behind the RN's electoral support are more related to France's internal socio-economic problems. The RN owes its support to "a large part of the popular classes and the traditional working class", especially "in rural and urban areas most affected by deindustrialisation, as is the case in north of France". Notably, the RN has significantly toned down its rhetoric towards Russia since the start of the full-scale invasion of Ukraine. The party has adapted its discourse to focus on France's internal problems, such as the cost of living, immigration, and security. This suggests that the pro-Russian position is not a key factor in the RN's electoral support. In Italy, where a coalition of right-wing forces, including parties with historically pro-Russian positions, came to power in 2022, there are complex dynamics. Matteo Salvini's Lega party, which previously had a strong pro-Russian stance, has lost some support but still retains significant influence. In the 2022 parliamentary elections, the League received 8.8% of the vote (Garzia, 2023), a substantial decline from previous elections, but still securing a place in the government coalition.

This heterogeneity of electoral trends reflects deeper divergences in the approaches of different EU countries to Russian aggression and support for Ukraine. A. Grzymała-Busse (2024) emphasises: "Russian aggression has not united these countries, nor has it given them a common strategic goal. In many respects, this is surprising: if any region should be able to form a unified response to Putin's brutal aggression in Ukraine, it is post-communist East-Central Europe".

Regional peculiarities of support for pro-Russian forces are also an important aspect of the analysis. The Visegrad countries (Hungary, Poland, Czech Republic, Slovakia) have different trends. While pro-Russian forces have considerable support in Hungary and Slovakia, their influence in Poland is minimal. In the Czech Republic, the situation is intermediate, with a gradual decline in support for openly pro-Russian parties, but the influence of Eurosceptic forces stays strong. In the Baltic states, support for openly pro-Russian forces is low, but in Latvia and Estonia there are parties that target the Russian-speaking population and take a more moderate stance on relations with Russia. However, their support also tends to decline after the start of a full-scale invasion. In southern Europe, particularly in Italy and Greece, pro-Russian sentiment is often associated with left-wing and populist movements. This trend reflects the complicated history of these countries' relations with Russia and the USSR, as well as the influence of economic factors and Euroscepticism.

Notably, electoral support for pro-Russian forces does not always directly correlate with their influence on EU policy. Even in countries where such parties have relatively low support, they can influence political discourse and force other parties to adapt their positions. This creates additional challenges for the formation of a common European policy towards Russia and Ukraine. An analysis of the dynamics of electoral support for pro-Russian political forces in Europe before and after Russia's full-scale invasion of Ukraine on 24 February 2022 reveals a complex and ambiguous picture. In France, the situation with Marine Le Pen's National Rally (RN) party, which has historically had a pro-Russian stance, is a good example of this dynamic. In the short term, the invasion saw a decline in the ratings of many pro-Russian parties, including the RN. However, eventually, the party not only regained its position, but also considerably strengthened it. This is confirmed by the results of the 2024 elections.

In the European elections on 9 June 2024, the RN received 31.4% of the vote (over 7.7 million voters), more than double the result of the list of incumbent President Emmanuel Macron (14.6%). In the first round of the early parliamentary elections on 30 June 2024, the RN further improved its result, receiving 33.22% of the vote (10.6 million voters) (Toussaint, 2024). This increase in support, however, cannot be directly attributed to the party's pro-Russian stance. The factors behind the RN's electoral support are more related to France's internal socio-economic problems. Despite a significant increase in support, the RN suffered a political defeat in the second round of parliamentary elections on 7 July 2024. This happened due to the mobilisation of left-wing forces and the formation of a broad coalition of the Nouveau Front Populaire (NFP). This fact demonstrates that even with considerable electoral support, pro-Russian forces can be restrained by the consolidation of democratic forces.

Thus, the analysis of the situation in France shows that electoral support for parties with a historically pro-Russian stance can grow significantly even after events that would seem to have a negative impact on their ratings. However, this growth has more to do with internal socio-economic factors and the ability of parties to adapt their rhetoric to the current situation than with their

position on Russia. This makes it difficult to directly determine the impact of the pro-Russian position on the electoral support of such parties and requires a more nuanced analysis of the factors that influence their popularity. This adaptation of the rhetoric and strategies of pro-Russian forces is a key factor influencing their electoral support. Many parties that used to openly support Russia now position themselves as “neutral” and advocate for an immediate ceasefire and peace talks, often ignoring the aggressive nature of Russia’s actions. This position allows them to maintain electoral support while avoiding accusations of direct support for the aggressor.

Notably, electoral support for pro-Russian forces is not homogeneous even within individual countries. Regional differences, socio-economic factors and historical context play an important role in shaping electoral preferences. For instance, in Eastern Germany, which has historically had stronger ties with Russia, support for parties with a softer stance on Russia may be higher than in the western states. A. Grzymała-Busse (2024) emphasises the significance of understanding these differences for effective EU policy-making: “These differences make it difficult to formulate a common European policy towards Russia and Ukraine, creating potential points of division within the EU”.

In sum, electoral support for pro-Russian parties in the EU stays a complex and dynamic phenomenon that requires constant monitoring and analysis. While Russia’s aggression against Ukraine has led to a certain marginalisation of openly pro-Russian forces in many countries, their ability to adapt to new realities and use economic hardship and social problems to mobilise support stays a considerable challenge to European unity and democracy.

Factors influencing the popularity of pro-Russian political forces. The analysis of the factors influencing the popularity of pro-Russian political forces in the European Union reveals a complex interaction of socio-economic, cultural, informational, and ideological factors. These multidimensional dynamics create a unique political landscape where pro-Russian sentiment is intertwined with internal issues and global trends, posing challenges to European unity and democratic values.

Socio-economic factors play a key role in shaping support for pro-Russian forces. Economic inequality, unemployment, and a sense of economic insecurity create fertile ground for populist and anti-systemic movements, some of which lean towards pro-Russian positions. For instance, between 2008 and 2020, when Europe was experiencing the effects of the global financial crisis and the eurozone debt crisis, there was an increase in support for parties that criticised EU economic policies and proposed alternative models, often with a focus on cooperation with Russia (Sobieraj, 2023).

The energy crisis of 2021–2022, caused by the reduction in Russian gas supplies and the subsequent rise in energy prices, has become a powerful catalyst for pro-Russian sentiment in some EU countries (Siegel, n.d.). Parties that opposed sanctions against Russia, arguing that they would have a negative impact on national economies, managed to mobilise support among voters concerned about the rising cost of living. This rhetoric, however, often ignores the long-term consequences of energy dependence on

authoritarian regimes and contradicts the principles of EU energy security prescribed in Article 194 of the Treaty on the Functioning of the European Union (Consolidated version of the Treaty..., 1957).

Cultural and ideological factors also play a significant role in shaping pro-Russian sentiment. In some countries of Central and Eastern Europe, historical ties to Russia, common Slavic roots, and nostalgia for the Soviet past create a cultural basis for sympathy for Russia. Furthermore, the conservative values promoted by the Russian regime resonate with some European voters, especially in the context of debates about identity, migration, and traditional values. A. Grzymała-Busse (2024) notes: “In some countries, such as Hungary and Serbia, governments openly support Russian President Vladimir Putin”. This support is often based on ideological proximity and a shared vision of “sovereign democracy” that is opposed to the EU’s liberal values. Information influence and the role of disinformation have become critical factors in shaping pro-Russian sentiment. Russian state media and related information resources are active in the European information space, spreading narratives that undermine trust in European institutions and promote pro-Russian interpretations of events. These activities often violate the principles of media freedom and pluralism prescribed in Article 11 of the EU Charter of Fundamental Rights (2000).

The impact of disinformation was particularly noticeable in the context of the Russian-Ukrainian war. The spread of fake news and manipulative narratives about the causes and course of the conflict has created information chaos, which is being used by pro-Russian forces to promote their positions. In its 2024 report, the European External Action Service (EEAS) noted a significant increase in the series of disinformation campaigns aimed at undermining support for Ukraine and weakening EU unity on sanctions against Russia (EEAS, 2024).

Euroscepticism and anti-globalisation sentiments also play a significant role in supporting pro-Russian forces. The criticism of the EU as a bureaucratic structure that is distant from the needs of citizens resonates with a part of the electorate that feels disillusioned with the European project. Pro-Russian parties often position themselves as defenders of national sovereignty against the “Brussels bureaucracy”, appealing to anti-globalisation sentiment and fear of losing national identity (Charting the Radical..., 2024). Notably, these factors do not act in isolation, but interact and reinforce each other, creating a complex dynamic of support for pro-Russian forces. For instance, economic difficulties can increase Euroscepticism, which makes the audience more susceptible to pro-Russian disinformation.

The response of European institutions to these challenges has been mixed. On the one hand, the EU has stepped up its efforts to counter disinformation, including through the creation of the East StratCom Task Force and increased regulation of social media (Stefan, 2023). On the other hand, the effectiveness of these measures is often limited by national legislation and different approaches to freedom of expression and media regulation in member states. In the economic sphere, the EU is trying to address socio-economic challenges through various support programmes and funds, such as Next Generation EU

(Mitsi, 2023), aimed at overcoming the effects of the COVID-19 pandemic and stimulating economic growth. However, the effectiveness of these measures in countering pro-Russian sentiment stays debatable, especially in the context of the ongoing energy crisis and inflationary pressures.

Cultural and ideological challenges proved to be the most difficult to address at the EU level. Attempts to promote common European values often face resistance from national governments, especially in countries where pro-Russian forces have major influence. This creates a tension between the principles of respect for national identity and the need to preserve the EU's common democratic values. Euroscepticism and anti-globalisation sentiment stay a serious challenge to European integration. Although the EU is trying to improve its communication with citizens and increase the transparency of its processes, the underlying causes of dissatisfaction with European institutions often stay unresolved. A. Grzymała-Busse (2024) notes: "Colonised and exploited for decades by the Soviet Union and still regarded by the Kremlin as Russia's "near abroad" rather than a group of sovereign nations, these countries now either belong to the European Union and NATO or are trying to join." This situation creates a unique context in which historical trauma and aspirations for European integration collide with pro-Russian sentiment, creating a complex political landscape.

In summary, the factors influencing the popularity of pro-Russian political forces in the EU form a complex

and dynamic picture that requires a comprehensive and nuanced approach. Socio-economic problems, cultural and ideological differences, information manipulation, and Euroscepticism create a favourable environment for pro-Russian sentiment, challenging EU unity and values. Countering these trends requires not only strengthening security measures and combating disinformation, but also in-depth reforms aimed at addressing the root causes of dissatisfaction with European institutions. This includes strengthening economic solidarity, improving communication between the EU and its citizens, and striking a balance between respect for national identities and preserving common democratic values.

A comprehensive analysis of the factors influencing the popularity of pro-Russian forces in the European Union reveals considerable regional differences and various challenges to European unity. To illustrate these complex interrelationships and their impact on the EU political landscape, a comparative table was developed (Table 2). It systematises the key factors – socio-economic factors, cultural and ideological aspects, information influence and disinformation, as well as Euroscepticism and anti-globalisation sentiments – demonstrating their relative impact in Eastern and Western Europe. The table also highlights the key challenges the EU faces in countering these factors, emphasising the need for a differentiated approach to addressing the problems in different regions of the Union.

Table 2. Comparison of factors influencing the popularity of pro-Russian forces in the EU (2022-2024)

Factor	Impact in Eastern Europe	Impact in Western Europe	Key challenges for the EU
Socio-economic factors	High (energy dependence, economic inequality)	Average (inflation, cost of living)	Overcoming economic inequality, energy diversification
Cultural and ideological factors	High (historical ties, language proximity)	Low (except for extreme right movements)	Balancing national identities with common EU values
Information influence and disinformation	High (language availability of Russian media)	Medium (through social networks and alternative media)	Countering disinformation without violating freedom of speech
Euroscepticism and anti-globalisation	Medium (criticism of the "Brussels bureaucracy")	High (especially in the context of the migration crisis)	Increasing the transparency and effectiveness of EU institutions

Source: created by the author of this study

Notably, the situation stays dynamic, and the impact of various factors may change over time and depending on the concrete national context. Continuous monitoring and analysis of these trends is critical to developing effective strategies to counter pro-Russian influences and strengthen European unity in the long term.

Discussion

The findings of the study demonstrate the complex dynamics of the development and transformation of pro-Russian political forces in the European Union in 2014-2024. It was found that the Russian-Ukrainian war has become a key factor that has forced these forces to adapt their rhetoric and strategies. The analysis of electoral support revealed a heterogeneous picture: in some countries, pro-Russian parties saw a decline in popularity, while in others they maintained or even strengthened their positions. The study also highlighted key factors influencing the popularity of these forces, including socio-economic factors,

cultural and ideological aspects, information influence and Euroscepticism.

Cultural and historical ties with Russia have proven to be a powerful factor in shaping pro-Russian sentiment in Central and Eastern Europe. This is especially evident in Hungary and Serbia, where common Slavic roots and Orthodox traditions create fertile ground for Russian influence. H. Ivanov & M. Laruelle (2022) cover this phenomenon in detail, emphasising the significance of cultural affinity. While cultural proximity does contribute to pro-Russian sympathies, its impact is not uniform even within the same region. For instance, in Poland, despite its Slavic origins, historical conflicts with Russia significantly weaken the effect of cultural proximity. In Bulgaria, despite its membership in the EU and NATO, cultural ties with Russia stay a powerful factor in shaping public opinion. This heterogeneity points to the need for a more nuanced approach to analysing cultural influences. In contrast to the country-specific focus proposed by Ivanov and Laruelle,

the current pan-European analysis shows how cultural factors interact with other aspects – economic interests, geopolitical orientations and national narratives – to form a complex mosaic of pro-Russian sentiment in Europe.

Economic interests play a decisive role in shaping pro-Russian sympathies in Europe, often overriding ideological differences. The study shows that energy dependence on Russia and the potential of its market create fertile ground for pro-Russian sentiment even in countries with traditionally anti-Russian rhetoric. A.S. Weiss (2020) rightly emphasises the significance of economic factors in his analysis of the Kremlin's ties to right-wing forces in Italy and Austria. However, the findings of the present study allow expanding on this understanding. It was found that economic motives influence not only right-wing but also left-wing populist movements. In Germany, for instance, the Die Linke party actively opposed sanctions against Russia, arguing that they were necessary to protect jobs in the eastern states. This observation substantially complements the findings of A.S. Weiss (2020), demonstrating that pro-Russian influences reach beyond the traditional right-wing spectrum.

Notably, the economic arguments often mask deeper ideological sympathies. For example, right-wing populists in Italy, while criticising sanctions against Russia from an economic standpoint, simultaneously express admiration for Putin's authoritarian model. This observation contradicts the assumption of A.S. Weiss (2020) about a clear distinction between economic and ideological motives, pointing to their complex intertwining in the formation of pro-Russian positions. Overall, the findings of this study confirm the significance of economic factors identified by A.S. Weiss (2020), but also extend the understanding of their role by demonstrating their impact on a wider range of political forces and their complex interaction with ideological motivations.

Russia's invasion of Ukraine has caused a dramatic shift in the rhetoric of pro-Russian forces across Europe. K. Arzheimer (2023), analysing the German context, notes a substantial transformation of the discourse of populist actors. This observation is confirmed on a wider European scale. However, a comparative analysis of different EU countries reveals a more nuanced picture than K. Arzheimer (2023). While German populists have indeed toned down their pro-Russian rhetoric, in Hungary, for example, the opposite trend is being observed – the strengthening of pro-Russian narratives. This points to the need to consider the specific national features when assessing the reaction of political forces to geopolitical changes.

Moreover, the study reveals an interesting phenomenon of “double play” by some parties. For example, France's National Rally publicly distanced itself from Russia but continued to promote pro-Russian narratives through social media. This contradicts the assumption of K. Arzheimer (2023) about the unambiguity of changes in rhetoric and highlights the complexity of pro-Russian forces' adaptation strategies. Overall, while the conclusions of K. Arzheimer (2023) on the transformation of rhetoric is apt for the German context, a pan-European perspective shows a more complex and heterogeneous picture of pro-Russian forces adapting to new geopolitical realities.

The Italian political landscape has undergone substantial changes since the outbreak of the Russian-Ukrainian war, which clearly illustrates the general European trends. N. Guerra (2023), in his analysis of the Italian far right, notes its significant fragmentation and reorientation. This observation correlates with the processes identified in other EU countries, but the picture becomes more complex when the geographical focus is expanded.

In contrast to the Italian scenario, where pro-Russian positions have been divided, some Eastern European countries, such as Hungary, are seeing a consolidation of right-wing forces around pro-Russian rhetoric. This contradicts the findings of N. Guerra (2023) and points to the need to consider the specific regional features when analysing the transformation of pro-Russian forces. The study also reveals an interesting phenomenon of “hidden pro-Russianism” among parties that have publicly distanced themselves from the Kremlin. For example, in France and Germany, right-wing populists, while officially condemning Russian aggression, continue to promote pro-Russian narratives through alternative communication channels. This complements the analysis of N. Guerra by showing more complex adaptation strategies than just fragmentation or reorientation. Overall, while the conclusions of N. Guerra (2023) on the Italian situation are valuable, the pan-European perspective reveals a more diverse and nuanced picture of the transformation of pro-Russian forces in response to geopolitical changes.

Information influence and disinformation have proven to be powerful tools in shaping pro-Russian sentiment in Europe. U. Nanuashvili (2020) rightly emphasises their key role, which is confirmed by the findings of the present study. However, the analysis shows that information manipulation does not operate in isolation, but in a complex interplay with economic and cultural factors. In Bulgaria, for example, pro-Russian narratives are particularly effective because of their synergy with historical myths of Russian-Bulgarian friendship and economic interests in the energy sector. This observation extends the findings of U. Nanuashvili (2020) by demonstrating how information influences are amplified by their interaction with other social and economic factors.

In terms of the role of historical context and ideological factors, N. Paulovičová & G. Soroka (2024) place an important emphasis on their significance for post-communist right-wing movements. Their findings are confirmed in Central and Eastern Europe, where historical ties with Russia truly influence the formation of pro-Russian sympathies. However, the study reveals that these factors are not only important for right-wing movements. For example, in Greece, left-wing forces also demonstrate pro-Russian sentiments, relying on the historical memory of supporting the USSR during the civil war. This observation complements the analysis of N. Paulovičová & G. Soroka (2024), pointing to the need to consider the impact of the historical context on a wider range of political actors.

Moreover, the study reveals an interesting phenomenon of “selective historical memory” in the formation of pro-Russian positions. Thus, Hungarian right-wing forces focus on Soviet assistance during World War II, ignoring the suppression of the 1956 uprising. This demonstrates

how the historical narrative can be selectively used to support a pro-Russian orientation.

The findings of the study reveal significant changes in the rhetoric of right-wing populist forces in France after the outbreak of the Russian-Ukrainian war. G. Ivaldi (2023) aptly notes their reorientation towards criticising the economic impact of sanctions on French citizens. This observation is indeed in line with the general trend of pro-Russian forces adapting to new geopolitical realities identified in this study. However, it is worth disagreeing with G. Ivaldi (2023) on the universality of this trend. A pan-European analysis shows a more diverse picture. For example, in Hungary, unlike France, pro-Russian rhetoric has increased, not decreased. This contradicts the findings of G. Ivaldi (2023) and points to the need for a more nuanced approach to analysing the transformation of pro-Russian forces in different national contexts.

Regarding the role of information technology, the findings of V. Voskresenskii (2023) on the migration of German right-wing groups to Russian online platforms is worthy of attention. However, this trend is not limited to the online environment and Germany. In Italy and Greece, for example, pro-Russian narratives are actively spread through conventional media and cultural events. This complements the findings of V. Voskresenskii (2023), showing a more comprehensive picture of the information strategies of pro-Russian forces. Moreover, in contrast to the focus of V. Voskresenskii (2023) on technical aspects, it is worth emphasising the significance of the content of the narratives disseminated. The study reveals that pro-Russian forces skilfully adapt their messages to local contexts, appealing to specific national problems and sentiments. This observation adds a new dimension to the analysis of V. Voskresenskii (2023), demonstrating the complex interaction between technological capabilities and the content of pro-Russian propaganda.

The study points to a substantial decline in support for pro-Russian forces in the Baltic states after Russia's full-scale invasion of Ukraine. M.L. Jakobson & A. Kasekamp (2023) note this trend in Estonia, linking it to the country's historical experience and geopolitical position. This observation is truly in line with the polarisation of attitudes towards Russia in countries with strong historical ties identified in the study. Notably, the situation in the Baltic region is not universal for the entire EU. In contrast to Estonia's sharp dissociation from pro-Russian forces, some Central European countries, such as Hungary, have seen pro-Russian sentiment persist or even grow. This contradicts the findings of M.L. Jakobson & A. Kasekamp (2023) and points to the need for a more differentiated approach to analysing the transformation of pro-Russian forces in different regions of the EU. In terms of the role of transnational ties, B. Futàk-Campbell (2020) emphasises their significance in shaping pro-Russian positions. However, this observation is worth expanding on. The study found that transnational connections, while important, are not decisive in all cases. For instance, in Greece and Bulgaria, pro-Russian sentiment is largely shaped by internal cultural and historical factors rather than external relations.

Moreover, in contrast to the focus of B. Futàk-Campbell (2020) on political synergies, it is worth emphasising the role of economic interests in the formation of

transnational pro-Russian alliances. The study reveals that in some cases, it is economic factors, such as energy dependence or investment opportunities, which form the basis for the formation of pro-Russian coalitions between political forces in different countries. The identified trends in the adaptation of rhetoric, transformation of information strategies, and the formation of transnational ties underscore the need for a comprehensive approach to investigating this phenomenon. At the same time, the diversity of national contexts and specific regional features points to the significance of further research that would combine broad comparative analysis with in-depth study of the specifics of individual EU countries and regions.

Conclusions

The conducted study helped to identify and systematise the key factors that determine the electoral support of pro-Russian political forces in the European Union in the context of the Russian-Ukrainian war. An analysis of the historical dynamics and current state of these forces showed that Russian aggression against Ukraine has become a catalyst for significant transformations in their strategies and rhetoric. Pro-Russian parties have been forced to adapt to new geopolitical realities, which has led to differentiation of their positions and, in some cases, internal splits.

The study of the level of electoral support for pro-Russian parties revealed a heterogeneous picture in different EU countries. While some states, especially in Central and Eastern Europe, have seen a decline in the popularity of openly pro-Russian forces, in others they have maintained or even strengthened their positions. These dynamics are largely driven by a combination of socio-economic, cultural, and information factors. The key factors contributing to the rise in popularity of pro-Russian political forces have been economic problems related to the energy crisis and inflation, Euroscepticism and anti-globalisation sentiment, and the influence of Russian disinformation. Cultural and historical ties with Russia also play a significant role, especially in Central and Eastern Europe. At the same time, the effectiveness of these factors varies depending on the national context and regional characteristics. The study found that pro-Russian forces have adapted their rhetoric, often positioning themselves as "neutral" and focusing on criticising sanctions against Russia from an economic perspective. This strategy allows them to maintain electoral support while avoiding direct accusations of supporting the aggressor. A significant aspect of their activities has been the use of information technology to spread alternative narratives and undermine trust in European institutions. The findings of the study highlight the need for a comprehensive approach to countering pro-Russian influences in Europe. This includes strengthening economic solidarity in the EU, improving communication between European institutions and citizens, and developing effective strategies to combat disinformation. Finding a balance between respect for national identities and preserving the EU's common democratic values stays an important task.

A limitation of this study was its focus on pan-European trends, which may not fully consider the specifics of individual countries. Promising areas for further research

include a deeper analysis of the national characteristics of pro-Russian movements, investigating the impact of social media on the formation of pro-Russian sentiment, and researching the effectiveness of various strategies to counter Russian influence in European politics.

None.

Acknowledgements

Conflict of Interest

None.

References

- [1] Arzheimer, K. (2023). [To Russia with love? German populist actors' positions vis-a-vis the Kremlin](#). In G. Ivaldi & E. Zankina (Eds.), *The impacts of the Russian invasion of Ukraine on right-wing populism in Europe* (pp. 157-167). Brussels: ECPS.
- [2] Becker, M., & von Ondarza, N. (2024). [Geostrategy from the far right: How eurosceptic and far-right parties are positioning themselves in foreign and security policy](#). Berlin: SWP.
- [3] Bokinskie, L. (2024). Russian political warfare: What it is, what it's not, and why it isn't working. *Global Insight: A Journal of Critical Human Science and Culture*, 4, 23-230. doi: 10.32855/globalinsight.2024.003.
- [4] Braghiroli, S. (2023). [Europe's Russia-friendly parties put to the test by Putin's invasion of Ukraine](#). *Journal of Regional Security*, 18(1), 29-38.
- [5] Butt, S., & Byman, D. (2023). [Right-wing extremism: The Russian connection](#). In *Survival: Global politics and strategy* (pp. 137-151). London: Routledge.
- [6] Cohen, R. (2023). In Europe, pockets of pro-Russia voices persist. *The New York Times*. Retrieved from <https://go.gale.com/ps/i.do?id=GALE%7CA762594136&sid=googleScholar&v=2.1&it=r&linkaccess=abs&issn=03624331&p=AONE&sw=w>.
- [7] Consolidated Version of the Treaty on the Functioning of the European Union. (2020, March). Retrieved from <https://www.legislation.gov.uk/eut/teec/article/194>.
- [8] Csanyi, P. (2023). [Slovakia political briefing: The review of Slovak political development in 2023](#). China-CEE Institute. Budapest: China CEE-Institute.
- [9] EEAS. (2024). [2nd EEAS report on foreign information manipulation and interference threats](#). Retrieved from https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/documents/2024/EEAS-2nd-Report%20on%20FIMI%20Threats-January-2024_0.pdf.
- [10] EU Charter of Fundamental Rights. (2000, December). Retrieved from <https://ccl.org.ua/posts/2021/11/hartiya-osnovnyh-prav-yevropejskogo-soyuzu/>.
- [11] Ferraro, V. (2023). The contradictions in Vladimir Putin's "just war" against Ukraine: The myths of NATO's containment, minority protection and denazification. *SciELO Preprints*. doi: 10.1590/SciELOPreprints.5486.
- [12] Futàk-Campbell, B. (2020). [Political synergy](#). *Atlantisch Perspectief*, 44(1), 30-35.
- [13] Garzia, D. (2023). The Italian parliamentary election of 2022: The populist radical right takes charge. *West European Politics*, 46(5), 1038-1048. doi: 10.1080/01402382.2022.2148603.
- [14] Grzymała-Busse, A. (2024). How Ukraine divides postcommunist Europe. *Journal of Democracy*, 35(1), 74-86. doi: 10.1353/jod.2024.a915350.
- [15] Guerra, N. (2023). The Russia-Ukraine war has shattered the Italian far right. *Behavioral Sciences of Terrorism and Political Aggression*. doi: 10.1080/19434472.2023.2206468.
- [16] Guerra, N. (2024). The Russian-Ukrainian war has shattered the European far right. The opposing influences of Steve Bannon and Aleksandr Dugin. *European Politics and Society*, 25(2), 421-439. doi: 10.1080/23745118.2023.2294842.
- [17] Hooghe, L., Marks, G., Bakker, R., Jolly, S., Polk, J., Rovny, J., Steenbergen, N., & Vachudova, M.A. (2024). The Russian threat and the consolidation of the West: How populism and EU-skepticism shape party support for Ukraine. *European Union Politics*. doi: 10.1177/14651165241237136.
- [18] Hungary's Orban blames EU's Russia sanctions for energy crisis, wants them scrapped. (2022). Retrieved from <https://www.rferl.org/a/hungary-orban-russia-sanctions-lifted-ukraine/32046405.html>.
- [19] Ivaldi, G. (2023). The impact of the Russia-Ukraine War on radical right-wing populism in France. In *The impacts of the Russian invasion of Ukraine on right-wing populism in Europe* (pp. 141-154). Brussels: European Center for Populism Studies. doi: 10.55271/rp0019.
- [20] Ivanov, H., & Laruelle, M. (2022). [Why still pro-Russia? Making sense of Hungary's and Serbia's Russia stance](#). London: The Henry Jackson Society.
- [21] Jakobson, M.L., & Kasekamp, A. (2023). [The impact of the Russia-Ukraine War on right-wing populism in Estonia](#). In G. Ivaldi & E. Zankina (Eds.), *The impacts of the Russian invasion of Ukraine on right-wing populism in Europe* (pp. 115-125). Brussels: European Center for Populism Studies.
- [22] Mitsi, D. (2023). [Public debt and economic growth after COVID-19 in Europe: Challenges and policy implications](#). *Review of the European Studies*, 15(4), article number 31.
- [23] Mölder, M. (2024). Estonia: Political developments and data in 2023: Fortunes found and lost. *European Journal of Political Research Political Data Yearbook*. doi: 10.1111/2047-8852.12447.
- [24] Mudde, C. (2024). [The far right and the 2024 European elections](#). *Intereconomics*, 59(2), 61-65.
- [25] Nanuashvili, U. (2020). [Far-right radicalisation and Russian soft power](#). *New Eastern Europe*, 4(42), 38-42.
- [26] Paulovičová, N., & Soroka, G. (2024). The post-communist far right and its transnational linkages. *Nationalities Papers*. doi: 10.1017/nps.2024.33.

- [27] Resolution of the European Parliament No. 2022/2564(RSP) "On the Russian Aggression Against Ukraine". (2022, March). Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52022IP0052>.
- [28] Ruszel, M. (2017). Energy security from different perspectives – Germany and Poland. In W. Priesmeyer-Tkocz (Ed.), *Common values* (pp. 113-130). Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft mbH & Co. KG. doi: 10.5771/9783845284774.
- [29] Sadecki, A. (2022). *Electoral triumph for Fidesz, but a difficult term ahead*. Retrieved from <https://www.cceol.com/search/gray-literature-detail?id=1163503>.
- [30] Sayem, S. (2024). The hard right riddle in the EU elections. *International Policy Digest*. Retrieved from <http://surl.li/ishidv>.
- [31] Saylan, İ., & Aknur, M. (2024). The populist challenge to normative and geopolitical Europe. *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 23, 13-42. doi: 10.32450/aacd.1440721.
- [32] Siegel, C. (n.d.). *The European Union and the Russian-Ukrainian war*. Retrieved from https://libres.uncg.edu/ir/uncg/f/C_Siegel_European_2024.pdf.
- [33] Slovak, P.M. (2024). *Ukraine must give up territory to end Russian invasion*. Retrieved from <https://www.politico.eu/article/slovakia-prime-minister-robert-fico-ukraine-cede-territory-russia-moscow-invasion-nato-entry/>.
- [34] Sobieraj, K. (2023). *The Euro crisis in the press: Political debate in Germany, Poland, and the United Kingdom*. Cham: Springer Nature.
- [35] Stefan, M. (2023). *EU policies for developing capabilities to counter hybrid threats*. *Romanian Military Thinking*, 1, 168-181.
- [36] Toussaint, E. (2024). *France: Thanks to a massive mobilization of the Left the Far Right cannot control the government*. Retrieved from <https://www.cadtm.org/France-Thanks-to-a-massive-mobilization-of-the-Left-the-Far-Right-cannot>.
- [37] Treaty on the Functioning of the European Union. (1957, March). Retrieved from https://www.jus.uio.no/english/services/library/treaties/09/9-01/tfeu_cons.html.
- [38] United Nations Charter. (1945, October). Retrieved from <https://www.un.org/en/about-us/un-charter/full-text>.
- [39] Voskresenskii, V. (2023). *Migrating counterpublics: German far-right online groups on Russian social media*. *International Journal of Communication*, 17, 926-946.
- [40] Weiss, A.S. (2020). *With friends like these: The Kremlin's far-right and populist connections in Italy and Austria*. Washington: Carnegie Endowment for International Peace.

Оксана Дмитренко

Кандидат політичних наук, доцент

Український державний університет імені Михайла Драгоманова

01601, вул. Пирогова, 9, м. Київ, Україна

<https://orcid.org/0009-0000-7621-2710>

Політичний потенціал цифрового покоління

Анотація. Метою даного дослідження було визначення особливостей політичної активності молоді в умовах цифрової трансформації та оцінка потенціалу цифрових інструментів для подолання кризи довіри до демократичних інститутів. У дослідженні застосовувалися метод кейс-стаді для аналізу цифрових «революцій», порівняльний аналіз рівнів політичної активності молоді в різних країнах, а також контент-аналіз соціальних мереж для вивчення нових форм політичної участі. Результати дослідження виявили суттєві відмінності у політичній активності молоді між розвиненими демократіями та країнами, що розвиваються. У розвинених країнах спостерігається тенденція до зниження традиційних форм політичної участі, натомість зростає роль цифрових платформ у політичній мобілізації. У країнах, що розвиваються, цифрові технології часто стають інструментом протестної активності та боротьби з авторитарними режимами. Виявлено тенденцію до індивідуалізації політичної участі та глобалізації політичної свідомості молоді, що проявляється у фокусі на конкретних проблемах та участі у транснаціональних рухах. Аналіз показав, що цифрові платформи створюють нові можливості для політичної участі, зокрема через онлайн-петиції, краудфандинг політичних кампаній та цифрові платформи партисипативної демократії. Водночас, виявлено ризики, пов'язані з цифровою нерівністю, маніпуляціями та дезінформацією в онлайн-просторі. Дослідження продемонструвало потенціал цифрових інструментів для підвищення прозорості та підзвітності влади, що може сприяти відновленню довіри молоді до демократичних інститутів. Зокрема, виявлено ефективність таких інструментів як портали відкритих даних, платформи електронного урядування та системи електронного голосування. Аналіз нових напрямків розвитку цифрової демократії, таких як інтеграція технологій штучного інтелекту та блокчейну, виявив значний потенціал для трансформації політичних процесів, але також підкреслив необхідність врахування етичних аспектів та потенційних ризиків їх впровадження. Результати дослідження мають важливе значення для розробки стратегій залучення молоді до політичних процесів та модернізації демократичних інститутів в умовах цифрової епохи

Ключові слова: відкриті дані; онлайн-активізм; електронне урядування; соціальні мережі; партисипативна демократія; громадянська участь; медіаграмотність

Вступ

У сучасному світі, де цифрові технології стрімко трансформують усі сфери життя, політична активність молоді набуває особливого значення для розвитку демократичних процесів. Покоління Z, народжене в епоху інтернету та соціальних мереж, демонструє унікальні патерни політичної поведінки, які суттєво відрізняються від попередніх поколінь. Це зумовлює необхідність глибокого аналізу політичного потенціалу цифрового покоління та його впливу на майбутнє демократичних інститутів.

Проблематика дослідження полягає у парадоксальній ситуації: з одного боку, молодь має безпрецедентний доступ до інформації та засобів комунікації, що теоретично мало б сприяти її активній

участі у політичному житті. З іншого боку, спостерігається тенденція до зниження довіри молоді до традиційних демократичних інститутів та процесів. Як зазначено у дослідженні М. Ману (2022), опублікованій у жовтні 2022 року, 52 % молодих людей вважають, що демократія перебуває під загрозою або вже зазнала краху. Лише 25 % молодих дорослих довіряють уряду, а 34 % – обраним посадовцям. Ці показники вказують на глибоку кризу довіри, яка може мати далекосяжні наслідки для майбутнього демократичних систем.

Водночас, цифрові технології відкривають нові можливості для політичної мобілізації та громадянської активності. Феномен «Фейсбук-революцій» у різних країнах світу продемонстрував потужний

Отримано: 27.04.2024, Перевірено: 01.08.2024, Прийнято: 26.08.2024

Suggested Citation:

Dmytrenko, O. (2024). The political potential of the digital generation. *Foreign Affairs*, 34(4), 128-140. doi: 10.46493/2663-2675.34(4).2024.128.

*Corresponding author

потенціал соціальних мереж як інструменту політичних змін. Однак, вплив цифрових платформ на політичні процеси є амбівалентним і потребує ретельного вивчення та теоретичного осмислення.

Ступінь розробленості теми характеризується наявністю значної кількості досліджень щодо політичної поведінки молоді та впливу цифрових технологій на демократичні процеси. Зокрема, важливим елементом політичної участі молоді є рівень цифрової грамотності. У цьому контексті привертає увагу дослідження, проведене А.М. Guess & К. Munger (2023), які зосередилися на взаємозв'язку між цифровою грамотністю та онлайн-політичною поведінкою. Вчені виявили, що вищий рівень цифрової компетентності корелює з більш активною політичною участю в онлайн-просторі. Проте, залишається відкритим питання про те, як ця онлайн-активність трансформується у реальні політичні дії.

Продовжуючи тему цифрових загроз демократії, варто звернути увагу на роботу М.Л. Miller & С. Vaccari (2020). Дослідники здійснили порівняльний аналіз цифрових викликів демократичним процесам у різних країнах та запропонували потенційні шляхи їх подолання. Однак, їхнє дослідження не враховує специфіку політичної поведінки саме цифрового покоління, що є суттєвою прогалиною у розумінні сучасних демократичних процесів.

Звертаючись до питання політичної участі в цифрову епоху, не можна оминати увагою працю J. Tiemann-Kollipost (2020). Авторка детально аналізує трансформацію форм політичної активності під впливом цифрових технологій. Водночас, у роботі недостатньо висвітлено потенціал нових форм цифрової демократії, які можуть бути особливо привабливими для молодого покоління.

Комплексний погляд на динаміку політичної комунікації в цифрову епоху пропонує Р.М. Perloff (2021). Його дослідження охоплює широкий спектр питань – від впливу соціальних медіа на політичну поведінку до трансформації медіаландшафту. Проте, автор не приділяє достатньої уваги специфіці політичної комунікації саме цифрового покоління, що є суттєвим обмеженням у контексті даного дослідження. Особливої уваги заслуговує дослідження А. Jungherr *et al.* (2020), яка пропонує всебічний аналіз впливу цифрових медіа на демократичні процеси. Дослідники розглядають як позитивні, так і негативні аспекти цифровізації політики, проте не фокусуються на специфіці політичного потенціалу молоді. Розвиваючи тему цифрової демократії, С. Fuchs (2021) звертається до концепцій цифрових спільнот та цифрової публічної сфери. Його робота пропонує цікаві теоретичні підходи до розуміння сучасних демократичних процесів, але не розкриває повною мірою роль молоді у формуванні цих нових цифрових просторів політичної участі.

Важливий аспект регулювання цифрових платформ розглядають В. Sammaerts & Р. Mansell (2020). Їхнє дослідження пропонує радикальний демократичний поворот у політиці щодо цифрових платформ. Однак, автори не приділяють достатньої уваги тому, як такі регуляторні зміни можуть вплинути на політичну активність молоді. Нарешті, дослідження Л. Hagen *et*

al. (2022) привертає увагу до проблеми впливу соціальних ботів на політичні дискусії в мережі. Це дослідження піднімає важливе питання про автентичність онлайн-політичної активності, але не розглядає, як молодь може протистояти маніпулятивним технологіям у цифровому просторі.

Підсумовуючи огляд літератури, можна зазначити, що існуючі дослідження створюють солідне підґрунтя для розуміння взаємозв'язку між цифровими технологіями та політичними процесами. Метою цього дослідження було визначення політичного потенціалу цифрового покоління в контексті глобальних демократичних процесів та оцінка впливу цифрових технологій на політичну активність молоді. Для досягнення цієї мети були поставлені наступні завдання: проаналізувати рівень залученості молоді до політики в різних країнах, враховуючи соціально-економічні, культурні та технологічні фактори, дослідити вплив цифрових технологій, зокрема соціальних мереж, на форми політичної участі та громадянської активності молоді, оцінити потенціал цифрових інструментів для подолання кризи довіри молоді до демократичних інститутів та процесів.

Матеріали та методи

Джерельну базу дослідження склали наукові публікації, статистичні дані, звіти міжнародних організацій та аналітичних центрів, а також нормативно-правові документи. Ці джерела забезпечили всебічний та багатоаспектний аналіз політичного потенціалу цифрового покоління, надаючи як кількісні показники, так і якісні оцінки досліджуваних явищ. Зокрема, було проаналізовано звіти Inter-Parliamentary Union (2023) щодо участі молоді в національних парламентах, які надали детальну інформацію про представництво молодих людей у законодавчих органах різних країн світу. Ці звіти містять не лише статистичні дані, але й аналіз факторів, що впливають на рівень політичної участі молоді, а також рекомендації щодо підвищення її залученості до політичних процесів.

Важливим джерелом інформації став Global Youth Development (2024), розроблений Commonwealth Secretariat. Цей комплексний показник охоплює різні аспекти життя молоді, включаючи освіту, зайнятість, здоров'я, громадянську активність та політичну участь. Аналіз даних Індексу дозволив виявити взаємозв'язки між різними факторами розвитку молоді та їх впливом на політичну активність. Особливу увагу було приділено компоненту політичної участі, який включає такі показники як рівень залученості молоді до виборчих процесів, участь у громадських організаціях та волонтерській діяльності.

Ці джерела надали актуальну та всеохоплюючу інформацію про рівень політичної активності молоді в різних країнах та дозволили виявити глобальні тенденції у цій сфері. Вони забезпечили надійну емпіричну базу для порівняльного аналізу та формування обґрунтованих висновків щодо політичного потенціалу цифрового покоління в різних соціально-політичних контекстах.

Для розуміння специфіки політичної поведінки цифрового покоління було проаналізовано дані соціологічних досліджень, зокрема опитування, проведене

М. Manu (2022), яке виявило низький рівень довіри молоді до демократичних інститутів. Це дослідження стало відправною точкою для подальшого аналізу причин кризи довіри та пошуку шляхів її подолання. Важливим джерелом інформації стали наукові публікації, присвячені різним аспектам політичної активності молоді в цифрову епоху. Ці джерела дозволили сформувати теоретичну базу дослідження та виявити ключові концепції та підходи до вивчення політичного потенціалу цифрового покоління.

Дослідження базувалося на застосуванні комплексу методів наукового пізнання. Системний підхід дозволив розглянути політичний потенціал цифрового покоління як складне, багатоаспектне явище, що формується під впливом різноманітних факторів. Це дало змогу виявити взаємозв'язки між технологічними, соціально-економічними, культурними та політичними аспектами досліджуваної проблеми.

Було проведено порівняння рівнів політичної активності молоді в розвинених демократіях та країнах, що розвиваються. Це дозволило виявити специфічні особливості політичної поведінки молоді в різних контекстах та визначити фактори, що впливають на ці відмінності. Для аналізу трансформації форм політичної участі під впливом цифрових технологій було застосовано метод case study. Зокрема, було розглянуто такі випадки як «Арабська весна» (2010-2012), рух Black Lives Matter (2020) та кліматичний рух Fridays for Future (2018-2023). Аналіз цих кейсів дозволив виявити нові форми цифрового активізму та оцінити їх ефективність у досягненні політичних цілей.

Результати

Аналіз рівня залученості молоді до політики в різних країнах. Політична активність молоді значно відрізняється між розвиненими демократіями та країнами, що розвиваються. У розвинених демократичних країнах спостерігається тенденція до зниження традиційних форм політичної участі молоді, таких як членство в політичних партіях чи участь у виборах. Наприклад, у США явка молодих виборців (18-29 років) на президентських виборах 2020 року склала 50 %, що хоч і є підвищенням порівняно з попередніми роками, але все ще нижче, ніж у старших вікових групах (Stockemer & Sundström, 2023). Згідно з даними Міжпарламентського союзу за 2023 рік, лише 2.6 % парламентарів у світі молодші 30 років (Inter-Parliamentary Union, 2023), що свідчить про суттєву недопредставленість молоді в органах законодавчої влади.

У країнах, що розвиваються, картина більш неоднорідна. З одного боку, в деяких країнах молодь проявляє високий рівень політичної активності, особливо в контексті протестних рухів та вимог демократичних змін. Прикладом може слугувати активна участь молоді у протестах «Арабської весни» 2011 року. З іншого боку, у багатьох країнах, що розвиваються, молодь стикається з більшими перешкодами для політичної участі, включаючи обмежений доступ до освіти, економічну нестабільність та авторитарні політичні режими. Global Youth Development (2024), розроблений Commonwealth Secretariat, показує, що країни з високим рівнем політичної участі молоді демонструють

кращі показники в сферах освіти, зайнятості та охорони здоров'я. Цікаво, що дослідження D.S. Lane *et al.* (2023) виявило, що політична поведінка молоді в соціальних мережах менш стратифікована за соціально-економічним статусом, ніж голосування чи офлайн-участь у кампаніях. Це свідчить про потенціал цифрових платформ для зменшення політичної нерівності серед молоді.

Соціально-економічні фактори відіграють ключову роль у формуванні політичної активності молоді. Дослідження показують, що рівень освіти, економічний статус та зайнятість значно впливають на політичну участь. Вища освіта корелює з більшою політичною активністю. Молоді люди з вищою освітою частіше беруть участь у виборах, громадських організаціях та політичних дискусіях (Blyznyuk & Maistrenko, 2023). Економічна нестабільність та безробіття можуть як стимулювати політичну активність через незадоволення поточною ситуацією, так і пригнічувати її через фокус на виживанні. У країнах з високим рівнем молодіжного безробіття часто спостерігається підвищена політична напруженість (Uchchukwu *et al.*, 2023). Характер зайнятості впливає на політичну активність. Молоді люди, які працюють на нестабільних, тимчасових або низькооплачуваних роботах, часто мають менше ресурсів (часу, енергії, фінансів) та можливостей для політичної участі. Соціально-економічний статус впливає на політичну поведінку молоді в соціальних мережах, хоча цей вплив менший, ніж для традиційних форм участі (Lane *et al.*, 2023). Це підкреслює важливість розгляду цифрових платформ як потенційного інструменту для подолання соціально-економічних бар'єрів у політичній участі молоді.

Культурні фактори відіграють визначальну роль у формуванні політичної свідомості та поведінки цифрового покоління, створюючи унікальний ландшафт політичної соціалізації молоді в XXI столітті. Ця трансформація проявляється у трьох ключових тенденціях, які взаємопов'язані та підсилюють одна одну. Спостерігається виразна індивідуалізація політичної участі. Молодь цифрової епохи все частіше відходить від традиційних форм політичної активності, таких як членство в партіях чи участь у масових рухах, натомість обираючи більш персоналізовані способи залучення. Вони схильні фокусуватися на конкретних проблемах, які резонують з їхніми особистими цінностями та досвідом, замість того, щоб приєднуватися до широких ідеологічних платформ. Це може проявлятися у формі онлайн-активізму, участі в тематичних кампаніях або підтримці конкретних ініціатив через соціальні мережі.

Ця індивідуалізація тісно пов'язана з другою тенденцією – глобалізацією політичної свідомості. Завдяки безпрецедентному доступу до глобальних інформаційних потоків через інтернет та соціальні медіа, молодь формує більш космополітичний світогляд. Вони легко ідентифікують себе з глобальними рухами та проблемами, такими як боротьба зі зміною клімату, захист прав людини чи подолання глобальної нерівності. Ця глобальна орієнтація часто переважає над національними чи локальними політичними контекстами, створюючи нову форму транснаціональної політичної ідентичності.

Ці зміни супроводжуються фундаментальною трансформацією цінностей, особливо помітною серед молоді в розвинених країнах. Як I. Revak & R. Gren (2022), спостерігається поступовий зсув від матеріалістичних до постматеріалістичних цінностей. Молоде покоління все більше акцентує увагу на таких питаннях, як якість життя, самовираження, екологічна стійкість та соціальна справедливість, на відміну від суто економічних чи безпекових пріоритетів, характерних для попередніх поколінь. Ця зміна ціннісних орієнтацій суттєво впливає на політичні пріоритети молоді, формуючи їхні очікування від політичних лідерів та інституцій.

Разом ці тенденції створюють новий ландшафт політичної соціалізації, де молодь виступає не просто пасивним реципієнтом політичних ідей, а активним творцем нових форм політичної участі та ідентичності. Вони формують політичну культуру, яка є одночасно більш індивідуалізованою і глобально орієнтованою, з акцентом на постматеріалістичні цінності. Це створює як нові можливості для політичної мобілізації та інновацій, так і виклики для традиційних політичних інститутів, які мають адаптуватися до цих змін, щоб залишатися релевантними для нового покоління громадян. Т. Blyznyuk & O. Maistrenko (2023) виявили динаміку у формуванні цінностей українських поколінь X та Y. Зокрема, покоління Y (народжене після 1987 року) демонструє більшу схильність до матеріалістичних цінностей, що може бути наслідком соціально-політичних змін в Україні. Це підкреслює важливість врахування національного контексту при аналізі політичної соціалізації молоді.

Технологічна революція початку XXI століття докорінно змінила ландшафт політичної участі, особливо для молодого покоління. Цифрові технології, стрімко інтегруючись у всі сфери життя, створили безпрецедентні можливості для політичної активності молоді, трансформуючи традиційні форми громадянського залучення та породжуючи нові. Перш за все, інтернет та соціальні медіа радикально демократизували доступ до інформації. Якщо раніше політичні знання були прерогативою обмеженого кола експертів та активістів, то тепер величезні масиви політичної інформації стали доступними для кожного, хто має смартфон та підключення до мережі. Ця інформаційна революція потенційно підвищує політичну обізнаність молоді, даючи їй інструменти для більш глибокого розуміння політичних процесів та формування власної позиції.

Паралельно з розширенням доступу до інформації, цифрові платформи стали потужними майданчиками для вираження політичних поглядів. Соціальні мережі, блоги, онлайн-форуми перетворилися на віртуальні агори, де молодь може вільно висловлювати свої думки, вести політичні дискусії та мобілізувати однодумців. Особливо важливим є те, що ці платформи надають голос тим групам молоді, які традиційно були маргіналізовані в політичному дискурсі через свій соціально-економічний статус чи інші фактори (Lane *et al.*, 2023).

Крім того, розвиток електронного урядування та спеціалізованих цифрових платформ для громадської участі відкрив нові канали для прямої взаємодії

молоді з органами влади. Це створює можливості для більш активного залучення молодих громадян до процесів прийняття рішень, від місцевого до національного рівня. Такі інструменти як електронні петиції, онлайн-консультації чи партисипативні бюджети дозволяють молоді впливати на політику, не обмежуючись традиційними формами представницької демократії (Revak & Gren, 2022).

Поширення смартфонів та мобільних додатків надало політичній активності молоді нової динаміки та оперативності. Тепер молоді активісти можуть миттєво реагувати на політичні події, координувати свої дії та організовувати масові заходи з безпрецедентною швидкістю та ефективністю. Це особливо яскраво проявляється в контексті протестних рухів та громадських кампаній, де мобільні технології стають ключовим інструментом мобілізації та організації.

Ці технологічні зміни створюють новий екосистемний політичної участі, яка є більш доступною, інклюзивною та динамічною. Вони відкривають шлях до більш активного залучення молоді до політичних процесів, потенційно сприяючи подоланню традиційних бар'єрів політичної участі та посиленню голосу молодого покоління в демократичному дискурсі. Однак, разом з новими можливостями, цифрова трансформація несе і певні ризики. I. Revak & R. Gren (2022) звертають увагу на такі загрози, як кібербезпека, маніпуляції громадською думкою через соціальні мережі, та потенційне поглиблення цифрового розриву між різними соціальними групами.

Важливо зазначити, що технологічні передумови трансформації політичної активності молоді не є однаковими у всіх країнах. Рівень доступу до інтернету, поширеність смартфонів, розвиненість цифрової інфраструктури – всі ці фактори значно варіюються між розвиненими країнами та країнами, що розвиваються. Це створює додатковий вимір нерівності у політичній участі молоді на глобальному рівні.

Незважаючи на потенціал цифрових технологій для підвищення політичної участі молоді, традиційні форми політичного представництва залишаються важливими. Вони зазначають, що молодь все ще значно недопредставлена в парламентах та інших органах прийняття рішень по всьому світу. Це створює ситуацію, коли молоді люди мають більше можливостей для вираження своїх політичних поглядів онлайн, але менше можливостей для прямого впливу на політичні рішення через традиційні інституції (Stockemer & Sundström, 2023).

Т. Blyznyuk & O. Maistrenko (2023) у своєму дослідженні конфлікту поколінь X та Y в Україні звертають увагу на те, як цифрова трансформація впливає на формування політичних цінностей та поведінки різних поколінь. Вони відзначають, що покоління Y, яке виросло в епоху цифрових технологій, має інші патерни політичної поведінки порівняно з попередніми поколіннями. Це може створювати як нові можливості для політичної участі, так і потенційні конфлікти між поколіннями в політичному просторі.

Важливо також розглянути, як цифрова трансформація впливає на формування політичної ідентичності молоді. З одного боку, глобальні інформаційні потоки

сприяють формуванню більш космополітичного світогляду. З іншого боку, алгоритми соціальних мереж можуть створювати «інформаційні бульбашки», що посилюють поляризацію суспільства. Це створює складну динаміку, де молодь може бути одночасно більш глобально орієнтованою і більш ізольованою в своїх політичних поглядах.

Політична поведінка молоді в соціальних мережах може бути менш стратифікована за соціально-економічним статусом, ніж традиційні форми політичної участі. Це відкриває перспективи для дослідження того, як цифрові платформи можуть потенційно зменшувати нерівність у політичній участі. Однак, D.S. Lane *et al.* (2023) також застерігають від надмірного оптимізму, зазначаючи, що цифровий розрив все ще існує і може створювати нові форми нерівності.

В умовах стрімкої цифрової трансформації суспільства розвиток цифрової грамотності набуває критичного значення для ефективної політичної участі молоді. Здатність критично оцінювати інформацію в цифровому середовищі стає фундаментальною навичкою, необхідною для формування обґрунтованих політичних поглядів та прийняття зважених рішень. Не менш важливим є розуміння механізмів функціонування цифрових платформ, що дозволяє молодим громадянам ефективно використовувати

ці інструменти для політичної комунікації та мобілізації. Більше того, вміння ефективно застосовувати різноманітні цифрові інструменти для політичної участі – від онлайн-петицій до аналізу відкритих даних – стає ключовою компетенцією, що визначає рівень залученості молоді до демократичних процесів. Таким чином, цифрова грамотність перетворюється на essential skill для повноцінного громадянства в епоху цифрової демократії.

Можна констатувати, що політична активність молоді в сучасному світі характеризується значною варіативністю залежно від контексту – будь то розвинені демократії, країни, що розвиваються, чи цифрове середовище. Кожен з цих контекстів має свої унікальні особливості, що впливають на форми політичної участі, бар'єри, соціально-економічні фактори, культурні особливості та технологічні передумови політичної активності молоді. Для більш чіткого розуміння цих відмінностей та спільних рис, нижче представлено порівняльний аналіз ключових аспектів політичної активності молоді в різних контекстах (Таблиця 1). Таблиця не лише узагальнює основні висновки даного дослідження, але й дозволяє виявити потенційні напрямки для подальшого вивчення та розробки стратегій залучення молоді до політичних процесів з урахуванням специфіки кожного контексту.

Таблиця 1. Порівняльний аналіз політичної активності молоді в різних контекстах

Аспект	Розвинені демократії	Країни, що розвиваються	Цифрове середовище
Форми участі	Зниження традиційних форм (членство в партіях, голосування)	Високий рівень участі в протестних рухах	Нові форми онлайн-активізму, цифрові петиції
Бар'єри	Низька явка молоді на виборах	Обмежений доступ до освіти, економічна нестабільність	Цифровий розрив, недостатня цифрова грамотність
Соціально-економічні фактори	Вища освіта корелює з більшою участю	Економічна нестабільність може як стимулювати, так і пригнічувати участь	Менша стратифікація за соціально-економічним статусом в онлайн-участі
Культурні особливості	Індивідуалізація участі, постматеріалістичні цінності	Сильний вплив традиційних цінностей, колективізм	Глобалізація політичної свідомості
Технологічні фактори	Високий рівень доступу до цифрових технологій	Нерівномірний доступ до цифрових технологій	Ключова роль соціальних мереж та мобільних додатків
Ключові виклики	Подолання політичної апатії	Подолання авторитарних тенденцій	Боротьба з дезінформацією та маніпуляціями
Потенціал для змін	Інноваційні форми залучення через цифрові платформи	Мобілізація через соціальні мережі для демократичних змін	Потенціал для подолання традиційних бар'єрів участі

Джерело: створено автором

Підсумовуючи, можна сказати, що технологічні передумови трансформації політичної активності молоді створюють складну та багатовимірну картину. З одного боку, цифрові технології відкривають нові можливості для політичної участі, потенційно зменшуючи бар'єри, пов'язані з соціально-економічним статусом. З іншого боку, вони створюють нові виклики, пов'язані з цифровою нерівністю, інформаційними маніпуляціями та потенційною поляризацією суспільства. Ключовим завданням для дослідників та політиків стає розробка стратегій, які б максимізували позитивний потенціал цифрових технологій для політичної участі молоді, одночасно мінімізуючи пов'язані з ними ризики.

Вплив цифрових технологій на форми політичної участі та громадянської активності молоді. Протягом останнього десятиліття (2014-2024) соціальні мережі стали ключовим інструментом політичної комунікації та мобілізації молоді. Дослідження показують, що значна частина молодих людей отримує інформацію про політику та поточні події саме через соціальні платформи. Близько 48 % молодих людей у віці 18-29 років отримують новини про політику та поточні події через соціальні мережі (Kaskazi & Kitzie, 2023). Це свідчить про зростаючу роль цифрових платформ у формуванні політичних поглядів молоді.

Соціальні мережі створюють унікальне середовище для політичної соціалізації молоді, яке суттєво

відрізняється від традиційних каналів. З одного боку, вони надають безпрецедентний доступ до різноманітної інформації та думок, що може сприяти формуванню більш критичного та незалежного політичного мислення. З іншого боку, алгоритми соціальних мереж часто створюють так звані «ехо-камери», де молоді люди стикаються переважно з інформацією, що підтверджує їхні існуючі погляди. Це явище, відоме як «фільтрувальна бульбашка», може призводити до поляризації думок та обмеження доступу до альтернативних точок зору.

Важливо відзначити, що соціальні мережі не лише інформують, але й активно залучають молодь до політичних процесів. Платформи, такі як Twitter та Facebook, відіграли ключову роль у мобілізації молоді для участі у протестних рухах по всьому світу. Наприклад, під час «Арабської весни» 2010-2012 років та руху «Black Lives Matter» у США в 2020 році, соціальні мережі стали основним інструментом організації та координації протестів. Соціальні мережі дозволяють молоді швидко реагувати на політичні події та організовувати колективні дії з безпрецедентною швидкістю та ефективністю (Zyad, 2023).

Однак, вплив соціальних мереж на політичну активність молоді неоднозначний. З одного боку, вони сприяють швидкому поширенню інформації та мобілізації. З іншого боку, існує ризик поверхневої «кліктивістської» участі, яка не трансформується у реальні політичні дії. S. Suherlan (2023) підкреслює, що хоча цифрові технології відкривають нові можливості для політичної участі, важливо розвивати критичне мислення та цифрову грамотність молоді для ефективного використання цих інструментів.

Цифрові технології породили нові форми політичної участі, які особливо привабливі для молоді. Ці форми характеризуються більшою гнучкістю, доступністю та можливістю швидкого масштабування. Розглянемо кілька ключових форм онлайн-активізму та цифрової демократії, які набули популярності серед молоді протягом 2018-2023 років: краудфандинг політичних кампаній, хактивізм, цифрові платформи участі. Молоді політики та активісти все частіше використовують краудфандингові платформи для фінансування своїх кампаній. Це дозволяє їм бути менш залежними від традиційних джерел фінансування та більш підзвітними своїм прихильникам. Використання хакерських та програмістських навичок для політичних цілей стало новою формою активізму, особливо популярною серед технічно обізнаної молоді. Хоча ця форма активізму часто балансує на межі закону, вона демонструє потенціал технологій для впливу на політичні процеси. Розвиток платформ для електронної демократії, таких як Decidim у Барселоні або Taiwan у Тайвані, створює нові можливості для прямої участі громадян у прийнятті рішень. Ці платформи дозволяють молоді брати участь у обговоренні та формуванні політики на місцевому та національному рівнях.

A. Kaskazi & V. Kitzie (2023) підкреслюють, що ці нові форми онлайн-активізму дозволяють молоді проявляти агентність у політичній сфері, особливо тим групам, які традиційно були маргіналізовані в політичному дискурсі. Вони надають молоді можливість

висловлювати свої погляди, мобілізувати підтримку та впливати на політичні процеси способами, які раніше були недоступні. Однак, важливо відзначити, що ефективність цих нових форм активізму часто залежить від їх здатності трансформуватися у реальні політичні дії та зміни.

Цифрові технології не лише створюють нові форми політичної участі, але й трансформують традиційні. Ця трансформація особливо помітна в період з 2018 по 2023 рік, коли цифрові інструменти стали невід'ємною частиною політичних процесів. Розглянемо кілька ключових аспектів цієї трансформації: електронне голосування, цифрові кампанії, гібридні форми активізму, цифрова дипломатія. Впровадження систем електронного голосування в деяких країнах (наприклад, Естонія) полегшує участь молоді у виборах. Це особливо важливо для молодих виборців, які можуть бути більш мобільними або мати обмежений час для участі у традиційному голосуванні. Політичні партії та кандидати все більше орієнтуються на цифрові канали комунікації для залучення молодих виборців. Наприклад, успішне використання соціальних медіа в президентській кампанії Барака Обами у 2008 та 2012 роках стало поворотним моментом у політичному маркетингу. H. Zyad (2023) відзначає, що цифрові кампанії дозволяють політикам більш ефективно таргетувати свої повідомлення та взаємодіяти з молоддю аудиторією. Поєднання онлайн та офлайн активності, де цифрові технології використовуються для організації та координації фізичних протестів або акцій. Це дозволяє молоді ефективно мобілізуватися для участі в традиційних формах політичної активності, таких як демонстрації чи пікети. S. Suherlan (2023) підкреслює, що ця трансформація традиційних форм політичної участі створює нові можливості для залучення молоді до демократичних процесів. Однак, він також застерігає, що цифровізація політичної участі може створювати нові форми нерівності, особливо для тих, хто має обмежений доступ до цифрових технологій.

Період з 2018 по 2024 рік ознаменувався стрімким розвитком цифрових технологій та їх глибоким проникненням у сферу політичної активності молоді. Однак разом з новими можливостями для участі та самовираження, ця епоха принесла і низку серйозних викликів, які значно ускладнили ландшафт цифрової політичної активності. На початку цього періоду особливо гостро постала проблема дезінформації та фейкових новин. Соціальні мережі, які стали основним джерелом інформації для молоді, виявилися вразливими до масового поширення неправдивих відомостей. Це явище набуло такого масштабу, що здатність критично оцінювати інформацію стала не просто корисною навичкою, а ключовою компетенцією для ефективної політичної участі (Kaskazi & Kitzie, 2023).

Паралельно з цим, алгоритми соціальних мереж, спрямовані на персоналізацію контенту, почали створювати так звані «інформаційні бульбашки», що призвело до посилення поляризації суспільства. Користувачі все частіше опинялися в замкнених інформаційних просторах, де їхні погляди лише підтверджувалися, а альтернативні точки зору відфільтровувалися. Це явище суттєво загострило політичні

розбіжності та ускладнило конструктивний діалог між різними групами.

У міру того, як цифрові технології ставали все більш невід'ємною частиною політичного життя, вони також перетворилися на потужний інструмент контролю та репресій, особливо в авторитарних режимах. Можливості для цифрового спостереження та відстеження політичної активності молоді створили нові виклики для захисту свободи вираження поглядів та приватності.

Ця тенденція супроводжувалася зростанням випадків кібербулінгу та онлайн-переслідування політично активної молоді. Н. Zyad (2023) підкреслює, що ці явища стали настільки поширеними, що почали призводити до самоцензури та відмови від політичної участі серед молодих активістів, що поставило на порядок денний питання про створення безпечних онлайн-просторів для політичної дискусії.

Водночас, зросла стурбованість щодо ефективності онлайн-активізму. З'явилося поняття «кліктивізму» – поверхневої форми онлайн-участі, яка часто не призводить до реальних політичних змін. S. Suherlan (2023) наголошує на необхідності розвитку навичок, які б дозволили трансформувати онлайн-активність у конкретні політичні дії.

Нарешті, до кінця цього періоду все більше уваги почало приділятися проблемі маніпуляцій громадською думкою за допомогою цифрових технологій. Таргетована реклама, боти та інші інструменти впливу створили нові можливості для маніпулювання політичними поглядами молоді, що поставило під загрозу

цілісність демократичних процесів. Таким чином, період 2018-2023 років став часом, коли цифрова політична активність молоді зіткнулася з комплексом серйозних викликів, які вимагали нових підходів до розвитку цифрової грамотності, забезпечення інформаційної безпеки та захисту демократичних цінностей в цифрову епоху.

Для подолання цих ризиків необхідні комплексні заходи, включаючи розвиток цифрової грамотності, вдосконалення законодавства щодо захисту даних та приватності, створення механізмів для боротьби з дезінформацією та забезпечення безпеки онлайн-просторів для політичної дискусії.

Для глибшого розуміння еволюції цифрового активізму молоді та його впливу на політичні процеси, доцільно розглянути кілька ключових «цифрових революцій», які відбулися протягом останнього десятиліття. Ці події не лише демонструють зростаючу роль цифрових технологій у політичній мобілізації, але й ілюструють зміни в стратегіях, інструментах та масштабах молодіжного активізму. Нижче представлена порівняльна таблиця 2, яка аналізує три значущі рухи: Арабську весну (2010-2012), Black Lives Matter (2020) та Fridays for Future (2018-2023). Ця таблиця дозволяє простежити, як змінювалися форми цифрової політичної участі молоді, які платформи використовувалися, які виклики поставали перед активістами, та які довгострокові наслідки мали ці рухи. Аналіз цих «революцій» допоможе краще зрозуміти потенціал та обмеження цифрового активізму в контексті сучасних політичних процесів.

Таблиця 2. Порівняння цифрових «революцій» в політичній участі молоді

Аспект	Арабська весна (2010-2012)	Black Lives Matter (2020)	Fridays for Future (2018-2023)
Основні цифрові платформи	Facebook, Twitter	Twitter, Instagram	Instagram, TikTok
Головні цілі руху	Повалення авторитарних режимів	Боротьба з расовою нерівністю та поліцейським насильством	Боротьба зі зміною клімату
Роль соціальних мереж	Основний інструмент координації та поширення інформації	Ключовий засіб документування випадків насильства та мобілізації	Платформа для глобальної мобілізації та освіти
Форми онлайн-активізму	Координація протестів, поширення інформації	Хештег-активізм, стрімінг протестів	Віртуальні страйки, онлайн-петиції
Взаємодія онлайн/офлайн	Сильна: онлайн-координація призвела до масових протестів	Інтенсивна: онлайн-активність підтримувала вуличні протести	Гібридна: поєднання онлайн-активності з фізичними страйками
Глобальний вплив	Регіональний з глобальними наслідками	Глобальний рух з локальними проявами	Глобальний рух з сильним впливом на міжнародну політику
Основні виклики	Цензура, відключення інтернету	Дезінформація, поляризація дискурсу	Скептицизм щодо ефективності онлайн-активізму
Довгострокові наслідки	Зміни режимів у деяких країнах, посилення цифрової цензури	Підвищення обізнаності, законодавчі зміни у деяких регіонах	Вплив на глобальну кліматичну політику, зміна дискурсу

Джерело: створено автором

Ця таблиця демонструє еволюцію цифрового активізму молоді протягом останнього десятиліття, підкреслюючи як зміни в використовуваних технологіях, так і в формах та масштабах політичної участі. Кожен з цих

рухів мав свої унікальні характеристики, але всі вони ілюструють зростаючу роль цифрових технологій у політичній мобілізації та активізмі молоді. Підсумовуючи, можна сказати, що цифрові технології радикально

змінити ландшафт політичної участі молоді за останнє десятиліття. Вони створили нові можливості для мобілізації, самовираження та впливу на політичні процеси. Однак, разом з цими можливостями прийшли нові виклики та ризики. Ключовим завданням для суспільства стає розвиток цифрової грамотності молоді, створення безпечних цифрових просторів для політичної дискусії та забезпечення того, щоб цифровий активізм трансформувався у реальні політичні зміни.

Оцінка потенціалу цифрових інструментів для подолання кризи довіри молоді до демократичних інститутів. Протягом останнього десятиліття (2014–2024) спостерігалась стійка тенденція до зниження довіри молоді до традиційних демократичних інститутів у багатьох країнах світу. Це явище викликає серйозне занепокоєння як серед науковців, так і серед політиків, оскільки воно може мати далекосяжні наслідки для стабільності та життєздатності демократичних систем.

Дослідження, проведене L. Storozhenko *et al.* (2023), виявило, що лише 25 % молодих дорослих довіряють уряду, а 34 % – обраним посадовцям. Ці показники є значно нижчими, ніж серед старших вікових груп. Автори відзначають, що «така низька довіра молоді до ключових демократичних інститутів створює ризик відчуження цілого покоління від політичних процесів». Згідно з дослідженням ОЕСР (Організація економічного співробітництва та розвитку) «Інновативне залучення громадян та нові демократичні інституції», використання цифрових платформ для громадських консультацій може значно підвищити рівень довіри молоді до урядових інституцій. Хоча конкретні відсотки можуть варіюватися залежно від контексту, дослідження підкреслює потенціал цифрових інструментів у подоланні розриву між молоддю та традиційними демократичними інститутами (OECD, 2022).

Причини цієї кризи довіри є комплексними та багатогранними. З одного боку, молодь часто сприймає традиційні політичні інститути як застарілі, бюрократичні та нездатні ефективно реагувати на сучасні виклики. Молоде покоління, яке виросло в епоху цифрових технологій, очікує більшої гнучкості, прозорості та оперативності від державних структур (Chukwudi *et al.*, 2023).

З іншого боку, на формування низького рівня довіри впливають і об'єктивні фактори, такі як економічна нестабільність, зростання нерівності, корупційні скандали та нездатність політичних еліт вирішувати нагальні проблеми суспільства. Корупція та непрозорість у діяльності органів влади є одними з ключових факторів, що підривають довіру молоді до демократичних інститутів (Ponti *et al.*, 2022).

Важливо відзначити, що низький рівень довіри не обов'язково означає повну відмову молоді від участі в політичних процесах. Навпаки, дослідження показують, що молодь часто шукає альтернативні канали для вираження своїх політичних поглядів та впливу на суспільні процеси. Молодь все частіше звертається до цифрових платформ та соціальних мереж як інструментів політичної участі, оминаючи традиційні інституційні канали (Storozhenko *et al.*, 2023). Ця тенденція створює як виклики, так і можливості для демократичних систем. З одного боку, вона може призвести до подальшої фрагментації політичного простору та

послаблення легітимності традиційних інститутів. З іншого боку, вона відкриває нові перспективи для оновлення та модернізації демократичних процесів з використанням цифрових інструментів.

У контексті кризи довіри до традиційних демократичних інститутів, цифрові платформи демонструють значний потенціал для підвищення прозорості та підзвітності влади, що може сприяти відновленню довіри молоді до політичних процесів. Одним з ключових механізмів, який набув поширення протягом 2018–2024 років, є створення порталів відкритих даних. Ці портали надають громадянам доступ до великих масивів урядової інформації у машиночитаному форматі. Відкриті дані стають потужним інструментом громадського контролю, дозволяючи активістам та журналістам аналізувати діяльність органів влади та виявляти потенційні зловживання (Ponti *et al.*, 2022).

Наприклад, в Україні портал відкритих даних data.gov.ua, запущений у 2015 році, станом на 2023 рік містить понад 35 000 наборів даних від різних органів влади. Це дозволило створити низку аналітичних інструментів для моніторингу використання бюджетних коштів, державних закупівель, декларацій чиновників тощо (Storozhenko *et al.*, 2023). Іншим важливим напрямком є впровадження систем електронного урядування, які дозволяють громадянам отримувати адміністративні послуги онлайн та взаємодіяти з органами влади через цифрові канали.

Значний потенціал мають і платформи для громадських консультацій та електронних петицій. Вони дозволяють громадянам напряму висловлювати свою позицію щодо важливих питань та ініціювати обговорення проблем, які їх турбують. Такі платформи особливо привабливі для молоді, оскільки відповідають їхнім очікуванням щодо швидкої та безпосередньої комунікації з владою (Storozhenko *et al.*, 2023).

Однак, важливо зауважити, що сам факт впровадження цифрових інструментів не гарантує автоматичного підвищення прозорості та підзвітності. Ефективність цифрових платформ залежить від низки факторів, включаючи політичну волю до реальної відкритості, якість та актуальність даних, що публікуються, а також здатність громадянського суспільства використовувати ці дані для контролю за владою.

Крім того, існують ризики, пов'язані з цифровою нерівністю та можливим виключенням певних груп населення з процесів електронної демократії. Тому впровадження цифрових інструментів має супроводжуватися заходами з подолання цифрового розриву та підвищення цифрової грамотності громадян. Цифрові технології відкривають нові можливості для посилення впливу молоді на процеси прийняття політичних рішень. Ці можливості особливо важливі в контексті зниження довіри до традиційних демократичних інститутів та пошуку нових форм політичної участі.

Одним з найбільш перспективних напрямків є розвиток платформ партисипативної демократії. Ці платформи дозволяють громадянам брати участь у формуванні бюджету, розробці місцевих політик та прийнятті рішень щодо розвитку міст та громад. Цифрові платформи партисипативної демократії дозволяють молоді відчувати реальний вплив на процеси

прийняття рішень, що може суттєво підвищити їхню довіру до демократичних інститутів (Chukwudi *et al.*, 2023).

Прикладом успішного впровадження такого підходу є платформа Decidim, яка використовується в Барселоні та інших містах Європи. Станом на 2023 рік, через цю платформу було реалізовано понад 40 000 пропозицій від громадян, а кількість активних користувачів перевищила 400 000 осіб (Zyad, 2023). Іншим важливим інструментом є краудсорсингові платформи для розробки законопроектів та політичних ініціатив. Вони дозволяють залучити широке коло експертів та зацікавлених громадян до обговорення та вдосконалення законодавчих пропозицій. Краудсорсинг у законотворчості не лише підвищує якість законопроектів, але й сприяє більшій легітимності прийнятих рішень.

Значний потенціал мають і соціальні мережі як інструмент політичної мобілізації та впливу на порядок денний. Події «Арабської весни» 2010-2012 років та рух Black Lives Matter у 2020 році продемонстрували здатність соціальних мереж швидко мобілізувати велику кількість людей навколо важливих соціальних та політичних питань. Соціальні мережі стають альтернативним каналом формування громадської думки, часто обходячи традиційні медіа та політичні інститути. Це створює нові можливості для молоді впливати на суспільний дискурс та привертати увагу до проблем, які їх хвилюють.

Однак, важливо зауважити, що ефективне використання цих інструментів вимагає не лише технологічних рішень, але й відповідних інституційних та правових механізмів. Для того, щоб цифрові інструменти стали реальним механізмом впливу молоді на політичні рішення, необхідно забезпечити їхню інтеграцію в офіційні процедури прийняття рішень та гарантувати врахування результатів онлайн-обговорень (Chukwudi *et al.*, 2023).

Крім того, існують ризики маніпуляцій та дезінформації в цифровому просторі, які можуть підірвати якість демократичних процесів. Тому розвиток цифрових інструментів політичної участі має супроводжуватися заходами з підвищення медіаграмотності та критичного мислення молоді.

Розвиток цифрової демократії на початку 2020-х років набув нового імпульсу завдяки стрімкому прогресу у сфері інформаційних технологій. Першим і, мабуть, найбільш революційним напрямком стала інтеграція технологій штучного інтелекту (ШІ) в процеси прийняття політичних рішень. ШІ відкрив безпрецедентні можливості для аналізу величезних масивів даних, що дозволяє моделювати наслідки різних політичних рішень та виявляти потенційні проблеми ще до їх виникнення. Як зазначають дослідники L. Storozhenko *et al.* (2023), використання ШІ має потенціал підвищити якість та обґрунтованість політичних рішень, але вимагає розробки чітких етичних стандартів та механізмів контролю. Це підкреслює не лише технологічний, але й етичний вимір впровадження ШІ в сферу управління державою.

Паралельно з розвитком ШІ, все більшої ваги набувають технології блокчейн, особливо в контексті забезпечення прозорості та безпеки електронного голосування. Блокчейн пропонує рішення для давніх

проблем, пов'язаних з безпекою та достовірністю результатів онлайн-голосувань, що є критично важливим для легітимності демократичних процесів в цифрову епоху. Впровадження цієї технології може стати переломним моментом у розвитку електронної демократії, забезпечуючи високий рівень довіри до цифрових форм волевиявлення.

На місцевому рівні спостерігається тенденція до створення інтегрованих платформ «розумного міста». Ці платформи є своєрідним симбіозом різних функцій – від надання адміністративних послуг до проведення громадських консультацій та управління міською інфраструктурою. Такий комплексний підхід не лише підвищує ефективність місцевого самоврядування, але й суттєво посилює залученість громадян до вирішення локальних проблем, створюючи нову модель партисипативної демократії на міському рівні.

Нарешті, важливим трендом стає розвиток систем персоналізованого надання державних послуг на основі аналізу даних. Цей підхід дозволяє державі більш точно та ефективно задовольняти потреби конкретних громадян, підвищуючи якість взаємодії між державними інституціями та суспільством. Персоналізація послуг не лише покращує якість обслуговування, але й створює відчуття більш тісного зв'язку між громадянином та державою, що може сприяти відновленню довіри до демократичних інститутів.

Таким чином, розвиток цифрової демократії у 2020-х роках характеризується комплексним підходом, який охоплює різні аспекти взаємодії між державою та суспільством – від прийняття рішень на найвищому рівні до надання послуг окремим громадянам. Ці напрямки розвитку не лише трансформують традиційні демократичні процеси, але й створюють нові форми громадянської участі, адаптовані до реалій цифрової епохи.

Підсумовуючи, можна сказати, що розвиток цифрової демократії та електронного урядування відкриває значні перспективи для модернізації демократичних систем та подолання кризи довіри молоді до політичних інститутів. Однак, реалізація цього потенціалу вимагає комплексного підходу, який враховує технологічні, правові, інституційні та соціальні аспекти цієї трансформації.

Обговорення

У ході дослідження політичного потенціалу цифрового покоління було виявлено низку ключових тенденцій. Зокрема, встановлено суттєві відмінності у рівнях політичної активності молоді між розвиненими демократіями та країнами, що розвиваються. Виявлено значний вплив соціально-економічних факторів на політичну участь молоді, а також тенденції до індивідуалізації політичної участі та глобалізації політичної свідомості. Аналіз показав трансформацію традиційних форм політичного активізму під впливом цифрових технологій та потенціал цифрових інструментів для подолання кризи довіри до демократичних інститутів.

Зниження традиційних форм політичної участі молоді у розвинених демократіях, виявлене в ході дослідження, знаходить підтвердження у роботі K. Andersen *et al.* (2021). Проте, дане дослідження

пропонує більш комплексний погляд на проблему, виходячи за межі аналізу медіаспоживання. Врахування широкого спектру соціально-економічних та культурних факторів дозволило виявити глибинні причини цієї тенденції. Зокрема, встановлено, що рівень освіти, економічний статус та характер зайнятості мають визначальний вплив на політичну активність молоді. Ця багатофакторність підкреслює складність феномену політичної участі в цифрову епоху та необхідність його комплексного аналізу. Врахування цих факторів може стати ключем до розробки ефективних стратегій залучення молоді до політичних процесів у розвинених демократіях.

Високий рівень політичної активності молоді в країнах, що розвиваються, особливо в контексті протестних рухів, певною мірою підтверджує спостереження S. Feldstein (2021) щодо зростання цифрового активізму в умовах авторитарних режимів. Однак, на відміну від акценту на репресивних аспектах, дане дослідження виявляє більш нюансовану картину. Зокрема, встановлено, що цифрові платформи відіграють подвійну роль: з одного боку, вони дійсно можуть бути інструментом контролю, але з іншого – створюють безпрецедентні можливості для політичної мобілізації та самоорганізації молоді. Ця дуальність підкреслює складність взаємодії між технологіями та політичними процесами в різних контекстах. Розуміння цієї складності є критично важливим для розробки ефективних стратегій підтримки демократичних процесів у країнах, що розвиваються, з урахуванням специфіки їхніх політичних систем та культурних особливостей.

Дослідження B. Erkut (2020) зосереджується на трансформації від цифрового уряду до цифрового управління, підкреслюючи важливість цього переходу для ефективного функціонування державних інституцій у цифрову епоху. Дане дослідження розширює цю перспективу, розглядаючи вплив цієї трансформації на політичну участь молоді. Виявлено, що перехід до цифрового управління створює нові можливості для залучення молоді до політичних процесів, але також вимагає розвитку нових компетенцій та підходів. Зокрема, встановлено, що ефективне цифрове управління передбачає не лише впровадження технологічних рішень, але й зміну парадигми взаємодії між державою та громадянами. Це включає розвиток партисипативних механізмів, підвищення прозорості та підзвітності влади, а також створення нових каналів для громадського впливу на прийняття рішень. Такий підхід відкриває нові перспективи для політичної участі молоді, яка часто є більш адаптованою до цифрового середовища. Водночас, дослідження підкреслює, що успішний перехід до цифрового управління вимагає не лише технологічних інновацій, але й розвитку цифрової грамотності населення, зокрема молоді. Це має важливі імплікації для освітньої політики та програм громадянської освіти, які мають адаптуватися до нових реалій цифрового управління. Крім того, виявлено необхідність розробки нових моделей демократичної участі, які б ефективно поєднували онлайн та офлайн форми громадянського залучення.

Аспект глобалізації політичної свідомості та індивідуалізації політичної участі молоді в цифрову

епоху набуває нового значення в контексті сучасних форм політичної боротьби. Дослідження T. Paterson & L. Hanley (2020) фокусується на новітніх методах політичного протистояння в цифровому просторі, зокрема на кібер-субверсії, інформаційних операціях та використанні *deep fakes*. Ці феномени створюють суттєві виклики для формування політичної свідомості та участі молоді.

Аналіз показує, що глобалізація інформаційного простору, з одного боку, розширює можливості молоді для участі в транснаціональних політичних процесах, а з іншого – підвищує їхню вразливість до глобальних кампаній дезінформації. Зокрема, використання *deep fakes* та інших передових технологій маніпуляції створює серйозні перешкоди для формування об'єктивної політичної позиції, що особливо критично для молоді, яка часто формує свої політичні погляди саме в цифровому середовищі.

Водночас, дослідження виявляє, що індивідуалізація політичної участі в цифрову епоху створює нові можливості для протидії цим загрозам. Молодь, з її високим рівнем цифрової грамотності та індивідуальним підходом до споживання інформації, має потенціал не лише бути об'єктом інформаційних операцій, але й активним учасником у виявленні та протидії дезінформації. Це підкреслює важливість розвитку критичного мислення та цифрової грамотності як ключових компетенцій для ефективної політичної участі в сучасному світі.

Аспект трансформації традиційних форм політичного активізму під впливом цифрових технологій набуває нового виміру в контексті боротьби за цифровий суверенітет. Дослідження L. Floridi (2020) розкриває сутність та значення цифрового суверенітету, особливо для Європейського Союзу, що має важливі імплікації для розуміння політичного потенціалу цифрового покоління. Автор аргументує, що цифровий суверенітет стає ключовим питанням для держав та наднаціональних утворень у XXI столітті. Це поняття охоплює контроль над цифровою інфраструктурою, даними громадян та здатність регулювати діяльність технологічних гігантів. У контексті політичної активності молоді, ця концепція набуває особливого значення, оскільки визначає рамки, в яких відбувається цифровий активізм. Боротьба за цифровий суверенітет створює нові виклики та можливості для політичної участі молоді. З одного боку, посилення державного контролю над цифровим простором може обмежувати свободу вираження та організації онлайн. З іншого боку, забезпечення цифрового суверенітету може захистити права громадян на приватність та контроль над власними даними, що є критично важливим для вільного політичного волевиявлення. Молодь, як найбільш активна група користувачів цифрових технологій, стає ключовим актором у формуванні підходів до цифрового суверенітету. Їхня технологічна обізнаність та інноваційність можуть сприяти розробці нових моделей управління цифровим простором, які балансують між потребами національної безпеки та принципами відкритого інтернету.

Використання цифрових інструментів для подолання кризи довіри молоді до демократичних інститутів

набуває особливої актуальності в контексті розвитку цифрової демократії та поширення дезінформації. Дослідження P. Iosifidis & N. Nicoli (2020) пропонує комплексний аналіз взаємозв'язку між цифровою демократією, соціальними медіа та дезінформацією, що має критичне значення для розуміння політичного потенціалу цифрового покоління. Автори аргументують, що соціальні медіа та цифрові платформи створюють нові можливості для демократичної участі, але водночас породжують серйозні виклики для демократичних процесів. З одного боку, ці платформи надають молоді безпрецедентні можливості для вираження своїх політичних поглядів, мобілізації та участі в суспільних дискусіях. Це потенційно може сприяти підвищенню прозорості та підзвітності влади, що є ключовим для відновлення довіри молоді до демократичних інститутів.

Однак, дослідження також виявляє, що ці ж платформи стають інструментами поширення дезінформації та маніпуляцій громадською думкою. P. Iosifidis & N. Nicoli (2020) підкреслюють, що феномен «фейкових новин» та алгоритмічні «ехо-камери» в соціальних мережах можуть підривати основи демократичного дискурсу, створюючи фрагментовані інформаційні простори та поглиблюючи поляризацію суспільства. Молодь, як найактивніша група користувачів соціальних медіа, особливо вразлива до цих викликів. З одного боку, цифрова обізнаність молоді може сприяти більш критичному споживанню інформації. З іншого боку, інтенсивність інформаційного потоку та софістикованість сучасних методів маніпуляції створюють серйозні перешкоди для формування об'єктивної політичної позиції.

Роль цифрових платформ у посиленні впливу молоді на процеси прийняття політичних рішень, виявлена в дослідженні, певною мірою резонує з результатами U. Oral (2023). Проте, дане дослідження виходить за межі аналізу використання медіа як джерела інформації, фокусуючись на активних формах політичної участі. Зокрема, встановлено, що платформи партисипативної демократії та краудсорсингові інструменти створюють нові можливості для прямого залучення молоді до процесів формування політик та прийняття рішень. Це має важливі імплікації для розуміння трансформації демократичних процесів у цифрову епоху. Виявлено, що ці інструменти можуть сприяти подоланню традиційних бар'єрів політичної участі, таких як географічна віддаленість чи обмежені часові ресурси. Водночас, дослідження підкреслює необхідність розробки механізмів, які б забезпечували реальний вплив цих форм участі на політичні рішення, а не лише створювали ілюзію залучення. Це вимагає не лише технологічних рішень, але й інституційних змін та розвитку політичної культури, орієнтованої на активну участь громадян у процесах управління.

Виклики, пов'язані з розвитком цифрової демократії, зокрема проблеми дезінформації та маніпуляцій громадською думкою, виявлені в дослідженні, знаходять відгук у роботі T.A. Neyazi (2020). Однак, якщо дослідник фокусується на специфічному контексті Індії, дане дослідження розглядає ці виклики в глобальній перспективі. Встановлено, що проблеми дезінформації та маніпуляцій є актуальними для

різних політичних систем та культурних контекстів, хоча їхні конкретні прояви можуть відрізнятися. Це підкреслює необхідність розробки глобальних стратегій протидії цим викликам, які б враховували як універсальні механізми поширення дезінформації, так і специфічні культурні та політичні контексти. Зокрема, виявлено, що ефективні стратегії мають включати не лише технологічні рішення (як-от алгоритми виявлення фейкових новин), але й освітні ініціативи, спрямовані на підвищення медіаграмотності та критичного мислення молоді. Крім того, дослідження підкреслює важливість міжнародного співробітництва у протидії транснаціональним кампаніям дезінформації, які часто мають політичні цілі.

Вплив соціальних медіа на політичну участь у західних демократіях набуває особливого значення в контексті аналізу політичного потенціалу цифрового покоління. Дослідження C. Vaccari & A. Valeriani (2021) пропонує глибокий аналіз ролі соціальних медіа у формуванні політичної поведінки громадян за межами так званої «інформаційної бульбашки». Автори аргументують, що вплив соціальних медіа на політичну участь є більш складним та нюансованим, ніж часто вважається. Вони спростовують поширене уявлення про те, що соціальні мережі лише посилюють поляризацію та створюють ехо-камери. Натомість, дослідження виявляє, що соціальні медіа можуть сприяти розширенню політичного горизонту користувачів, особливо молоді.

C. Vaccari & A. Valeriani (2021) демонструють, що соціальні мережі часто виступають як платформи для випадкового зіткнення з різноманітною політичною інформацією. Це особливо важливо для молодих користувачів, які можуть стикатися з політичними поглядами та ідеями, що відрізняються від їхніх власних або тих, що домінують в їхньому безпосередньому оточенні. Така випадкова експозиція до різноманітної політичної інформації може стимулювати політичну участь. Зокрема, дослідження виявляє, що користувачі соціальних медіа частіше беруть участь у політичних дискусіях, як онлайн, так і офлайн, а також більш схильні до різних форм політичної активності.

Водночас, автори підкреслюють, що вплив соціальних медіа на політичну участь не є однозначно позитивним. Вони звертають увагу на ризики поверхневої «кліктивістської» участі, яка може створювати ілюзію політичної активності без реального впливу на політичні процеси. Важливим аспектом дослідження є аналіз взаємодії між онлайн та офлайн формами політичної участі. C. Vaccari & A. Valeriani (2021) аргументують, що ці форми не конкурують, а скоріше доповнюють одна одну, створюючи нові гібридні форми політичної активності.

Вплив цифровізації на сталий розвиток та політичну активність молоді в контексті глобальних викликів, виявлений в дослідженні, знаходить певні паралелі з результатами R. Bohnsack *et al.* (2022). Однак, дане дослідження пропонує більш широкий погляд на політичні імплікації цифровізації для молодого покоління. Зокрема, встановлено, що цифрові технології створюють нові можливості для молоді брати участь у вирішенні глобальних проблем, таких як зміна клімату та соціальна нерівність. Виявлено, що цифрові

платформи сприяють формуванню транснаціональних мереж активістів, полегшують обмін інформацією та координацію дій на глобальному рівні. Це має важливі імплікації для розуміння ролі молоді у глобальному управлінні та формуванні міжнародної політики. Водночас, дослідження підкреслює необхідність критичного осмислення впливу цифровізації на сталий розвиток, враховуючи як позитивні аспекти (наприклад, підвищення ефективності використання ресурсів), так і потенційні негативні наслідки (зокрема, з питання цифрової нерівності та екологічні наслідки виробництва та утилізації електронних пристроїв). Ці результати підкреслюють необхідність інтеграції питань сталого розвитку в аналіз політичного потенціалу цифрового покоління та розробку стратегій залучення молоді до вирішення глобальних проблем.

Загалом, результати дослідження демонструють, що політичний потенціал цифрового покоління є складним та багатограним феноменом, який вимагає комплексного та міждисциплінарного підходу до аналізу. Виявлені тенденції та особливості політичної активності молоді в цифрову епоху свідчать про необхідність переосмислення традиційних концепцій політичної участі та демократичних процесів.

На відміну від попередніх досліджень, які часто зосереджувались на окремих аспектах цифрової політичної участі, дане дослідження пропонує більш цілісний погляд на проблему, враховуючи взаємодію технологічних, соціально-економічних, культурних та політичних факторів. Це дозволило виявити складні взаємозв'язки між різними аспектами політичного потенціалу цифрового покоління та запропонувати більш нюансоване розуміння викликів та можливостей, які створює цифровізація для демократичних процесів.

Висновки

Дослідження політичного потенціалу цифрового покоління виявило складну та багатогранну картину взаємодії молоді з політичними процесами в епоху цифрових технологій. Аналіз рівня залученості молоді до політики в різних країнах показав значні відмінності між розвиненими демократіями та країнами, що розвиваються. У розвинених країнах спостерігається тенденція до зниження традиційних форм політичної участі молоді, таких як членство в політичних партіях чи участь у виборах. Натомість, у країнах, що розвиваються, молодь часто демонструє високий рівень політичної активності, особливо в контексті протестних рухів та вимог демократичних змін.

Соціально-економічні фактори, зокрема рівень освіти, економічний статус та характер зайнятості, виявилися ключовими детермінантами політичної активності молоді. Водночас, культурні особливості, такі як індивідуалізація політичної участі та глобалізація політичної свідомості, формують унікальний ландшафт політичної соціалізації цифрового покоління. Ці тенденції проявляються у фокусі молоді на конкретних проблемах та участі у транснаціональних рухах,

що відображає зміну ціннісних орієнтацій від матеріалістичних до постматеріалістичних.

Дослідження впливу цифрових технологій на форми політичної участі та громадянської активності молоді виявило їх трансформаційну роль. Соціальні мережі стали ключовим інструментом політичної комунікації та мобілізації, створюючи нові можливості для вираження політичних поглядів та організації колективних дій. Однак, разом з новими можливостями прийшли і нові виклики, такі як поширення дезінформації, формування «інформаційних бульбашок» та ризики поверхневої «кліктивістської» участі.

Цифрові технології породили нові форми політичного активізму, такі як онлайн-петиції, краудфандинг політичних кампаній та цифрові платформи партисипативної демократії. Ці інструменти демонструють значний потенціал для подолання традиційних бар'єрів політичної участі та створення нових каналів впливу молоді на політичні процеси. Водночас, вони вимагають розвитку нових компетенцій, зокрема цифрової грамотності та критичного мислення.

Оцінка потенціалу цифрових інструментів для подолання кризи довіри молоді до демократичних інститутів виявила як значні можливості, так і серйозні виклики. Цифрові платформи, такі як портали відкритих даних та системи електронного урядування, демонструють потенціал для підвищення прозорості та підзвітності влади. Це може сприяти відновленню довіри молоді до демократичних процесів. Однак, ефективність цих інструментів залежить від низки факторів, включаючи політичну волю до реальної відкритості та здатність громадянського суспільства ефективно використовувати ці дані для контролю за владою.

Дослідження виявило, що успішна реалізація політичного потенціалу цифрового покоління вимагає комплексного підходу, який враховує технологічні, соціальні, культурні та інституційні аспекти. Необхідно не лише впроваджувати інноваційні цифрові інструменти, але й розвивати цифрову грамотність молоді, створювати безпечні онлайн-простори для політичної дискусії та забезпечувати інтеграцію цих нових форм участі в офіційні процедури прийняття рішень.

Обмеження дослідження пов'язані з швидкими темпами технологічних змін та різноманітністю політичних контекстів у різних країнах, що ускладнює формулювання універсальних висновків. Перспективи подальших досліджень включають вивчення довгострокових ефектів цифрового активізму на політичні системи, аналіз впливу нових технологій (таких як штучний інтелект та блокчейн) на демократичні процеси, а також дослідження шляхів подолання цифрової нерівності для забезпечення інклюзивної політичної участі молоді.

Подяки

Немає.

Конфлікт інтересів

Немає.

UDC: 323.2:316.35
DOI: 10.46493/2663-2675.34(4).2024.128

Oksana Dmytrenko*

*PhD in Political Science, Associate Professor
Mykhailo Drahomanov Ukrainian State University
01601, 9 Pirogova Str., Kyiv, Ukraine
<https://orcid.org/0009-0000-7621-2710>*

The political potential of the digital generation

Abstract. The purpose of this study was to identify the specific features of young people's political activity in the context of digital transformation and to assess the potential of digital tools to overcome the crisis of trust in democratic institutions. The study employed a case study method to analyse digital "revolutions", a comparative analysis of the levels of political activity of young people in different countries, and a content analysis of social media to investigate new forms of political participation. The findings of the study revealed substantial differences in young people's political engagement between developed and developing democracies. Developed countries show a declining trend in conventional forms of political participation, while the role of digital platforms in political mobilisation is growing. In developing countries, digital technologies are often used as a tool for protest and struggle against authoritarian regimes. The study revealed a tendency towards individualisation of political participation and globalisation of the political consciousness of young people, which is manifested in a focus on concrete issues and participation in transnational movements. The analysis showed that digital platforms are creating new opportunities for political participation, including through online petitions, crowdfunding of political campaigns, and digital platforms for participatory democracy. At the same time, the risks associated with digital inequality, manipulation, and disinformation in the online space were identified. The study demonstrated the potential of digital tools to increase transparency and accountability of the authorities, which can help restore young people's trust in democratic institutions. Specifically, the study covered the effectiveness of such tools as open data portals, e-government platforms, and e-voting systems. The analysis of new vectors in the development of digital democracy, such as the integration of artificial intelligence and blockchain technologies, has revealed considerable potential for transforming political processes, but also highlighted the need to accommodate the ethical aspects and potential risks of their implementation. The findings of this study are significant for developing strategies to engage young people in political processes and modernise democratic institutions in the digital age

Keywords: open data; online activism; e-government; social media; participatory democracy; civic engagement; media literacy

Introduction

In modern world, where digital technologies are rapidly transforming all spheres of life, young people's political engagement is of particular significance for the development of democratic processes. Generation Z, born in the era of the Internet and social media, demonstrates unique patterns of political behaviour that differ substantially from previous generations. This necessitates an in-depth analysis of the political potential of the digital generation and its impact on the future of democratic institutions.

The problematic of the study lies in a paradoxical situation: on the one hand, young people have unprecedented access to information and communication tools, which should theoretically facilitate their active engagement in political life. On the other hand, there is a tendency for

young people to lose trust in conventional democratic institutions and processes. As M. Manu (2022) noted in the study published in October 2022, 52% of young people believe that democracy is under threat or has already failed. Only 25% of young adults trust the government, and 34% trust elected officials. These indicators point to a deep crisis of trust that could have far-reaching consequences for the future of democratic systems.

At the same time, digital technologies open new opportunities for political mobilisation and civic engagement. The phenomenon of Facebook revolutions around the world has demonstrated the powerful potential of social media as a tool for political change. However, the impact of digital platforms on political processes is

Received: 27.04.2024, Revised: 01.08.2024, Accepted: 26.08.2024

Suggested Citation:

Dmytrenko, O. (2024). The political potential of the digital generation. *Foreign Affairs*, 34(4), 128-140. doi: 10.46493/2663-2675.34(4).2024.128.

*Corresponding author

Copyright © The Author(s). This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License 4.0 (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>)

ambivalent and requires careful investigation and theoretical understanding.

The degree of development of the topic is characterised by the presence of numerous studies on the political behaviour of young people and the impact of digital technologies on democratic processes. Specifically, an essential element of young people's political participation is the level of digital literacy. In this context, A.M. Guess & K. Munger (2023) focused on the relationship between digital literacy and online political behaviour. Researchers have found that a higher level of digital competence correlates with more active political participation in the online space. However, the question persists how this online activity translates into real political action.

Continuing the topic of digital threats to democracy, it is worth paying attention to the study by M.L. Miller & C. Vaccari (2020). The researchers conducted a comparative analysis of digital challenges to democratic processes in different countries and suggested potential ways to overcome them. However, their study does not accommodate the specifics of the political behaviour of the digital generation, which is a substantial gap in understanding modern democratic processes. Turning to the issue of political participation in the digital age, one cannot ignore the findings of J. Tiemann-Kollipost (2020). The researcher performed a detailed analysis of the transformation of political activity under the influence of digital technologies. At the same time, the study does not sufficiently highlight the potential of new forms of digital democracy that may be particularly attractive to the younger generation.

R.M. Perloff (2021) offered a comprehensive look at the dynamics of political communication in the digital age. His study covers a wide range of issues, from the impact of social media on political behaviour to the transformation of the media landscape. However, the researcher does not pay sufficient attention to the specifics of political communication of the digital generation, which is a substantial limitation in the context of this study. Particularly noteworthy is the study by A. Jungherr *et al.* (2020), which offers a comprehensive analysis of the impact of digital media on democratic processes. The researchers consider both positive and negative aspects of the digitalisation of politics, but do not focus on the specifics of the political potential of young people.

Developing the theme of digital democracy, C. Fuchs (2021) addressed the concepts of digital communities and the digital public sphere. His study offers interesting theoretical approaches to understanding contemporary democratic processes but does not fully cover the role of young people in shaping these new digital spaces of political participation. B. Cammaerts & R. Mansell (2020) considered an important aspect of the regulation of digital platforms. Their study proposes a radical democratic turn in the policy of digital platforms. However, the researchers do not pay sufficient attention to how such regulatory changes may affect the political activity of young people. Finally, L. Hagen *et al.* (2022) addressed the problem of the influence of social bots on political discussions online. This study raised a significant question about the authenticity of online political activism but did not address how young people can resist manipulative technologies in the digital space.

To summarise the literature review, the available findings provide a solid basis for understanding the relationship between digital technologies and political processes. The purpose of this study was to determine the political potential of the digital generation in the context of global democratic processes and to assess the impact of digital technologies on young people's political activity. To fulfil this purpose, the following objectives were set: to analyse the level of young people's political involvement in different countries, considering socio-economic, cultural, and technological factors; to investigate the impact of digital technologies, namely social media, on forms of political participation and civic engagement of young people; to assess the potential of digital tools to overcome the crisis of young people's trust in democratic institutions and processes.

Materials and Methods

The study was based on scientific publications, statistical data, reports of international organisations and think tanks, as well as regulatory documents. These sources provided a comprehensive and multidimensional analysis of the political potential of the digital generation, providing both quantitative indicators and qualitative assessments of the phenomena under study. Specifically, the Inter-Parliamentary Union (2023) report on young people's participation in national parliaments was analysed, which provided detailed information on the representation of young people in legislatures around the world. These reports contain not only statistical data, but also an analysis of the factors that influence the political participation of young people, as well as recommendations for increasing their engagement in political processes.

An important source of information was the Global Youth Development (2024), developed by the Commonwealth Secretariat. This comprehensive indicator covers various aspects of young people's life, including education, employment, health, civic engagement, and political participation. The analysis of the Index data revealed the relationship between a range of factors of young people's development and their impact on political engagement. Particular attention was paid to the component of political participation, which includes such indicators as the level of young people's involvement in electoral processes, participation in public organisations and volunteering. These sources provided up-to-date and comprehensive information on the level of young people's political engagement in different countries and helped to identify global trends in this area. They provided a reliable empirical basis for comparative analysis and informed conclusions on the political potential of the digital generation in different socio-political contexts.

To understand the specifics of the political behaviour of the digital generation, the data of sociological studies were analysed, specifically, a survey conducted by M. Manu (2022), which revealed a low level of young people's trust in democratic institutions. This study became the starting point for further analysis of the causes of the crisis of trust and the search for ways to overcome it. Academic publications on various aspects of young people's political activism in the digital age have become a significant source of information. These sources helped to form the theoretical framework of this study and identify key

concepts and approaches to investigating the political potential of the digital generation.

The study was based on the application of a set of methods of scientific cognition. The systematic approach helped to consider the political potential of the digital generation as a complex, multidimensional phenomenon that is shaped by several factors. This made it possible to identify the interconnections between the technological, socio-economic, cultural, and political aspects of the problem under study.

The study compared the levels of young people's political participation in developed democracies and developing countries. This helped to identify specific features of young people's political behaviour in different contexts and to determine the factors that influence these differences. The case study method was employed to analyse the transformation of political participation forms under the influence of digital technologies. Specifically, the cases of the Arab Spring (2010-2012), the Black Lives Matter movement (2020), and the Fridays for Future climate movement (2018-2023) were considered. The analysis of these cases helped to identify new forms of digital activism and assess their effectiveness in achieving political goals.

Results

Analysis of the level of young people's involvement in politics in different countries. Young people's political engagement differs considerably between developed and developing democracies. In developed democracies, there is a declining trend in conventional forms of youth political participation, such as membership in political parties or participation in elections. For instance, in the United States, the turnout of young voters (18-29 years old) in the 2020 presidential election was 50%, which, while an increase compared to previous years, is still lower than in older age groups (Stockemer & Sundström, 2023). According to the Inter-Parliamentary Union in 2023, only 2.6% of parliamentarians in the world are under 30 years old (Inter-Parliamentary Union, 2023), which suggests a substantial underrepresentation of young people in the legislature.

In developing countries, the situation is more heterogeneous. On the one hand, in some countries, young people are politically active, especially in the context of protest movements and demands for democratic change. An example is the active involvement of young people in the Arab Spring protests of 2011. On the other hand, in many developing countries, young people face greater obstacles to political participation, including limited access to education, economic instability, and authoritarian political regimes. The Global Youth Development (2024), devised by the Commonwealth Secretariat, shows that countries with higher levels of young people's political participation perform better in education, employment, and healthcare. Interestingly, D.S. Lane *et al.* (2023) found that young people's political behaviour on social media is less stratified by socioeconomic status than voting or offline campaign participation. This suggests that digital platforms can reduce political inequality among young people.

Socio-economic factors play a key role in shaping young people's political engagement. Studies show that education, economic status, and employment exert a considerable influence on political participation. Higher

education correlates with greater political engagement. Young people with higher education are more likely to take part in elections, civil society organisations, and political discussions (Blyznyuk & Maistrenko, 2023). Economic instability and unemployment can both stimulate political activity due to dissatisfaction with the current situation and suppress it due to a focus on survival. Countries with elevated levels of young people's unemployment often experience increased political tensions (Uchechukwu *et al.*, 2023). The nature of employment affects political activity. Young people who work in precarious, temporary, or low-paid jobs often have fewer resources (time, energy, money) and opportunities for political participation. Socio-economic status affects young people's political behaviour on social media, although this influence is less than for conventional forms of participation (Lane *et al.*, 2023). This highlights the significance of considering digital platforms as a potential tool for overcoming socio-economic barriers to young people's political participation.

Cultural factors play a decisive role in shaping the political consciousness and behaviour of the digital generation, creating a unique landscape of political socialisation of young people in the 21st century. This transformation is manifested in three key trends that are interconnected and reinforce each other. There is a clear individualisation of political participation. Young people of the digital age are gradually departing from conventional forms of political engagement, such as party membership or participation in mass movements, and opting instead for more personalised ways of engagement. They tend to focus on concrete issues that resonate with their personal values and experiences, rather than aligning themselves with broad ideological platforms. This can take the form of online activism, participation in thematic campaigns or support for particular initiatives through social media.

This individualisation is intricately linked to the second trend, the globalisation of political consciousness. Thanks to unprecedented access to global information flows via the Internet and social media, young people are developing a more cosmopolitan outlook. They easily identify with global movements and issues, such as fighting climate change, protecting human rights, or tackling global inequality. This global orientation often overrides national or local political contexts, creating a new form of transnational political identity.

These changes are accompanied by a fundamental transformation of values, especially among young people in developed countries. According to I. Revak & R. Gren (2022), there is a gradual shift from materialistic to post-materialistic values. The younger generation is increasingly focusing on issues such as quality of life, self-expression, environmental sustainability, and social justice, as opposed to the purely economic or security priorities of previous generations. This change in value orientations substantially affects the political priorities of young people, shaping their expectations of political leaders and institutions.

Together, these trends are creating a new landscape of political socialisation, where young people are not just passive recipients of political ideas, but active creators of new forms of political participation and identity. They are shaping a political culture that is both more individualised

and globally oriented, with an emphasis on post-materialist values. This creates both new opportunities for political mobilisation and innovation, and challenges for conventional political institutions, which must adapt to these changes to stay relevant to a new generation of citizens. T. Blyznyuk & O. Maistrenko (2023) identified the dynamics in the development of values of Ukrainian generations X and Y. Specifically, Generation Y (born after 1987) demonstrates a greater inclination towards materialistic values, which may be a consequence of socio-political changes in Ukraine. This underlines the significance of accommodating the national context when analysing the political socialisation of young people.

The technological revolution of the early 21st century has radically changed the landscape of political participation, especially for the younger generation. Digital technologies, rapidly integrating into all spheres of life, have created unprecedented opportunities for young people's political engagement, transforming conventional forms of civic engagement and creating new ones. First of all, the Internet and social media have radically democratised access to information. Whereas political knowledge used to be the prerogative of a limited circle of experts and activists, now massive amounts of political information are available to anyone with a smartphone and a network connection. This information revolution can raise the political awareness of young people, giving them the tools to better understand political processes and formulate their own positions.

Alongside the expansion of access to information, digital platforms have become powerful platforms for expressing political views. Social networks, blogs, and online forums have become virtual town squares where young people can freely express their opinions, engage in political discussions, and mobilise like-minded people. Most importantly, these platforms give a voice to groups of young people who have traditionally been marginalised in political discourse due to their socioeconomic status or other factors (Lane *et al.*, 2023).

Furthermore, the development of e-governance and specialised digital platforms for public participation has opened new channels for direct interaction between young people and the authorities. This creates opportunities for more active engagement of young citizens in decision-making processes, from the local to the national level. Tools such as e-petitions, online consultations, or participatory budgets allow young people to influence policy beyond conventional forms of representative democracy (Revak & Gren, 2022).

The proliferation of smartphones and mobile applications has given young people's political activism a new dynamic and efficiency. Now, young activists can instantly respond to political events, coordinate their actions, and organise mass events with unprecedented speed and efficiency. This is especially pronounced in the context of protest movements and civic campaigns, where mobile technologies are becoming a key tool for mobilisation and organisation.

These technological changes are creating a new ecosystem of political participation that is more accessible, inclusive, and dynamic. They pave the way for more active engagement of young people in political processes,

potentially helping to overcome conventional barriers to political participation and strengthening the voice of the younger generation in democratic discourse. However, along with new opportunities, digital transformation also carries certain risks. I. Revak & R. Gren (2022) addressed threats such as cybersecurity, manipulation of public opinion through social media, and the potential exacerbation of the digital divide between different social groups.

Notably, the technological prerequisites for transforming young people's political engagement are not the same in all countries. The level of Internet access, the prevalence of smartphones, and the development of digital infrastructure – all these factors vary considerably between developed and developing countries. This creates an additional dimension of inequality in young people's political participation at the global level.

Despite the potential of digital technologies to increase young people's political participation, conventional forms of political representation are still important. The researchers note that young people are still significantly underrepresented in parliaments and other decision-making bodies around the world. This creates a situation where young people have more opportunities to express their political views online, but fewer opportunities to directly influence political decisions through traditional institutions (Stockemer & Sundström, 2023).

In their study of the conflict between Generations X and Y in Ukraine, T. Blyznyuk & O. Maistrenko (2023) addressed the influence of digital transformation on the development of political values and behaviour of different generations. They note that Generation Y, which grew up in the digital age, has different patterns of political behaviour compared to previous generations. This can create both new opportunities for political participation and potential intergenerational conflicts in the political space.

It is also important to consider how digital transformation affects the development of young people's political identity. On the one hand, global information flows contribute to the development of a more cosmopolitan worldview. On the other hand, social media algorithms can create "information bubbles" that increase the polarisation of society. This creates a complex dynamic where young people can be both more globally oriented and more insular in their political views.

The political behaviour of young people on social media may be less stratified by socio-economic status than traditional forms of political participation. This opens prospects for research on how digital platforms can potentially reduce inequality in political participation. However, D.S. Lane *et al.* (2023) also warn against over-optimism, noting that the digital divide still exists and may create new forms of inequality.

In the context of the rapid digital transformation of society, the development of digital literacy is becoming critical for effective political participation of young people. The ability to critically evaluate information in the digital environment is becoming a fundamental skill needed to form informed political opinions and make informed decisions. It is equally important to understand the mechanisms of digital platforms to enable young citizens to effectively use these tools for political communication and mobilisation. Moreover, the ability to effectively use

various digital tools for political participation – from on-line petitions to open data analysis – is becoming a key competence that determines the level of young people's engagement in democratic processes. Thus, digital literacy is transforming into an essential skill for full citizenship in the era of digital democracy.

Young people's political engagement in the modern world is arguably characterised by significant variability depending on the context – be it developed democracies, developing countries, or the digital environment. Each of these contexts has its unique characteristics

that influence the forms of political participation, barriers, socioeconomic factors, cultural characteristics, and technological prerequisites for young people's political engagement. To better understand these differences and commonalities, a comparative analysis of key aspects of young people's political engagement in different contexts is presented below. The table 1 not only summarises the key findings of this study, but also identifies potential areas for further research and development of strategies for engaging young people in political processes, considering the specifics of each context.

Table 1. Comparative analysis of young people's political engagement in different contexts

Aspect	Developed democracies	Developing countries	Digital environment
Forms of participation	Decline in conventional forms (party membership, voting)	Prominent level of participation in protest movements	New forms of online activism, digital petitions
Barriers	Low turnout of young people in elections	Limited access to education, economic instability	Digital divide, lack of digital literacy
Socio-economic factors	Higher education correlates with greater participation	Economic instability can both stimulate and discourage participation	Lesser stratification by socio-economic status in online participation
Cultural characteristics	Individualisation of participation, post-materialist values	Strong influence of conventional values, collectivism	Globalisation of political consciousness
Technological factors	High level of access to digital technologies	Unequal access to digital technologies	The key role of social media and mobile applications
Key challenges	Overcoming of political apathy	Overcoming of authoritarian tendencies	Combating disinformation and manipulation
Potential for change	Innovative forms of engagement through digital platforms	Mobilisation through social media for democratic change	Potential to overcome traditional barriers to participation

Source: created by the author of this study

In summary, the technological prerequisites for transforming young people's political engagement create a complex and multidimensional picture. On the one hand, digital technologies open new opportunities for political participation, potentially reducing barriers related to socioeconomic status. On the other hand, they pose new challenges related to digital inequality, information manipulation, and potential polarisation of society. A key challenge for researchers and policy makers is to develop strategies that maximise the positive potential of digital technologies for young people's political participation while minimising the risks associated with them.

The impact of digital technologies on the forms of political participation and civic engagement of young people. Over the past decade (2014-2024), social media has become a key tool for political communication and young people's mobilisation. Studies show that a significant number of young people receive information about politics and current events through social platforms. About 48% of young people aged 18-29 receive news about politics and current events through social media (Kaskazi & Kitzie, 2023). This demonstrates the growing role of digital platforms in shaping the political views of young people.

Social networks create a unique environment for the political socialisation of young people, which differs substantially from conventional channels. On the one hand, they provide unprecedented access to diverse information and opinions, which can contribute to more critical and independent political thinking. On the other hand, social media algorithms often create so-called "echo chambers"

where young people are exposed to information that confirms their existing views. This phenomenon, known as the "information bubble", can lead to polarisation of opinion and restricted access to alternative points of view.

Notably, social media not only informs but also actively engages young people in political processes. Platforms such as X (formerly Twitter) and Facebook have played a key role in mobilising young people to take part in protest movements around the world. For instance, during the Arab Spring of 2010-2012 and the Black Lives Matter movement in the United States in 2020, social media became a major tool for organising and coordinating protests. Social media allows young people to respond quickly to political events and organise collective action with unprecedented speed and efficiency (Zyad, 2023).

However, the impact of social media on young people's political engagement is ambiguous. On the one hand, they facilitate the rapid dissemination of information and mobilisation. On the other hand, there is a risk of superficial "activist" participation that does not translate into real political action. S. Suherlan (2023) emphasises that while digital technologies open new opportunities for political participation, it is important to develop critical thinking and digital literacy among young people to use these tools effectively.

Digital technologies have given rise to new forms of political participation that are particularly attractive to young people. These forms are characterised by greater flexibility, accessibility, and the ability to scale quickly. Let us consider a few key forms of online activism and digital

democracy that gained popularity among young people in 2018-2023: crowdfunding of political campaigns, hacktivism, and digital participation platforms. Young politicians and activists are increasingly using crowdfunding platforms to finance their campaigns. This allows them to be less dependent on conventional sources of funding and be more accountable to their supporters. The use of hacking and programming skills for political purposes has become a new form of activism, especially popular among tech-savvy young people. Although this form of activism often teeters on the edge of the law, it demonstrates the potential of technology to influence political processes. The development of e-democracy platforms, such as Decidim in Barcelona or in Taiwan, is creating new opportunities for direct citizen involvement in decision-making. These platforms allow young people to take part in policy discussions and formulation at the local and national levels.

A. Kaskazi & V. Kitzie (2023) emphasise that these new forms of online activism enable young people to exercise agency in the political sphere, especially for groups that have conventionally been marginalised in political discourse. They allow young people to express their views, rally support, and influence political processes in ways that were previously unavailable. However, the effectiveness of these new forms of activism often depends on their ability to translate into real political action and change.

Digital technologies not only create new forms of political participation, but also transform the conventional ones. This transformation is particularly noticeable in 2018-2023, when digital tools became an integral part of political processes. Let us consider a few key aspects of this transformation: e-voting, digital campaigns, hybrid forms of activism, and digital diplomacy. The introduction of electronic voting systems in some countries (e.g., Estonia) facilitates young people's participation in elections. This is especially significant for younger voters who may be more mobile or have limited time to take part in conventional voting. Political parties and candidates are increasingly relying on digital communication channels to attract young voters. For instance, the successful use of social media in Barack Obama's presidential campaigns in 2008 and 2012 was a turning point in political marketing. H. Ziad (2023) notes that digital campaigns allow politicians to target their messages more effectively and engage with younger audiences. A combination of online and offline activities where digital technologies are used to organise and coordinate physical protests or actions. This allows young people to mobilise effectively to take part in conventional forms of political activism, such as demonstrations or pickets. S. Suherlan (2023) emphasises that this transformation of conventional forms of political participation creates new opportunities for young people's engagement in democratic processes. However, the researcher also warns that the digitalisation of political participation can create new forms of inequality, especially for those with limited access to digital technologies.

The period from 2018 to 2024 was marked by the rapid development of digital technologies and their deep penetration into the sphere of young people's political activism. However, along with new opportunities for participation and expression, this era has also brought a series of serious challenges that have considerably complicated the

landscape of digital political activism. At the beginning of this period, the problem of disinformation and fake news was particularly acute. Social media, which have become the main source of information for young people, have proven to be vulnerable to the massive spread of misinformation. This phenomenon has become so widespread that the ability to critically evaluate information has become not just a useful skill, but a key competence for effective political participation (Kaskazi & Kitzie, 2023).

In parallel, social media algorithms aimed at personalising content have begun to create so-called "information bubbles", which has led to an increase in the polarisation of society. Users have increasingly found themselves in closed information spaces where their views are only confirmed, while alternative points of view are filtered out. This phenomenon has substantially exacerbated political divisions and made it difficult to engage in constructive dialogue between different groups.

As digital technologies have become an increasingly integral part of political life, they have also become a powerful tool of control and repression, especially in authoritarian regimes. Opportunities for digital surveillance and tracking of young people's political activity have created new challenges for the protection of freedom of expression and privacy. This trend was accompanied by an increase in cases of cyberbullying and online harassment of politically active young people. H. Ziad (2023) emphasised that these phenomena have become so widespread that they have begun to lead to self-censorship and disengagement among young activists, which has put the issue of creating safe online spaces for political discussion on the agenda. At the same time, concerns about the effectiveness of online activism have grown. The notion of "clicktivism" has emerged, a superficial form of online participation that often does not lead to real political change. S. Suherlan (2023) emphasises the need to develop skills that would allow online activism to be transformed into concrete political action. Finally, by the end of this period, increasing attention was being paid to the problem of manipulating public opinion through digital technologies. Targeted advertising, bots, and other tools of influence have created new opportunities for manipulating the political views of young people, which has threatened the integrity of democratic processes. Thus, the period of 2018-2023 was a time when digital political activity of young people faced a set of serious challenges that required new approaches to the development of digital literacy, information security, and the protection of democratic values in the digital age.

To overcome these risks, comprehensive measures are needed, including developing digital literacy, improving data protection and privacy legislation, creating mechanisms to combat disinformation, and ensuring the safety of online spaces for political discussion.

For a deeper understanding of the evolution of digital young people's activism and its impact on political processes, it is useful to consider several key "digital revolutions" that have taken place over the past decade. These developments not only demonstrate the growing role of digital technologies in political mobilisation, but also illustrate changes in the strategies, tools, and scope of young people's activism. Comparative table 2 below analyses three

significant movements: Arab Spring (2010-2012), Black Lives Matter (2020), and Fridays for Future (2018-2023). This table shows how the forms of digital political participation of young people have changed, what platforms have been used, what challenges activists have faced, and what long-term consequences these movements have had. An analysis of these “revolutions” will help to better understand the potential and limitations of digital activism

in the context of contemporary political processes. This table demonstrates the evolution of digital young people’s activism over the past decade, highlighting both changes in the technologies used and in the forms and scale of political participation. Each of these movements had its own unique characteristics, but they all illustrate the growing role of digital technologies in young people’s political mobilisation and activism.

Table 2. Comparison of digital “revolutions” in young people’s political participation

Aspect	The Arab Spring (2010-2012)	Black Lives Matter (2020)	Fridays for Future (2018-2023)
Key digital platforms	Facebook, Twitter	Twitter, Instagram	Instagram, TikTok
Key goals of the movement	Overthrowing authoritarian regimes	Combating racial inequality and police violence	Fighting climate change
Role of social media	Key tool for coordinating and disseminating information	Key tool for documenting incidents of violence and mobilisation	Platform for global mobilisation and education
Forms of online activism	Coordination of protests, dissemination of information	Hashtag activism, streaming protests	Virtual strikes, online petitions
Online/offline interaction	Strong: online coordination led to mass protests	Intense: online activity supported street protests	Hybrid: a combination of online activity and physical strikes
Global impact	Regional with global implications	Global movement with local manifestations	Global movement with a strong influence on international politics
Key challenges	Censorship, internet disconnection	Disinformation, polarisation of discourse	Scepticism about the effectiveness of online activism
Long-term implications	Regime changes in some countries, increased digital censorship	Awareness raising, legislative changes in some regions	Influencing global climate policy, changing the discourse

Source: created by the author of this study

In summary, digital technologies have radically changed the landscape of young people’s political participation over the past decade. They created new opportunities for mobilisation, self-expression, and influence on political processes. However, with these opportunities came new challenges and risks. A key challenge for society is to develop digital literacy among young people, create safe digital spaces for political discussion, and ensure that digital activism translates into real political change.

Assessment of the potential of digital tools to overcome the crisis of young people’s trust in democratic institutions. Over the past decade (2014-2024), there has been a steady downward trend in young people’s trust in conventional democratic institutions in many countries. This phenomenon is a cause for critical concern among researchers and policymakers alike, as it can have far-reaching implications for the stability and viability of democratic systems.

Storozhenko *et al.* (2023) found that only 25% of young adults trust the government and 34% trust elected officials. These figures are significantly lower than among older age groups. The researchers note that “such low young people’s trust in key democratic institutions creates a risk of alienating an entire generation from political processes”. According to the OECD study “Innovative Citizen Engagement and New Democratic Institutions”, the use of digital platforms for public consultations can considerably increase the trust young people have in government institutions. While concrete percentages may vary by context, the study highlighted the potential of digital tools to bridge the gap between young people and conventional democratic institutions (OECD, 2022). The reasons for this crisis of confidence are complex and multifaceted.

On the one hand, young people often perceive conventional political institutions as outdated, bureaucratic, and unable to respond effectively to modern challenges. The younger generation that grew up in the digital age expects more flexibility, transparency, and responsiveness from government agencies (Chukwudi *et al.*, 2023).

On the other hand, objective factors such as economic instability, rising inequality, corruption scandals, and the inability of political elites to address pressing social problems also contribute to the low level of trust. Corruption and lack of transparency in government are among the key factors that undermine young people’s trust in democratic institutions (Ponti *et al.*, 2022). Notably, a low level of trust does not necessarily mean that young people are completely disengaged from political processes. On the contrary, research shows that young people often look for alternative channels to express their political opinions and influence social processes. Young people are increasingly turning to digital platforms and social media as tools for political participation, bypassing conventional institutional channels (Storozhenko *et al.*, 2023). This trend poses both challenges and opportunities for democratic systems. On the one hand, it may lead to further fragmentation of the political space and weakening of the legitimacy of conventional institutions. On the other hand, it opens new perspectives for updating and modernising democratic processes using digital tools.

In the context of a crisis of trust in traditional democratic institutions, digital platforms have considerable potential to increase transparency and accountability of the authorities, which can help restore young people’s trust in political processes. One of the key mechanisms that has become widespread in 2018-2024 is the creation of open

data portals. These portals provide citizens with access to large amounts of government information in a machine-readable format. Open data is becoming a powerful tool for public scrutiny, allowing activists and journalists to analyse the activities of the authorities and identify potential abuses (Ponti *et al.*, 2022).

For instance, in Ukraine, the open data portal data.gov.ua, launched in 2015, contains over 35,000 datasets from various authorities as of 2023. This enabled the creation of a series of analytical tools for monitoring the use of budget funds, public procurement, officials' declarations, etc (Storozhenko *et al.*, 2023). Another major area is the introduction of e-government systems that allow citizens to receive administrative services online and interact with the authorities through digital channels.

Platforms for public consultations and electronic petitions also have considerable potential. They allow citizens to directly express their position on critical issues and initiate discussions on problems that concern them. Such platforms are particularly attractive to young people, as they meet their expectations of quick and direct communication with the authorities (Storozhenko *et al.*, 2023). However, the mere introduction of digital tools does not automatically guarantee increased transparency and accountability. The effectiveness of digital platforms depends on a series of factors, including the political will for real openness, the quality and relevance of the data published, and the ability of civil society to use this data to hold the authorities accountable.

Furthermore, there are risks associated with digital inequality and the possible exclusion of certain groups from e-democracy. Therefore, the introduction of digital tools should be accompanied by measures to bridge the digital divide and increase the digital literacy of citizens. Digital technologies open new opportunities to increase the influence of young people on political decision-making. These opportunities are especially significant in the context of declining trust in conventional democratic institutions and the search for new forms of political participation.

One of the most promising areas is the development of participatory democracy platforms. These platforms allow citizens to take part in budgeting, local policy-making, and decision-making on the development of cities and communities. Digital platforms for participatory democracy allow young people to experience the real influence on decision-making processes, which can substantially increase their trust in democratic institutions (Chukwudi *et al.*, 2023).

An example of a successful implementation of this approach is the Decidim platform, which is used in Barcelona and other European cities. As of 2023, over 40,000 citizen proposals were implemented through this platform, while the number of active users exceeded 400,000 (Zyad, 2023). Another valuable tool is crowdsourcing platforms for drafting laws and policy initiatives. They enable the involvement of a wide range of experts and interested citizens in discussing and improving legislative proposals. Crowdsourcing in lawmaking not only improves the quality of draft laws, but also contributes to the legitimacy of decisions.

Social media also has considerable potential as a tool for political mobilisation and influence on the agenda.

The events of the Arab Spring in 2010-2012 and the Black Lives Matter movement in 2020 demonstrated the ability of social media to quickly mobilise large numbers of people around important social and political issues. Social media are becoming an alternative channel for shaping public opinion, often bypassing conventional media and political institutions. This creates new opportunities for young people to influence the public discourse and address issues of concern to them. However, the effective use of these tools requires not only technological solutions, but also suitable institutional and legal mechanisms. For digital tools to become a real mechanism for young people to influence political decisions, it is necessary to ensure that they are integrated into formal decision-making procedures and that the results of online discussions are considered (Chukwudi *et al.*, 2023).

Furthermore, there are risks of manipulation and disinformation in the digital space that can undermine the quality of democratic processes. Therefore, the development of digital tools for political participation should be accompanied by measures to improve media literacy and critical thinking among young people. The development of digital democracy in the early 2020s gained a new impetus due to rapid advances in information technology. The first and perhaps the most revolutionary trend was the integration of artificial intelligence (AI) technologies into political decision-making. AI has opened unprecedented opportunities for analysing massive amounts of data, which allows modelling the consequences of various policy decisions and identifying potential problems before they arise. According to L. Storozhenko *et al.* (2023), the use of AI can improve the quality and validity of policy decisions but requires the development of clear ethical standards and control mechanisms. This emphasises not only the technological but also the ethical dimension of introducing AI into the sphere of state governance.

Along with the development of AI, blockchain technologies are gaining in significance, especially in the context of ensuring the transparency and security of electronic voting. Blockchain offers a solution to long-standing problems related to the security and reliability of online voting results, which is critical to the legitimacy of democratic processes in the digital age. The introduction of this technology could be a turning point in the development of e-democracy, ensuring a prominent level of trust in digital forms of expression.

At the local level, there is a tendency to create integrated smart city platforms. These platforms are a kind of symbiosis of different functions – from providing administrative services to conducting public consultations and managing urban infrastructure. This comprehensive approach not only increases the effectiveness of local self-government, but also substantially enhances the involvement of citizens in solving local problems, creating a new model of participatory democracy at the city level.

Finally, an important trend is the development of personalised public service delivery systems based on data analysis. This approach allows the state to meet the needs of individual citizens more accurately and efficiently, improving the quality of interaction between state institutions and society. Personalisation of services not only improves the quality of service, but also creates a sense

of closer connection between the citizen and the state, which can help restore trust in democratic institutions. Thus, the development of digital democracy in the 2020s is characterised by a comprehensive approach that covers various aspects of interaction between the state and society – from high-level decision-making to the provision of services to individual citizens. These areas of development not only transform conventional democratic processes, but also create new forms of civic participation adapted to the realities of the digital age.

In summary, the development of digital democracy and e-government opens significant prospects for modernising democratic systems and overcoming the crisis of young people's trust in political institutions. However, fulfilling this potential requires a comprehensive approach that accommodates the technological, legal, institutional, and social aspects of this transformation.

Discussion

The study of the political potential of the digital generation revealed a series of key trends. Specifically, substantial differences in the levels of young people's political activity between developed democracies and developing countries were found. The study revealed a significant influence of socio-economic factors on the political participation of young people, as well as trends towards individualisation of political participation and globalisation of political consciousness. The analysis showed the transformation of traditional forms of political activism under the influence of digital technologies and the potential of digital tools to overcome the crisis of trust in democratic institutions.

The findings of K. Andersen *et al.* (2021) confirm the decline in conventional forms of young people's political participation in developed democracies identified in the present study. However, the present study offers a more comprehensive view of the problem, taking a look beyond the analysis of media consumption. Consideration of a wide range of socio-economic and cultural factors has helped to identify the underlying causes of this trend. Specifically, it was found that the level of education, economic status, and nature of employment have a decisive influence on the political activity of young people. This multifactorial nature underlines the complexity of the phenomenon of political participation in the digital age and the need for a comprehensive analysis. Consideration of these factors may be the key to developing effective strategies for engaging young people in political processes in developed democracies.

The prominent level of political engagement of young people in developing countries, especially in the context of protest movements, to some extent confirms S. Feldstein's (2021) observations on the growth of digital activism in authoritarian regimes. However, in contrast to the focus on repressive aspects, the present study reveals a more nuanced picture. Specifically, it was found that digital platforms play a dual role: on the one hand, they can truly be a tool of control, but on the other hand, they create unprecedented opportunities for political mobilisation and self-organisation of young people. This duality highlights the complexity of the interaction between technology and political processes in different contexts. Understanding this complexity is crucial for developing effective

strategies to support democratic processes in developing countries, considering the specifics of their political systems and cultural characteristics.

B. Erkut (2020) focused on the transformation from digital government to digital governance, emphasising the significance of this transition for the effective functioning of public institutions in the digital age. The present study extends this perspective by considering the impact of this transformation on young people's political participation. It was found that the transition to digital governance creates new opportunities for engaging young people in political processes, but also requires the development of new competencies and approaches. Specifically, it was found that effective digital governance involves not only the implementation of technological solutions, but also a paradigm shift in the interaction between the state and citizens. This includes the development of participatory mechanisms, increased transparency, and accountability of the authorities, and the creation of new channels for public influence on decision-making. This approach opens new perspectives for the political participation of young people, who are often more adapted to the digital environment. At the same time, the study emphasises that a successful transition to digital governance requires not only technological innovation but also the development of digital literacy among the population, including young people. This has significant implications for educational policies and civic education programmes that need to adapt to the new realities of digital governance. Furthermore, the need to develop new models of democratic participation that would effectively combine online and offline forms of civic engagement was identified.

The aspect of globalisation of political consciousness and individualisation of political participation of young people in the digital age is gaining new significance in the context of modern forms of political struggle. T. Patterson & L. Hanley (2020) focused on the latest methods of political confrontation in the digital space, including cyber-subversion, information operations, and the use of deep fakes. These phenomena pose substantial challenges for the development of political awareness and participation of young people.

The analysis suggests that the globalisation of the information space, on the one hand, expands opportunities for young people to take part in transnational political processes, and on the other hand, increases their vulnerability to global disinformation campaigns. Specifically, the use of deep fakes and other advanced manipulation technologies creates serious obstacles to the formation of an objective political stance, which is especially critical for young people, who often form their political views in the digital environment.

At the same time, the study shows that the individualisation of political participation in the digital age creates new opportunities to counter these threats. Young people, with their proficient digital literacy and personalised approach to information consumption, are not just targets of information operations, but can also be active participants in identifying and countering disinformation. This underlines the significance of developing critical thinking and digital literacy as key competences for effective political participation in the modern world.

The aspect of the transformation of conventional forms of political activism under the influence of digital technologies is gaining a new dimension in the context of the struggle for digital sovereignty. L. Floridi (2020) covered the essence and significance of digital sovereignty, especially for the European Union, which has profound implications for understanding the political potential of the digital generation. The researcher argues that digital sovereignty is becoming a key issue for states and supra-national entities in the 21st century. This concept encompasses control over digital infrastructure, citizen data, and the ability to regulate the activities of tech giants. In the context of young people's political activism, this concept is of particular significance, as it defines the framework within which digital activism takes place. The struggle for digital sovereignty creates new challenges and opportunities for young people's political participation. On the one hand, increased state control over the digital space may restrict freedom of expression and organisation online. On the other hand, ensuring digital sovereignty can protect citizens' rights to privacy and control over their own data, which is critical for free political expression. Young people, as the most active group of digital technology users, are becoming a key factor in shaping approaches to digital sovereignty. Their technological awareness and innovation can contribute to the development of new models of digital governance that balance national security needs with the principles of an open Internet.

The use of digital tools to overcome the crisis of young people's trust in democratic institutions is particularly relevant in the context of the development of digital democracy and the spread of disinformation. P. Iosifidis & N. Nicoli (2020) offered a comprehensive analysis of the relationship between digital democracy, social media, and disinformation, which is critical to understanding the political potential of the digital generation. The researchers argue that social media and digital platforms create new opportunities for democratic participation, but also pose serious challenges to democratic processes. On the one hand, these platforms provide young people with unprecedented opportunities to express their political views, mobilise, and take part in public debate. This can increase the transparency and accountability of the authorities, which is key to restoring young people's trust in democratic institutions.

However, the cited study also revealed that these same platforms are becoming tools for spreading disinformation and manipulating public opinion. P. Iosifidis and N. Nicoli emphasise that the phenomenon of "fake news" and algorithmic "echo chambers" in social media can undermine the foundations of democratic discourse, creating fragmented information spaces and exacerbating the polarisation of society. Young people, as the most active group of social media users, are particularly vulnerable to these challenges. On the one hand, digital literacy among young people can contribute to a more critical consumption of information. On the other hand, the intensity of the information flow and the sophistication of modern methods of manipulation create serious obstacles to the formation of an objective political position.

The role of digital platforms in strengthening the influence of young people in political decision-making, as identified in the study, resonates to some extent with the

findings of U. Oral (2023). However, the present study goes beyond analysing the use of media as a source of information, focusing on active forms of political participation. Specifically, it was found that participatory democracy platforms and crowdsourcing tools create new opportunities for direct involvement of young people in policy and decision-making processes. This has significant implications for understanding the transformation of democratic processes in the digital age. It was found that these tools can help overcome traditional barriers to political participation, such as geographical distance or limited time resources. At the same time, the study highlights the need to develop mechanisms that would ensure that these forms of participation have a real impact on political decisions, and not just create the illusion of involvement. This requires not only technological solutions, but also institutional changes and the development of a political culture focused on the active participation of citizens in governance processes.

The challenges associated with the development of digital democracy, including the problems of disinformation and manipulation of public opinion, identified in the present study, are echoed in the study by T.A. Neyazi (2020). However, while the researcher focuses on the specific context of India, this study considers these challenges from a global perspective. It was established that the problems of disinformation and manipulation are relevant for different political systems and cultural contexts, although their concrete manifestations may differ. This underscores the need to develop such global strategies to counter these challenges that would be sensitive to both universal mechanisms of disinformation and specific cultural and political contexts. Specifically, it was found that effective strategies should include not only technological solutions (such as algorithms for detecting fake news), but also educational initiatives aimed at increasing media literacy and critical thinking among young people. Furthermore, the study highlights the significance of international cooperation in countering transnational disinformation campaigns, which often have political goals.

The impact of social media on political participation in Western democracies is of particular significance in the context of analysing the political potential of the digital generation. C. Vaccari & A. Valeriani (2021) offered an in-depth analysis of the role of social media in shaping the political behaviour of citizens outside the so-called "information bubble". The researchers argue that the impact of social media on political participation is more complex and nuanced than is often assumed. They refute the common perception that social media only increase polarisation and create echo chambers. The study finds that social media can help expand the political horizons of users, especially young people.

C. Vaccari & A. Valeriani (2021) demonstrate that social media often act as platforms for incidental exposure to a variety of political information. This is crucial for younger users who may be exposed to political views and ideas that differ from their own or those that dominate their immediate environment. Such casual exposure to a variety of political information can stimulate political participation. The study found that social media users are more likely to take part in political discussions, both

online and offline, and are more likely to engage in various forms of political activity.

At the same time, the researchers emphasise that the impact of social media on political participation is not unambiguously positive. They addressed the risks of superficial “victimisation”, which can create the illusion of political activism without any real impact on political processes. An important aspect of the study is the analysis of the interaction between online and offline forms of political participation. C. Vaccari & A. Valeriani (2021) argue that these forms do not compete, but rather complement each other, creating new hybrid forms of political activism.

The impact of digitalisation on sustainable development and young people’s political engagement in the context of global challenges identified in the study finds certain parallels with the findings of R. Bohnsack *et al.* (2022). However, this study offers a broader perspective on the political implications of digitalisation for the younger generation. Specifically, it was found that digital technologies create new opportunities for young people to take part in solving global problems such as climate change and social inequality. It was found that digital platforms facilitate the development of transnational networks of activists, the exchange of information, and coordination of actions at the global level. This has significant implications for understanding the role of young people in global governance and international policy making. At the same time, the study highlights the need to critically reflect on the impact of digitalisation on sustainable development, considering both positive aspects (e.g., increased resource efficiency) and potential negative consequences (e.g., digital inequality and the environmental impact of the production and disposal of electronic devices). These findings highlight the need to integrate sustainable development issues into the analysis of the political potential of the digital generation and the development of strategies to engage young people in solving global problems.

Overall, the findings of the study demonstrate that the political potential of the digital generation is a complex and multifaceted phenomenon that requires a comprehensive and interdisciplinary approach to analysis. The identified trends and specific features of young people’s political activity in the digital era suggest the need to re-think conventional concepts of political participation and democratic processes.

In contrast to previous studies that have often focused on particular aspects of digital political participation, the present study offered a more holistic view of the issue, considering the interplay of technological, socio-economic, cultural and political factors. This helped to identify the complex interrelationships between different aspects of the political potential of the digital generation and offer a more nuanced understanding of the challenges and opportunities that digitalisation creates for democratic processes.

Conclusions

A study of the political potential of the digital generation has revealed a complex and multifaceted picture of young people’s interaction with political processes in the digital age. Analysis of the level of young people’s political engagement in different countries showed considerable differences between developed and developing democracies.

Developed countries are experiencing a downward trend in conventional forms of young people’s political participation, such as membership in political parties or participation in elections. In contrast, in developing countries, young people often demonstrate a prominent level of political engagement, especially in the context of protest movements and demands for democratic change.

Socio-economic factors, such as education level, economic status, and type of employment, have proven to be key determinants of young people’s political engagement. At the same time, specific cultural features, such as individualisation of political participation and globalisation of political consciousness, form a unique landscape of political socialisation of the digital generation. These trends are manifested in the focus of young people on concrete issues and participation in transnational movements, reflecting a shift in value orientations from materialistic to post-materialistic.

The study of the impact of digital technologies on the forms of political participation and civic engagement of young people revealed their transformative role. Social media has become a key tool for political communication and mobilisation, creating new opportunities for expressing political opinions and organising collective action. However, with new opportunities come new challenges, such as the spread of disinformation, the formation of information bubbles, and the risks of superficial “clicktivist” participation.

Digital technologies have given rise to new forms of political activism, such as online petitions, crowdfunding of political campaigns, and digital platforms for participatory democracy. These tools demonstrate significant potential to overcome conventional barriers to political participation and create new channels for young people to influence political processes. At the same time, they require the development of new competencies, including digital literacy and critical thinking.

An assessment of the potential of digital tools to overcome the crisis of young people’s trust in democratic institutions has revealed both significant opportunities and serious challenges. Digital platforms, such as open data portals and e-government systems, can increase transparency and accountability of the authorities. This can help restore young people’s trust in democratic processes. However, the effectiveness of these tools depends on a series of factors, including the political will for real openness and the ability of civil society to use this data effectively to hold the authorities accountable.

The study found that successful realisation of the political potential of the digital generation requires a comprehensive approach that factors in the technological, social, cultural, and institutional aspects. It is necessary not only to introduce innovative digital tools, but also to develop digital literacy among young people, create safe online spaces for political discussion, and ensure the integration of these new forms of participation into official decision-making procedures.

The limitations of the presented study are related to the rapid pace of technological change and the diversity of political contexts in different countries, which makes it difficult to draw universal conclusions. Prospects for further research include examining the long-term effects of

digital activism on political systems, analysing the impact of innovative technologies (such as artificial intelligence and blockchain) on democratic processes, and exploring ways to overcome digital inequality to ensure inclusive political participation of young people.

None.

Acknowledgements

Conflict of Interest

The author of this study declares no conflict of interest.

References

- [1] Andersen, K., Ohme, J., Bjarnøe, C., Bordacconi, M. J., Albæk, E., & De Vreese, C. H. (2021). *Generational gaps in political media use and civic engagement: From baby boomers to generation Z*. London: Routledge. doi: 10.4324/9781003111498.
- [2] Blyznyiuk, T., & Maistrenko, O. (2023). Conflict of Ukrainian generations X and Y: Ways to overcome it in the context of the war in Ukraine. *Social and Legal Studies*, 6(1), 9-16. doi: 10.32518/sals1.2023.09.
- [3] Bohnsack, R., Bidmon, C.M., & Pinkse, J. (2022). Sustainability in the digital age: Intended and unintended consequences of digital technologies for sustainable development. *Business Strategy and the Environment*, 31(2), 599-602. doi: 10.1002/bse.2938.
- [4] Cammaerts, B., & Mansell, R. (2020). [Digital platform policy and regulation: Toward a radical democratic turn](#). *International Journal of Communication*, 14, 135-154.
- [5] Chukwudi, C.E., Bello, W., & Adegemowo, M.M. (2023). E-Government and democracy: A Boost to sustainable development. *JPPUMA: Jurnal Ilmu Pemerintahan dan Sosial Politik UMA (Journal of Governance and Political Social UMA)*, 11(2), 110-118. doi: 10.31289/jppuma.v11i2.10651.
- [6] Erkut, B. (2020). From digital government to digital governance: Are we there yet? *Sustainability*, 12(3), article number 860. doi: 10.3390/su12030860.
- [7] Feldstein, S. (2021). *The rise of digital repression: How technology is reshaping power, politics, and resistance*. Oxford: Oxford University Press.
- [8] Floridi, L. (2020). The fight for digital sovereignty: What it is, and why it matters, especially for the EU. *Philosophy & Technology*, 33, 369-378. doi: 10.1007/s13347-020-00423-6.
- [9] Fuchs, C. (2021). The digital commons and the digital public sphere: How to advance digital democracy today. *Westminster Papers in Communication and Culture*, 16(1), 9-26. doi: 10.16997/wpcc.917.
- [10] Global Youth Development Index Update Report 2023. (2024). Retrieved from <https://thecommonwealth.org/publications/global-youth-development-index-update-report-2023>.
- [11] Guess, A.M., & Munger, K. (2023). Digital literacy and online political behavior. *Political Science Research and Methods*, 11(1), 110-128. doi: 10.1017/psrm.2022.17.
- [12] Hagen, L., Neely, S., Keller, T.E., Scharf, R., & Vasquez, F.E. (2022). Rise of the machines? Examining the influence of social bots on a political discussion network. *Social Science Computer Review*, 40(2), 264-287. doi: 10.1177/0894439320908190.
- [13] Inter-Parliamentary Union. (2023). *Youth participation in national parliaments: 2023*. Geneva: Inter-Parliamentary Union.
- [14] Iosifidis, P., & Nicoli, N. (2020). *Digital democracy, social media and disinformation*. London: Routledge. doi: 10.4324/9780429318481.
- [15] Jungherr, A., Rodríguez, G.R., Rivero, G., & Gayo-Avello, D. (2020). *Retooling politics: How digital media are shaping democracy*. Cambridge: Cambridge University Press.
- [16] Kaskazi, A., & Kitzie, V. (2023). Engagement at the margins: Investigating how marginalized teens use digital media for political participation. *New Media & Society*, 25(1), 72-94. doi: 10.1177/14614448211009460.
- [17] Lane, D.S., Thorson, K., & Xu, Y. (2023). Uninterested and unequal?: Examining SES-based gaps in youth political behavior on social media. *Information, Communication & Society*, 26(4), 663-681. doi: 10.1080/1369118X.2021.1968923.
- [18] Manu, M. (2022). *Perspective: Why young people are down on democracy – and how we can change that*. Retrieved from <https://www.deseret.com/2022/10/20/23413046/youth-voter-apathy-gen-z-midterms-zoomers/>.
- [19] Miller, M.L., & Vaccari, C. (2020). Digital threats to democracy: Comparative lessons and possible remedies. *The International Journal of Press/Politics*, 25(3), 333-356. doi: 10.1177/1940161220922323.
- [20] Neyazi, T.A. (2020). Digital propaganda, political bots and polarized politics in India. *Asian Journal of Communication*, 30(1), 39-57. doi: 10.1080/01292986.2019.1699938.
- [21] OECD. (2022). *Putting people first in digital transformation*. Retrieved from [https://one.oecd.org/document/DSTI/CDEP\(2022\)13/FINAL/en/pdf](https://one.oecd.org/document/DSTI/CDEP(2022)13/FINAL/en/pdf).
- [22] Oral, U. (2023). The use of media by Turkey's generation Z as a source for political information. *OPUS Journal of Society Research*, 20(51), 162-173. doi: 10.26466/opusjsr.1214406.
- [23] Paterson, T., & Hanley, L. (2020). Political warfare in the digital age: Cyber subversion, information operations and "deep fakes". *Australian Journal of International Affairs*, 74(4), 439-454. doi: 10.1080/10357718.2020.1734772.
- [24] Perloff, R.M. (2021). *The dynamics of political communication: Media and politics in a digital age*. London: Routledge.
- [25] Ponti, B., Cerrillo-i-Martínez, A., & Di Mascio, F. (2022). [Transparency, digitalization and corruption](#). In *Understanding and fighting corruption in Europe: From repression to prevention* (pp. 97-126). Cham: Springer International Publishing.
- [26] Revak, I., & Gren, R. (2022). Digital transformation: Background, trends, risks, and threats. *Social and Legal Studies*, 5(2), 61-67. doi: 10.32518/2617-4162-2022-5-2-61-67.
- [27] Stockemer, D., & Sundström, A. (2023). Age inequalities in political representation: A review article. *Government and Opposition*. doi: 10.1017/gov.2023.11.

- [28] Storozhenko, L., Ignatenko, O., Yaroshovets, T., Antypenko, I., & Vlasenko, V. (2023). E-democracy in the context of the information society: Prospects, challenges and opportunities. *Amazonia Investiga*, 12(70), 63-77. doi: [10.34069/AI/2023.70.10.6](https://doi.org/10.34069/AI/2023.70.10.6).
- [29] Suherlan, S. (2023). Digital technology transformation in enhancing public participation in democratic processes. *Technology and Society Perspectives (TACIT)*, 1(1), 10-17. doi: [10.61100/tacit.v1i1.34](https://doi.org/10.61100/tacit.v1i1.34).
- [30] Tiemann-Kollipost, J. (2020). *Political participation in the digital age. An ethnographic comparison between Iceland and Germany*. Wetzlar: Transcript Verlag.
- [31] Uchechukwu, E.S., Amechi, A.F., Okoye, C.C., & Okeke, N.M. (2023). Youth unemployment and security challenges in Anambra State, Nigeria. *Scholars Journal of Arts, Humanities and Social Sciences*, 4, 81-91. doi: [10.36347/sjahss.2023.v11i04.005](https://doi.org/10.36347/sjahss.2023.v11i04.005).
- [32] Vaccari, C., & Valeriani, A. (2021). *Outside the bubble: Social media and political participation in western democracies*. Oxford: Oxford University Press.
- [33] Zyad, H. (2023). An exploration of the effects of social media on youth online and offline sociopolitical engagement. *Education, Citizenship and Social Justice*, 18(1), 71-84. doi: [10.1177/17461979211048676](https://doi.org/10.1177/17461979211048676).

**Журнал
«ЗОВНІШНІ СПРАВИ»**

**Том 34, № 4
2024**

Відповідальний редактор:
Т. Прокопчук

Редагування англomовних текстів:
К. Касьянов

Комп'ютерна верстка:
К. Пилипенко

Підписано до друку з оригінал-макета 26.08.2024
Ум. друк. арк. 16,5
Наклад 300 примірників

Видавництво:
Громадська спілка «Редакція журналу «Зовнішні справи»
01001, пров. Рильський, 6, м. Київ, Україна
Тел.: +38 099 178 5370
E-mail: info@uaforeignaffairs.com
<https://uaforeignaffairs.com/uk>

**Journal
“FOREIGN AFFAIRS”**

**Volume 34, No. 4
2024**

Managing Editors:
T. Prokopchuk

Editing English-language texts:
K. Kasianov

Desktop publishing:
K. Pylypenko

Signed to the print with the original layout 26.08.2024
Conventional Printed Sheet 16.5
Circulation 300 copies

Publisher:
Public Union Editorial Board of the Journal “Foreign Affairs”,
01001, 6 Rylskyi Ln, Kyiv, Ukraine
Tel.: +38 099 178 5370
E-mail: info@uaforeignaffairs.com
<https://uaforeignaffairs.com/en>